T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI

KIBRIS SORUNUNA İLİŞKİN TÜRK TEZLERİNİN ULUSLARARASI HUKUK ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BARANSEL MIZRAK

KOCAELİ 2015

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI

KIBRIS'TAKİ TÜRK TEZLERİNİN ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Baransel MIZRAK

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Serdar ÖRNEK

KOCAELİ 2015

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI

KIBRIS SORUNUNA İLİŞKİN TÜRK TEZLERİNİN ULUSLARARASI HUKUK ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Baransel Mızrak
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: **2015/13 - 02.07.2015**

Juri Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Serdar Örnek

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr.Ayşegül Gökalp Kutlu

Juri Üyesi: Yrd. Doç Dr. Gökçen Yavaş

KOCAELİ 2015

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER 1

ÖZET 3

ABSTRACT 4

KISALTMALAR 5

GİRİŞ 6

BÖLÜM 1 9

1.1960 YILINA KADAR KIBRIS VE TARAF DEVLETLERİN TUTUMUNUN ANALİZİ 9

1.1 Kıbrıs'ın Kısa Tarihçesi 9

1.2. Kıbrıs'ta Kurulan İngiliz İdaresi 12

1.3.Taraf Ülkelerin Tezlerinin Analizi 19

BÖLÜM 2 32

2.1959-1960 KIBRIS ANTLAŞMALARI, KURULAN KIBRIS DEVLETİNİN ANALİZİ VE SONRASINDA GELİŞEN OLAYLAR 32

2.1.Zürih Antlaşması 32

2.2.Londra Konferansı ve Genel Olarak Kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yapısı 34

2.3.Garanti Antlaşması 36

2.4.İttifak Antlaşması 40

2.5.Lefkoşa Antlaşmaları 42

2.6.Kurulan Kıbrıs Devletinin Özellikleri ve Anayasası 43

2.6.1 Yasama 46

2.6.2. Yürütme 48

2.6.3. Yüksek Anayasa Mahkemesi 50

2.7. 1959-1960 Kıbrıs Antlaşmalarının Hukuksal Açıdan Geçersiz Olduğu Yönündeki İddialar 52

2.7.1. Antlaşmaların Temsilciye Baskı Yapılarak Akdedildiği İddiası 52
2.7.2. İttifak Antlaşması'nın Esaslı İhlali Nedeniyle Sona Erdiği İddiaları 60
2.7.3. 1959-1960 Antlaşmalarının Birleşmiş Milletler Antlaşmasına Aykırı Olduğu İddiası 63
BÖLÜM 3 72
KIBRIS CUMHURİYETİNİ KURAN ANTLAŞMALARIN YIKILIŞINDAN ANNAN PLANININ SONRASINA KADAR GİDEN SÜRECİN ANALİZİ 72
3.1. Kıbrıs Devleti Anayasasının Değiştirilmek İstenmesi ve İşlemez Hale Gelişi 72
3.2. 1974 Kıbrıs Bunalımı ve Müdahalesi Akabinde Gelişen Olaylar ve Bu Olayların Değerlendirilmesi 87
3.3. 1983 KKTC İlanı Uygulaması ve Sonrasındaki Gelişmeler 111
3.4. Gali Fikirler Dizisi'nin Değerlendirilmesi 119
3.5. Annan Planı ve Sonrasındaki Gelişmeler 127
SONUÇ 140
KAYNAKÇA 145

ÖZET

Bu tezimizde ilk olarak 1960 yılına kadarki Kıbrıs Adasının tarihine kısaca giriş yapıldı. Bu tarihsel süreç içerisinde Kıbrıs'ın birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı anlatıldı. Bu doğrultuda, Ada'nın Anadolu yarımadası ve Yunanistan ile tarihsel, sosyo-ekonomik ve kültürel bağları karşılaştırılmasının önemli olacağını düşündük. Daha sonra, Osmanlı Devleti'nin adayı fethetmesiyle birlikte adanın yaşamış olduğu barış ortamından bahsettik. Osmanlı Devletinin I. Dünya Savaşına girmesinden sonra Kıbrıs İngiliz yönetimi tarafından ilhak edilmiştir. Bu ilhakın ardından İngiliz yönetimindeki Ada'da uygulanan politikalar ele alındı ve İngiliz yönetiminin Rumların Enosis talepleri karşısındaki tutumu analiz edildi. Burada Türk tarafı aleyhine giden süreçten bahsetmek önemliydi. İngiliz yönetiminden sonra adanın kime bırakılacağı soru işareti olarak belirmiştir. Bizde tarafların ortaya attıkları argümanları inceledik ve bu argümanların hukuki analizini yapmaya çalıştık. 1959-1960 Antlaşmaları ile birlikte Kıbrıs Yönetimi Türk ve Rum egemenliğine bırakılmış, bu sayede Türkiye'nin adadaki taksim talebi ile Yunanistan'ın Enosis talebi tatmin edilmiştir. Daha sonra tüm tarafların kendi rızalarıyla kurduğu bu antlaşmaların ortaya koyduğu düzen incelendi ve bu kurulan *Sui Generis* (Kendine Özgü) yapının uluslararası hukuk anlamında ne gibi özelliklere sahip olduğundan bahsedildi. Daha sonra, tarafların kendi rızalarıyla oluşturduğu bu düzenin Rumların tutumu nedeniyle yıkılması üzerinde duruldu. Bu düzenin yıkılmasından sonra Rumların 1959-1960 Antlaşmalarının hukuka aykırı olduğu yönündeki iddiaları incelendi. Bu iddiaların uluslararası hukuktaki yerinin ne olduğu konusunda detaylı açıklamalarda bulunuldu. Bu arada, özellikle Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında gerçekleştirilen belli başlı önemli müzakerelerden de bahsedildi. Bunlardan Gali Fikirler Dizisi ve Annan Planları detaylıca anlatıldı. Bu Planların avantajlarından ve dezavantajlarından söz edildi.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Adası, Osmanlı Devleti, İngiliz Yönetimi, Enosis, Taksim, 1959-1960 Antlaşmaları, Birleşmiş Milletler, Gali Fikirler Dizisi, Annan Planı, Uluslararası Hukuk

ABSTRACT

Initially, in this thesis we briefly lead in the history of Cyprus until 1960. We mentioned that many civilizations hosted by Cyprus in this historical process. Thereafter, we thought that it would be vitally important to compare the historical, socio-economic and cultural ties of Anatolian Peninsula and Greece with Cyprus. Afterwards we touched on the peace environment that established by Ottoman Empire right after the Ottoman conquest of the Island. After the entry of the Ottoman Empire in World War I, Cyprus annexed by the British Administration. After explaining the annexation of the island by the British Government, we discussed and analyzed the British policies implemented and attitude towards Enosis demand of Greek Cypriots. In this regard, it was important to address to the process which was leading to the detrimental of the Turkish Cypriots. After the end of British rule in Cyprus, there was a question that emerged who would rule the island. We elaborate on arguments which put forward by parties on the island and tried to do legal analysis of these arguments. With the 1959-1960 Treaties, Cyprus Administration has left to Turkish and Greek Cypriots' sovereignty. Thus, the demand for Enosis (unification) with Greece and the demand of Taksim (partition) to Turkey had satisfied. Subsequently, we examined the Treaties of 1959-1960 and its established order that accepted by parties' own consent. Furthermore, we evaluated the founded *Sui Generis* structure in the context of international law. After that, we laid stress on the collapse of the order due to Greek Cypriots' attitudes. Lastly, we analyzed claims of Greek Cypriots side that The Treaties of 1959-1960 are legally null and void and scrutinized their claims' validity in the terms of international law. In the meantime, we particularly touch upon the certain vital negotiations which carried out by United Nations. The Gali Set of Ideas and the Annan Plan were mentioned in detail and we shed light on theirs advantages and disadvantages.

Key Words: Cyprus Island, Ottoman Empire, British Administration, Enosis, Taksim, 1959-1960 Treaties, United Nations, Gali Set of Ideas, Annan Plan, International Law

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AİHS:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKEL:	Emekçi Halkın İlerici Partisi
AKP:	Adalet ve Kalkınma Partisi
BM:	Birleşmiş Milletler
EOKA:	Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü
GKRY:	Güney Kıbrıs Rum Yönetimini
IKÖ:	İslam Konferansı Örgütü
KKTC:	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD:	Kuzey Türk Federe Devleti
MC:	Milletler Cemiyeti
NATO:	North Atlantic Treaty Organization
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TMT:	Türk Mukavemet Teşkilatı
UAD:	Uluslararası Adalet Divanı
UHK:	Uluslararası Hukuk Komisyonu

GİRİŞ

Kıbrıs Adası tarihsel dönemler içinde stratejik konumu nedeniyle birçok devlet veya imparatorluk tarafından kontrol altına alınmak istenen bir ada olmuştur. Ada'yı 308 yıl yöneten Osmanlı Devleti, 93. Harbi sonrasında oluşan Rus tehlikesi nedeniyle Ada'yı geçici süreliğine Rusya'ya karşı destek sözü veren İngiltere'ye bırakmak zorunda kalmıştır. İngiltere ise Osmanlı Devleti'nin kendisine karşı I. Dünya Savaşına girmesini gerekçe göstererek Osmanlı Devleti ile akdettiği antlaşmaya aykırı bir biçimde Ada'yı ilhak etmiş ve Osmanlı Devleti bu ilhakı tanımayarak protesto etmiştir. Kıbrıs Adasını 1878-1960 yılları arasında yöneten İngiltere ada üzerinde sahip olacağı birkaç üstün bölgedeki çıkarları açısından yeterli olacağını düşünerek Kıbrıs Yönetimini devretmek üzere ada üzerinde hak talebinde bulunan devletlerle müzakerelere geçmiştir. Bu doğrultuda Yunanistan 16 Ağustos 1954 tarihinde Birleşmiş Milletlere başvurarak, adada self determinasyon ilkesinin uygulanmasını istemiştir. Yunanistan haklılığını öne sürmek amacıyla iddialarında BM Antlaşmasının diğer Antlaşmalardan üstün olduğunu anlatan BM Antlaşmasının 103. Maddesi ve yine BM Antlaşmasının 2/1 maddesinde yer alan self determinasyon ilkesinin uygulanma gerekliliğini ifade eden hükümleri ortaya atmıştır. Ancak Yunanistan'ın bu çabaları BM'de ilgi görmemiş ve karara dönüşmemiştir. Türkiye'nin İngiltere tarafından bir taraf olarak teyit edilmesinden sonra taraflar arasında müzakereler başlamıştır. Taraflar arasında sürdürülen uzun süreli çabalar sonucunda 1959-1960 Antlaşmaları imzalanmıştır. Bu antlaşmalarla ada'nın yönetimi İngiltere tarafından self determinasyon hakkına haiz olan Türk ve Rum Toplumlarına devredilmiştir. Ancak İngiltere Ada'daki Ağrotur ve Dikelya üstlerine sahip olduğunu bu Antlaşmalarla da kabul ettirerek bu sayede Dünya ve Ortadoğu politikalarında etkinliğini sürdürmek istemiştir. 1959-1960 Antlaşmalarının tarafların rızasıyla kurulmasından 3 yıl sonra adada olaylar patlak vermiş ve Rumlar kurulan düzenin haksız bir düzen olduğunu dile getirmeye başlamıştır. Makarios bu evrede Anayasa'nın değiştirilmesi amacıyla 13 maddelik bir değişiklik önerisi sunmuştur. Bu öneriler Kıbrıs Devleti'ni kuran temel hükümleri ortadan kaldırmakta ve Kıbrıs Türk toplumunu azınlık statüsüne dönüştürmekteydi. Tabiatıyla bu öneriler Türkiye ve Kıbrıslı Türkler tarafınca derhal reddedilmiştir. Bu olaydan sonra Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs Devlet mekanizmasından uzaklaştırılmış ve Rumlar Kıbrıs Devletinin yönetimini fiilen ele geçirmiştir. Bu hukuksuz duruma rağmen Rumların zorla

zapt ettiği yönetim tanınmaya devam etmiştir. 1974'lü yıllara kadar yapılan tüm görüşmelerden de bir sonuç elde edilememiştir. Kıbrıslı Türklere uygulanan şiddet ve çözümsüzlük durumu Türkiye'yi Garanti Antlaşmasının 4'cü maddesine dayanarak Ada'ya askeri müdahale yapmaya zorlamıştır. Bu müdahalelerden ilki uluslararası alanda haklı görülürken, ikinci müdahale uluslararası toplumca işgal olarak nitelendirilmiştir. Bu çalışmamızda da müdahalelerin hukuki mahiyeti değerlendirilmeye çalışacağız.

Bunlar bir yana Rum tarafı 1959-1960 Antlaşmalarını uluslararası hukukta ifadesini bulan eşit olmayan antlaşma, BM Antlaşmalarına aykırı bir antlaşma, Jus Cogens'e aykırılık ve temsilciye baskı uygulanması gibi iddialarla geçersiz olduğunu savunmuştur. Bu nedenle bir uluslararası hukuk süjesi olan Kıbrıs Cumhuriyeti Antlaşmalarının olaylar ertesinde askıya alınması veya sona erdirilmesinin haklılığı sorgulanmış ve bu çerçevede tarafların hukuki iddiaları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Daha sonra başta BM olmak üzere uluslararası toplumun sorunun çözümü için üstlendiği inisiyatifler ele alınmıştır.

Genel olarak incelersek çalışmamızın ilk bölümünde kısaca Kıbrıs Adasının tarihinden bahsedildikten sonra Osmanlı mülkü olan Kıbrıs Adasının nasıl İngiltere tarafından ilhak edildiği anlatılmıştır. İngiltere'nin Ada'da tutunamayacağını anlamasından sonra adadaki egemenliğini bırakmak için taraf devletler ile yani Türkiye ve Yunanistan ile görüşmelere başlamıştır. Bizde bu aşamada ortaya atılan Türk tezlerinin Kıbrıs Adasındaki hak iddialarını uluslararası hukuk bağlamında inceledik. Çalışmamızın ikinci bölümünde ise Kıbrıs Cumhuriyetini kuran antlaşmaların detaylı analizi yapılmış, bu devletin özelliklerinden ve anayasasından söz edilmiştir. Devletin yasama, yürütme ve yargı erklerinin özellikleri hakkında bilgiler verilmiş ve Rumların bu erkleri nasıl işlevsiz bıraktığı anlatılmıştır. Daha sonra Kıbrıs Cumhuriyetinin yıkılmasına müteakiben Kıbrıs Antlaşmalarının hukuka aykırı olduğu yönündeki iddialar ve bu iddiaların hukuki karşılığının ne olduğu incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Kıbrıs Cumhuriyetini kuran antlaşmaların yıkılışına giden süreçten bahsettikten sonra 1974 müdahalesinden ve bunun ertesinde gelişen olaylar analiz edilmiştir. Ada'da çözüm yönünde olumlu bir gelişme yaşanamaması üzerine sırasıyla Kıbrıs Türk Federe Devletinin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin ilan edilmelerine sebep olan süreçlerden bahsedilmiştir. Daha sonra, adada kalıcı çözümü sağlamak amacıyla sunulan Acheson Planı, Gali Fikirler Dizisi ve Annan

Planı incelenmiş ve bunların Türk tarafı açısından ne gibi kazanımları veya kayıpları olduğunun detaylı analizi yapılmıştır.

BÖLÜM 1

1.1960 YILINA KADAR KIBRIS VE TARAF DEVLETLERİN TUTUMUNUN ANALİZİ

1.1 Kıbrıs'ın Kısa Tarihçesi

Kıbrıs Adası, yaklaşık olarak 9,252 km2 yüz ölçümü ile Doğu Akdeniz'in en büyük, Sicilya ve Sardunya adalarından sonrada Akdeniz'in en büyük üçüncü adası unvanını elinde bulunduran stratejik bir adadır. (Doğu Akdeniz Üniversitesi, 1991, s.29)

Kıbrıs Adasında ilk insan yerleşmelerinin M.Ö. 10.000 yılına kadar uzandığı düşünülmektedir. Adanın çevresinde yapılan çeşitli kazılarda Kıbrıs Adasına ilk insanın izleri Yeni-Cilalı Taş Devrine (M.Ö. 8500-3900) dayandığı ve Anadolu'nun kuzeyinden, Suriye ve Filistin bölgelerinden adaya göçlerin olduğuna ait bilgiler bulunmuştur. (Solsten, 1993, s.5) Kıbrıs Adasında Asurluların egemenlik dönemi olmuş ve Kıbrıs'taki Krallıklar sonradan bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Ada, M.Ö. 560 yılında Mısırlılar tarafından fethedilmiştir. M.Ö. Mısır'ın Pers imparatorluğuna bağlanmasıyla Pers imparatorluğuna geçen Kıbrıs, tekrar Mısır egemenliğine geçmiş ve M.Ö. 58'de Roma ilhakına kadar bu devletin egemenliğinde olan bir ülke olmuştur.

Roma'nın M.S. 395 yılında ikiye bölünmesinden sonra Kıbrıs Bizans İmparatorluğuna ait bir ada olarak yönetilmeye başlanmıştır. Yani, Kıbrıs halkının bir kısmının eski Yunan ile bulunan dil ve kültür bağlarına, Hıristiyan-Ortodoksluk dini gibi bağlayıcılık açısından çok ehemmiyetli bir unsur daha eklenmiştir. M.S. 45'ci yıldan itibaren giren Hıristiyanlık Kıbrıs'ta Bizans'ın kurduğu siyasi sistemde önemli bir yeri olmuş ve Kıbrıs halkının kilise tarafından yönetilmesi sağlanmıştır. Bu arada, Kıbrıs Adası 7 ve 9'cu yüzyıllar arasında Arap istilalarına uğramış, 1191 yılında İngiliz haçlıları (Aslan Yürekli Richard) tarafından fethedilene kadar, Bizans İmparatorluğuna ait bir bölge olarak kalmıştır. İngilizlerce fethedilen bu ada, Filistin'in devrik kralı Guy de Lusignan'a devredilmiş ve sonradan ada Venedikliler tarafından fethedilmiştir. 1571 yılında Osmanlı ordularının Kıbrıs'ı fethetmesiyle Kıbrıs'ta Osmanlı yönetimi başlamıştır. (Toluner, 1977, s.8-10) 1572

yılından, 18 yüzyıla kadar adaya yoğun bir Türk göçü gerçekleşmiştir. Evliya Çelebinin eserlerinde, "150 bin kefere var, çevresi 700 mildir ve Silifke yanında ak limandır." diyerek ifade ettiği Kıbrıs Adasının Osmanlı için ekonomik bir değer olabilmesi adına Türklerin adaya göçüne müsaade edilmiştir. Osmanlı yönetimi altında göreceli olarak hoşgörü yönetimine sahip olan Kıbrıs'ta, ırk ayrımı ve adaletsizlik önlenmiş, halk barış ve huzur dönemi geçirmiştir. Fakat Real politik yine üstün gelmiş, 1877 yılındaki Türk-Rus Savaşından sonra ada'da gerginlikler başlamıştır. Ortodoks tebaa Osmanlı yönetiminden şikâyet etmeye başlamış ve İngiliz Başbakanı da Konsolosuna olayları soruşturması yönünde talimatını verilmiştir. Ancak iddia edilenlerin doğru olmadığı kanıtlansa da adanın İngiltere tarafından ele geçirilmesi süreci hızlandırılmıştır. Ruslarla yapılan Yeşilköy (Ayestefanos) antlaşması, İngiltere'ye bu tarihi fırsatı vermiş ve İngiltere Rus ilerleyişine karşı Osmanlı Devletine yardım talebinde bulunmuştur. Yeşilköy antlaşmasının maddelerini Osmanlı lehine döndürmeye çalışacağını ifade eden İngiltere, Kıbrıs Adasını geçici olarak kendisine devrini istemiştir. Yapılacak antlaşma Berlin Antlaşmasından 2 gün sonra yürürlüğe girmiştir. Büyükelçi Layard gerçekten de burada büyük bir başarı elde etmiş ve bu yüzden Ruslar Büyükelçi Layard'a Ayestefanos Antlaşmasını değiştirmesindeki büyük rolünden ötürü büyük bir nefret duymuştur.

Hariciye Nazırı Safvet Paşa ve İngiliz Büyükelçisi Henry Layard arasında Yıldız Sarayında imzalanan antlaşmaya göre 92.986 sterlin karşılığında ada İngilizlere geçici olarak verilmiştir. (Bayraktar, 2011, s.286) Ancak İngilizler antlaşmada kararlaştırılan bedeli Kıbrıs Adasındaki halktan toplayarak karşılamıştır. Kıbrıs Adasında yönetimde olan Türklerin ani düşüşü, Türklerin yerine Rumların memuriyetlere getirilmeleri, gayrimenkul ve arazilerini satmak zorunda kalmaları gibi durumlar ortaya çıkmıştır. İngiliz yönetiminde ve sonrasında Kıbrıs'taki Türk nüfusunda hızlı azalmalar meydana gelmiştir. 1878 yılında İngiliz Yönetiminden hoşnut olmayan 33.000 Türk Anadolu'ya göç etmiştir. 27 Kasım 1917 yılında İngilizlerin adadakilerin 2 yıl içerisinde İngiliz vatandaşlığına geçmesini öngören kararına birçok Türk karşı çıkmış ve Anadolu'ya göç etmişlerdir. 31 Mart 1901 nüfus sayımına göre 51.309 Türk ve 182.739 Rum olmak üzere toplam nüfusu 274.108 olan Kıbrıs Adasının nüfusu, 2 Nisan 1911 sayımında %1'lik artışla Türk nüfusu 5.119 kişilik artış göstermiş ve 56.428 olmuştur. 24 Nisan 1921 yılındaki sayımda ise Türk nüfusu % 0,8'lik bir artışla 4.911 kişi artmış ve toplam nüfus 310.709'a yükselmiştir. 5 yıl

sonra toplam nüfus 335.000'e yükselmiştir. Bu nüfusun 61.422'si Türk, 244.887'si Kıbrıslı Rumlardan oluşmaktadır. Kıbrıs'ın bir İngiliz mülkü olduğunun tanındığı Lozan Antlaşmasından sonra Türklerden İngiliz tabiiyetine geçmek veya adada kalmak isteyenlerin dışında ayrıca 7-8 bin Türk ada'dan ayrılarak anavatan Türkiye'ye göçmüştür. 1931 yılı itibariyle 64.238 Türk ve 276.572 Rum olmak üzere 347.959 kişi adada bulunmaktadır. Türklerin bu evreden sonra da Anadolu ile irtibatı yine de kesilmemiştir.[1]

Bu anlattıklarımızı göz önüne alırsak Sayın Toluner'in de ifade ettiği gibi bir çıkarımda bulunmamız mümkün olabilir. Kıbrıs Adası tarih boyunca hiçbir surette Yunanistan ülkesinin bir parçası olmamıştır. Kendisini Yunan olduğunu ifade eden ve gelip yerleşen koloni ve krallıkların bulunduğu doğru olmakla birlikte, Kıbrıs halkı Yunanistan açısından yabancı bir halktır. Adaya gelen ilk göçler Anadolu'dan gelme göçlerdir. Bu durum Anadolu ve Kıbrıs'ta yapılan kazılarda çıkarılan malzemelerin çok benzemesi bunun doğruluğunu kanıtlamaktadır Kıbrıs Adasına tarih boyunca Hititliler, Mısırlılar, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Ptolemiler, Romalılar, Araplar, Bizanslılar, Templer Şovalyeleri, Luziyanlar, Cenevizliler, Venedikliler, Osmanlılar ve İngilizlerce yönetilmiş ve bu yöneten devletlerin toplulukları ile Kıbrıs'ın yerli halkı zamanla karışmıştır. Yani "Kıbrıs halkı Yunandır." demek gayet güçtür. Kıbrıs'ta yaşayan belli bir halkın kendisini Yunan saymasının nedeni dil ve din (Ortodoksluk) birliğinden doğan inanıştır. (Toluner, 1977, s.10) Kıbrıs'ta melez bir toplumun kendini Yunan olarak görmesinde denizci bir kavim olan Mikenlerin kültürel etkisinde kalmasının büyük etkisi bulunmaktadır. Mikenlerde Yunanlar tarafından Helen ırkından sayılmaktadır. Bizans döneminde ise Bizans'ın resmi dil olarak Yunancayı, resmi din olarak Ortodoks Hıristiyanlığını benimsemesi ve bunu zorla kabul ettirmesi adada kimlik arayışı içinde olan melez toplumun kendini Yunan olarak görmesine neden olmuştur. (İsmail, 1998, s.3) Bu bağlamda söyleyebiliriz ki Yunanistan'ın tarih boyunca hüküm sürmediği ve hukuki bir bağı bulunmadığı bir alana bu ülkenin o bölgede kendi ırkından insanlar bulunduğu iddiasıyla hak talep etmesi hukuka uygun bir davranış olmayacaktır. Her ülkenin bu yöntemi uygulaması durumunda içişlerine karışmazlık ilkesi ve toprak bütünlüğü ilkesinin

[1] Atılım Üniversitesi, Atılım Kıbrıs Araştırmaları ve Uygulama Merkezi, **"Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs Sorunu I ",** s. 2-4 http://akaum.atilim.edu.tr/pdfs/KibrisTarihiveKibrisSorunu_I.pdf (Erişim: 10 Kasım 2014)

ne denli ihlal edileceği ve bu yüzden uluslararası istikrarın ne kadar tehlikeye düşeceğini tasavvur etmek pek güç olmasa gerekir.

Türklere karşı Yunanlara desteklediği ile bilinen İngiliz Başbakanı Lord Curzon'un bu konudaki düşünceleri değinmeye değerdir. Lord Curzon zamanında "*Ege adalarının kaderi müzakere edilirken Yunan basını ve Yunan politikacıları tarafından Kıbrıs'ın Yunanistan'a bırakılması için aşılması zor bir çalkalanmaya hazır olmalıyız.*" demiştir. Lord Curzon, coğrafi açıdan bütünüyle farklı bir sisteme ait olan Kıbrıs'ın uzun bir tarihi içerisinde Mısır, Pers, Asur, Roma, Büyük Britanya (I.Richard), Venedik, Ceneviz ve Türkiye'ye bağlandığını ancak Yunanistan'ın adaya sahip olmamış tek Akdeniz devleti olduğunu ifade etmiştir. Yunan iddialarının ırki zeminde olduğunu söyleyen Curzon, 220 bin Rum veya Rumca konuşan ve 60 bin Müslüman'ın yaşadığını söylemiştir. Curzon görüşlerinde "*Adanın tarihi yalnızca kuvvetli bir gücün onu elinde tutmakla başarılı olduğunu göstermekle birlikte Ada'nın kaderi ise karşıdaki anakaranınki (Anadolu) ile bağlantılı olmuştur. Yunanistan'a bırakılması, Yunanistan'dan güçlü devletler için cazip bir ganimet sunacaktı…*" demiştir. (Satan, 2004, s.64-65)

1.2. Kıbrıs'ta Kurulan İngiliz İdaresi

Osmanlı Devleti Rusya ile 1877 yılında baş gösteren savaşta büyük kayıplar vermiştir. 3 Mart 1878 yılında imzalanan Ayestefanos antlaşmasıyla birlikte Osmanlı devletinin Balkanlardaki hâkimiyeti neredeyse bitmiş, Kars, Ardahan, Batum ve Beyazıt'ın Rusya'ya bırakılmasıyla Anadolu yarımadası tam anlamıyla Rus saldırılarına açık hale gelmiştir. Bunların yanı sıra, Osmanlı Devleti Girit, Teselya ve Arnavutlukta yapacağı ıslahatları Rusya'ya danışacağı taahhüdünde bulunmuştur. Şüphesiz, Balkanlarda ve Kafkaslarda Rus nüfuzunun artmasına neden olan bu antlaşma İngilizler`in rahatsızlığına sebep olmuş ve Rusya'ya bu antlaşmanın dengeleri bozduğunu söyleyerek Berlin'de yeni bir antlaşma yapılması konusunda Rusya'yı ikna etmiştir. İngiltere bu aşamadan sonra Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma politikasını gözden geçirerek, Hindistan sömürgesine giden önemli Osmanlı topraklarını eline geçirmeyi denemiştir. Bu durum da İngilizler`in Süveyş Kanalı`nın güvenliği için Kıbrıs'ın Osmanlı'dan devralınmasında önemli rol oynamıştır. İngiliz Başbakanı Lord Salisbury İstanbul'daki Büyükelçisi Layard'a Kıbrıs konusunda

Bab-ı Ali ile bir görüşme yapması talimatını vermiştir. Büyükelçi görüşmelerinde İngiltere'nin Ayestefanos'u tanımayacağını, Rusya'nın işgallerine ve saldırgan tavırlarına devam ederse İngiltere'nin bunu engelleyeceğini ifade etmiş, buna karşılık Bab-ı Ali'den Doğu'daki Hıristiyanlar konusunda ıslahat yapılması için antlaşma yapılması ve Kıbrıs Adasının geçici olarak İngiltere'ye verilmesini istemiştir. Osmanlı bu talebe baştan karşı çıkmış olsa da Ayestefanos antlaşması gibi bir antlaşma karşısında çaresiz kalmıştır. 4 Haziran 1878 yılında imzalanan Kıbrıs Antlaşması ile geçici olarak Kıbrıs İngiltere'ye devredilmiştir. (Satan, 2004, s.56) İmzalanan antlaşmanın 2 maddesi aşağıdaki gibidir:

"Madde 1: Rusya devleti Batum, Ardahan, Kars veya adı geçen yerlerden birini işgali altında tutup da, ilerde her ne zaman olursa olsun, kesin Barış Antlaşması ile saptanan Osmanlı Devleti'nin Asya'daki topraklarından bir kısmını daha almaya kalkışacak olursa, İngiltere Devleti, bu toprakları silahla korumak ve savunmak üzere Osmanlı Devleti ile birleşme yükümlülüğü altına girer. Buna karşılık Padişah Hazretleri de, ülkesinde bulunan Hıristiyan ve öteki uyrukların iyi yönetim ve korunması ile ilgili ilerde iki devlet arasında kararlaştırılacak olan gerekli reformları yapacağını İngiltere Devleti'ne vaat eder; ve İngiltere'nin yükümlülüklerini yerine getirmesi için gerekli bir önlem olmak üzere, Padişah Hazretleri ayrıca, Kıbrıs Adasının İngiltere tarafından işgal edilip yönetilmesi için tahsisine de muvafakat eder"

Madde 2: İşbu antlaşma onaylanacak ve onaylanmış kopyaları bir ay içinde veya mümkünse daha önce değiştirilecektir. İki tarafın temsilcileri onaylarını belirtmek üzere bu Antlaşmayı imzalamış ve mühürlemişlerdir."

İngiltere, adayı devralabilmek için hızlı davranmasından ötürü antlaşmaya ek maddeler konulması elzem olmuştur. 6 maddeden oluşan ek maddeler aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

Madde 1: Adadaki Şer'i Mahkeme varlığını sürdürecek ve mahkeme adanın Müslüman halkının yalnız Şer'i işlerine bakacaktır.

Madde 2: Camilerin, İslâm okul ve mezarlıklarının ve adada bulunan öteki İslâm dinsel kurumlarının mallarını, malî kaynak ve topraklarını, İngiltere Hükümeti tarafından

atanacak bir memurla birlikte yönetmesi için, Evkaf Yönetimi tarafından bir memur atanacaktır.

Madde 3: İngiltere Devleti, yönetim harcamaları çıkarıldıktan sonra, gelir fazlasını her yıl Babıâli'ye ödeyecek ve bu gelir fazlası son beş yıllık 22936 kese (£92.000) olarak kabul edilen ortalama gelir üzerinden hesaplanacaktır. Bu gelir fazlası, sonradan da usulüne uygun olarak araştırılacak ve bunun toplamından, son beş yılda Osmanlı Devleti'ne ve Padişah'a ait taşınmaz malların satılmasından ve iltizama verilmesinden toplanan para düşülecektir.

Madde 4: Bab-ı Âli, Kıbrıs'ta bulunan Devlet'e ve Padişah'a ait taşınmaz malları (Arazi-i Mîriye ve Emlâk-i Hümayun) serbestçe satabilecek ve bunlardan toplanan para, 3. maddede sözü edilen ada gelirlerine dâhil sayılmayacaktır.

Madde 5: İngiltere Devleti, bayındırlık işleri ve öteki kamu hizmetleri için gereken toprakla ekilmemiş toprakları, uygun bir bedel karşılığında almak için, görevlilerine gerekli yetkiyi verebilecektir.

Madde 6: Rusya, Kars'ı ve son savaşta Ermenistan'da işgal etmiş olduğu öteki yerleri Osmanlı Devleti'ne geri verdiği takdirde, Kıbrıs Adası İngiltere tarafından boşaltılacak ve 4 Haziran 1878 tarihli Antlaşmanın hükmü kalmayacaktır."

İngilizler Berlin Kongresi`nden hemen sonra 12 Temmuz`da Kıbrıs'a asker çıkarmışlardır. Antlaşmaya göre Kıbrıs İngiliz sömürgesi olmadığından bir vali atanmamış, onun yerine Yüksek Komiser atanmıştır. Kıbrıs'ın İngiliz birliklerinin tam kontrolüne geçişi 6 Ağustos 1878`de tamamlanmıştır. (Olgun, Balıkçıoğlu, 2012, s.820-823)

İngiliz yönetiminin *De Facto* yönetimi başladıktan sonra I. Dünya Savaşı`nda ittifak devletlerinin yanında savaşa giren Türkiye'ye karşı İngiliz yönetimi, 1878 Antlaşması`nın artık geçersiz olduğunu, Kıbrıs'ın İngiltere tarafından ilhak edildiğini ilan etmiş ve bu ilhakta Türkiye tarafından Lozan Antlaşması ile tanınmıştır. 1923 yılı itibariyle Britanya Kraliyet kolonisi haline gelen Kıbrıs'ta Britanya'nın *De Jure* yönetimi başlamıştır. (Buschfeld, 2013, s.16)

De Jure yönetimin başladığı zamanda Türklerin adadaki nüfusu toplam nüfusun yaklaşık olarak %25`ini oluşturmaktaydı. Aynı zamanda, Vakıflar idaresinin mülkü olan arazilerle birlikte, Türklerin ada'daki sahip olduğu pay %50'nin üstündeydi. Kıbrıslı Türkler Birinci Dünya Savaşı`nda Osmanlı'nın İngilizlerin karşısında yer almasının zararlarını görmüş, kendileri üzerinde İngilizlerce baskı yönetimi kurulmuştur. Bu baskı yönetimi altında Türk nüfusu Londra ve Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır. İngilizler bu çabasında Türk kimliğini 2'ci plana iterken, Rum ve İngiliz kimliğini öne çıkaracak politikalar uygulamıştır. Eğitim ve din alanlarında Türk nüfusa karşı kültürel baskı uygulanmış, ekonomik olarak Türkler`in olanakları kısıtlanarak, Türkler`in vakıf malları hileli olarak İngiliz ve Rum özel kişilere ve kiliseye nakledilmiştir. Bu arada 1917 yılında Britanya bir "Krallık Emri" yayınlayarak, Osmanlı vatandaşlarının İngiliz vatandaşlığına geçebileceğini ilan etmiştir. Yukarıda saydığımız birçok tutum ve davranış Türkler`in Anadolu ve İngiltere'ye göçüne sebep olmuştur. Kıbrıs'ta Türk nüfusunun azalması Lozan antlaşmasıyla Kıbrıs'ın İngilizlere bırakılmasıyla devam etmiş, maddelerinde Türkler`e Türk veya İngiliz vatandaşlıklarından birini seçme hakkının tanınmasıyla, Türk tabiiyetini seçen Türkler Türkiye'ye göç etmiş Türk nüfusu ada'da Rumların lehine azaltılmıştır. (Manisalı, 2002, s.17-18)

Lozan Antlaşması ile Kıbrıs konusunda alınan ilhakı tanıma kararı yerine Hatay meselesinde olduğu gibi bu konunun sürüncemede bırakılması daha yerinde olabilirdi. Fakat İngiltere`nin Kıbrıs`ı ilhakı kabul edilmiştir. İlhakı tanımayan Kıbrıs`ın İngiliz kolonisi sona erdiğinde Türkiye'ye geri bırakılma ihtimali yüksek olabilirdi. Çünkü Kıbrıs hukuken Türk, fiilen İngiliz yönetiminde olan bir ada olacak, İngiliz işgali bittiğinde ada barındırdığı nüfusun özelliğine bakılmaksızın Türkiye'ye bırakılabilecekti. Ünlü hukukçu Oppenheim bu durumu kitabında şu şekilde açıklamaktadır: *"Bir ülkenin idaresini ele geçirmek veya orayı kullanmak, oraya yerleşmek ve kontrol hakkına sahip olmak o ülkeyi zapt etmek manasına gelmez. Çünkü o ülkenin sahibi hükümranlığını devam ettirmektedir. İngilizler`in Türkler harbe girince Kıbrıs'ı işgal etmesi bu duruma örnek teşkil eder. Bu gibi ilhaklar o ülke üzerinde hükümran bulunan devletin rızası olmadan yapılırsa sulh zamanı şüphesiz ki kanunsuzdur*." (Kılıçkıran, 1990, s.2-3)

Bu arada hiç şüphesiz ilhakın tanınması Türkiye'nin Kıbrıs konusunda söz sahibi olmayacağı veya olamayacağı anlamına gelmemekte Türkiye ileride bahsedilecek bazı faktörlerden dolayı Ada'nın geleceğinde söz sahibi olabilme vasfını sürdürebilecektir.

Kıbrıs`in yönetimini "*De Jure"* olarak ele aldığından beri Britanya yönetimi Kıbrıslı Rumlar`ın Enosis talepleriyle de uğraşmak durumunda kalmıştır. Rumlar`ın bu taleplerini dile getiren iki önemli hareket vardı. Bunlar, savaş sırasında güçlenen ve işçi sınıfını arkasına alan AKEL ile yüzyıllardır Kıbrıs Rum halkının yöneticisi konumumda olan Kilise. İngiltere için Mısır gibi sömürgelerde yükselen milliyetçilik nedeniyle Kıbrıs'ın stratejik önemini giderek artmaktaydı. Kıbrıs'daki Enosis taleplerine cevaben İngilizler, Kıbrıs Adasındaki Türkler`in varlığına vurgu yapmış ve 1949 yılında Kıbrıs'ta siyasal ve ekonomik reformların uygulanacağını ilan etmiştir. 28 Şubat 1947 yılında Yunanistan Parlamentosu, Kıbrıs'tan gelen baskıların da sonucuyla Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması gerektiği yönünde bir karar almıştır. Bu İngilizler`in tutumunda bir değişiklik yaratmamıştır. 27 Mart 1947'de adaya gelen İngiliz Vali Lord Winster, reform çalışmalarına başlamıştır. 1 Kasım 1947'de kurucu meclis toplanmış ancak Kilise alınan kararları protesto etmiş, sağdan kimse bu toplantıya katılmamıştır. 8'i AKEL temsilcisi olmak üzere 10 Rum, 8 Türk, 1 Marunî ve 1 İngiliz yargıcın bulunduğu 19 üyeden 2'si doğrudan İngilizlerce atanmıştır. Rumlar bu toplantıda kendi kaderini tayin hakkının (*Self-Government*) altını çizmiş ve bu yönde bir kararın alınması gerektiğini ifade etmiştir. Türk temsilciler ise Rumların bu isteklerine karşı çıkmıştır. Vali Winster, oluşturduğu kendini yönetme hakkını içermeyen anayasayı görüşmek üzere meclise getirince AKEL temsilcileri toplantıyı terk etmiştir. Bunun üzerine 12 Ağustosta Kurucu Meclis fesih edilmiştir. Bu aşamadan sonra self-determinasyon isteyen Rumlar, 23 Kasım 1949`da BM`ye "Kıbrıs Halkı Büyük Britanya'yı suçluyor" başlıklı bir andıç sunmuştur. Fakat burada esas gayenin self-determinasyon yoluyla bağımsız Kıbrıs devleti oluşturmaktan ziyade amacın Enosis olduğu ve bu talebinde Enosis yolunda sadece bir aşama olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. AKEL'in sunduğu bu andıç Kiliseyi de harekete geçirmiş, 5 Aralıkta bir karar alan Kilise İngilizler bir referandum düzenlemezlerse kendilerinin bir referandum düzenleyeceğini ilan etmiştir. Tabi ki, Rumların düzenlediği bu referanduma Türkler katılım göstermemiş, Rumlar %96'lık bir Evet oranı almıştır. Kilise başpiskopos Makarios önderliğinde büyük bir siyasi propagandaya girişerek, alınan kararı tüm

Kıbrıslılar`ın kararı olarak göstererek dünya kamuoyuna ilan etmiş ve çeşitli ülke ve örgütlere temsilciler yollamıştır.

İngiliz yönetimi 1948 Jackson Planı, 1955 I. Macmillian Planı, 1955 I ve II Harding Planları, 1956 Radcliff Planı, 1958 yılında NATO Genel Sekreterince hazırlanan Spaak Planlarını ortaya koymuştur. Fakat bu öneriler Enosis ve self-determinasyonu içermediği ve İngiliz yönetimini devam ettirme amacı taşıdığı için Rumlar tarafından derhal reddedilmiştir. (Vatansever, 2010, s.1498)

Yunanistan ise Makarios önderliğinde 1950 yılından itibaren Kıbrıs Rumlarının artan faaliyetleri karşısında kendisini baskı altında hissetmiş, fakat bir yandan da Batı ittifakı içerisinde yer alan İngiltere ve Türkiye ile arasını bozmayı da istememiştir. 1954 yılına kadar Yunanistan meselenin müzakereler yoluyla çözülmesi taraftarı olmuştur. 1951 yılında Enosis'in gerçekleştirilmesi karşılığında İngilizlere Kıbrıs Adasının 4 noktasında 99 yıllığına askeri üs kurması teklifi yapılsa da İngilizler bunu kabul etmemiştir. Yunanistan'da iktidara henüz yeni gelen Papagos Kıbrıs'la en fazla ilgilenen liderlerden biri olmuştur. Eylül 1953'te İngiliz Dışişleri Bakanı Eden'in Yunanistan'ı ziyaretini fırsat bilen Papagos, Kıbrıs sorunu konusunda İngiltere'nin niyetinin ne olduğunu sormuştur. Buna sert çıkan Eden, böyle bir sorunun olmadığı ve bunu tartışmak istemediğini ifade etmiş, alaycı bir biçimde Kıbrıs yerine neden New York veya İskenderiye gibi Rum nüfusunun daha fazla olduğu yerleri istemediğini sormuştur. (Fırat, 2001, s.596-597)

Yerel nüfusa karşı kendi kültür ve kimliğini benimsetme yoluna gitmeyen Britanya yönetimi, sömürge yönetimine karşı gelişen hareketlere karşı önlemler almıştır. Fakat bu önlemler Britanya yönetimine karşı gelişen karşıtlığı durdurmamış ve her geçen artırmıştır. 1954 yılında Britanya'nın diğer sömürgelerine nazaran Kıbrıs'ın özel bir yere sahip olduğunu ve bağımsızlığını alamayacağı açıklaması, bir yer altı örgütü olan EOKA (*Ethniki Organosi Kyprion Agoniston*)'nın Britanya yönetimine karşı şiddet eylemlerine girişmesine neden olmuştur. Bu örgütün temel amacı adanın Britanya'dan bağımsızlığının alınması ve Yunanistan ile birleşme anlamına gelen Enosis hayalinin gerçekleştirilmesi olmuştur. Fakat yaptıkları faaliyetler ve saldırılar Kıbrıslı Türkler`in amaçlarıyla bağdaşmamış, Türkler adanın taksiminin sağlanması gerektiği yönünde faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır. 1957 yılında Türklerce kurulan ve adı daha sonra Türk

Mukavemet Teşkilatı (TMT) olarak değiştirilen Volkan Örgütü, anti-hellenik, anti-kominist ve taksim amacını gerçekleştirmeyi hedefleyen bir örgüt olmuştur. Bundan sonra, Rum ve Türk tarafları arasında çatışmalar baş göstermiştir. Britanya bu gelişmeler karşısında güvenlik tedbirleri alırken siyasi müzakerelere de devam etmiştir. Siyasi müzakerelerde Türkiye Britanya'nın yönetimini destekleyerek *status quo* yanlısı olurken, Yunanistan tarafının tutumu ise self-determinasyon taleplerinin sağlanması ve bu yolla da Enosis'in gerçekleştirilmesi yönünde olmuştur.

Bu tür faaliyetlerle Yunan ve Rum tarafı istediklerini alamayınca konuyu uluslararası alana taşımaya çalışmışlardır. (Buschfeld, 2013, 16-17) 16 Ağustos 1954 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine başvuran Papagos, IX. Genel Kurulun gündemine "Eşit haklar ve self-determinasyon ilkelerinin, BM koruyuculuğu altında Kıbrıs Adasında yaşayan nüfusa uygulanması" maddesinin koyulmasını talep etmiş ve sorunu ilk defa uluslararası gündeme sokmuştur. Bu BM toplantısında taraflar tezlerini ifade ederek, haklılıklarını savunmaya çalışmışlardır. İngiltere ve Türkiye'ye göre, Kıbrıs Adasının egemenliğinin İngiliz hükümetine ait olduğu uluslararası alanda tanınmıştır. Kıbrıs meselesi uluslararası bir konu olamayacağı için BM'de görüşülmesi doğru değildir. Kıbrıs konusu BM Antlaşmasında yer alan Ulusal Yetki *(Domestic Jurisdiction)*[2] kapsamına girmektedir. Yunanistan ise buna karşı çıkmış ve konunun BM gündeminde olması gerektiğini savunmuştur. Diğer yandan, Türkiye ve İngiltere Yunanistan'ında taraf olduğu Lozan Antlaşması ile Kıbrıs'ın egemenliğinin İngiltere'ye verildiği kabul edilmiş olmasına rağmen Yunanistan'ın bir İngiliz toprağında hak iddia etmesinin uluslararası hukukun açık bir ihlali olduğu savunulmuştur. Yunanistan ise Türkiye'nin Kıbrıs Adasını ilhak edilişini tanıdığına istinaden antlaşmayı imzaladığını ifade ederek bunun kendisinin ilhakı tanıdığı anlamına gelmediğini söylemiştir.

Önemli olarak, Britanya yönetimi adadaki Türk varlığını işaret ederek, Yunanistan tarafına Kıbrıslı Türklerin de bu konuda görüşlerinin alınmasının elzem olduğu ve Türk tarafının görüşü alınmadan bu konunun BM gündemine getirilmesinin sakıncalı olacağını

[2] Adından da anlaşılacağı üzere bu yetkide devletler, ulusal hukukunun kapsamında olan hususlarda tam yetki sahibi olduğunu ifade eder. Gümrük vergileri, siyasal örgütlenmesi, ülkenin kendi anayasal düzenini saptaması ve göçmenlik gibi konular ulusal hukuk kapsamına girdiği kabul edilen konulardır. B.M. antlaşmalarında bu konuya değinen madde 2'ci maddenin 7'ci fıkrasıdır. Bu maddeye göre ulusal yetkiye giren bir hususun BM örgütünün karışamamasını ifade etmektedir.

ifade etmiştir. Ancak, Yunanistan tarafı buna karşılık adada self-determinasyon hakkının uygulanması gerektiği ve oradaki Türk nüfusunda Batı Trakya'daki nüfus gibi azınlık haklarından istifade edeceğini söylemiştir. Ancak, Girit ve Rodos gibi adalarda Yunan egemenliğinin önceki ve sonraki dönemlerinde Türk nüfusunun ne kadar azalmış olduğu bu bağlamda önemli bir örnektir. İleride de göreceğimiz üzere Türkiye'nin Ada'daki askeri garantisi hukuki ve hayati bir konu olacaktır bu yüzden. (Stephan, 2001, s.20) Keza örnek olarak gösterilen Batı Trakya'da da Türklerin birçok sorunu bulunmakta ve Yunanistan tarafı bu önerisin de inanılırlığını büyük ölçüde kaybetmektedir. Ayrıca İngiltere ve Türkiye, adaların Yunanistan'dan daha fazla Türkiye'ye yakın olduğu ve adanın tarihsel, coğrafi, ekonomik ve etnik açıdan Anadolu'nun bir parçası olduğunu söylemiş adaların tarih boyunca Yunan egemenliğine girmediğini ifade etmişlerdir. (Fırat, 2001, s.598-599)

1.3.Taraf Ülkelerin Tezlerinin Analizi

İlk olarak Türkiye'nin Lozan antlaşması ile Kıbrıs ilhakını tanımasından ötürü İngiltere'ye karşı ileri sürebileceği bir savı bulunmamaktadır. Yunanistan ve Kıbrıs Rum kesimi tarafınca Türkiye aleyhine bir çözüm olarak benimsenen self-determinasyon ve Enosis'e karşı İngiltere ile birlikte *status quo* yanlısı bir tutum benimsenmesi Türk karar alıcıları tarafından daha uygun bir seçenek olarak görülerek benimsenmiştir. Bu yolla Kıbrıs üzerinde söz sahibi olmak isteyen Türkiye, İngiltere ile benzer tezlere başvurmuştur. (Toluner, 1977, s.34) Daha öncesinde Türk tarafınca, Kıbrıs'ın İngiltere'nin iç meselesi olarak görüldüğü ve bunun uluslararası alanda dile getirilmesinin bu ülkenin içişlerine karışmayla eşdeğer olacağını ve uluslararası hukuka uygun olmayacağını ifade etmiştik. Burada hiç şüphesiz Yunan ve Rum tarafının öncelikli isteği self- determinasyon yoluyla Enosis idealini gerçekleştirmek olmuş, yani Kıbrıs Adasını Yunanistan devleti sınırları içerisine katmak olmuştur. Bir devletin diğer toprak parçasında kendi ırkından kişiler olduğu gerekçesiyle bu toprak parçasına göz dikmek istemesinin uluslararası hukuk açısından doğuracağı tehlikeler açıktır. Anzilotti ve Oppenheim'inde ifade ettiği gibi uluslararası hukuk ahde vefa *(Pacta Sund Servanda)* düşüncesiyle oluşturulmuş antlaşmalardan oluşmaktadır. Türkiye'de Lozan antlaşmasıyla kurulan bu düzene *Pacta Sund Servanda* ilkesi gereği saygı duymuştur. (Karakoç, 2004, s.199) Kabul edilen bu düzene rağmen Kıbrıs'ın Yunanistan ülkesine katılması hususunda girişimde bulunulması

ve Lozan düzeninin değiştirilmek istenmesi karşısında Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde öncelikli muhataplardan biri olması gayet doğaldır. Keza, Kıbrıs ile oluşturulmak istenen oldubitti'ye (*Fait Accopli*) Türkiye uygun yollarla tepkisini ifade etmeye çalışmıştır. Çünkü Kıbrıs'ın verilmesi aynı zamanda Türkiye'nin Akdeniz deki varlığının da bir nevi sonu demekti.

Yunanistan Lozan Antlaşması`nın 16'cı maddesini gerekçe göstererek Türkiye`nin Kıbrıs konusunda bir taraf olamayacağını iddia etmiştir. Bu madde şu şekilde belirlenmiştir: "*Türkiye işbu Antlaşma da belirlenen sınırları dışındaki tüm topraklar ile bu topraklardan olup gene bu Antlaşma ile üzerinde kendi egemenlik hakkı tanınmış bulunanlar dışındaki Adalarda —ki bu toprak ve Adaların geleceği ilgililerce saptanmış ya da saptanacaktır- her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve senetlerden vazgeçtiğini açıklar. İşbu Maddenin hükümleri komşuluk nedeniyle Türkiye ile ortak sınırı bulunan ülkelerarasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmaz.*"[3] Bu metini savunarak Yunanistan Türkiye'nin ilgili antlaşmayla tüm haklarından vazgeçtiğini ve kendi bölgesi haricinde kalan yerlerle ilgili alınacak kararlarda kendisinin söz sahibi olmadığını söylemiştir. Burada antlaşmanın Türkçe metininde "Saptanmış veya saptanacaktır" denmiş olmasına rağmen Fransızca metninde "Saptanmakta veya saptanacaktır." olarak ifade edilmiştir. Maddenin Fransızcası aynen şu şekildedir: *"La turquie déclare renoncer â tous droits et titres de quelque nature que ce soit, sur ou concernant les territoires situés au delâ des frontiéres prévue par le présent Traité et sur les iles autrés que celles sur lesguelles la souveraineté lui est reconue par ledit Traité, le sort de ces territoires et iles étant réglé ou â régler par les intéressés"*[4] Türk tarafı da düzenlenmiş bir ada olarak Kıbrıs Adasının, düzenlenmekte veya düzenlenecek kategorisine girmediği ve Lozan antlaşması ile durumunun saptandığı açık olan Kıbrıs'ın bu kapsamda değerlendirilemeyeceğini söylemiştir. Ancak sonrasında ifade edilen "*her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve senetlerden vazgeçtiğini açıklar."* cümlesinden Yunan tarafı istifade etmek istemiş ve bu da Türk tezlerini zayıflatan bir durum ortaya çıkarmıştır. Anlaşılacağı üzere madde de bir muğlaklık söz konusudur ve

[3] Antlaşmanın tam metni için bkz. "**Barış Antlaşması (Traile de Paix) Lozan 24 Temmuz 1923**" , http://sam.baskent.edu.tr/belge/Lozan_TR.pdf (Erişim tarihi: 31 Ekim 2014)

[4] Antlaşmanın metni için Türk Tarih Kurumu resmi web sitesi, ss.175-176, http://www.ttk.gov.tr/templates/resimler/File/Antlasmalar/lozan/lozan170-179.pdf (Erişim tarihi:31 Ekim 2014)

antlaşmanın oluşturma evresinin de göz önüne alınması antlaşma hukukuna göre çok önemlidir. Çünkü antlaşma yapılırken 16 madde de tartışılan konulara bakıldığında İtalya ve Yunanistan arasında söz konusu olan 12 adalar ve Suriye, Irak ve Filistin gibi ülke ve adalarla ilgili olduğu görülecektir. (Toluner, 1977, s.38) Dolayısıyla çıkarına uygun bir şekilde Yunanistan tarafından Kıbrıs Adasını da bu madde ile ele almasını iyi niyet kuralıyla bağdaştırılamayacağı rahatlıkla söylenebilir.

Tabi ki Lozan Antlaşmasının 16'cı maddesinin yarattığı Türkiye aleyhine durum Türkiye'nin itirazı ile karşılaşmıştır. Bilhassa adaların geleceği konusunda söz hakkı olmasını engelleyen bu madde çetin tartışmalar neticesinde değiştirilmiştir. (Kargın, 2010, s.25) Değiştirilen madde tam olarak şu şeklini almıştır:

"*Türkiye işbu belirtilen sınırlar dışında bulunan bütün topraklar üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak her türlü hakları ve sıfatlarıyla, egemenliği tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir.*

Türkiye, (söz konusu) topraklar ve adalar bakımından bunların bir başka Devlete verilmesi, bağımsızlığı, bu topraklar ya da adalar üzerinde her hangi bir rejim kurulması konusunda uygulanmış ya da uygulanacak hükümler (şimdiden) kabul ettiğini ve uygun bulduğunu bildirir" (Meray, 1969, s.57-58)

Buradan da anlaşılacağı üzere Türkiye, kendi sınırları haricinde kalan topraklar üzerinde herhangi bir emeli olmadığı ve bu topraklarda yaşayanların kendilerine göre uygun yönetimleri seçme hakkını kabul ettiğini ifade etmiştir. Ancak, buradaki asıl kastedilen bölge Türkiye'nin güneydoğu sınırından sonraki kalan bölge ve adalardır. Burada Yunan tarafının iddiası garip bir şekilde Türk sınırlarının dışında kalan tüm sınırlardır. Fakat yukarıda da bahsedildiği üzere hazırlık çalışmalarının da bu bağlamda dikkate alınması Yunanistan'ın mevzu bahis iddiasını çürütmeye yeterlidir. Burada Türkiye önceden içeriği konusunda bilgi sahibi olmadığı hükümleri kabul etmeyi reddetmiştir. Bu arada, Konferansta ve antlaşma metninin hazırlık çalışmalarında adalardan bahsedildiğinde geniş bir ülke teriminin karşılığı olan "les territories" teriminin yanında ada teriminin karşılığı olan "les iles" terimi de kullanılmıştır. Oysa açıklamada territories terimi kullanılmakla birlikte ada teriminin kullanılmadığı görülmüştür. Hangi

amaçla yapıldığı belli olan bu açıklamadan esas konusu haricinde anlamlar çıkarılması mümkün olsa bile açıklamanın lafzına dayanarak Kıbrıs Adasının kastedildiği sonucuna varamayız. (Toluner, 1977, s.49)

Bir diğer önemli husus ise self-determinasyon konusudur. Yunanistan tarafının Kıbrıs konusundaki temel argümanlarından bir tanesi de Kıbrıs'ın esasen yüzyıllarca Yunan olduğu, halkının Yunanistan ile birleşme arzusunda olduğudur. Bunu ise BM Antlaşması`nın 1'ci maddesinin 2'ci fıkrası ile temellendirerek Kıbrıs halkına self determinasyon hakkının verilmesi gerektiğini savunmuştur. Yunanistan 1954 yılında BM'ye başvurarak Kıbrıs'taki halka self determinasyon ilkesinin uygulanmasını istemiş, bu tutumunu 1957 yılına kadar dört kez genel kurula getirmiş fakat başarı sağlayamamıştır. Yunanistan birçok kez İngiltere'nin Kıbrıs'taki halkın self determinasyon hakkının engellenemeyeceğini iddia etmiş ve İngiltere'ye 103 maddesi uyarınca şart hükümlerinin uluslararası antlaşmalara üstün olduğunu hatırlatarak yukarıda da söylediğimiz üzere antlaşmanın 2'ci maddesinin 1 fıkrasında yer alan self determinasyon ilkesini uygulamaya davet etmiştir. Bunun yanında, Yunanistan Lozan Antlaşması`na taraf olmasının da antlaşma maddelerinin tümünü kabul ettiği anlamına gelmediğini ve Kıbrıs'ın İngiltere tarafından ilhakının Türkiye tarafından kabul edilmesini tanısalar da Kıbrıs ilhakını kendilerinin tanımadığını ileri sürmüştür. İngiltere ise bu iddialar karşısında susmamış, egemenliğinin Lozan ile kurulduğunu ifade ederek, 12 adalardan farklı olarak Kıbrıs üzerinde Yunanistan'ın İngiltere'nin egemenliğini çekincesiz bir biçimde tanıdığını kabul ettiğini açıklamıştır. İngiltere aynı zamanda Yunanistan'ın self-determinasyon iddiasına karşı bu ilkenin her yerde uygulanamayacağı ve bu ilkenin uygulanabilmesi için coğrafi, hukuki, stratejik, tarihi unsurlarında dikkate alınması ve uluslararası düzenin sağlanmasına hizmet etmesi amacıyla kullanılabileceğini söylemiştir. (Özersay, 2009, s.4)

24 Eylül 1954 yılında Yunanistan'ın önerisi üzerine tartışılan ve Yeni Zelanda'nın önerisi ile Kıbrıs'a self-determinasyon ilkesinin uygulanması konusunun Genel Kurul'da görüşülmemesini öngören tasarının kabul edildiği oturumda söz alan İngiltere baş delegesi Selwyn Lloyd, Yunan tezlerine cevabını burada vermiştir. Konuşmasında Bağdat paktı ve NATO açısından yüklendiği sorumlulukları yerine getirebilmesi için İngiltere'nin Kıbrıs'taki egemenliğini "stratejik bir zorunluluk" olarak niteleyen Lloyd, Kıbrıs'taki egemenliklerinin BM`de gündeme getirilmesi BM Antlaşmasıı`nın 2'ci maddesinin 7'ci

fıkrasına aykırı olacağını ifade ederek içişlerine karışmazlık ilkesinin ihlal edildiğini söylemiştir. Lozan ile Kıbrıs'ta İngiltere'nin egemenliğini Yunanistan'ın da kabul ettiğini ifade eden Lloyd, Kıbrıs Adasında kendi kaderini tayin etme ilkesinin uygulanması konusunda ise iki noktaya temas etmiştir. İlk olarak bunun alışılmış anlamda self-determinasyon sorunu olmadığını söyleyen Llyod, Yunan iddiasının BM üyesi bir ülkenin egemenliği altındaki bir toprağın bir diğer ülkeye aktarılması anlamına gelen Enosis'in uygulanması amacına yönelik olduğunu bunun da BM Antlaşmasıı`na aykırı olduğunu söylemiştir. İkinci olarak coğrafi açıdan Anadolu karasının bir parçası olan Kıbrıs üzerindeki Müslüman Türk nüfusunda varlığına dikkat çeken Lloyd, Yunanistan'ın talep ettiği şekilde bir uygulamanın mümkün olmadığını söylemiştir. Aynı zamanda, kendi kaderini tayin ilkesinin çok genel bir şekilde ele alındığını söylemiş, bu anlamda bu ilkenin uygulanması açısından bir yükümlülüğün bulunmadığını, bazı durumlarda diğer faktörlerde göz önüne alınırsa uygulanmayabileceğini ve aksi durumda hiçbir ülkenin sınırlarının süreklilik göstermeyeceğini söylemiştir. Burada delegenin adadaki Türk nüfusa ve Türkiye'nin hali hazırda adaya olan ilgisine gönderme yaparak Müslüman cemaatinde Türkiye ile bağları bulunduğu ve bu ilkenin uygulanması durumunda Türk nüfusa da bunun uygulanması gerektiğine işaret ederek Enosis'e karşı olduklarını belirtmiştir. (Sönmezoğlu, 1984, s.229)

Buna cevaben Yunanistan delegesi ise Kıbrıs'ın Anadolu yarımadasına yakınlığı ve Yunanistan'ın Kıbrıs'a olan uzaklığını göz önüne alarak değerlendirme yapan İngiliz delegesine Yunanistan'dan altı kat daha fazla uzaklıkta bulunan İngiltere'nin bu durumu nasıl açıklayacağı sorusu sorulmuştur. Aynı zamanda, Enosis idealini gizlemeyen Yunan delegesi, Kıbrıs'taki ulusal kurtuluş harekâtından söz açarak, Kıbrıs halkının İngiltere'nin sömürge yönetimini istemediğini ifade etmiştir. Bu açıdan da aslında olayın bir egemenlik değişimi değil bir ilkenin uygulanması yani sömürgeci bir ülke ile sömürge durumunda olan bir ülkenin durumu şeklinde ele alınması gerektiğini söylemiştir. Diğer yandan, 2'ci maddenin 7'ci fıkrasını örnek vererek Kıbrıs'ta İngiltere'nin durumunu kendi iç işi olarak ifade eden İngiliz delegesine cevaben BM Antlaşmasının 10'cu maddesini göstererek adanın kendini yönetmekten yoksun bir bölge olduğu ve bu açıdan Kıbrıslıların Britanya içinde bir azınlık olmadığını belirtmiştir. Bunun yanında Lozan Antlaşmasından da

örnekler vermek suretiyle Yunan tarafı tezlerini haklı çıkarmaya çalışmıştır. (Sönmezoğlu, 1984, s.229)

Yunanistan tarafı Lozan Antlaşmasının 20'ci maddesi üzerinden hareket ederek, antlaşmanın 20'ci maddesi ile adanın İngiltere'ye olan devri kabul edilmiş olsa bile bu madde ifade edilen düzen değiştirilemeyecek bir düzen olmadığı gibi aynı antlaşmanın 16'cı maddesinde de Kıbrıs ve 12 adalar konusunda taraflarla bir antlaşma yapılması öngörüldüğünü ifade etmiştir. Bunun yanında, Yunan tarafı Türkiye'nin Türkiye sınırları dışında kalan bölgelerde bu bölgelerin kendilerinin istediği bir rejimi seçebileceği kabul ettiğini ifade ederek, Ada'nın mülkiyeti İngilizlere verilmiş olsa da insan hakları ve hürriyetlerinin de İngiltere'ye verilmediğini söylemiş ve self-determinasyon hakkının kesinlikle verilmesi gerektiğini savunmuştur. (Sönmezoğlu, 1984, s.228) Yunanistan aynı zamanda Türkiye ve İngiltere açısından Kıbrıs'ın stratejik olmasının kendi kaderini tayin ilkesini engelleyecek bir unsur olmadığını iddia etmiştir. Aslında meselenin NATO veya Bağdat Paktı çerçevesinde yükümlülüklerin yerine getirilmesi olarak görmeyip, Kıbrıs'ı sömürge altındaki bir topluluğun sömürge altından çıkma yönünde iradesini göstermesi olarak görüp, Kıbrıs halkının isteği doğrultusunda self determinasyon ilkesinin uygulanması gerektiğini yinelemiştir.

Türk tarafının tutumunu incelediğimizde, ilk aşamada Enosis çabalarına karşı Kıbrıs Türk topluluğunda artan bir endişenin doğduğunu ve sonradan daha örgütlü bir çaba içerisine girildiğini görmekteyiz. Türkiye 1945 ve sonrasında Kıbrıs üzerinde bir ilgisinin bulunmadığı göstermiş ve bu tür bir girişimin İngiltere'nin içişlerine karışmayla eşdeğer olacağı inancını taşımıştır. Kıbrıs Türkleri`nin de girişimleriyle Türkiye 1948 yılı itibariyle konu ile ilgilenmeye başlamıştır. Hükümetin Kıbrıs ile doğrudan doğruya bir girişimi olmamakla beraber konu ile ilgili açıklamalarda bulundukları görülmüştür. Örneğin, 17 Aralık 1949 tarihinde Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak İngiltere'nin adadan çekilmediğini ve Yunanistan'ın da konu ile ilgilenmediğini söyleyerek endişeye lüzum olmadığını ifade etmiştir. Yine aynı şekilde Sadak, daha sonraki açıklamasında, "*Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur. Çünkü Kıbrıs bugün İngiltere'nin hâkimiyeti altındadır…"* demiştir. 1951 yılında Yunanistan'ın konu ile ilgilenmeye başlaması üzerine Türk kamuoyu da konuyu gündeme getirmiş fakat Türk hariciyesinin tutumunda fazla bir değişiklik görülmemiştir. (Sönmezoğlu, 1991, s.29-30)

Elbette Türkiye 1954 yılında Yunanistan'ın konuyu BM'ye getirme çabalarına karşılık konu ile ilgilenme mecburiyetini hissetmiştir. Türkiye, Yunanistan'a Atina Büyükelçimiz aracılığıyla Türkiye'nin adadaki *status quo*'dan yana olduğunu ve eğer ada ile ilgili herhangi bir karar alınacaksa, Türkiye'nin de bir taraf olarak görülmesi ve konunun BM'ye götürülmesinin Türk-Yunan ilişkilerine olumsuz bir etkide bulunacağı mesajını vermiştir. 1955 yılı itibariyle İngilizlere karşı bir silahlı direniş başlamış ve İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'a da çağrıda bulunarak bir toplantı yapmıştır. Fatin Rüştü Zorlu burada adada *status quo*'nun korunması gerektiğini aksi takdirde Ada'nın Türkiye'ye geri verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Zorlu konuşmasında Ada'nın coğrafi konumuna ve Türkiye açısından adanın öneminin altını çizerek *status quo*'nun sürdürülmesi ve İngiltere'nin içişlerine karışılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Lozan ile İngiltere'ye bırakılan adanın statüsündeki bir değişikliğin söz konusu antlaşmayı gözden geçirme zorunluluğu doğurduğunu söylemiştir. Kendi kaderini tayin ilkesinin de gereğince açık olmadığını vurgulayan Zorlu, bu kavramın genellikle ülkelerin egemenlikleriyle çatıştığını ve uluslararası ilişkiler tarihinde birçok defa coğrafi ve askeri endişelerin bu ilkeye üstün geldiğini söylemiştir. (Sönmezoğlu, 1991, s.31) Türk tezleri açısından 1954 yılında BM Genel Kuruluna konunun getirildiği oturumda, Türk Temsilci Selim Sarper'in yaptığı konuşmanın önemli olduğunu düşünüyoruz. Selim Sarper konuşmasında Kıbrıs'ın İngiltere'nin bir iç işi olduğunu söylemiş ve Birleşmiş Milletlerin bu konuyu incelemeye yetkili olmadığını söyleyerek İngiliz teziyle paralel bir tutum sergilemiştir. Yunanistan'ın istediği kendi kaderini tayin etme ilkesinin esasen adanın ilhakı anlamına gelen Enosis olduğunu söyleyerek böyle bir duruma Kıbrıs Adasının bir diğer halkı olan Türklerin şiddetle karşı olduğunu söylemiştir. Sarper, Yunanistan'ın 1923 tarihli Lozan antlaşmasına dayanarak yaptığı yorumlara da değinerek Ada'da dini, etnik, tarihi, ekonomik ve coğrafi unsurlarında dikkate alınması gerektiğini söylemiştir. Gerçekten de bu konuda Yunanistan'ın soydaşlık unsurunu göz önüne alarak hareket ettiği görülmektedir. Oysaki hukuki bir analizde sadece etnisite göz önünde bulundurulamaz aynı zamanda adanın konumu, tarihi, kültürsel altyapısı, ekonomik durumu göz önüne alınması gerekmektedir.

Burada bir görüş birliğine varılamayınca Hindistan bir karar tasarısı sunmuş, teklif Birinci Komite 'de 2 çekimsere karşı 76 oyla, Genel Kurulda 1 çekimsere karşı 57 oyla kabul edilmiş ve 1013 (IX) sayılı karar alınmıştır. Kararda: "*Genel Kurul, Kıbrıs sorununu*

görüşerek, bu sorunun çözümünün bir barış ve ifade özgürlüğü ortamını gerektirdiği inancı ile BM Antlaşmasıı`nın ilke ve amaçlarına uygun olarak, barışçıl demokratik ve hakça bir çözümün bulunmasını içtenlikle arzuladığını ve görüşmelerin yeniden başlayıp, bu amaca yönelik olarak süreceğini içtenlikle umduğunu beyan eder" denilmektedir. Bu kararı hem Türk tarafı hem de Yunan tarafı olumlu karşılamıştır. Ancak olumlu karşılama sebepleri her ikisinin de farklı olmuş, görüşmelerin yeniden başlamasının Türk tarafı 3'lü görüşmeleri başlaması şeklinde yorumlarken Yunan tarafı ise Kıbrıs ve İngiltere arasındaki görüşmelerin gerçekleştirilmesi olarak yorumlamıştır. (Atay, 2002, s.300-301)

1957 yılında Yunanistan'ın BM Genel Kuruluna sunduğu ikinci görüşme önerisi kabul edildikten sonra Yunanistan ada'da yayılmacı emelleri olmadığını ve bağımsız Kıbrıs'ın sağlanabileceğini söyleyerek Enosis idealinden vazgeçişin sinyallerini vermiştir. Türk tarafının tezini Sarper, direk olmasa da dolaylı yollardan Taksim olabileceğini, kendi kaderini tayin etme ilkesinin adadaki her iki topluma da uygulanabileceği söyleyerek ifade etmiştir. Yunanistan'ın bahsettiğimiz önerisi 33-20-25 oy dağılımı ile komisyon kararı haline dönüşmüşse de Genel Kurul'da yapılan oylama da 31-24-25 şeklindeki oy dağılımı ile gerekli 2/3 oy oranını yakalayamadığından karar haline gelememiştir. Buna rağmen, BM Genel Kurulu kararında Yunanistan'ın tezlerine yakın ifadeler kullanıldığı, Genel Kurul'un "*… bir an evvel ve kendi kaderini tayin hakkının Kıbrıs halkına uygulanması için işbirliği anlayışı içinde görüşme ve tartışmalara girişilmesi…*" ifadesinden anlaşılmaktadır. BM Genel Kurul'un XIII Dönem toplantısına konu ile ilgili görüşmeler başlamış ve birinci komisyona sunulan 7 tekliften biri olan İran'ın teklifi Türkiye ve Yunanistan'ın sunduğu değişiklik önerileriyle birlikte 31-23-28 şeklindeki oy dağılımıyla kabul edilmiştir. Diğer yandan, Genel Kurul'da yapılan görüşmelerde Meksika delegesinin sunduğu, 1013 (XI) sayılı karara göndermede bulunarak tarafları "*...barışçı, demokratik ve hakça bir çözüme ulaştırmak için…"* çaba göstermeye davet eden, Türk önerisine daha yakın teklif, 1287 (XIII) sayılı karar olarak kesinleşmiştir. (Sönmezoğlu, 1984, s.233-234)

Bu arada İngiltere önceden de Türk delegesi Selim Sarper'in de ifade ettiği gibi asıl amacın kendi kaderini tayin ilkesini uygulama değil Ada'nın egemenliğinin BM'ye üye bir devletten alınıp bir diğer devlete verilmesi olduğunu açıklamıştır. Böyle bir durumu meşrulaştıran bir unsur BM Antlaşmasında bulunmamaktadır. Yunanistan'ın

uygulanmasını istediği Enosis kendi kaderini tayin hakkı ile hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. Yunanistan'ın iddiasındaki gibi kendi kaderini tayin antlaşmaların değiştirilmesini gerektiren bir prensip ise BM Antlaşması ile çatışmayan antlaşma bulmak zor olacaktır. Şart`ın önemli unsurlarından birisi de *Pacta Sund Servanda* (Ahde vefa) ilkesidir ve antlaşmalarla tesis edilen İngiltere egemenliği de yine İngiltere'nin rızası olmadan değiştirilemez. (Toluner, 1977, s.28)

İngiliz tezlerinde de ifade edildiği üzere İngiltere'nin lehine egemenlik devrinin sağlanması ve bunun ilgili taraflarca kabul edilmesi ile adanın İngiltere'nin bir parçası olduğu kabul edilmiştir. Self-determinasyon uygulamasına sahip olmayan Kıbrıs'a bu hakkın tanınmasını iddia etmek İngiltere'nin iç işlerine müdahil olma ve ülkesel bütünlük ilkesini ihlal eden işlemler olarak uluslararası hukuka uygun düşmemektedir. (Pazarcı, 2009, s.349)

Diğer yandan, Türk tezleri bağlamında Dostane İlişkiler Bildirisinin 7'ci maddesi de ele alınabilir. Madde aynen şu şekildedir: "*Eğer bir devlet, ülkesindeki herkesi, renk, ırk, dil, din, ayrımı gözetmeksizin bütünüyle temsil eden bir yönetime sahipse, devletin ulusal ve ülke bütünlüğünü ihlal edecek şekilde self-determinasyon hakkının varlığı kabul edilemez.*" Bu anlamda Kıbrıs Adasında ırk, dil, renk, dil v.s. unsurları da kapsayacak biçimde tüm toplumu temsil edebilecek bir yönetim yoktur. Dolayısıyla burada Türk toplumunun self-determinasyon hakkını kullanmasında bir engel de yoktur. Yani bu prensibin Türk tarafı için uygulanması uluslararası hukukun ihlal anlamına gelmeyeceği açıktır. (Uz, 2007, s.71)

Ayrıca, 1955 yılında Londra Konferansı`nda Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu`nun da ifade ettiği gibi, Lozan Antlaşması ile kurulan Kıbrıs düzeninin değiştirilmesi, antlaşma ile kurulan siyasi düzenin değiştirilmesi anlamını taşıyacağı için bu durumda adanın eski sahibi olan Türkiye'ye verilmesini gerekmektedir. (Güler, 2004, s.105)

Diğer yandan, Finlandiya-İsveç arasında çıkan Aaland uyuşmazlığı Kıbrıs konusuna güzel bir örnek oluşturur. Aaland adaları İsveç tarafından 1812 yılında Finlandiya ile beraber Rusya'ya bırakılmıştır. 1813 tarihli antlaşmaya göre muhtariyete sahip olan Finlandiya 1917 yılında Rusya'dan bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Aaland adalarında yaşayan nüfusun çoğunluğu İsveç asıllıydı. Bu ada halkı, Finlandiya'nın

bağımsızlığını desteklemekle beraber Finlandiya devletinden ayrı bir oluşum istemekteydiler. Ancak, Finlandiya adaların kendi hâkimiyetinde kalmasını istemiştir. İngiltere bu uyuşmazlığı Milletler Cemiyeti'nin 11'ci maddesine dayanarak MC önüne getirmiştir. Fakat Finlandiya bu başvuruya, ada'nın kendi egemenlik yetkisi içerisinde yer aldığı ve MC'nin yetkisine girmediği iddiasıyla başvuruda bulunmuş, bunun üzerine Milletler Cemiyeti konuyu incelemek için bir hukukçular komisyonu kurmuştur. Bu komisyonun görevi ise

- Aland Adaları halkının plebisit yoluyla Finlandiya egemenliğinde kalma ya da İsveç ile birleşme konusunda karar verme yetkisinin olup olmadığı
- Finlandiya-İsveç uyuşmazlığının Milletler Cemiyeti Misakı'nın 15.maddesinin 8. fıkrasına göre hukuken değerlendirilmesi

olarak belirlenmiştir. (Uz, 2007, s.71)

Ancak Eylül 1920'de Konseye sunulan raporda Finlandiya o zamanda henüz tam bağımsızlık statüsünü elde edemediğinden bu uyuşmazlık konusu milli yetkiye girdiği kabul edilse bile Finlandiya'nın yetkisi içerisinde olduğu kabul edilmemiştir. Çünkü bağımsız olan her devlet, devletler topluluğunun eşit bir üyesidir. Bağımsızlık statüsü tam belli olmayan Finlandiya'nın bu yetkiye sahip olmadığı kabul edilmiş olmakla birlikte, self-determinasyon ilkesini uygulayıp uygulamama durumunun uluslararası hukuku değil iç hukuku ilgilendiren bir mevzu olduğu ifade edilmiştir. Ancak Finlandiya gibi geçiş sürecinde olan devletler için bu durumun geçerli olmadığı ifade edilmiştir. Yani pozitif uluslararası hukukun uygulanabilmesi için esas tam ülke egemenliğinin sağlanmış olması önemlidir. Diğer yandan bir devletin egemenliğinde bulunan devletin aleyhine egemenliğini kullanırsa bunun iç hukuku değil uluslararası hukuku ilgilendiren bir konu olacağını bildiren hukukçular komisyonu, bu tür durumlarda devletin münhasır egemenliğini aştığını söylemiş ve konunun uluslararası hukuku ilgilendirdiğini yani konseyin yetkili olduğunu belirtmiştir. (Arsava, 1981, s.65-66)

Daha sonra MC Konseyince konu ile ilgilenmek üzere Raportörler Komisyonu görevlendirilmiştir. Raportörler Komisyonu'na göre Finlandiya bağımsızlık bildirgesinde de belirttiği üzere bağımsız bir devlet kurmuştur. Aaland adaları ise Finlandiya devletinin

de jure parçasıdır. Raportörler Komisyonu ayrıca bir dilsel, ırksal ve dinsel bir azınlık gurubunun isteği ile ayrılma hakkını kullanabilmesi için bağlı bulunduğu devletin rızasını almak zorunda olduğunu ifade etmiş ve hukuki olarak Finlandiya'nın parçası olan Aaland adalarının Finlandiya'nın rızası olmadan ayrılma gibi bir girişimde bulunamayacağını ifade etmiştir. Nihayetinde MC Konseyi adalardaki Fin egemenliğinin tanınması yönünde karar almış, Finlandiya ve İsveç adalarda İsveç dilinin kullanılması ve siyasi kurumların özerkliği konusunda mutabakata varmıştır. (Uz, 2007, s.64)

Bu konuda da görüldüğü gibi Yunanistan`ın Kıbrıs'ta kendi milletinden insanlar bulunduğu iddiasıyla Kıbrıs Adasında hak talep etmesi hukuka uygun olmayıp, ada'nın coğrafi, tarihsel, askeri ve ekonomik unsurlarında göz önüne alınmış olması gerekmektedir. Hatta buna en güzel örnek Lozan Konferansı`nda asırlardır Türk egemenliği altında bulunan ve nüfusunun çoğunluğunu Türkler`in oluşturduğu Batı Trakya'da Türk tarafının halkoyu yapılması isteğidir. Yunanistan, bu talebi Batı Trakya`nın statüsünün antlaşmalarla saptandığını ifade etmesi ve bu konunun mevzu bahis dahi edilemeyeceğini söyleyerek self-determinasyon ilkesinin uygulanmasını kabul etmemesi büyük bir ironiyi içinde barındırmaktadır. Burada, Yunanistan için büyük bir fırsat oluşturan şey ise Lozan Konferansı`nda büyük güçlerin ve Balkan devletlerinin bölgede Türk varlığını istememesi ve bunun halledilmiş bir mesele olarak sunması, hatta zamanın İngiliz Başbakanı Curzon'nun bu ilkenin uygulanamayacağı konusunda Türkiye'yi açık bir biçimde tehdit etmesi olmuştur. (Şimşir, 2013, s.221-223) Bu bağlamda, Kıbrıs konusuna gelince de Yunan tarafının bölgedeki Rumların nüfus fazlalığına sahip olması gerekçesiyle Enosis (İlhak) istemesi çıkarlarını hukuka üstün tuttuğunun önemli bir kanıtını oluşturmuştur. Yunanistan tarafının Kıbrıs konusunda bu ilkeyi kendi çıkarına uygun bir biçimde kullanılmasını talep etmesi hukuka uygun değildir.

Diğer taraftan BM Antlaşması`nın 1'ci maddesinde kendi kaderini tayin hakkının uluslararası ilişkilerde barışçıl ilişkilerin geliştirilmesi amacına yönelik olduğu söylenmiştir. Önemli olarak önceden kısaca bahsettiğimiz gibi muhtar olmayan ülkelerle ilgili de self-determinasyon prensibinin her ülkenin şartlarına uygun olarak uygulanması gerektiği BM Antlaşması`nın 73'cü maddesinin b fıkrasında belirtilmiştir. Bu fıkraya göre ülke terimi tekil olarak kullanılmış, halk terimi çoğul olarak ifade edilmiştir. Buna göre

kendi kaderini tayin hakkı ülkelere verilemez, her birinin özellikleri göz önünde tutularak eşitlik çerçevesinde halklara verilebilir. Burada hayati nokta ise Kıbrıs'ta belli bir Kıbrıs halkının olmayışıdır. Kıbrıs Adasında azınlık veya çoğunluk haklarından söz edilemez. Kıbrıs Adasında birbirlerine zıt kutuplarda yer almış ve anavatanlarını farklı ülkeler olarak benimsemiş iki toplum yaşamaktadır. Bir halkı diğer halka üstün tutarak birine self determinasyon hakkının tanınarak diğerine tanınmaması ve her birinin ayrı özelliklerinin göz önünde tutulmaması şart hükümlerine aykırı olacaktır. (Toluner, 1977, s.44) Yani burada görüldüğü üzere self determinasyon prensibinin uygulanmasında ırk, dil ve din ayrılığından ziyade bir devlet içerisinde yaşayan toplulukların ortak ideal, ülkü ve amaç uğrunda birleşmiş olması gerekir ancak bunu Kıbrıs Adasındaki hâkim 2 unsur olan Türk ve Rum halklarında görememekteyiz. Ancak, o dönemde self determinasyon ilkesi aleyhine bir kararın çıkarılmasının zorluğu da göz önünde bulundurularak Enosis'e karşı Türk tarafı da self determinasyon ilkesini Taksim tezi üzerinden savunmuştur. (Sönmezoğlu, 1991, s.32)

Diğer yandan Kıbrıs Adasında Rum nüfusu ve Türk nüfusu belli dönemlerde iniş çıkış göstermiştir. Örneğin, Kıbrıs'ta 1777 yılında Türk nüfusu 47 bin iken 1790 yılında 37 bin, 1790 yılında 47.500 Rum, 67.000 Türk, 1793 yılında 46.392 Rum, yine 67.000 Türk, 1800 yılında ise 30.524 Rum 67.000 Türk nüfusu olmuştur. Tabi ki, Ada'nın nüfusu koşulların iyileşmesi, hastalıkların önlenmesi ve aşı tatbikine başlanması gibi sebeplerden dolayı 19yy'da birden bire artmıştır. 1833 yılına doğru Türk nüfusu aleyhine ilerleyen gayrimüslim nüfusu, 1833 yılındaki sayıma göre ada nüfusunun %59'unu (14.834 hane) oluşturmuştur. Elbette sonradan meydana gelen savaşlar, ada yönetiminin değişmesi gibi sebepler Türk nüfusunun yoğun bir şekilde Ada'dan göçüne neden olmuştur. Örneğin 1881-1960 yılları arasında Rum nüfusuna 311.230 kişi eklenmişken, Türk nüfusuna 60.036 kişi eklenmiştir. Burada Rum nüfusu %10,8-%19,5 arası bir büyüme oranına sahipken, Türk nüfusu %10,5 büyüme oranı (1901-1911) ile Rum nüfusu karşısında kan kaybetmiştir. Rum nüfusunun büyüme oranı Türk nüfusuna göre daha istikrarlı olmuş, Türkler`e karşı izlenen politikalar ve göçler Türk nüfusunun hızla azalmasına neden olmuştur. (Atasoy, 2011, s.33-36) Buradan da açıkça görüldüğü gibi en başından itibaren Ada'da Rum nüfusun üstünmüş gibi göstermek doğru değildir. Ada'daki nüfus oranı 18.

yy başarına kadar Türkler lehine olmuştur. Genel itibariyle Ada'nın nüfusu istikrarlı bir seyir izlememiş, Rum nüfusunun Ada'daki nüfus üstünlüğü kısa bir sürede oluşmuştur. Kıbrıs'ta Rum nüfusunun üstünlüğü iddiaları ortaya atılırken ne kadar Türk'ün Ada'da ki yerlerinden yurtlarından ayrılmak zorunda kaldığını göz önünde bulundurmamız gerekmektedir. Aksi taktirde bu düzlemde ortaya atılan iddialar pek sağlıklı olmayacaktır.

Ada'da belli spesifik bir Kıbrıs halkının bulunmadığı bir yana, Ada'da tarih boyunca iktidarda olmamış Yunanistan'ın, Ada'da kendi milletinden insanların bulunduğunu söyleyerek açıkça Enosis ile ilhakını istemesi adanın sosyolojik, tarihsel ve coğrafi tüm unsurları göz önünde bulundurduğumuzda hukuken pek mümkün görünmemektedir. Bunun yanında esasen yıllarca farklı kavimlerin birleşmesinden oluşmuş olan Kıbrıs Rum halkının Yunanistan'daki toplum ile olan ırksal farklılıklarından da çalışmanın başında belirtmiştik. Yani aslında soydaşlarından bahsetse de bu da çokta sağlam temellere dayanmamaktadır. Çünkü Kıbrıs Rum kesimindeki halkın Yunanistan'daki halk ile kültürel olarak da farklılıkları olduğu bilinmektedir.

Diğer yandan 12 adaların İtalya'dan Yunanistan'a verilmesinden sonra zaten hali hazırda adaların pozisyonu Türkiye'nin güvenliğini etkiler bir pozisyondayken, hangi devlet olursa olsun Kıbrıs'ın verilerek Türkiye'nin çevrilmesine müsaade etmek tam anlamıyla Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehlikeye sokmakla eşdeğer olacaktır. Hukuken haklılık payını değerlendireceğimiz Türkiye'nin, bu özel durumunu da göz önünde bulundurmamız çok önemlidir. (Manisalı, 2002, s.29-30)

BÖLÜM 2

2.1959-1960 KIBRIS ANTLAŞMALARI, KURULAN KIBRIS DEVLETİNİN ANALİZİ VE SONRASINDA GELİŞEN OLAYLAR

2.1.Zürih Antlaşması

Kıbrıs Adasında self-determinasyon ilkesinin uygulanmasını sağlamak amacıyla Yunanistan 1954 yılının akabinde Birleşmiş Milletlere başvurmuş, aradan 4 yıllık bir süre geçmiş, yine de Yunan tarafı Genel Kurulda kendi lehine bir karar çıkarmaya muvaffak olamamıştır. Birleşmiş Milletler sözleşmesinin 73'cü maddesinde de ifade edildiği gibi Kıbrıs Adası "Özerk Olmayan Ülke" (*Non-self governing territory*) statüsünde İngiliz egemenliğinde bulunan bir adaydı. Bu BM maddesine göre yöneten devlet yani İngiltere'ye sahip oldukları bu bölgelere özerklik veya bağımsızlık verme yükümü yüklememiştir. İngiliz tarafı buna rağmen adaya özerklik verme amacıyla farklı anayasa tekliflerinde bulunmuş ancak hemen hemen hepsi Rum tarafınca kabul edilmemiştir. Bu tekliflerin sonuncusu ise Ada'nın gelecekteki kurulacak özerk yönetimine Türkiye ve Yunanistan'dan getirilecek birer temsilcinin yer alacağı ortaklık planını içeren Macmillian planı olmuştur. Fakat İngiltere'nin Ada'da EOKA'nın dozunu artırdığı saldırı eylemleri ile yıpranması ve Adanın hepsine sahip olmak yerine birkaç üsse sahip olmanın bölgedeki çıkarları açısından yeterli olacağı düşüncesi Ada'da bağımsız bir devlet kurulması konusunda rıza göstermesine neden olmuştur.. (Özersay, 2009, s.7-8) 28 Aralık 1958 yılında İngiltere, Türkiye ve Yunanistan bağımsız Kıbrıs konusunu tartışmış, 11 Şubat 1959 tarihinde Zürih'te müzakerelere girişilmiştir. Başbakan Macmillian dışişleri bakanı Selwyn Lloyd'u bu işle vazifelendirerek temel İngiliz isteklerini sıralamasını istemiştir. İlk olarak Türk ve Yunan mevkidaşları ile görüşmesinde Kıbrıs Adasındaki üstlerde tam egemenlik, radar istasyonlarında sürekli olarak İngiliz kontrolü, tesisler-limanlar ve Lefkoşa Havaalanı konusunda özel bir düzenleme taleplerinin olduklarını belirtmesini istemiştir. Sonradan Macmillian günlüğüne 15 Şubatta Türk ve Yunanların Zürih'te uzlaşıya vardıkları, Kıbrıs'ta kurulacak hükümet, çeşitli anayasal düzenlemeler ve

Kıbrıs'ta Türk tarafının veto hakkının düzenlenmesi gibi konularda uzlaşıya varmak istediklerini yazacaktır. (Saftly, 2011, s. 54-55)

Tarafların konu ile ilgili görüşmeler gerçekleştirdiği New York'ta bir gelişme sağlanmamış konu NATO Bakanlar Konseyi toplantısında gündeme gelmiştir. Sonradan, Türk dışişleri bakanı ve Yunan dışişleri bakanı aralarındaki görüşmeler hakkında İngiliz dışişleri bakanı Selwyn Lloyd'a bilgi vermiştir. Gizli olarak seyreden Türk-Yunan görüşmeleri Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi Georgios Pesmazoğlu ile Türk dışişleri bakanlığı arasında devam etmiş bu süreç 1959'un Ocak ayına kadar sürmüştür. 17-21 Ocak 1959 tarihlerinde görüşmeler Türk dışişleri bakanı Zorlu, Yunan dışişleri bakanı Averoff arasında Paris'te devam etmiştir. Paris'ten dönen Zorlu gazetecilere: *"Paris'te yaptığımız görüşmeler daha ziyade karşılıklı vaziyetlerin gözden geçirilmesi şeklinde cereyan etmiş ve bu suretle iki tarafın üzerinde kalabileceği esasların ihzarı için gerekenler elde edilmiş bulunmaktadır*." demiştir. İhtiyatlı olunan bu demeçte esasen bir mutabakattan değil iki tarafın mutabık kalabileceği esaslar konusunda gerekli şeylerin elde edilmiş olduğunu söylenmiştir. (Armaoğlu, 1963, s.520) Daha sonra bu müzakereleri son halini vermek üzere Türk ve Yunan Başbakanları 5-11 Şubat'ta Zürih'te bir araya gelmiş, Menderes ve Karamanlis üç antlaşma ve bir de centilmenler antlaşmasını kabul ederek paraflamışlardır. 11 Şubatta Zürih'te paraflanan antlaşmaya göre:

1) Oluşturulacak devletin temel kuruluş esaslarının yer aldığı "Kıbrıs Cumhuriyetinin Temel Yapısı" başlığını taşıyan 27 maddelik belge
2) Bir yandan Kıbrıs Cumhuriyeti, öte yandan Yunanistan, İngiltere ve Türkiye arasında yapılması tasarlanan Garanti antlaşması metni
3) Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasında yapılması planlanan İttifak antlaşması metni

Aynı gün Londra'ya giden Zorlu ve Averof uzlaşılan antlaşmayı İngiltere ve Kıbrıs'taki Rum ve Türk toplumuna sunmuş, bu antlaşma bazı eklerle birlikte (Özersay, 2009, s.9) Şubat 1959 yılında kabul edilmiştir. Tabi ki bu antlaşma ile birlikte taraflar arasında imzalanacak olan Garanti Antlaşması da parafe edilmiştir. Parafe edilen bu antlaşmayı Kıbrıs Türk ve Rum temsilcilerinin ve İngiltere'nin kabulü gerekmiştir. (Fırat, 2001, s.608) Ancak Zürih antlaşmasının hukuki analizi yapılırken İngiltere'nin hala adada

egemen devlet olduğu ve kendisine bağlı olan bu ada'ya bağımsızlık verme gibi bir zorunluluğu bulunmadığını gözden kaçırmamak gerekiyor. Hatta hukuken Türkiye ve Yunanistan'ın Zürih antlaşmasını yapmakla İngiltere'nin içişlerine karıştığını ve hukuksal anlamda bir sonuç doğurmayacağını söyleyebiliriz. Ancak Zürih Antlaşmaları'nın imzalanması ve kurulması sürecinde Zorlu ve Averof gelişmelerden İngilizleri haberdar etmişler, İngiltere bu sorunun çözümü için Türkiye ve Yunanistan'ın bu girişimlerini teşvik etmiş ve desteklemiştir. Mantıksal anlamda Zürih antlaşmasının yarattığı bu hukuki açığı kapatabilme adına üzerinde anlaşılan bu metin, İngiliz tarafına ve Kıbrıs temsilcileri Dr. Fazıl Küçük ve Makarios'a Londra Konferansında sunulmuştur. (Fırat, 2001, s.608) Ancak Makarios itirazsız kabul edebileceğini söylediği Zürih belgelerini kabul etmede tereddütler yaşadığını söylemiştir. Buna iki unsurun neden olduğu söylenebilir. İlk olarak Grivas ve EOKA militanları bağımsızlık önerisine karşı çıkmış ve Enosis'te ısrar etmişlerdir. İkinci olarak da Makarios bir ödün vererek liderliği Grivas'a kaptırmak istememiştir. Ancak Yunan hükümeti Kıbrıslı Rumlara, artık Yunanistan'ın yardım yollarının artık tükenmekte olduğu bildirerek uyarmıştır. Makarios Başbakan Karamanlis'i ikna edemeyince Londra'ya gideceğini söylemiş ve Grivas'ı ikna etmeye çalışmıştır. Londra Konferansı öncesinde şansını tekrar deneyen Makarios Averof'a Rum temsilcileri ikna edemediğini söylemiş Zürih'teki antlaşmalar değişmediği takdirde imzalamayacağını söylemiştir. Karamanlis Makarios ile yaptığı görüşmede tutumlarının bu yönde olması durumunda Kıbrıslı Rumların Yunanistan olmadan mücadelelerine devam edebileceklerini söylemiştir. Makarios görüşmelerde Londra'ya antlaşmayı imzalamak için değil görüşmek için geldiğini söyleyince İngiliz Dışişleri Bakanı Lloyd, ertesi güne kadar kararını bildirmesi için Makarios'a süre tanınmış Makarios zor geçen bir gece sonrası olumlu yanıt vermiş ve imza işlemleri tamamlanmıştır. (Fırat, 2001, 609-610)

2.2.Londra Konferansı ve Genel Olarak Kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yapısı

Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları 11 Şubat 1959 yılında İngiliz meslektaşlarına Zürih'te paraflanan belgelerin hükümlerini izah etmiştir. Buna benzer bir toplantı 12 Şubat'ta tekrar yapılmıştır. Londra Konferansı Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs Türk ve Rum temsilcilerinin katılımıyla toplanmıştır. Üç gün sonra 3'ü Zürih'te kabul edilmiş olan belgeler olmak üzere 9 belge imzalanmıştır. Diğer 6 belge ise; a) Birleşik

Krallık Hükümeti Bildirisi, b) Garanti Antlaşması'na Konulacak Ek Madde, c) Yunanistan ve Türkiye Dışişleri Bakanlarının 17 Şubat 1959 Tarihli Bildirisi, ç) Kıbrıs Rum Temsilcisinin 19 Şubat 1959 Tarihli Bildirisi, d) Kıbrıs Türk Temsilcisinin 19 Şubat 1959 Tarihli Bildirisi, e) Kıbrıs'taki Yeni Düzenlemelere Hazırlık İçin Üzerinde Antlaşmaya Varılmış Olan Tedbirler.

Yukarıda saydığımız dokuz belgeyi ilgili taraflar Kıbrıs sorununun nihai çözümü için üzerinde uzlaşılmış maddeler olarak kabul etmişlerdir. (Özersay, 2009, s.10-11) Karma komisyon 199 maddeden oluşan Anayasa'yı 6 Nisan 1960 yılında imzalamıştır. Komisyon'da imzayı atanlar arasında Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs'taki Türk ve Rum temsilcilerin yanı sıra İsviçreli hukukçu Prof. Bridel'de bulunmuş, Anayasa Kıbrıs Cumhuriyetinin de bağımsızlık günü olan 16 Ağustos 1960 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu arada, 27 temel maddenin anayasa değişikliği ile değiştirilemeyeceği ifade edilmiş, sert ve *sui generis* bir anayasa oluşturulmuştur. (Hoffmeister, 2006, s.5) Kurulan Kıbrıs Cumhuriyetinin yapısı ise özet olarak şu şekildedir: "*Kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti Kıbrıs Rum halkı tarafından seçilen bir Cumhurbaşkanı ve Kıbrıs Türk toplumu tarafından seçilen bir Cumhurbaşkanı tarafından başkanlık rejimi ile yönetilen bir Cumhuriyettir.(Madde 1) Rum cemaati, Rum aslından ve ana dili Rumca olan veya Yunan kültür ananelerini paylaşan veya Rum-Ortadoks Kilisesine mensup bulunan bütün Cumhuriyet vatandaşlarını içine alır. Türk Cemaatini ise Türk aslından ve ana dili Türkçe olan veya Türk Kültür ananelerini paylaşan veya Müslüman olan bütün cumhuriyet vatandaşlarını içine alır.(Madde 2) Cumhuriyetin resmi dilleri Rumca ve Türkçedir. Teşrii, icrai ve idari muamele ve vesikalar her iki resmi dilde yazılır ve Anayasa'nın açıkça gerekli kıldığı hallerde Cumhuriyet Resmi Gazetesi'nde her iki resmi dilde yayınlanmak suretiyle ilan edilir. İdari veya diğer resmi vesikalar muhatabına göre Rumca veya Türkçe yazılır. Cumhuriyet Resmi Gazetesi'nde, her metin her iki resmi dilde ve aynı sayıda yayınlanır.(Madde 3) Temsilciler Meclisinin sayısı ellidir. Bu sayı Temsilciler Meclisi'nin Rum Cemaatince seçilenlerin üçte ikisini ve Türk Cemaati'nin seçtiği temsilcilerin üçte ikisini ihtiva eden bir ekseriyetle alacağı bir karar ile değiştirilebilir. Bu maddenin 1'inci fıkrasında gösterilen temsilci sayısının yüzde yetmişi Rum Cemaati, yüzde otuzu Türk Cemaati tarafından kendi üyeleri arasından ve temsilcilik sayısından fazla olduğu takdirde, aynı günde genel, tek dereceli ve gizli olarak ayrı ayrı yapılacak seçimle seçilir.*

Bu fıkrada konulan temsilciler nispeti herhangi bir istatistik sayısına tabi değildir.(Madde 62) Kamu hizmetinin yüzde yetmişi Rum, yüzde otuzu Türklerden müteşekkildir.(Madde 129) Cumhuriyetin emniyet kuvvetleri Polis ve Jandarmadan müteşekkildir ve cumhurbaşkanı ve yardımcısının müşterek mutabakatı ile azaltılıp çoğaltılabilecek olan iki bin kişilik bir kadrosu olacaktır. Cumhuriyetin emniyet kuvvetlerinin yüzde yetmişi Rum, yüzde otuzu Türklerden teşekkül eder.(Madde 130) Bir Rum hakim, bir Türk hakim ve bir tarafsız hakimden mürekkep bir Cumhuriyet Yüksek Anayasa Mahkemesi Kurulmuştur. Tarafsız hakim mahkemenin reisidir.(Madde 133) Cumhuriyetin en büyük beş şehrinde yeni Lefkoşa, Loymosun, Mağusa, Larnaka ve Baf'ta Türk halkı tarafından ayrı belediyeler kurulur. İsmi geçen şehirlerde Rum belediye meclisleri şehrin Rum, Türk belediye meclisleri Türkler tarafından seçilirler.(Madde 173) Bu Anayasa'nın 11 Şubat 1959 tarihli Zürih Antlaşması'ndan ithal edilmiş bulunan ve Ek 111 inde gösterilen maddeleri olup, hiçbir suretle gerek değiştirme, gerek ilave veya gerekse kaldırma suretiyle tadil edilemezler.(Madde 182) Cumhuriyetin ülkesi bir bütün olup parçalanamaz. Kıbrıs'ın tamamen veya kısmen herhangi diğer bir devletle birleşmesi veya ayrılığı güden bir bağımsızlık konu haricidir(Madde 185). (İsmail, 1992, s.27-29)

Yukarıdaki maddelere ek olarak 21, 22 ve 23'cü maddelerde önemlidir. 21'ci madde'de Kıbrıs, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü garanti eden bir antlaşmaya ek olarak, Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye arasında bir askeri ittifak antlaşmasının yapılacağı da öngörülmüştür. Bu iki antlaşma "*anayasal hükmünde olacak ve anayasal değerde olacaklar*" ifadesi temel madde olarak Anayasa'daki yerini bulacağı karara bağlanmıştır. 22'ci madde'de ise Cumhuriyetin kısmen veya tamamen başka bir devletle birleşmesi yasaklanmış ve adada ayrılıkçı bağımsızlığın tanınmayacağı ifade edilmiştir. 23'cü madde'de ise İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'ye en çok gözetilen ulus *(Most-Favored Nation)* muamelesi yapılacağı karara bağlanmıştır. (Özersay, 2009, s.13)

2.3.Garanti Antlaşması

Zürih ve Londra antlaşmalarının ikinci vesikası niteliğinde olan Garanti antlaşması, Adanın yabancı bir devlet hâkimiyetine geçemeyeceğinin kuvvetli bir teminatı olmuştur. Garanti antlaşmasına göre Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin müşterek ve münferit müdahale hakları Kıbrıs devletini Anayasa'ya uymaya mecbur kılmıştır. (Eroğlu, 1975,

s.31) Garantör Antlaşmasına imzalayan devletlerarasında denge kurulmuş ve bu denge ile birlikte sadece Kıbrıs Cumhuriyetinin çıkarları korunmamış, garantör devletlerinde uluslararası çıkarları garanti altına alınmıştır. Garanti antlaşmasının hükümleri temel hükümler olarak belirlenmiş, bu hükümlerin ihlali anayasa ihlali olmasının yanı sıra uluslararası hukukun ihlali olarak da kendini belli etmiştir. Bu maddeler bir üçüncü devlete karşı değil, Kıbrıs Cumhuriyetinin kendisine karşı kabul edilmiş haklardır. Kıbrıs devleti bu kurulan anayasal düzene uymaya mecbur kılınmıştır. Bu düzene uymadığı takdirde garantör devletlere müdahale hakkı doğmaktadır. (Arsava, 1996, s.45)

İlgili taraflar kurulan Kıbrıs antlaşmasının uluslararasılaştırılmış niteliğini kabul etmiş, Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü korumayı ve sağlamayı kendi ortak çıkarları açısından uygun bulmuşlardır. Uluslararası bir nitelik kazanan bu antlaşma ile birlikte, Yunanistan ve Rum tarafının öne sürdüğü Enosis ile Türk tarafının da öne sürdüğü Taksim'in önü kapatılmıştır. Ayrıca, bahsedilen Zürih, Londra ve Lefkoşa Antlaşmalarıyla Kıbrıs'ta tek bir halkın bulunduğu görüşleri kabul edilmemiş, taraflarında kabulü ile iki toplumun egemen olduğu *Sui Generis* (Kendine özgü) bir yapı oluşturulmuştur. Oluşturulan bu antlaşmalar ile uluslararası hukuk bağlamında üçüncü tarafların saygı göstermek zorunda olduğu objektif bir statü oluşturulmuştur. Oluşturulan bu statü ile adadaki toplumlara sınırlı bir egemenlik verilirken, garantör ülkelere siyasi bir merkez olma hakkı tanınmıştır. (Özarslan, 2007, s.42-44)

Diğer yandan, Kıbrıs Cumhuriyeti bu antlaşma ile birlikte herhangi bir siyasi ve ekonomik birliğe girmemeyi taahhüt etmiş, adanın taksimi veya başka bir devlet ile birleşmesini öngörecek girişimler engellenmeye çalışılmıştır. Garanti Antlaşmasının dördüncü maddesi de bu kurulan hükümlere riayetsizlik durumunda, gereken teşebbüsler hususunda Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'a durum hakkında birbiriyle istişare etme yükümü vermiştir. Müşterek veya anlaşarak harekete geçme mümkün olmadığı takdirde bu üç devletten her biri ihdas edilen nizamı tekrar kurma hakkını saklı tutmuşlardır. (Manizade, 1975, s.351) Yani istişarelerde bir sonuca varamasalar da her bir devlete nizamı kurmak üzere harekete geçme hakkı tanınmıştır.

Uluslararası hukukta "Dispositive Treaty" olarak bilinen "Tasarruf Yetkisi" antlaşmaları ile devletler, egemen olduğu topraklar üzerindeki hak ve yükümlülüklerini

doğrudan doğruya tartışma konusu haline getirebilmekte (Dağ, 2004, s.163) ve egemenliklerinde bir sınırlamaya gidebilmektedirler. Uluslararası Hukuk'ta hal böyle iken yani karşı irade sınırlandırma yapmak suretiyle kendi egemenliğinden taviz verebiliyorken, Kıbrıs antlaşmalarının kurulduğu aşamalara bakınca esasen Kıbrıs devleti diye bir devlet iradesinin bile olmadığı görülecektir. İleride bahsedeceğimiz Rum tarafının 1959-1960 Antlaşmalarının BM sözleşmesinin 2 maddesinin 4 fıkrasına[5] aykırı olduğu iddiasına temel oluşturacak bu argümanda, karşımızda bir devlet iradesinden söz edilse dahi uluslararası hukuk garantör devletlerce düzeni tekrar yerine getirme adına yapılacak bu girişimleri meşru kılar. Keza ilgili BM maddesinde devletlerin toprak bütünlüğüne ve siyasi kullanılmasına karşı tedbirlerden söz açılmaktadır. Garantör devletler tam aksine Kıbrıs devletinin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığını sağlamak için böyle bir antlaşmayı kabul etmiştir. (Arsava, 1996, s.46) Diğer yandan Sayın Toluner'in de ifade ettiği üzere kurulan yukarıda bahsettiğimiz nizamı tekrar kurmak üzere harekete geçme hakkı Kıbrıs'a varlık veren antlaşmanın bir ürünüdür. Bu kurulan statü garantör devletlerin ortak çıkarına hizmet edeceği şekilde kurulmuştur. Kıbrıs devleti bu statü'nün kabul edilmesiyle varlık kazanmış ve varlık kazandıktan sonra bu statüyü kabul etmiştir. Eğer bu statü ortadan kaldırılırsa ortak çıkara hizmet eden neden de ortadan kalkar. Bu durum ortadan kalkarsa bu statünün yerini Kıbrıs devleti almayacak, ilgili üç devletin bu statünün kabul edilmesinden önceki ileri sürmüş oldukları haklar alacaktır. Kurulan statüye uyulmasını sağlamak amacıyla harekete geçme hakkı bizzat Kıbrıs devletinden alınmış bir hak değildir. Bu hak Kıbrıs devletinden hak iddia eden devletlerin saklı tuttuğu bir haktır. Mevcut olmayan bir hakkın veya karşılığının da saklı tutulması da mümkün olmayacağından, bunun Kıbrıs devletinin iradesinin ürünü olduğu yönünde bir iddia da hukuken mümkün değildir. Ayrıca, Kıbrıs devletinde kurulan düzenin devamını istemek ile ses çıkarılmayan İngiltere'nin egemen üs bölgelerinde saklı tutmuş olduğu hakların niteliği itibariyle farklı olduğu söylenemez. Bunlar garantör devletler Türkiye, İngiltere ve Yunanistan tarafından herkese karşı sürülebilecek ayni haklar niteliği taşımaktadır. (Toluner, 1997, s.92-93)

Londra Konferansı sonunda ise bir memorandum imza edilmiş ve İngiltere tarafının ısrarlı talepleri üzerine bu memoranduma ek madde eklenmiştir. Bu ilgili madde Lefkoşa

[5] Bilindiği gibi bu fıkrada tüm üyelere bir başka devletin toprak bütünlüğüne veya siyasal bağımsızlığına karşı BM antlaşmaları ile bağdaşmayacak biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan alıkoymaktadır.

Antlaşması yoluyla Garanti Antlaşmasına dâhil edilmiştir. Antlaşmanın 3'cü maddesine göre: "*Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması sırasında Birleşik Krallık egemenliği altında bırakılmış olan bölgelerin bütünlüğüne saygı göstermek yükümünü yüklenirler ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bugünkü tarihte Lefkoşa'da imzalanmış olan Kıbrıs Cumhuriyetinin Kurulmasına dair Antlaşma uyarınca sağlayacağı hakların Birleşik Krallık tarafından kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını garanti eder.*" Bu yolla daha önceden 3'cü madde olarak ifade edilen ve Garantör devletlerin yükümlülükleri ve koşulları hakkında bilgi veren madde 4'cü madde olarak değiştirilmiştir. Sözü edilen bu madde'ye göre: *1) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, ülke bütünlüğü ve güvenliği ile Anayasa'nın temel maddelerince kurulan düzeni, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan tarafından garanti edilmiştir. 2) Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan, İngiltere'nin egemenliğinde kalan bölgelerin bütünlüğüne saygı gösterme yükümünü yüklenerek, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, İngiltere'ye sağladığı hakların bu devletçe kullanılmasını ve yararlanılmasını garanti etmişlerdir*. (Özersay, 2009, s.16)

Diğer yandan, Kıbrıs devletinin ve yapılan antlaşmaların diğer devletler açısından bağlayıcılığı da büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda antlaşmalar hukukunda yer alan *pacta tertiis nec nocent nec procunt* prensibi en temel prensiplerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu prensip bir antlaşma üçüncü tarafların rızası olmadan onlar için herhangi bir bağlayıcılığı olmadığını ifade eder. Bu ilgili prensip 1969 Viyana Sözleşmesinin 34'cü maddesiyle kabul edilmiştir. Ancak bunun istisnası olarak, 3'cü taraflara haklar ve sorumluluklar yükleyen antlaşmaların evrensel olarak geçerli olacağı ve tüm taraflar açısından bağlayıcı objektif bir statü (*Erga Omnes*) yaratacağı söylenmiştir. 1969 Viyana Sözleşmesinde açıkça bu Erga Omnes teriminden söz etmese de Uluslararası Hukuk Komisyonu Erga Omnes teriminin hukuki bir temele dayandığını ifade etmiş ve 1959 Antartik Antlaşması ve İsviçre'nin tarafsızlığı örneğinde olduğu gibi tüm devletler için objektif statü yaratıldığını ifade etmiştir.[6] Buna Süveyş kanalıyla ilgili yapılan ve geçişlerin serbestliğini öngören 1888 İstanbul Sözleşmesi ve Kiel kanalı ile ilgili 1919 Versay Antlaşması, (Hillier, London, s.139) Belçika ve Danzing Serbest Kenti'nin kurulan statüsü

[6] Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun bu yorumu Viyana Sözleşmesinin 38 maddesi ile ilgilidir. Madde şu şekilde geçmektedir: "*34-37 nci maddelerde yer alan hiçbir hüküm, bir antlaşmada belirtilen bir kuralın bir milletlerarası teamül kuralı olarak, bu sıfatla tanınmış olduğu üzere, üçüncü bir Devleti bağlamasını engellemez*." bkz. Birleşmiş Milletler Enfermasyon Merkezi, Ankara http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/Viyana_69.pdf (Erişim: 04.01.2015)

gibi uluslararası yapıya varlık kazandıran ve *erga omnes* etkiye sahip olduğuna inanılan antlaşmalar ve sözleşmeler de eklenebilir. Bakılırsa Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun yaptığı bu yoruma Kıbrıs Devleti'de uymaktadır. Çünkü Garanti Antlaşması ve 1959-1960 Antlaşmaları, Kıbrıs Devleti kurulduktan sonra belirlenen uluslararasılaştırılmış statüsüyle Birleşmiş Milletlere kabul edilmiştir. Bu kabul ile birlikte bu durum ister yapıla geliş kökenli olsun isterse antlaşmaların niteliği kökenli olsun öteki devletlerce açıkça tanınmıştır. İsviçre'nin tarafsızlaştırılmış statüsünde olduğu gibi taraf olmayan devletlerinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin de bu kendine özgü (*Sui Generis*) yapısına saygı göstermesi gerekmektedir. Garanti Antlaşması, Kıbrıs Devletinin bağımsızlığını, bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasal düzenini garantiye aldığından objektif bir siyasal statü tesis etmiştir. Yani kısacası bu Antlaşmaya taraf devletler dışında kalan devletlerin herhangi bir itirazı olmaması, Kıbrıs'ın BM'ye üye olarak kabulü ve öteki devletlerce tanınması, ilgili Antlaşma'nın BM'ye tescili ve ortaya çıkardığı sistemin nitelikleri Garanti Antlaşması'na yapıla geliş veya objektif statü (rejim) kökenli bir bağlayıcılık kazandırmaktadır. (Özarsay, 2009, s.19-20)

Bu arada, Garanti Antlaşmasının statüsü belirli süreden sonra sona eren antlaşmalar gibi olmadığı ve sürekli nitelikte bir antlaşma olduğu görülmektedir. Ayrıca, antlaşmada antlaşmayı sona erdiren sebepler de söylenmemiştir. Dolayısıyla, sürekli karakterli bir antlaşma olan Garanti Antlaşmasını tek taraflı olarak sonlandırmak mümkün görünmemektedir. Sonlandırılabilmesi için tarafların rızası gerekmektedir. (Arsava, 1996, s.45)

2.4.İttifak Antlaşması

İngiltere'nin dâhil olmadığı İttifak Antlaşması, Zürih Antlaşması ile oluşturulmuş ve Lefkoşa Antlaşması ile de son şeklini almıştır. İttifak Antlaşması bir nevi Garanti Antlaşmasını tamamlayıcı bir antlaşmadır. Bu antlaşmada, tarafların ortak savunmasını sağlamak, Kıbrıs'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak amacıyla kolektif bir işbirliği öngörülmüştür. Antlaşmanın 1'ci ve 2'ci maddelerinde öngörülen bu yükümlülüğü yerine getirmek için taraflar birbirlerine danışmayı taahhüt etmişlerdir. Bu antlaşmanın 3'cü maddesine göre Kıbrıs'ta üçlü karargâh kurulması öngörülmüş, 4'cü maddesinde Kıbrıs Cumhuriyeti ordusunu eğitimini 1 Numaralı Ek Protokol'de 950 Yunan Subay, Astsubay ve Er ile 650 Türk Subay, Astsubay ve Er tarafından üstlenildiği belirtilmiştir.

Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, antlaşmak suretiyle asker sayısında artırma veya azaltmaya gidebilecektir. Karargâh komutanlığı ise dönüşümlü olmak şartıyla birer yıllık süreyle Türk, Yunan ve Kıbrıslı komutan tarafından yürütülecektir. Kıbrıslı subay, Türkiye ve Yunanistan hükümetleri ile Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından belirlenecektir. (Mad.5)[7] Bu arada 2 Numaralı Ek Protokole göre Kıbrıs Cumhuriyeti Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanlarından oluşan Bakanlıklar komitesi de oluşturulan ittifakın en üst düzey siyasi organı olacağı kararlaştırılmıştır. Taraf hükümetlerin kendisine sunacağı herhangi bir sorunu komite yılda bir kez toplanacağı toplantılarda ele alması kararlaştırılmıştır. (M.1 ve 2) Bu mekanizmanın başkanlığını da dönüşümlü olarak birer yıllık süreyle 3 Dışişleri Bakanları arasında yapılacak ve gerekirse Komite tali organlar da kurabilecektir.(m.3) Karargâh görevlerinde Komite'ye karşı sorumludur ve Komite'ye faaliyetleri hakkında yıllık rapor sunacaktır.(m.4) Komite diğer yandan tarafların uzlaşmadığı konuları ele alamayacaktır.[8] (Özersay, 2009, s.52-53)

İttifak Antlaşması ile Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı doğrudan veya dolaylı her saldırı veya saldırganlığa karşı koymak taraflar açısından bir yükümlülük halini almıştır. Bu kurulan Cumhuriyete karşı hem Türkiye hem de Yunanistan devleti sorumludur. Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne karşı yapılacak herhangi bir tehdit durumunda ilgili iki devlet karşı koymak yükümü altındadır.[9] Fakat aynı durumun Kıbrıs Cumhuriyeti için geçerli olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü Kıbrıs Cumhuriyetinin Türkiye ve Yunanistan'a karşı bir koruma yükümlülüğü yoktur. Yani bir karşılık söz konusu değildir.

Diğer yandan, uluslararası hukuk'ta başta ittifak antlaşmaları olmak üzere herhangi bir fesih veya çekilme maddesi içermese de sonlandırılabileceği doğrudur. İttifak Antlaşması da Garanti Antlaşmasında olduğu gibi herhangi bir yürürlükte kalış veya çıkış hakkında bir hüküm içermemektedir. Ancak, her iki antlaşmada da taraflar Kıbrıs devletinin birliğini ve bütünlüğünü savunma taahhüdünde bulunmuşlardır. Garanti Antlaşması ile birlikte Kıbrıs

[7] Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi Websitesi, İttifak Antlaşması Maddeleri, http://www.mfa.gov.tr/ittifak-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa (Erişim tarihi: 02.01.2015)

[8] Bu madde üstü kapalı olarak oy birliğinin olduğunu gösterir.

[9] Burada 2'ci maddesi şu şekilde geçmektedir: "undertake to resist any attack or aggression, direct or indirected against the independence and territorial integrity of the Repuclic of Cyprus", Murat Metin Hakkı, **"The Cyprus Issue: A Documentary History, 1878-2006",** I.B. Tauris & Co Ltd, New York 2007, s.574

anayasasına saygı gösterme ve garanti sorumluluğu yüklenmektedir. İttifak Antlaşması da bu antlaşmanın ve Kıbrıs Anayasasının ayrılmaz bir parçası haline geldiğinden her devletin olağan olarak sahip olduğu bu haktan çekilmesi demek, Kıbrıs anayasasının ortadan kaldırılmış olması anlamına gelir. (Özersay, 2009, s.24-25)

Diğer yandan, İttifak üyesi herhangi bir ülkenin Kıbrıs Cumhuriyetine karşı girişeceği hasmane tutumlarda bir diğer İttifak üyesi devlet ile antlaşma akdedip saldırgan devlete karşı hareket etmesinde hukuken bir sakınca görülmemektedir. Çünkü İttifak devleti imzalanan antlaşmanın doğasına aykırı davranmaktadır. Ancak burada aykırı davrandığından ötürü Kıbrıs Cumhuriyeti tek taraflı olarak İttifak Antlaşmasını fesih etme hakkı bulunmamaktadır. Bu hak ve düzen Garanti Antlaşması ile milletlerarası bir statüye konulmuştur. İttifak antlaşması, sadece ittifak üyesi ülkeler haricinde gelecek tehditlere karşı uygulama alanı bulmaktadır. Bu arada, İngiltere'nin üstleri de İttifak antlaşması kapsamı haricinde kalmaktadır. İngiltere bu üstlerin bütünlüğüne karşı saygı gösterilmesi ve 3 devletin garantisi altına konulması konusunda gayret göstermiş ve Garanti Antlaşmasının 3'cü maddesiyle de bunu sağlamıştır. (Toluner, 1977, s.77)

2.5.Lefkoşa Antlaşmaları

17 ayrı antlaşmadan oluşan Lefkoşa Antlaşmaları, Lefkoşa Temsilciler Meclisi binasında 15 Ağustosu 16 Ağustosa bağlayan gecede saat 24.00 'de imzalanmıştır. Kıbrıs devleti Kıbrıs Antlaşmalarına 16 Ağustosta yürürlük kazandıran bu antlaşmalarla birlikte resmen doğmuştur. Kıbrıs'ın devlet olarak diğer taraflarla eşit biçimde imzaladığı antlaşma Lefkoşa Antlaşmaları olmuştur. (Özersay, 2009, s.32) Londra Konferansında imzalanan Garanti ve İttifak Antlaşmalarının da dâhil olduğu Lefkoşa Antlaşmaları, bu imzalanan antlaşmaların son halini oluşturmuş ve kurucu antlaşma olarak imzalanmıştır. Kurucu antlaşma İngiltere'nin egemen olacağı Ağrotur ve Dikelya üst bölgelerinde İngilizlerin elde edeceği hak, kolaylık ve ayrıcalıkları da düzenlemiştir. Buna göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bu üstler haricindeki Kıbrıs Adası ve bu ada haricindeki adacıklarda egemen olduğu kabul edilmiştir. (m.1). (Özersay, 2004-2005, s32-33)

Diğer yandan Kurucu antlaşma'nın 5'ci maddesiyle Kıbrıs Cumhuriyetine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) hükümleri doğrultusunda Kıbrıs Cumhuriyeti yetkisine tabii herkese insan hakları ve temel hürriyetlerden faydalandırma yükümü getirmiştir.

Diğer yandan Ada'daki kuvvetlerin statüsü, hakları ve yükümlülükleri konusunda bir uyuşmazlık çıkması halinde başvurulacak ilk mercii aşaması İngiliz askeri yetkililerin görüşmelere katılmasıyla da oluşacak Üçlü Karargâh olacağı belirtilmiştir. (md. 10/a) Eğer antlaşmazlık çözülemezse 4 devletçe seçilecek olan birer temsilci ile Uluslararası Adalet Divanı (UAD) tarafından seçilecek bir tarafsız başkandan oluşan mahkeme bu sorunu ele alacak ve çözüme kavuşturmaya çalışacaktır. (Özersay, 2009, 32-33)

2.6.Kurulan Kıbrıs Devletinin Özellikleri ve Anayasası

Kıbrıs da 1959-1960 Antlaşmaları ile kurulan devletin kendine özgü bir yapısı (*Sui Generis*) olduğundan bahsetmiştik. Bu antlaşma ile her iki topluma da varlıklarını koruma imkânı sağlanmış ve birbirlerine tahakküm etmeleri anayasal garantilerle önlenmiştir. Yani karşımızda kurucu unsur olarak tek bir halk bulunmamakta iki toplumlu bir yapı bulunmaktadır. (Toluner, 1977, s.79)

Kıbrıs'ta Uluslararasılaştırılmış bir devletin kurulması Türkiye, İngiltere ve Yunanistan açısından çok mühim olmuş ve bunun içinde devletin yukarıda saydığımız devletlerin garantisi altında olmasından başka çare görülmemiştir. Yani taraflarında menfaatlerine uygun olarak bir uluslararası devlet tipi ortaya konulmuştur. Tüm tarafların açık bir şekilde kabul ettiği bu antlaşmada ile fonksiyonel federasyon esası öngörülmüş ve Kıbrıs'ın Türk ve Rumların müşterek malı olduğu beyan edilmiştir. "*Yetkileri Kısıtlı Devlet*" olan Kıbrıs Cumhuriyetinde İngiltere sahip olduğu üstlerde belirli haklara sahip olmuş ve her iki kurucu unsurun rızası olmadan değiştirilemeyecek bir siyasi sistem inşa edilmiştir. Bu siyasi düzenin bozulması durumunda garantör devletlere düzeni tekrar sağlama görevi verilmiş ve Türk-Yunan kuvvetlerinin adada yerleştirilmesi konusunda mutabakata varılmıştır. (Tamkoç, 1985, s.62-64)

Aynı zamanda, Kıbrıs Cumhuriyetinde kurulan yetkileri kısıtlı ve uluslararasılaştırılmış devlet yapısına benzer devletler tarihte görülmüş ve uluslararası hukuktaki yerini almıştır. Bu bağlamda önemle ele alınacak örnek Bosna-Hersek örneğidir. Bosna-Hersek devleti de Kıbrıs devleti gibi uluslararasılaştırılmış bir anayasa ile kurulmuştur. Kasım 1995 yılında Bosna-Hersek Anayasası Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Cumhurbaşkanları tarafından paraf edilen Dayton Antlaşmasına Ek-4 olarak düzenlenmiştir. Diğer yandan, adı geçen devletler haricinde başka devletlere Bosna-Hersek

Anayasasını garanti etme yükümü yüklemiştir. Kıbrıs'a benzer biçimde kurulan Bosna-Hersek Anayasasına Yugoslavya Federal Cumhuriyeti, Hırvatistan Cumhuriyeti ve Bosna Hersek Cumhuriyetine tam anlamıyla saygı gösterme görevi yüklemektedir.

1960 Antlaşmalarının uluslararasılaştırılmış bir diğer özelliği ise Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin kendi inisiyatifiyle kabul edilen anayasanın temel hükümlerini değiştirememesidir. Bu hükümler ancak 1959-1960 Antlaşmalarının tarafları tarafından değiştirilebilir veya kaldırılabilir. (Özersay, 2009, s.35) Anayasal açıdan Kıbrıs Cumhuriyetine tam anlamıyla tanınmayan bu özerklik yani devletlerin kendi anayasal düzenini belirlemede kullanacağı içsel self determinasyon hakkı, Garanti ve Zürih Antlaşmaları ile kısıtlanmıştır. Ancak bu tür içsel sınırlama bir ulusal grubun veya halkın self-determinasyon hakkını güvenceye alır. Bu güvence ile birlikte Kıbrıs'ta ulusal gruplar arasında denge yaratılmış ve Rum iradesini tüm Kıbrıs Cumhuriyetinin iradesi olarak gösterme girişimleri engellenmiştir. (Arsava, 1996, s.45)

Yetkileri yönüyle kısıtlı olarak belirttiğimiz Kıbrıs Cumhuriyetinin dışsal self determinasyon hakkının kısıtlandığına Garanti Antlaşmasının 1'ci maddesini örnek olarak gösterebiliriz. Bu madde tam olarak şu şekildedir: *"Kıbrıs Cumhuriyeti, kendi bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini devam ettirmeyi ve anayasaya saygıyı güven altına almayı üstlenir. (taahhüt eder) Kıbrıs Cumhuriyeti, ayrıca tümüyle veya bir bölümüyle herhangi bir devlet ile hiçbir şekilde siyasi veya ekonomik bütünleşmeye girmeyeceğini taahhüt eder. (sorumluluğunu yüklenir) Kıbrıs Cumhuriyeti, bu maksatla adanın gerek birleşmesini, gerekse taksimini doğuracak doğrudan doğruya (direkt olarak) veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardımcı ve teşvik edici tüm hareketleri yasaklar."*[10] Bu madde açık bir şekilde dışsal self determinasyon hakkını Ada'daki toplumların eşit statüde olması için kısıtlanmış ve uluslararası statüye sokmuştur. Self determinasyon hakkına getirilen bu kısıtlama sadece Kıbrıs'ta uygulanmamıştır. 1955 yılında Avusturya ve taraf devletlerarasında imzalanan antlaşma ile Avusturya'nın Almanya ile siyasi ve ekonomik birlik kurmasının yasaklanması buna güzel bir örnektir. (Özersay, 2009, s.37) Diğer yandan, Avrupa güç dengesini korumak ve antlaşmazlık konusu olabilecek bazı devletlerin savaş sebebi olmasını engellemek amacıyla, Avrupalı güçler bu devletlerin

[10] Garanti Antlaşmasının metni için bkz. KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi Web sitesi, http://www.kktcb.org/upload/pdf/83029.pdf (Erişim tarihi:04.01.2014)

tarafsızlık statüsüne sokulması için girişimde bulunmuşlardır. Bu doğrultuda bazı devletlerin siyasi ve askeri ittifaklara girmesi engellenmek istenmiştir. İsviçre 1815'te, Belçika 1831'de ve Lüksemburg 1897 yılında sürekli tarafsızlık statüsüne sokulmuştur. Ayrıca, 1955 yılında Avusturya ve 1962 yılında Laos'un büyük güçler ve SSCB arasında imzalanan antlaşmalarla tarafsızlık statüsüne sahip olacakları karara bağlanmıştır.. (Arı, 2009, s.267) Aynı zamanda, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin taraf olacağı tüm antlaşmalar bakımından niteliğine bakılmaksızın Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'a en çok gözetilen ulus muamelesinin yapılacağını söyleyen 23'cü madde ve Cumhuriyeti her türlü saldırı ve saldırganlığa karşı korumak amacıyla İttifak Antlaşmasının Cumhuriyet ülkesinde 950 Yunan ve 650 Türk askerinden oluşan karargâh kurulması da dışsal self determinasyona yapılan bir diğer sınırlamadır. Yine Kıbrıs Rum tarafının da belli uluslararası hukuk kurallarına ve antlaşmalara dayanarak kabul etmediği Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türkiye ve Yunanistan devletlerinin her ikisinin de üye olmadığı bir uluslararası örgüte girememe kısıtlaması da bu bağlamda değerlendirilebilecek bir diğer örnektir. (Özersay, 2009, s.37-38) Bir diğer kısıtlama ise savaş yetkisi konusundaki kısıtlamadır. Prensip olarak Kıbrıs Cumhuriyeti de bu yetkiye milletlerarası hukukun öngördüğü koşullar içinde sahiptir. Fakat görüldüğü üzere Kıbrıs Cumhuriyeti tam bağımsız devletin sahip olacağı anlamda bir savaş yetkisine sahip bir devlete benzememektedir. Örneğin, Kıbrıs'ın askeri gücü 2000 asker sayısı ile sınırlandırılmıştır. Yine bu sayıyı artırmak veya azaltmak tek taraflı olarak Kıbrıs Cumhuriyetinin yetkisinde değildir. (Antlaşma m.14) Aynı zamanda %60'ı Rum, %40'ı Türk olacak ordunun kumandan ve kumandan vekillerinin milliyetlerine dikkat edilmiştir. (Sarıca, Teziç, Eskiyurt, 1975, s.28) Diğer yandan, Anayasa'nın 19'cu maddesinde de toprak reformuna yer verilmiştir. Buna göre bir toprağın istimlâki söz konusu olursa toprak sahibi hangi topluluğa ait ise gelirin o topluluğa verilmesi kararı alınmıştır. Bu sayede toprak üzerindeki özel mülkiyetin, Kıbrıs devleti kamu işlemleriyle bir başka toplumun zararına olacak şekilde değiştirilmesi olanağı kaldırılmıştır.(Toluner, 1977, s.83) Bu doğrultuda denilebilir ki Kıbrıs Cumhuriyetinin iki toplumlu yapısı bu tür önlemlerle garanti altına alınmaya çalışılmış ve birinin diğerinin üstüne tahakküm kurması engellenmiştir.

2.6.1 Yasama

Konuya, Yasama kolunun en önemli kolu olan Temsilciler Meclisinden başlamak yerinde olacaktır. Kıbrıs anayasasının 63'cü maddesi göre bu genel yasama yetkilerinin açık toplum meclislere tanınan haklar haricinde temsilciler meclisine ait olacağı ifade edilmiştir. Türk ve Rum temsilcilerin ise Türk ve Rum cemaatlerin aralarında ayrı ayrı yapacağı seçimle göreve getirileceği ifade edilmiştir. Temsilciler Meclisine 35 Rum, 15 Türk temsilci seçileceği kararlaştırılmıştır. Kıbrıs anayasasının 62'ci maddesinin 1 ve 2'ci fıkralarına bakıldığında diğer anayasalarda görülmeyen bir özellik göze çarpmaktadır. Bu ilgili maddenin 1'ci fıkrasına göre toplulukların ayrı ayrı alacakları özel bir karar ile birlikte temsilcilerin değiştirilebileceği söylenmiştir. Anayasanın 62'ci maddesinin 2'ci fıkrasında ise temsilci sayısı Rumlara tanınmış %70'lik ve Türklere tanınmış %30'luk orandan fazla olursa (ki bu oran ile Rumlara 35 üye, Türklere 15 üye düşmektedir.) genel ve tek dereceli seçim yapılacağı öngörülmüştür. Temsili rejim anlayışına ters düşen ve demokratik ilkelere aykırı olan bu hüküm her iki cemaatte de belli gruplara, gizli baskı yöntemiyle, temsilci aday sayısını dondurarak seçime gidilmeksizin meclise girmelerine yol açmaktadır. Bunun anlamı her iki toplulukta da farklı düşünen kişilerin engellenmesi ve farklı yelpazeden kişilerin yönetime geçmesinin engellenmesi olacaktır. (Sarıca, Teziç, Eskiyurt, 1975, s.38-39)

Anayasa'da 5 yıllık bir süre için seçilecek Temsilciler Meclisi Başkanının Rum, Başkan Yardımcısının da Türk olacağı belirtilmiştir. Her toplumunun ayrı olarak seçtiği bu kişiler Cumhurbaşkanı ve Yardımcısında olduğu gibi birbirlerinin vekili pozisyonunda olmamışlardır. Kurulan devletin iki toplumlu yapısını gösteren önemli delillerden birisi de Temsilciler Meclisi Başkanı veya Başkan Yardımcısının yokluğunda birbirlerinin yerine vekâlet edememeleri ve yokluklarında bu makamda Temsilciler Meclisinde bulunan toplumların en yaşlı üyelerinin görev yapması olmuştur. Temsilciler Meclisinde karar yeter sayısı üye tam sayısının 3'te 1'i olmuştur. (m.77/1). Karar yeter sayısı ise mecliste bulunan üyelerin basit çoğunluğudur.(m.78/1) Karar yeter sayısı için bir ikinci yeter sayı öngörülmemiştir. Bu durumda toplantı yeter sayısı 17 olmuş, bu kadar kişinin toplanması durumunda karar alma oranı 9 olmuştur. Ancak bu yasama çalışmalarını hızlandırmaya yönelik uygulamalar 78'ci maddenin 2. fıkrası için geçerli olmamıştır. Bu fıkraya göre seçim yasalarında, belediyelerle ilgili vergi ve resimlerle ilgili yasalarda karar

sağlanabilmesi için var olan iki toplumun ayrı ayrı basit çoğunluğu gerekmektedir. Bu maddenin fıkrası ile yasama yetkisi kurumunda her iki topluma da ayrı ayrı bir nevi veto hakkı tanınmıştır.

Temsilciler Meclisi'nin toplantılarına genel seçimlerin 15 günün hemen sonrasında başlaması ve sonraki yıllarda da yılın aynı günü çağrısız yapması kararı alınmıştır. (m.74/1) Olağan toplantı, Temsilciler Meclisi kararlarına göre 3 ile 6 ay arası sürmektedir. (m. 74/2) On temsilci tarafından Meclis Başkanına veya Başkan Yardımcısına yapılacak olan bir istek üzerine Meclis Başkanı ve Yardımcısı Temsilciler Meclisini olağan üstü toplantıya çağırır.(m.74/3) Diğer yandan, Meclis toplantıları halka açıktır ve müzakere tutanakları yayınlanmaktadır. Temsilciler Meclisi gerekli görürse üye sayısının 4/3'ünün gizli oyu ile toplanabilir. (m.75) (Özarslan, 2007, s.63-65)

Diğer önemli yasama kurumu ise Toplum Meclisleri'dir. Federal ülkelerdeki federe ülkelerin meclislerine benzeyen Toplum Meclisleri, iki toplumlu bir devletin tabii sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında burada ki asıl sağlanması hedeflenen yasama ve yürütme arasındaki denge değil merkez organları ile cemaat meclisleri arasında denge kurulmasıdır. Burada Kıbrıs vatandaşları her iki cemaatten birine mensup olmak zorundadır. Bu meclisler ayrı ayrı genel ve gizli oyla seçilir. (m.86) Bu meclislerin üye sayısı topluluk meclislerinin 3/2 oranında vereceği karar ile saptanmaktadır. (m.92) Kıbrıs devleti Başkanlık rejimi ile yönetileceği ifade edilmiş olmasına rağmen, topluluk meclislerinin yetki ve görevlerine bakıldığında topluluk meclisleri bir anlamda meclis hükümetini andırmaktadır. Toplulukların özerkliği orantılı olmak koşuluyla aldıkları iç yardım (m.82/2) ve dış yardım (m.108) ile sağlanmaktadır. Rumların Yunanistan'dan, Türklerinde Türkiye'den alacağı yardımlar eğitim, kültür, spor ve hayır müesseselerinde sınırlı tutulurken miktar açısından bir sınırı bulunmamaktadır. (Sarıca, Teziç, Eskiyurt, 1975, s.30-31) Yine Anayasanın 87'ci maddesine göre Toplum Meclisleri sadece kendi toplumları ile ilgili olmak şartıyla dinsel, kişisel statü; tüm eğitim, kültür ve öğretim kanunları ile ilgili hukuk davalarına bakacak yetkili mahkemeleri oluşturulması konularında yasama yetkisini kullanabileceği söylenmiştir. Bu meclisler kişisel vergi ve resimler de koyabilmektedir. Diğer yandan, kendi toplumlarıyla ilgili hayır ve spor kuruluş veya dernekleri ile ilgili yasama yetkisi kullanabilmektedirler. Topluluk Meclisleri için herhangi bir sayı öngörülmemiş olmakla birlikte, istenen sayıda olabilmesine olanak

tanınmıştır. (m.92) Toplum Meclislerinde kabul edilecek herhangi bir karar veya kanun Rum Meclisinde Cumhurbaşkanı, Türk Meclisi içinde Cumhurbaşkanı Yardımcısına sunulur, bu karar veya kanunlar uygun görülmezse Cumhurbaşkanı veya Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından 15 gün içerisinde geri gönderilir.(m.105) Toplum Meclislerinin ısrarı söz konusu olursa Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı kararların veya kanunların yayınlar. (M.105)

Buradan anlaşıldığı üzere, yasama meclisleri ülkesel değil toplumsal temelde inşa edilmiştir. Bu Meclisler sadece kendilerini ilgilendiren konularda karar alabilmektedir. Fakat Cumhuriyetin en büyük 5 kasabasında Kıbrıs Türk toplumunun ayrı belediyeler kurmasını öngören anayasanın 173'cü maddesi, iki toplumun bir anlamda ülkesel-bölgesel ayrımı üzerinde oturmaktadır. Burada aslında kurulan Cumhuriyet içinde sınırlar yaratmak yerine belediyeler yoluyla bölgesel bir ayrım öngörülmüş olmaktadır. Burada toprak paylaşımı esaslı bir federal yapı öngörülmemiş, Zürih Antlaşmasındaki temel hükümlerle kurulan devlette federal ilkenin farklı bir şekilde uygulandığı bir devlet yapısı yaratılmaya çalışılmıştır. Burada kanımızca da asıl amaç ülkesel bölünme değil iki toplumlu bir devlet yapısı ile Kıbrıs'ı bir bütün olarak ayakta tutmaktır. (Özarsay, 2009, s. 44-45)

2.6.2. Yürütme

Kıbrıs Cumhuriyetinin 1'ci maddesinde de belirtildiği gibi Kıbrıs Cumhuriyeti başkanlık rejimi ile yönetilen bir devlettir. Bu devletin Cumhurbaşkanı Rum, Yardımcısı ise Türk'tür. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı kendi toplumları ile ilgili konularda son sözü söyleme yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanının yokluğunda ona Cumhurbaşkanı Yardımcısı değil, Meclisi Başkanı vekâlet eder. Diğer yandan Dışişleri, Savunma ve Güvenlik konularında Cumhurbaşkanı Yardımcısına veto hakkı verilmiştir. İki milli toplumun Merkezi Hükümete, yasama ve kaza kuvvetlerine, kamu hizmetlerine %70 ve %30 oranında katılması öngörülmüştür. Bakanlar Kurulu ise 7 Rum, 3 Türk Bakandan teşekkül etmiştir. Aynı zamanda, Dışişleri, Savunma ve Maliye Bakanlıklarından birisinin Türk Bakana verileceği öngörülmüştür. (Sisav, 1990, s.26)

Burada genel olarak yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı'nın kullanacağı yetkiler, Cumhurbaşkanı Yardımsının kullanacağı yetkiler, Toplum Meclislerine sınırlı bir biçimde tanınan yetkiler ve Bakanlar Kurulu'na verilen yetkilerden meydana gelmektedir.

(Özarsay, 2009, s.40) Kurulan Kıbrıs Anayasası'nın 46'cı maddesinin 1'ci fıkrası ise yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı tarafından kullanılacağı belirtilmektedir. 47'ci madde de ise Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının ortaklaşa kullanacağı yetkileri, 48'ci madde de Cumhurbaşkanı'nın tek başına kullanacağı yetkileri, 49'cu madde de Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın tek başına kullanabileceği yetkileri saymaktadır. (Sarıca, Teziç, Eskiyurt, 1975, s.24) Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Toplum Meclisleri yetkisine girmeyen bazı konularında Bakanlar Kurulunun yetkili olduğu ifade edilmiştir. Bakanlar Konseyi'nin yetkisine giren bu konular ise dışişleri, savunma ve güvenliktir. Diğer taraftan, dışa yönelik olarak temsili yetkisi Cumhurbaşkanı'na tanınmıştır. Ancak Cumhurbaşkanı Yardımcısının da yetkilerine bakıldığında bunun şekli olduğu anlaşılabilir. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının iradesine bağlı olarak çalışan Bakanlar Kuruluna anayasa'da dış ilişkileri yönetme hakkı verilmiş ve Cumhurbaşkanı'na verilen dışa yönelik temsil hakkına bir nevi sınırlama konularak iki taraf arasındaki denge korunmaya çalışılmıştır. Yani burada Bakanlar Kurulu kendisine verilen dış ilişkileri yürütülmesi yetkisini Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının kontrolü altında yönetebilecektir. Burada Bakanlar Kurulu'nun kararları Cumhurbaşkanı veya Yardımcısının vetosuna takılmadığı sürece hukuki sonuç doğurabilir. Yine Cumhurbaşkanı Anayasa'nın 37'ci maddesinde de belirttiği üzere bütün resmi fonksiyonların ifasında Cumhuriyeti temsil eder. 54'cü madde uyarınca atanan diplomatik temsilcilerin itimatnamelerini imzalar ve diplomatik temsilcileri kabul eder. Anayasa hükümleri uyarınca milletlerarası antlaşma, konvansiyon ve diğer antlaşmaları müzakere edecek veya edilmiş antlaşma, konvansiyon ve anlaşmalara imza koyacak temsilcilerin yetki belgesini imzalar. Anayasa uyarınca uygun bulunmuş olan antlaşma, konvansiyon ve antlaşmaların onay belgelerinin iletilmesine dair olan belgeyi imzalar ve Cumhuriyetin şeref unvanlarını dağıtır. Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın ise bütün resmi fonksiyonların ifası sırasında ve yabancı diplomatik temsilcilerin kabulü sırasında hazır bulunma hakkı bulunmaktadır. Bu doğrultuda kendisine yazılı olarak haber verilmesi gerekmektedir. Cumhurbaşkanı Yardımcısına şeref unvanlarını Türk toplumundan kimselere önerme yetkisi de tanınmıştır. (Toluner, 1977, s. 384-385)

Aynı zamanda Bakanlar Kurulunun salt çoğunlukla aldığı kararları (m.46) derhal Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının dairelerine ulaştırılması öngörülmüştür.(m.57/1)

Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı ise bu kararların dairelerine ulaştırılmasından itibaren 4 gün içerisinde tekrar bakanlar kuruluna yollama yetkisi bulunmaktadır. Bakanlar Kurulu konuyu tekrar inceler ve aldığı kararda tekrar ısrar ederse Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı bu kararları anayasanın 4'cü maddesi uyarınca yayınlamak suretiyle ilan eder. (M.57/2) Aynı zamanda dışişleri, savunma ve emniyet ile ilgili olan kararlara karşı Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı kararların ulaştıktan itibaren 4 gün içerisinde bu kararlara karşı veto hakkını kullanabileceklerdir.[11] Diğer yandan, Anayasa'nın 50'ci maddesinde de ifade ettiği gibi Türkiye ve Yunanistan'ın dâhil olmadığı uluslararası antlaşma ve ittifaklara giriş konusunda Temsilciler Meclisi ve Bakanlar Kurulu'nun kararları olursa bunlara karşı tek tek veya müşterek olarak Cumhurbaşkanı veya Yardımcısı veto hakkını kullanabilmektedir. (Özarsay, 2009, s.41-42)

2.6.3. Yüksek Anayasa Mahkemesi

Kıbrıs Anayasasının 153'cü maddesinde de ifadesini bulduğu üzere bu mahkemenin 3 üyesi bulunmaktadır. Üyelerden birisi Rum, birisi Türk ve diğeri ile bağımsız yargıçtan oluşmaktadır. Mahkemenin başkanı olan tarafsız yargıç ise Cumhurbaşkanının ve Yardımcısının ortak kararı ile atanmaktadır. Bu arada Anayasa'ya tarafsız yargıcın Türkiye, Yunanistan ve İngiltere vatandaşı olamayacağı da eklenmiştir. Öteki Türk ve Rum yargıcın Kıbrıs vatandaşı olması zorunluluğu bulunmaktadır ve 68 yaşına kadar da görevde bulunma hakkına sahipler. Anayasa'nın 133-151 maddeleri Yüksek Anayasa Mahkemesi'nin kuruluş ve görevleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler vermektedir. Yargıçların özlük hakları ve bunlarla ilgili karar vermeye yetkili yer Yüksek Adalet Mahkemesidir. Bu mahkeme kurul başkanı ve en kıdemli Rum ve Türk yargıçlarından teşekkül etmektedir. Yüksek Anayasa Mahkemesi yargıçların emekliliğe sevki, azli veya başkaca nedenlerden ötürü görevden uzaklaştırılmaları konularında yetkilidir. Yine Anayasanın 140'cı maddesine göre Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı ortaklaşa olarak Temsilciler Meclisinin bir kanun veya ilanından önce bunların Anayasa'ya aykırı olup olmadığı konusunda Yüksek Mahkemeden görüş isteyebilir. Temsilciler Meclisi'nin kanun veya kararları Anayasa'ya aykırı ise bu kanun veya kararlar Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı tarafından yayınlanmamaktadır. Bu sayede Mahkeme önleyici yetkisini kullanmaktadır.

[11] Anayasa'nın tam metni için bkz. KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi Web sitesi, http://www.kktcb.org/upload/pdf/77826.pdf (Erişim tarihi:29 Ocak 2015)

Diğer yandan, Yüksek Anayasa Mahkemesi sadece hukuka uygunluk denetimi yapan bir kuruluş değil, Anayasa'nın 141'ci maddesine göre politik görevleri de olan bir kuruluştur. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı, mesleki faaliyetleri düzenleyen herhangi bir kanunun kamuya yararlı olup olmadığı konusunda da Mahkemeden görüş bildirmesini isteme yetkisine haizdir. Bu durumda Mahkeme yerindelik denetimi yapabilmekte ve sınırlarını aşan bir siyasi yetkiyle donatılmış olmaktadır. Bu arada, Mahkeme, Temsilciler Meclisi'nin karar ve kanunlarını Anayasa'ya aykırı görürse yürürlüğünü durdurabilmekte ve hatta gerekirse bu karar ve kanunları iptal edebilmektedir. (m. 137/4-5)

Aynı zamanda, ortaklaşa veya ayrı ayrı Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı herhangi bir kanun veya kararın cemaatlerden biri aleyhine ayırt edici olması nedeniyle Mahkeme'ye başvurabilir. Böyle bir başvuru kararın ilanından itibaren 25 gün içerisinde yapılabiliyor. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı resmi gazetede Mahkeme'ye başvurduklarını yayınlamalarından itibaren Yüksek Anayasa Mahkemesi'nin kararına değin ilgili kanun veya kararın yürürlüğü durmaktadır. Burada esasen Mahkemenin kararı olmaksızın bir durdurma söz konusudur. Anayasa'nın 139'cu maddesinin 7'ci fıkrasına göre yetki uyuşmazlıkları hakkında yapılan itiraz üzerine, Mahkeme ilgili karar, kanun veya işlem hakkında yürütmeyi durdurma kararı verebilmektedir. Aynı zamanda Yüksek Anayasa Mahkemesine başvuru hakkı bireylere de tanınmıştır. Burada bireyler devletin herhangi bir organının yaptığı Anayasa'ya aykırı fiiller hakkında Mahkeme'ye başvuru yapılabilmektedir. Sadece Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının görevini yapmaya elverişli olmadığına karar verilmesi istemekle sınırlı olarak Cumhuriyet Başsavcısı ve Yardımcısının da Mahkemeye başvuru hakkı bulunmaktadır. Mahkeme Temsilciler Meclisi, Cemaat Meclisleri veya devletin organları arasındaki yetki ve görev uyuşmazlıklarını da karara bağlayabilmektedir. Bu hak Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Temsilciler Meclisi, Cemaat Meclisleri veya Cumhuriyetin herhangi bir organı tarafından kullanılabilir. Bu uyuşmazlık eğer adli organlar arasında ise bunda yetkili organ Yüksek Anayasa Mahkemesi değil, 2 Rum ve 1 Türk ve 1 tarafsız yargıçtan oluşan Yüksek Adalet Mahkemesidir. Bu kanun, karar ve işlemin kısmen veya tamamen geçersiz olduğuna karar verebileceği gibi, ilgili karar, kanun veya işlemin durdurulmasına da karar verilebilir.

Mahkeme son olarak, ülkede yapılacak Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanlığı Yardımcılığı, Temsilciler Meclisi, Cemaat Meclisleri seçimleri ile ilgili itirazları da karara bağlayabilmektedir. Yüksek Anayasa Mahkemesi hukuki denetimden daha çok iki toplumlu devlet yapısını ayakta tutan bir işlev görmüştür. Bu anlamda siyasi niteliği daha çok ağır bastığını söyleyebiliriz. Maalesef, Kıbrıs Anayasasının ve statüsünün yegâne garantisi olan bu kurum belli bir süre sonra işlevini yerine getiremeyecek, Mahkemenin tarafız Alman yargıcı Prof. Forsthof'un istifasından[12] sonra da yerine atama yapılmayacaktır. (Sarıca, Teziç, Eskiyurt, 1975, s.32-35)

2.7. 1959-1960 Kıbrıs Antlaşmalarının Hukuksal Açıdan Geçersiz Olduğu Yönündeki İddialar

2.7.1. Antlaşmaların Temsilciye Baskı Yapılarak Akdedildiği İddiası

İlk olarak bir antlaşmanın akdedildiğinde temsilciye yapılacak herhangi bir baskının uluslararası hukuktaki karşılığından kısaca behsedelim. Temsilci üzerine baskı (*coercion upon the representative*) bir antlaşmayı imzalamaya veya onaylamaya yetkili kimseler üzerinde baskı ve zor kullanılması o antlaşmanın yok sayılmasına neden olur. Buna en güzel örneklerden bir tanesi Hitler'in Çek Cumhurbaşkanı Hacha'yı Berlin'e çağırarak Çekoslavakya'yı Alman Reich'inin eline bırakmasını içeren antlaşmayı zorla imzalatmasıdır. (Pazarcı, 2009, s.78) Burada devlet ilgili antlaşmadaki rızasının geçerli olduğunu sürse de sürmese de o antlaşma ilgili devlet açısından geçersizdir. Eğer bu baskı ve zorlama temsilciye değil de devlete yapılırsa bu BM Şartı'nın temel hükümlerine aykırı olur ve bu antlaşmanın uluslararası hukuktaki karşılığı emredici kurala (*Jus Cogens*) aykırılıktır. (Çakmak, 2014, s.61) Yine Viyana Sözleşmesinin 51. maddesine göre, bir antlaşmayı müzakere, imza ve onay yetkisine sahip kimselerin üzerinde baskı yapılması veya zor kullanılması o yapılacak olan antlaşmanın geçersiz olmasına neden olur. Tabi ki bu kimselerin sadece kendisine değil aile bireylerine de yapılacak herhangi bir baskı veya

[12] "Tarafsız Yargıç Prof. Forsthof'un istifası ile ilgili Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Küçük'ün beyanatları bu bağlamda dikkate değerdir. Yargıcın istifasıyla ilgili Dr. Küçük'ün iddialarına Makarios'un verdiği tatmin edici olmayan yanıtlar yargıcın bir Rum baskısı altında kaldığı iddialarını kuvvetlendirmektedir. Yargıç ve asistanı hakkında Türk tarafını tuttuğu, devlet kademesindeki bazıların Rumlar lehine kararlar için yargıca baskı yaptığı yönünde bazı iddialar ortaya atılmış ve bu yüzden yargıç ve asistanının bu ortamda görevini layıkıyla yerine getiremediğinden ötürü istifa ettiği söylenmiştir. Olayın hemen akabinde yapılan iddialara karşı yapılan şikâyet üzerine Dr.Küçük'ün olayın üstüne gitmesi ve Makarios'un söylentilere kulak asılmaması yönündeki kuru bir beyanatı, olayın üstünü kapatmaya çalışır bir tavırda olması ve en önemlisi Dr. Küçük'ün yargıcın göreve geri getirilmesi hakkındaki teklifinin Makarios tarafından reddi bunu büyük ölçüde doğrulamaktadır." Lütfen bkz. Akın Gazetesi, Kıbrıs-Lefkoşa, 29 Mayıs 1963, KKTC Meclisi Evrak Yönetim ve Erişim Arşivi Belgeleri

zor kullanma da bu kapsamın içinde değerlendirilmektedir. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi baskı ve zorlamalar temsilciye değil de devlete yapılırsa bu BM Şartı'nın temel ilkeleri yanında Viyana Sözleşmesinin 52. maddesine de aykırı olur. (Boczek, 2005, s.332)

Bu arada şunu da ifade etmekte fayda vardır. Temsilciye baskı iddiası yapılacak olan antlaşmanın otomatik olarak geçersiz kalmasına neden olmaz. Böyle bir baskı sadece geçersizlik nedeni olabilir. Yine bazı yazarlar 1969 Viyana Sözleşmesi'nin geleneksel yaklaşımına da bağlı kalarak tarafların tek taraflı olarak antlaşmaların geçersiz olduğu yönündeki iddialarının bir anlam ifade etmeyeceğini belirtmektedir. Geçersizliğin kabul olabilmesi için taraflara gerekli bildirimin yapılması ve tarafların ortak olarak böyle bir geçersizliğin var olduğunu ifade etmesi gerekir. Keza 1959 Viyana özleşmesinin 65. maddesi de yukarıda söylediğimiz ifadeleri destekler niteliktedir. Buna göre eğer bir taraf antlaşmanın geçersiz olduğunu bir sebebe dayanarak iddia ediyorsa bu taraf bir bildirimle diğer tarafı bu geçersizlikle ilgili bilgilendirir. Bu bildirimde alınması gereken önlemler ve bunların sebepleri belirtilir. Bu taraf bildirim vermesine rağmen karşı taraftan 3 ay boyunca cevap alamazsa o zaman kendi tedbirlerini uygulamaya koyabilir. (Özersay, 2009, s.72)

Aynı zamanda, Viyana Sözleşmesinin 45. maddesinde karşıdaki devlete diğer devletçe antlaşmanın geçersiz kılınması, ihlali nedeniyle sona erdirilmesi veya askıya alınması konularında bilgilendirse de bu devlet ilgili antlaşmanın hala geçerli olduğunu açık veya zımnen gösterirse karşı devlet bu geçersizlik iddiasını öne süremeyecektir. İlgili Viyana Sözleşmesinin maddesi devlete karşı kuvveti ve temsilciye karşı baskıyı bu kuralın dışında tutmuştur. Ayrıca, 1969 Viyana Sözleşmesi antlaşmaların geçersizlik nedenleriyle ilgili bir ayrıma gittiği görülür. Bunlar ayrım mutlak butlan ve nispi butlan'dır. Mutlak butlan tüm toplumu ilgilendiren ortak çıkarların ağır bir biçimde ihlal edilmesi ile meydana gelir. Bu butlan türünde antlaşma veya sözleşme yok sayılır ve herhangi bir yargı mercii tarafından bu antlaşma veya sözleşmenin batıl olduğunun tespiti gerekmez. Nispi butlan ise mutlak butlandan farklı olarak antlaşma veya sözleşme otomatik olarak batıl sayılmaz. Bir yetkili yargı mercii tarafından geçersiz sayılır. Nispi butlan türünü hukuka uygun olmayan eylem sonucunda zarar gören taraf ileri sürebilir. Ancak bazı yazarlar Viyana Sözleşmesinde iç hukukta kullanılan nispi butlan ve mutlak butlan türlerinin

uygulanmasının doğru olmadığını savunmaktadır. Çünkü zorunlu yargı mercii olmayan uluslararası hukuk'un prosedür ile ilgili kuralların yeterince gelişmemiş olması ve zorunlu yargı mekanizmasının olmaması böyle bir ayrımı güçleştirdiğini ifade etmektedir. Ayrıca, temsilciye baskı veya devlete karşı kuvvet kullanmanın mutlak butlan hali ortaya çıkarmadığı belirtilmiştir. Çünkü yine Viyana Sözleşmesinin 51 ve 52. Maddeleri gereği geçersizlik nedenleri otomatik olarak hüküm doğurmaz. Bu geçersizlik iddiaları Viyana Sözleşmesinin 65. Maddesinin 1 ve 2'ci paragraflarında da belirtildiği üzere bu iddiaların tespiti gerekmektedir. Ayrıca Sayın Özersay'ın da ifade ettiği gibi, Viyana Konferansının konferans tutanaklarında bahsettiğimiz geçersizlik iddialarında üçüncü taraflara bu iddiaları ileri sürme hakkı verilmediği görülür. Katılımcı devletler bu hakkı sadece kendilerine karşı kuvvet kullanan veya temsilcisine baskı uygulayan devletlere uygulayacağını belirtmiştir. Zaten bu söylediğimiz durum Viyana Sözleşmesinin 65 ve 69. Maddelerinde de görülmektedir. Bu maddelerde 'bir devlet' veya 'Viyana Sözleşmesi'nin taraflarından biri' ifadesi yerine 'antlaşmanın taraflarından biri' ifadesi kullanılmıştır. Uluslararası Hukuk Komisyon'un (UHK) ilgili durumları 'mutlak butlan' ve 'kendiliğinden geçersiz olma' (*ipso facto*) ifadeleriyle bağdaştırması sözleşme'nin genel kural ve sistemiyle de tezat içine düşmektedir. Çünkü sözleşmenin genel kuraları ve sistemi 'kendiliğinden geçersiz' veya 'otomatik geçersiz' söylemlerini dışlamıştır.

Yukarıdaki bilgileri de göz önünde tutarsak şunları söylememiz mümkündür; eğer antlaşmanın geçersiz olarak addedilmesi isteniyorsa ilk olarak tarafların rızası aranmalıdır. Daha sonra yapıla geliş kuralı olarak uluslararası hukuka yerleşen BM Şartı'nın 2/3 ve 33 maddelerinde öngörülen barışçı çözüm yolları için çabalanması gerekir. Bunun akabinde bu geçersizlik iddialarıyla birlikte kararları bağlayıcı olan bir uluslararası mahkeme veya hakemliğe başvurulması gerekir. Ayrıca, UHK'nin geçersizlik iddialarının prosedürel güvenceler içermesi gerektiğini ifade etmesi antlaşmaların ve sözleşmelerin keyfi bir şekilde askıya alınması veya sona erdirilmesini engelleme çabasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden geçersizliğin tek taraflı ikamesi yerine barışçı çözüm yollarını kullanmak hukuken zorunlu görünmektedir. (Özersay, 2007, s.74-77)

1959-1960 Antlaşmalarının geçersiz olduğu yönünde Rum kesimi iddia'da bulunmuş ve Makarios kendisine baskı yapıldığından ötürü antlaşmaları kabul etmek zorunda olduğunu ifade etmiştir. (Vatansever, 2010, s.1509-1510) Ayrıca, GKRY

temsilcisi Kiprianu BM toplantısında 1959-1960 antlaşmalarının hile ile kabul ettirildiğini, Kıbrıs Cumhuriyetinin anayasal ve siyasal gelişiminin engellendiğini ve bu antlaşmaların bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetine deli gömleği giydirilerek dikte ettirildiğini ifade etmiştir. Diğer yandan, antlaşmaların eşit olmayan ve haksız antlaşmalar olduğunu söyleyerek geçersiz sayılması gerektiğini ifade etmiştir. (Kareklas, 2011, s.14) İlk olarak Makarios'un şahsına veya aile bireylerine karşı bir baskının yapılıp yapılmağına bakmamız gerekmektedir. Daha sonra, devlete karşı kuvvet kullanılması yoluyla bu antlaşmaların kabul edildiği ve eşit olmayan antlaşma (*unequal treaty*) imzalandığına dair iddialarında değerlendirmesini yapalım.

Makarios'a karşı baskı yapıldığı iddiası yapılan açıklamalar ve görüşmeler dikkate alındığında bu ihtimalin büyük ölçüde zayıfladığı görülür. Örneğin Yunan devlet adamı Averoff anılarında Türk-Yunan temasları başladığı andan itibaren tüm gelişmeleri Makarios'a aktardığını yazmıştır. Averoff, bu gelişmelerle ilgili Makarios'un tutumunun olumlu olduğunu da ifade etmiştir. Daha sonra Yunanistan'ın BM temsilcisi Palmaras Makarios ile bir görüşme gerçekleştirerek gelinen aşama ile ilgili teyitleşmişlerdir. Palmaras Atina'ya gönderdiği raporda Makarios'a planların tüm detaylarını görmüş ve hatta adaya bağımsızlığın verilmesinin Türk ve İngilizlerin 'Taksim' çözümünden vazgeçmesi anlamına geldiğini belirtmiştir. Makarios ayrıca ilgili toplantıda sözü edilen rejimin siyasi ve idari içeriğinin net olmadığını ve olgunlaşmamış olduğunu da belirtmiştir. Diğer yandan Averoff Türk hükümetiyle aralarındaki gizli görüşmelerin Ankara temsilcileri Pezmazoğlu ile gerçekleştirildiğini ve bazı konuların açıklığa kavuşturulduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Makarios'a olanları aktardıklarını ifade eden Averoff, 'tetkik görüşmeleri' düzeyinden 'içeriksel müzakere' düzeyine geçmeyi planladıklarını söylemiştir. Daha sonra Yunan ve Rum yetkililer arasında bir diğer görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde 17-21 Ocak tarihleri arasında Türk ve Yunan yetkililer arasında yapılan görüşmelerin detayları ve gelinen nokta Rumlara aktarılmıştır. Hatta Makarios'un önerisi üzerine bu toplantıda konuşulanlar çok detaylı bir tutanak haline getirilerek okunmuştur. Ayrıca, toplantıda kurgulanan noktaların taraflar arasında kabul edildiği ancak Averoff'un belediyeler konusunda bir itirazı olduğu görülmüştür. İtirazında Averoff ayrı belediyelerin varlığının ayrılıkçı unsur olacağını söyleyerek reddetmiştir. Rumlar ise Averoff'a ısrarını devam ettirmemesini isteyerek, Türklerin yaşadığı bölgelerin

durumunun çok kötü olduğu ve buraların da Rumların vergileriyle düzenlenmemesi gerektiğini söylemiştir. Ayrıca belediyelerin bir olması durumunda Türklerin yine memnuniyetsizlikler yaratabileceği de ifade edilmiştir. Buradan anlaşılan Averoff'un fikirleri değil Makarios başta olmak üzere Rumların istediği noktaları kabul edilmiştir. Burada hiç şüphesiz Makarios'un bilgilendirilmediği ve görüşlerinin alınmadığı iddia edilemez. Ayrıca, 11 Şubat 1959'daki görüşmelerden sonra Atina'ya dönen Karamanlis Makarios ile görüşerek Zürih Antlaşmasının metnini vermiş ve görüşlerini sormuştur. Makarios verilen antlaşmanın detayını sorguladığı için toplantı uzun sürmüş ve sonrasında Makarios açıklamalarla ilgili memnuniyetini ifade etmiştir. Daha sonra henüz sınırları belirlenmemiş olan İngiliz üstlerinin genişliği konusunda kendisine müzakere etme fırsatı verilmesini istemiş ve bu isteği de olumlu görülmüştür. Daha sonra 12 Şubatta Makarios şu açıklamayı yapmıştır; "*Başbakan Karamanlis'e Türkiye ve Yunanistan arasında Zürih'te yapılan görüşmelerin sonucundan duyduğum memnuniyeti belirttim. Burada varılan antlaşma, Kıbrıs'ın bağımsız ve egemen bir devlet haline geleceği Kıbrıs sorununun nihai çözümünün temellerini ortaya koymuştur.*" (Özersay, 2007, s.79-81)

Bu olaydan sonra Yunan diplomatlar Karamanlis'e bilgi vererek Makarios'un antlaşmayı yeniden değerlendirdiğini bazı çekinceleri olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine iki taraf arasında yeniden toplantı yapılmıştır. O gün, Karamanlis endişeleri konusunda Makarios'tan Yunan diplomatlara bilgi vermesini istemiş Makarios'ta müdahale hakkı içeren Garanti Antlaşmasının 3. Maddesi konusunda çekincesi olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Karamanlis hata yapmadıkları sürece garantör devletlerin müdahalesinin söz konusu olmayacağını söylemiş ve Makarios'tan antlaşmaların imzalanacağına dair tekrar güvence vermesini istemiştir. (Özersay, 2007, s.81-82) Bu olanlardan sonra Makarios bu antlaşmayı tekrar değerlendirmiş ve antlaşmalar hakkında olumsuz düşündüğünü ifade etmeye başlamıştır. Bunun üzerine Karamanlis Makarios'a daha önce herhangi bir itiraz öne sürmediğini hatırlatarak anlaşılan konuları Makarios'a tekrar teyit ettirmiştir. Bunun üzerine herhangi bir tartışmaya lüzum olmadığını söyleyen Karamanlis, Makarios'un istediği gibi hareket edebileceğini ancak antlaşmalara karşı çıktığı takdirde Yunanistan'ı yanında göremeyeceğini söylemiştir. (Özarslan, 2007, s.84) Kanımızca Makarios'un antlaşmanı zorla kabul ettirildiği yönündeki iddiasındaki dayanaklardan birisi de buna dayanmaktadır. Görüldüğü gibi burada Makarios ikircikli tutum güderek her

hukuk düzeninin temelini oluşturan iyi niyet prensibine (*allegans contrario non est audiendus*) aykırı bir davranış sergilemektedir.

Ayrıca, bu antlaşmalar uyuşmazlıkla doğrudan doğruya ilgili olan tarafların hak ve taleplerinin tatmini adına yapılmıştır. Zaten, bu tür antlaşmaların taviz verilmeden yapılması gibi bir durum söz konusu olamaz. Makarios önderliğindeki Rumların vazgeçtiği ve rıza gösterdiği durumlar sadece Rumlara özgü değildir. Bu antlaşmalarda Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk toplumunun da taviz verdiği durumlar vardır. Eğer bu antlaşmaların geçerliliği tartışılacaksa Türk tarafının da Taksim tezini hukuken savunabilme durumu ve kabul edilme gerekliliği ortaya çıkar. Ayrıca, Rumların 1960 düzeninden sonra en çok problem yarattığı konulardan birisi de belediyeler konusu olmuştur. Rumlar burada belediyelerin ayrı olmasının sakıncalarını savunarak Türklerin ayrı belediyelere sahip olmasını engellemiştir. Ancak, yukarıda Yunan-Rum toplantısında belediyeler konusu görüşüldüğünde Rumların Averoff'a karşı çıkarak Türklerin ayrı belediyelere sahip olması gerektiğini savunması bunu Taksime tercih ettiklerindendir.[13] (Toluner, 1997, s129)

17 Şubat 1959 tarihli Londra Antlaşmasında Averoff bir açıklama yaparak görüşmeler ve müzakereler hakkında Makarios'a bilgiler sunduklarını ve onun bilgilerini de aldıklarını ifade etmiştir. Bunu yaparak Kıbrıslı Rumlara yapılan düzenlemenin zorla kabul ettirmemeyi amaçladıklarını belirtmiştir. Bu kullanılan ifadelere Makarios'tan herhangi bir tepki gelmemiştir. Ayrıca Averoff bunun Karamanlis tarafından imzalanmış bir resmi antlaşma olduğunu ve günümüz şartlarında kurulabilecek en iyi antlaşma olduğunu söylemiştir. İlgili konferansta Averoff'tan sonra konuşma yapan Zorlu, iki toplumla da konuyu müzakere etme fırsatını yakaladıklarını ve bunu iki topluma dayatmak istemediklerini belirterek Averoff'un açıklamalarını desteklemiştir. (Özersay, 2007, s.83) Ancak, Makarios yine de çeşitli noktalarda itirazlar sürmeye başlamış fakat Rumların çoğunluğu yaptıkları toplantı da antlaşmaların imzalanması yönünde fikir beyanında bulunmuştur. Bu şüphesiz Makarios için bir soğuk duş olmuştur. Daha sonra geri adım atan Makarios konferansta söz alarak çekincelerinin ne olduğu konusunda bilgi vereceğini açıklamış ve çeşitli noktalara vurgu yapmıştır. Hatta bir cümlesinde aynen şu ifadeleri kullanmıştır: "*Bu Konferans'ta, kabul et ya da reddet şeklinde bir durum söz konusu*

[13] Daha sonra Makarios'un istediği biçimde Türklerin ayrı belediyelerde olması gerekliliği kabul edilmiştir.

olamayacağını düşünüyorum. Biz bu antlaşmayı, nihai çözüm için bir temel olarak kabul ediyoruz" demiştir. Bunun üzerine Kıbrıs Türk toplumu lideri Dr. Küçük bu antlaşmaları bir müzakere temeli değil, yeni bir hayatın başlangıcı olarak kabul ettiklerini söyleyerek Rum tarafının da böyle düşündüğünü farz ettiklerini ifade etmiştir. Ayrıca Dr. Küçük Rumlar tarafından ileri sürülen çekincelerin antlaşmaların temelini oluşturduğunu ve bunların müzakereye açılamayacağını belirtmiştir.[14] Böyle bir durumda antlaşmaların ortaya koyduğu düzenin yıkılabileceğini söylemiştir. Ancak bu olanlar yine de Makarios'u ikna etmemiş ve inadına devam etmiştir. Bu arada Hollywood filmlerini aratmayan bir ortaya bir iddia atılmış ve İngiliz istihbaratı M16'nın Makarios'un özel yaşamına dair bilgiler elde ettiğini ve antlaşmayı imzalamazsa bunları ifşa edeceği yönünde baskı uyguladığı söylenmiştir. Bunun ise İngiliz üstlerini elde etme amacıyla yapıldığı söylenmiştir. İngilizlerin müzakerelerde Kıbrıs Adasının egemen devlet olarak avantajlı bir konumda olduğu düşünüldüğünde ortaya atılan iddia pek olası görülmemektedir. Her ne kadar İngilizler Rumların saldırıları karşısında Ada'da tutunamayacağını anlasa da alacakları üstler karşılığında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını vermeyi kabul etmesi Rumlarca olumlu bir teklif olarak görülmüştür. Ayrıca baskı yapıldığı konusunda elimizde ki bir diğer veri İngiliz Başbakanı Macmillian'ın anılarıdır. Anılarında Macmillian bir akşam yemeğinde Karamanlis'in kendisine antlaşmaların imzalanması için gerekirse Makarios üstünde baskı uygulayacağını söylediğini yazmıştır. Ancak bu yukarıda atılan iddiaları kanıtlayacak bir veri bulunmamaktadır. Bu durumu Rum ve Yunan diplomatların yaptıkları açıklamalarda doğrulamamaktadır.

Bu uzun uğraşlardan sonra Makarios Başbakan Karamanlis'e güvence vererek antlaşmaları imzalayacağını ifade etmiş ve antlaşmaların imzalanması için taraflar arasında ortak bir mutabakat oluşturulmuştur. Buradan anlaşılan Makarios'un kendi şahsına ait bir baskı bulunmadığı görülmektedir. Hatta Yunan Başbakanının 1959-1960 düzeninden daha dezavantajlı olan Macmillian Planının İngiltere tarafından ortaya konulmasını engellemek için Makarios'u defalarca kez uyardığı görülür. Bu plan Taksime giden yolun hukuki

[14] Bu çekinceler vergi ve harçlar konusunda Türk ve Rum üyelerden ayrı çoğunluk istenmesi, anayasa da Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının kullanabileceği veto haklarının açıklığa kavuşturulması, kamu hizmetlerinin %30'unun Türklere ayrılmasıdır. Ayrıca Makarios ittifak antlaşmasına karşı olmadıklarını ifade etmekle birlikte bu antlaşmanın temel madde olarak Anayasa'da yer almamasını istemiştir. Makarios'un bu itirazındaki teme sebep ise Garantör devletlerin tek taraflı olarak keyfi davranarak Kıbrıs devletinin iç işlerine karışacağını düşünmesidir. Lütfen bkz. Kudret Özersay, **" Kıbrıs Sorunu Hukuksal İnceleme",** s.85

temelini oluşturacağından Yunan tarafı bu konuda Rum tarafını daha gerçekçi davranmasını istemekteydi. Bu yüzden 'Taksim mi? Kıbrıs Cumhuriyeti mi?' seçeneğinin yaratmış olduğu baskı temsilciye baskı olarak nitelendirilmesi pek mümkün görülmemektedir. Hatta Averoff Rum tarafı ile yaptığı bir toplantı da İngilizlerin öne sürmüş olduğu Macmillian Planının bir felaket olduğunu: İngilizlerin bu planı uygulamaya koyacağını; Yunan diplomatların bu planı erteletme girişimlerinin başarılı olamadığını söyleyerek bu aşamadan sonra Kıbrıs Adasında çıkacak olan olaylardan Yunan tarafının değil Rum tarafının sorumlu olacağını söylemiştir. (Özersay, 2007, s.84-89)

Diğer yandan, dikkat edilmesi gereken bir diğer husus hem Kıbrıs Rum tarafının hem de Kıbrıs Türk tarafının devlet niteliğini taşımayan iki taraf olmasıdır. Uluslararası hukuk süjesi olmayan bu iki tarafın da baskı iddiasında bulunması hukuken olası değildir. Keza, uluslararası hukuka göre devlet niteliğini taşıyan iki tarafın varlığı gerekir. Bu yüzden Makarios'un bir devlet lideri değil de bir toplum lideri olarak antlaşmaların kendisine zor kullanarak söylemesi hukuki bir sonuç doğurmaz. (Özarslan, 2007, s.82-83)

Diğer önemli konu ise bu antlaşmanın eşit olmayan bir antlaşma (*Unequal Treaty*) olduğu iddiasıdır. Bu eşit olmayan antlaşma kavramı uluslararası hukukta yerleşmiş bir kavram değildir. Sovyetler Birliği doktrin ve uygulamasında ortaya zaman zaman atılan bu kavrama göre eşit olan antlaşmalar tarafların eşitliği uyarınca ortaya atılmış antlaşmalardır. Eşit olmayan antlaşmalar ise bu esaslı şartı yerine getirmeyen antlaşmalardır. Bu eşit olmayan antlaşmalar bu doktrine göre geçersizdir. Bu muğlâk tanımda görüldüğü üzere eşit olmayan antlaşmaların hangi antlaşmalar olduğunu çıkarmak zordur. Tarafların pazarlık gücünde eşit olmayan durumlar her zaman ortaya çıkacaktır. Devletlerarasında siyasi, ekonomik ve sosyal farklılıklar dikkate alındığında eşit bir antlaşmanın imzalanacağı durum pek görülmeyecektir. (Toluner, 1997, s.128) Dolayısıyla Kıbrıs meselesinde tarafların eşit olmadığına dayanarak söylenecek olan eşit olmayan antlaşmalar argümanının mantıklı bir yanı bulunmamaktadır. Bu argüman Rum tarafının esasen haklı olduklarını kanıtlama çabasının değil, antlaşmaları geçersiz kılma çabasının bir ürünü olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Zaten hukuki temelinin zayıf olduğundan olsa gerek bu iddia Rum tarafınca daha sonradan terk edilmiştir.

2.7.2. İttifak Antlaşması'nın Esaslı İhlali Nedeniyle Sona Erdiği İddiaları

İlk olarak antlaşmaların esaslı ihlal nedeniyle sona erdirilmesi konusunda Viyana Sözleşmesinin 60. Maddesini inceleyelim. 1969 tarihli Viyana Sözleşmesinin 60. Maddesinde antlaşmaların ihlal edilmesi sonucu sona erdirilmesi veya yürürlülüğünün durdurulmasını tanımlamıştır. Buna göre, iki taraflı bir antlaşmanın akit taraflarından birisi tarafından esaslı bir şekilde (*material breach*) ihlal ederse, bu diğer tarafa antlaşmayı sona erdirme, tamamen veya kısmen askıya alabilme hakkını verir. (m.60/1) Çok taraflı bir antlaşmanın esaslı bir şekilde ihlali durumunda ise diğer taraflar oybirliği ile antlaşmanın yürürlülüğünü kısmen ya da tamamen askıya alabilir; kendileriyle kusurlu devlet arasındaki ilişkiler bakımından ya da bütün taraflar arasındaki ilişkiler bakımından sona erdirme hakkı verir. Antlaşma aynı zamanda özellikle etkilenen tarafa, kendisi ile kusurlu devlet arasındaki ilişkiler bakımından tamamen veya kısmen askıya alma gerekçesi verir. (60/2 a-i, ii ve b) Ayrıca bu madde antlaşmanın esaslı bir şekilde ihlali durumlarını da sıralamıştır. Buna göre antlaşmanın, Viyana Sözleşmesinin tasvip etmediği şekilde inkâr edilmesi veya ilgili antlaşmanın konu veya amacının gerçekleştirilmesi için elzem olan bir hükmünün ihlal edilmesi antlaşmanın esaslı bir şekilde ihlal edilmesi ile sonuçlanır. (60/3 a ve b) Ayrıca yukarıdaki ifade edilen paragrafların bir ihlali durumunda uygulanabilecek herhangi bir antlaşma hükmüne helal getirmeyeceği belirtilmiş ve 1-3'üncü paragrafların insani nitelikteki antlaşmalarda yer alıp kişilerin korunmasıyla ilgili hükümlere ve özellikle bu antlaşmalarla korunan kişilere karşı misilleme yapılmasını yasaklayan hükümlere uygulanamayacağı ifade edilmiştir. (60/4 ve 5) [15]

Viyana Sözleşmesinin 53. Maddesine göre de bir bütün olarak devletler topluluğu tarafından kabul edilmiş ve tanınmış olan kuralların milletlerarası hukukun emredici kuralları olduğu söylenmiş ve akdedilmesi sırasında genel milletlerarası hukukun emredici normu ile çatışan antlaşmaların batıl olduğu belirtilmiştir. Kıbrıs antlaşmalarının da BM'de kabul olmuş antlaşmalar bütünü olduğu göz önüne alındığında Jus Cogens'e aykırılık iddiaları büyük ölçüde zayıflamış olur. Diğer yandan Jus Cogens' e aykırılık iddialarının doğrulanmasının mercii ne Güvenlik Konseyidir ne de Genel Kurul'dur. Jus Cogens'e aykırılık iddialarının değerlendirilmesi her şeyden önce ileri sürülen kuralın milletlerarası uygulamada ne kadar uygulandığı ile ölçülür. Bu tür bir değerlendirmenin iki taraf

[15] 1969 Viyana Sözleşmesinin tam metni için lütfen bkz. Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/Viyana_69.pdf 15.05.2015

açısından bağlayıcı olacak bir biçimde yorumlanması ancak yargı organı tarafından yapılabilir. Nitekim bu durum Viyana Sözleşmesinin 53. Maddesinde taraflardan birisinin isteği ile konunun Adalet Divanına sunulabileceği belirtilmiştir. (Toluner, 1977, s.187-189)

Bakıldığında, bu antlaşmalara karşı iddiaların İttifak Antlaşmasına yönelmekle birlikte bu iddia Garanti Antlaşmasını da içerecek şekilde yorumlanmıştır. 1963 Aralık ayında Ada'da çatışmalar devam ederken İngiltere İttifak Antlaşması uyarınca, İngiliz komutası altında Ada'daki Türk ve Yunan kuvvetlerinden oluşan ortak bir kuvvetin kurulmasını önermiştir ve bu öneri kabul edilmiştir. Bu arada Türk birlikleri Girne yolunu denetim altına alacak şekilde kaydırılmış ve Türk jetleri uyarı uçuşunda bulunmuştur. Makarios bunun üzerine 1 Ocak 1964 tarihinde yaptığı açıklamada Türkiye tarafından yapılan hava müdahalesi nedeniyle üç Garantör devlet açısından Garanti ve İttifak Antlaşmalarının sona erdiğini ilan etmiştir. Ancak daha sonra bu lafını geri alarak bu iki antlaşmayı uygun yollarla sona erdirmek istediklerini belirtmiştir. Tabi ki tereddütle yapılan bu tek taraflı açıklamaların hukuksal bir sonuç doğurmadığı açıktır. (Özersay, 2007, s.125) İttifak Antlaşmasının sona erdiğinin söylendiği bir diğer iddia 4 Mart 1964 tarihinde BM Güvenlik Konseyi kararından sonra ortaya atılmıştır. Makarios 31 Mart'ta hem Türkiye hem de Yunanistan Başbakanlarına yolladığı mektubunda Türk ve Yunan birliklerinin İngiliz komutası altında oluşturduğu görevin oluşturulan BM Barış Gücü nedeniyle artık sona erdiğini belirtmiş ve bu askerlerin kamplarına geri dönmelerini istemiştir. Bunun üzerine Başbakan İnönü Ada'daki Türk birliklerinin barış ve güvenliği sağlamak amacıyla yerlerinden ayrıldığını, Makarios'un bahsettiği İngiliz komutasındaki askeri görevin bu durumla ilgisi olmadığını ve düzen sağlanana kadar Türk askerinin burada kalacağını söylemiştir. Bundan sonra Makarios Türk birliğinin pozisyonunun değişmeyeceği yönündeki açıklamasını değerlendirerek bunun İttifak Antlaşmasının ağır ihlali olarak nitelendirmiş ve Türk birliğinin Kıbrıs Cumhuriyetinin bütünlüğünü tehdit ettiğini söylemiştir. (Özersay, 2007, s.137-138) Şimdi burada Türkiye'nin Ada'daki birlik hareketliliğini hangi antlaşma hükümleri altında haklı göstermeye çalıştığı konusunda bilgimiz yoktur. Fakat bu hareketliliğin Garanti Antlaşması hükümlerinin uygulanma talebinden sonra yaşandığını göz önüne alırsak, bunun dış tehditlere karşı uygulanacak antlaşma olan İttifak Antlaşması uyarınca değil, iç tehlikelere karşı uygulanacak olan Garanti Antlaşması uyarınca değerlendirilmesi gerektiğini anlıyoruz. Çünkü ortada iç

düzenin bozulmasıyla alakalı bir durum söz konusudur. Dış düzenin değil. Sayın Toluner'in de ifade ettiği gibi, bundan şu çıkarılabilir; milletlerarası bir rızanın ürünü olan antlaşmaya uygun olarak yapılacak hukuka uygun bir davranışın, yine bu hukukun bir parçası olan bir diğer antlaşmanın geçersiz olmasına neden olmaz. Dolayısıyla, burada İttifak Antlaşmasına da aykırı davranıldığını söyleyemeyiz. Aynı zamanda, birbirleriyle bağlantılı bir yapı öngören antlaşmalar sisteminde bir antlaşmanın ihlali niteliğindeki eylemi bir diğer antlaşmayı sona erdirilmesinde bahane olarak kullanılamaz. Eğer bir fiilin hukuka uygunluğu sadece bir antlaşma ile değil eğer bir antlaşmalar bütünü söz konusuysa o antlaşmalar bütünü ile anlaşılabilir. Makarios ise burada Türkiye'nin hukuka uygun olduğu olmadığını düşündüğü fiili Garanti Antlaşması çerçevesinde değerlendirmesi gerekirken bunu İttifak Antlaşması çerçevesinde değerlendirmiştir. Burada şüphesiz Rum tarafı Garanti Antlaşmasının bir tarafı olan İngiltere'nin tepkisinden çekindiğinden, antlaşmalardan kurtulabilmek için İttifak Antlaşmasına saldırma yolunu seçmiştir. (Toluner, 1997, s.133) Daha sonra bu durum Türkiye'nin Londra Büyükelçisine bildirilmiş ve İngilizler bu sona erdirme işleminin geçerli olmadığını ifade etmişlerdir. (Özersay, 2007, s.138)

Zaten bakılırsa bu antlaşmalarda herhangi bir süreye kadar geçerli olacağına dair bir madde yoktur. Bu antlaşmalar Kıbrıs Devletinin belli bir statü içinde daimi olarak yaşaması amacıyla kurulmuştur. Özellikle Kıbrıs devletinin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve Anayasasını güvence altına alan Garanti Antlaşması Kıbrıs Devleti'nin varlığının *sine quo non* koşuludur. Rum yöneticilerine göre süresizlik durumu onlara tek taraflı olarak fesih hakkı vermektedir. Fakat uluslararası toplumun bütün üyeleri tarafından kabul edilen ve uluslararası hukuktaki varlığı tartışılmaz olan Ahde Vefa (*Pacta Sunt Servenda*) ilkesi gereği antlaşma metinleri bütün imzacı tarafların rızası olmadan değiştirilemez. Yani burada akit tarafların oybirliği şarttır. Yukarıda bahsettiğimiz Viyana Sözleşmesinin 60. maddesinde de bu durum açık bir şekilde ifade edilmiştir. Tek taraflı fesih, antlaşmanın bunu öngörmesiyle mümkün olabilir. Ancak 1959-1960 Antlaşmalarında böyle bir madde bulunmamaktadır. Zaten bir devlet kuran daimi statülü bir antlaşmalar bütünü olarak belli bir zamandan sonra sona erdiğini belirtmesi veya taraflara tek taraflı olarak fesih hakkının tanınması mantıksız olur. (Sarıca/Teziç/Eskiyurt, 1975, s.45) Sonuç olarak taraflar arasında akdedilmiş bir antlaşmanın yine taraflar rızasıyla

sona erdirilmesi *Pacta Sunt Servanda* ilkesinin gereğidir. Burada taraflar arasında yapılan antlaşmalarda uygulanacak olan hukuk olarak uluslararası hukuk belirlenmişse bu hukukun içeriğinde *Pacta Sunt Servanda* prensibinde olduğunu gösterir.

Diğer yandan, burada akla antlaşmalara *Rebus Sic Stanbus* (Akdin Değişen Koşullara Uygulanması) ilkesinin uygulanabilir olup olmadığı akla gelebilir. İlk olarak bu ilkenin ne olduğunu inceleyelim. *Rebus Sic Stanbus* ilkesi uluslararası hukukta kabul edilen önemli bir hukuk genel ilkesidir. Bu ilkeye göre antlaşma yapılışı esnasında var olan ve antlaşmanın yapılmasını etkileyen mevcut koşullarda meydana gelen esaslı değişmeler, ilgili tarafa bu antlaşmayı son verme veya uygulamasını durdurma hakkı verir. (Çalışkan, 2004, 370-371) Fakat bu konudaki uzman yazarların çoğunun görüşü ve milletlerarası mahkemeler bu ilkenin değişen şartlara uygulanabilmesi ancak taraflar arasındaki bir mutabakata bağlıdır. Zaten Makarios'un Garanti ve Dostluk Antlaşmalarının feshine teşebbüs ettiği 1964 yılının Ocak ayındaki şartların objektif olarak değişmediğini de göz önüne alırsak Rum tutumunun buradaki asıl amacının bu antlaşmalardan kurtulmak olduğu anlaşılır. (Sarıca/Teziç/Eskiyurt, 1975, s.46)

2.7.3. 1959-1960 Antlaşmalarının Birleşmiş Milletler Antlaşmasına Aykırı Olduğu İddiası

Jus Cogens kuralı iç hukuktan esinlenerek oluşturulmuştur. Jus Cogens Viyana Sözleşmesinin kurulmasından öncede olan bir uygulamadır. Bu kuralın belirlenmesinde genellikle yapılageliş ve hukukun genel ilkelerinden hareket edilmektedir. Ancak, Jus Cogens'in belirlenmesinde belli bir ölçüt bulunmamaktadır. Bu kurala aykırı olan her tür antlaşmanın batıl sayılacağını ifade etmektedir. Jus Cogens kurallarından birisi de BM Antlaşmasında da yer alan kuvvet kullanma yasağıdır. (Karakoç, 2006, 88-90)

Burada Kıbrıslı Rumlar Türkiye'nin Garanti Antlaşmasının 4. maddesindeki harekete geçme hakkının Türkler tarafından yanlış yorumlandığını iddia etmektedir. Burada Türklerin anladığı tarzda askeri olarak harekete geçmek BM antlaşmasının 2 maddesinin 1 ve 4'cü fıkraları, yine BM Antlaşmasının 103'cü maddesi ve dolayısıyla Jus Cogens kuralına aykırıdır. Burada Türkiye'nin bir ülkenin toprağına saldırmasıyla Jus Cogens kuralına aykırı hareket ettiği iddia edilmiştir. Ayrıca 1969 Viyana Sözleşmesinin 53. maddesinde herhangi bir antlaşmanın Jus Cogens kuralı ile çatışırsa bu antlaşmanın

batıl kalacağı ve bu kuralın tüm devletlerce tanınan bir norm olduğu Rumlarca dile getirilmiştir. (Kareklas, 2011, s.10-11; Özersay, 2007, s.145)

Garanti antlaşmasının 4. Maddesi bilindiği gibi antlaşma hükümlerinin ihlali durumunda garantör ülkeler antlaşma hükümlerinin tekrar uygulanması için gerekli teşebbüs ve tedbirleri sağlamak için birbirlerine danışmak yükümlülüğüne sahip olduğunu belirtmekteydi. Eğer garantör devletlerarasında ortaklaşa hareket etmek mümkün değilse antlaşma ile yaratılan düzeni tekrar inşa edebilmek için taraflar ayrı ayrı harekete geçebilecektir. Bu madde hakkında çeşitli yazarlar bazı farklı görüşlere sahiptir. Bazı Rum yazarlar taraflar arasında askeri gücün kullanıp kullanılmayacağı hususunda mutabakat sağlanamadığı için bu maddedeki harekete geçme teriminin muğlâk bir biçimde bırakıldığını iddia etmekte ve bu muğlâklığında BM Antlaşmasına aykırı olmayacak bir biçimde yorumlanması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca dikkatli bir şekilde bakıldığında bu maddenin hukuken bir anlam ifade etmediğini ve 'harekete geçme' ile neyin kastedildiğini tam olarak anlaşılmadığı için bunu açıklayacak bir ifadeye muhtaç olunduğunu belirtmiştir. (Athanasopulos, 2001, s.21) Bu durumda 'sınırlayıcı yorum' (*Restrictive İnterpretation*) tekniğine başvurularak bu müphem ifadeyi Kıbrıs Cumhuriyeti lehine olacak bir biçimde yorumlanması gerektiğini ifade ederek, bu devlete karşı kuvvet kullanımına izin verilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Şimdi bu iddiaların hukuki karşılığına bakalım.

Sınırlayıcı yorumun Garanti Antlaşmasının 4. maddesi bağlamında incelerken bir hususun gözden kaçırılmaması şarttır. Bu tür yoruma bakmadan önce uluslararası hukukta çeşitli olağan yorum yöntemlerinin antlaşmanın ilgili maddesinin açıklanamaması durumunda genellikle istisnai durumlarda kullanılabileceğini belirtmemiz gerekir. Bu ilk önce olağan yorum yöntemlerinin kullanılması gerekliliği çeşitli mahkeme kararlarıyla da doğrulanmıştır. Örneğin, USAD, Oder Nehri Komisyonu'nun ülkesel yetkisine dair kararında, Polonya'nın Danzig'teki posta hizmetleri ile ilgili danışma görüşünde sınırlı yorum yöntemini kullanmadan önce olağan yorumlama yöntemlerinin kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Hatta bu olağan yorum yöntemlerinden de anlamlı bir sonuç çıkmazsa yapılacak olan şey antlaşmaların kurulduğu hazırlık evresine bakmak olacaktır. Bu durumdan da bir sonuç çıkmazsa ancak sonra sınırlayıcı yorum yöntemine başvurulabilir. (Özersay, 2007, s.146-147) Öncelikle Rum tarafının savlarını öne sürerken

sürekli bir şekilde kullandığı 'kuvvet kullanmak', 'kuvvet kullanmak tehdidinde bulunmak' veya 'silahlı müdahale' gibi terimler Garanti Antlaşmasının 4. Maddesinin hiçbir yerinde kullanılmamıştır. Burada kullanılan 'harekete geçmek' terimi ile ifade edilen durum ilk olarak silahlı bir müdahale anlamında değil, barışçı usullerle harekete geçmek biçiminde yorumlanmalıdır. Bu durumda akılcı yorum olarak da ifade edilen 'etkili doğuracak şekilde yorum' prensibinin de (*ut res magis valent quam pereat*) öngördüğü gibi 'önlemler' ve 'hareketler' terimlerinin BM Antlaşmasının temel prensiplerine veya Jus Cogens'e aykırı olmayacak bir şekilde yorumlanması gerekmektedir. Bu prensibe göre antlaşmaların yorumlanmasından iki farklı anlama ulaşılırsa, bu çıkan anlamlardan antlaşmayı geçersiz kılana değil, güvence altına alan anlama itibar edilmesi gerekecektir.

Diğer yandan, antlaşmaya dayalı kuvvet kullanımını içeren müdahalelerin, "Jos Cogens'e" ve BM Antlaşmasına aykırı olmadığını belirtmeliyiz. Yukarıdaki bilgiler ışığında Garanti Antlaşmasının 4. maddesi etki doğuracak bir biçimde yorumlanırsa, Rum ve Yunan taraflarının da kabul ettiği bu maddenin Garanti Antlaşmasının kuvvet kullanılmasına izin vermesi BM Antlaşması ve kuvvet kullanma yasağına olan aykırılığı kaldıracaktır. Ayrıca Viyana Sözleşmesinin 31. Maddesinde bir antlaşmanın hükümlerinde antlaşmanın bağlamı dâhilinde ve konu ve amacı ışığında verilecek olağan anlama uygun şekilde iyi niyetle yorumlanabileceği ifade edilmektedir. Bu yüzden 4. maddede geçen terimlerin olağan anlamlarıyla değerlendirilmesi gerekmektedir. 4. maddenin ilk paragrafında tarafların ortaklaşa yapacakları işlemler ile iki paragrafta ifadesini bulan tek başına yapılacak işlemlerin aynı olduğu kabul edilmelidir. Bu işlemlerden birisi için 'tedbir ve teşebbüs' diğeri için 'hareket' terimleri kullanılmıştır. Yani burada düzen kurma adına tek başına da olsa ortaklaşa da yapılsa eylemlerin "teşebbüs ve tedbir" altında değerlendirilmektedir. Bakıldığında, BM Antlaşmasının 41 ve 42. Maddelerindeki tedbir ve teşebbüs eylemleri Garanti Antlaşmasında kurulan tedbir ve teşebbüs eylemleriyle benzerlik göstermektedir. Bilindiği gibi BM Antlaşmasının 41 ve 42. maddeleri ile BM Güvenlik Konseyi barışın bozulması veya saldırı eylemi karşısında ne gibi önlemlerin alınacağını kararlaştırmaktadır. Buna göre ilgili devlete 41. Maddede silahlı kuvvet kullanımını içermeyen önlemler alınmaktadır. Burada öngörülen yaptırımlar diplomatik yaptırımlar ve ekonomik yaptırımlardır. Bu yaptırımların yeterli olmaması durumunda uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve tesisi için hava, deniz ve kara kuvvetleri

aracılığıyla gerekli görülen her türlü önlemin Güvenlik Konseyi tarafından uygulanabileceği belirtilmektedir. Bu maddeler Kore Savaşı, Körfez Krizi ve Somali iç savaşında uygulama alanı bulmuş ve Güvenlik Konseyi silahlı kuvvetler aracılığıyla müdahalede bulunmuştur.[16] (Özersay, 2007, s. 148-150; Toluner, 1977, s. 136; Bozkurt, 2007, 31-40)

Şimdi burada da görüldüğü gibi barışçıl eylemlerin yanında kriz durumunun devam etmesi halinde kuvvet kullanımının da uygulandığı görülür. 4. Maddenin de ilk önce danışma mekanizmasının kullanılmasını öngörmesi ve bunun faydalı olmaması durumunda garantör devletlerin ayrı ayrı harekete geçme hakkının bulunduğu ifade etmesi Türkiye'nin düzeni sağlama adına askeri kuvvet kullanmak zorunda kalması BM örneği de dikkate alındığında hukuka uygunluk kazanmaktadır. Bunun yanında Garanti Antlaşmasının kuvvet kullanımına izin verdiğinin bir diğer kanıtı ise Ada'ya garantör devletler tarafından yerleştirilen askeri birliklerdir. Birçok yazar bu birliklerin Kıbrıs Devletinde antlaşmalara karşı işlenecek herhangi bir ihlalin kuvvet kullanımı yoluyla durdurulması amacıyla yerleştirildiğini ifade etmiştir. Bu durumu çürütmek için birçok karşıt yazar bu birliklerin Garanti Antlaşması çerçevesinde değil İttifak Antlaşması hükümlerine yerleştirildiğini ve bu birliklerin Garanti Antlaşması çerçevesinde herhangi bir görevinin olmadığını iddia etmiştir. Hâlbuki İttifak Antlaşması ve Garanti Antlaşması Kıbrıs Devletini kuran ayrılmaz düzenin iki parçasıdır. İttifak Antlaşması anayasanın temel hükümlerinden birini oluşturmaktadır ve bu anayasanın temel hükümlerini garanti eden bir antlaşma olarak İttifak Antlaşmasının Garanti Antlaşması'nın konusuna girmediğini söylememiz pek mümkün görünmemektedir. Tüm bu söylediğimiz durumlara rağmen yine de 4. maddenin muğlâk olduğu iddia edilirse bu durumda antlaşmanın hazırlık aşamalarına ve konuşmalarına bakılması gerekecektir. 18 Şubat 1959 tarihinde Londra Konferansı sırasında Averoff şu ifadeleri kullanmıştır; "*Hükümetim, müdahale hakkını, Taksime ya da hükümeti devirmeye yönelik bir Türk eylemi durumunda kullanılabilecek bir hak olarak görmektedir. Hiçbir zaman, bazı Türk öğrencilerin Taksimi haykırması ya da gazetelerde bu konuda makale yer alması durumunda, silahlı kuvvetlerimiz ya da öteki araçlarla müdahalede bulunmayacağız*." Bunun anlamı Taksim veya hükümeti devirme eylemi

karşısında Yunan hükümetinin silahlı kuvvetler ile ya da öteki araçlarla müdahalede bulunabileceğidir. Bu durumda Garanti Antlaşmasının kuvvet kullanılmasını içerdiğini söylememiz mümkündür. Hazırlık ve yapılış aşamalarında söylenmiş olan bu ifadeler Türk müdahalesinin hukuka uygun olduğunu kanıtlar. (Özersay, 2007, s.151-152; Athanasopulos, 2001, s.21)

Kıbrıs devletinin tarafların ortak rızası ile kurulduğunu ve ancak yine bu tarafların rızası ile sonlandırılabileceğini söylemiştik. 1959-1960 Antlaşmaları ile birlikte kurulan bu düzen BM'de onaylanmış ve uluslararası alanda bu devlet tanınmıştır. Bu yüzden unutulmamalıdır ki, bu düzen sadece tarafların değil uluslararası toplumunda benimsediği bir düzendir. Burada ülke rızasına dayanan silahlı müdahalelerin BM Antlaşmasına aykırı olmadığı, eğer bir devlet böyle bir antlaşmaya kendi isteği ve rızası ile imza attıysa bu antlaşmanın Jus Cogen'e aykırı olmadığı çeşitli uygulamalarda dikkate alındığında hemen hemen kesin durmaktadır. Devletlerin bu hakkından vazgeçebildiği ve hatta devlet olmaktan dahi vazgeçebildikleri bir durum söz konusuyken 1959-1960 Antlaşmalarının geçersiz sayılamayacağını söylememiz mümkündür. Kuvvet kullanma yasağının Jus Cogens'e aykırı olduğunu kabul etsek de Şart prensiplerine aykırı bir biçimde kuvvet kullanılırsa bunun geçersiz olacağı belirtilmiştir. Hâlbuki Türkiye, Rumların düzene karşı hoşnutsuzluğu ve bunun bir sonucu olarak Kıbrıs Devletinin temelini oluşturan hükümleri değiştirmek istemesinden ötürü Garanti Antlaşmasıyla kendisine verilen yetkileri kullanmıştır. Yani esasında Türk müdahalesi Kıbrıs Devletinin bütünlüğüne ve birliğine karşı değil, Rumlar tarafından bozulmak istenen düzenin tekrar tesis edilmesi adına yapılmış zorunlu bir müdahaledir. BM Antlaşmasında da egemenliği kısıtlayan antlaşmalara imza atan devletler için müdahale hakkını yasaklayan bir madde bulunmamaktadır. İngiliz üstleri de Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğini kısıtlayan bir diğer örnektir. Bu yüzden müdahalenin uluslararası hukukta var olduğu kabul edilen Jos Cogens'e aykırı olduğunu söylememiz mümkün görünmemektedir. Yani Garanti Antlaşmasının 4. maddesinde ifadesini bulan harekete geçme hakkı Kıbrıs Devletini kuran antlaşmaları korumak amacıyla yapılmıştır. Garanti Antlaşması Kıbrıs anayasasını oluşturan en üstün yazılı hukuk normudur. Yani Ada'nın emredici hukuk kuralıdır. Rum tarafının da rızalarıyla kabul ettikleri bu emredici hukuk kuralının uluslararası emredici

hukuk kuralına aykırı olduğunu ileri sürmeleri hukuken mantık dışıdır. (Toluner 1977, s. 189, Özarslan, 2007, s. 109-110; Sarıca/Teziç/Eskiyurt, 1975, s.51)

Ayrıca, BM Antlaşmasının 2. maddesinin 1'ci fıkrası devletlerin egemen eşitliğinden söz ederken, 2. Maddesinin 4'cü fıkrası devletlerin egemenliğine karşı kuvvet kullanılamayacağından söz etmektedir. BM Antlaşmasının 103'cü maddesi ise üyelerin herhangi bir uluslararası antlaşmadan doğan yükümlülükleri BM Antlaşması ile çatışırsa BM Antlaşmasının üstün geleceğini söylemektedir.[17] Kıbrıs Rum kesimine göre de 1959-1960 Antlaşmaları "egemen eşitlik" kavramıyla ters düşmektedir. Örneğin Kıbrıs Devletinin Anayasasının değiştirilemez hükümleri, başka ekonomik, siyasi birliğe girmeme yükümlülüğü içermesi egemenlik eşitlik kavramına zıttır. Rumlara göre bu antlaşma hükümleri Kıbrıs Devletinin egemen devlet yetkisini sınırladığı gibi serbest bir iradeyle karar alma şansını da ortadan kaldırmaktadır. (Özarslan, 2007, s.94-95) Ancak daha önceden de ifade ettiğimiz gibi tarihte Kıbrıs Devleti egemenliği sınırlandırılan tek devlet değildir. Bosna Hersek'te uluslararasılaştırılmış bir anayasa ile kurulmuş ve Dayton Antlaşması ile Yugoslavya, Hırvatistan ve Bosna Hersek devletlerine Bosna-Hersek Anayasasını garanti etme yükümü yüklemiştir. Diğer yandan, Avusturya Cumhuriyetini kuran 15 Mayıs 1955 tarihli antlaşmanın 4. Maddesi aynen şu şekildedir; "*Müttefik kuvvetler Avusturya ile Almanya arasında siyasal ve ekonomik birliğin kurulamayacağını ifade eder*." Bunun yanında Avusturya'nın demokratik olacağını ve seçimlerin gizli, serbest, eşit ve genel oya göre yapılacağı vatandaşları arasında dil, din, siyasi düşünce ayrımının da gözetilmeyeceğini belirtmiştir. Burada görüldüğü gibi Avusturya'nın ekonomik veya siyasi birliğe girmesinin yasaklanmasıyla egemenliğinde bir kısıntıya gidilmiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, bu antlaşmalar nasıl Kıbrıs devletine herhangi bir ekonomik veya siyasi birliğe girmesini yasakladıysa aynı şekilde Kıbrıs Cumhuriyetinin başka bir devlete katılmasını veya Taksimini de yasaklamıştır. Dolayısıyla, Rum tarafının verdiği kadar Türk tarafının da verdiği tavizler vardır. Burada Rumların baştan beridir haiz olduğu bir egemenlik hakkı yoktur. Bu hak İngiltere tarafından iki farklı topluma verilmiş bir müşterek haktır. Esasında burada amaçlanan müşterek yetki ile amaçlanan egemenliğin müşterek bir şekilde korunması ve sürekliliğin sağlanmasıdır. (Arsava, 1996, s.44;

[17] BM Antlaşması için lütfen bkz. http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/35501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf (Erişim 18.05.2015)

Özarslan, 2007, s.94-95) Kıbrıs'ın egemen bir devlet olarak kurulduğunun bir diğer kanıtı da Kıbrıs'ın BM üyeliğidir. Kıbrıs'ın BM'ye üyeliği görüşülürken bağımsızlığı veya egemenliği konusunda herhangi bir itiraz öne sürülmemiştir. Bu devlet statüsünün BM Şartının 1/2, 2/4 ve 103. Maddelerine aykırı olmadığı ve üyelik için başvuran devletlerde aranacak niteliklere sahip olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla Kıbrıs Devletinin egemen eşit olmadığı yönündeki iddia da doğru değildir. (Sarıca/Teziç/Eskiyurt, 1975, s.50)

Diğer yandan, Kıbrıs Devletinin iradesine ters düşen bir müdahalenin BM Antlaşmasının 2. Maddesinin 4'cü fıkrasına göre hukuksuz olduğu ve Garanti Antlaşmasının da BM Antlaşmasının 103'cü maddesine aykırı olduğu iddialarına daha detaylı bir şekilde bakmamız gereklidir. Sayın Arsava'nın ifade ettiği gibi uluslararası hukuk genel itibariyle esnek hukuk normlarından oluşmaktadır ve devletler kendi iradesiyle egemenliklerinde sınırlamalar yapabilmektedir. (Arsava, 1996, s.45-46) BM Antlaşmasının 2/4 maddesi başka devletlerin içişlerine keyfi olarak yapabileceği müdahaleleri yasaklamaktadır. Buradaki garantörlük hakkı da Garanti Antlaşmasına dayanmaktadır ve milletlerarası hukuk normlarına göre akdedilmiş bir antlaşmadır. Antlaşmalarda belirtmedikçe hiçbir devlet başka bir devletin iç işlerine karışmasına müsaade etmeyebilir. Uluslararası hukukta bir devletin başka bir devletin iç işlerine karşıması o devletin bunu kabul etmesiyle mümkündür.[18] Eğer devletin kendi özgür iradesiyle egemenliğinde yapacağı sınırlamaya hukuksuz denilirse o zaman bu o devletin başka devletlerle yapacağı antlaşma akdetme hakkının da elinden alınması anlamına gelir. Dolayısıyla bu da devlet egemenliğine aykırı bir durumdur.

Bunun yanında BM Antlaşmasının 2/4 maddesini yorumlarken aynı antlaşmanın 1. maddesinin ilk fıkrası da göz önünde tutulmalıdır. Bu fıkra barışı tehdit eden durumların ortadan kaldırılması amacıyla oluşturulacak kolektif tedbirlerden ve tecavüzün durdurulmasından bahsetmektedir. Bu ilgili maddeden de devletlerin antlaşmalarından doğacak müdahale haklarının yok sayılacağı anlamı çıkarılmamaktadır. Ayrıca, devletlerin tek başına veya kolektif olarak alacağı tedbirlerin geçici olduğu ve bunların bölgesel ve uluslararası kolektif tedbirler alınana kadar yürürlükte kalabileceği ifade edilmektedir.[19]

[18] Sözü edilen "*volenti fit iuiria*" ilkesidir.

[19] "Bu arada değerlendirmeleri yaparken Garanti Antlaşması sadece Kıbrıs'taki tarafların değil imzacı devletlerin de çıkarlarının güvenceye alınması amacıyla imza edildiğini hatırdan çıkarmayalım."

(Sarıca/Teziç/Eskiyurt, 1975, s.51-52) Burada ayrıca uluslararası barış ve güvenliğin bozulması durumunda yeniden tesisi görevi her ne kadar BM Güvenlik Konseyine verilmişse de bu görevin yerine getirilmesi öncelikle devletlerin kendilerine bırakılmıştır. Örneğin BM Antlaşmasının 51 ve 52. maddelerinde belirtildiği gibi kolektif meşru müdafaa nasıl barışın korunması için elzem bir durumsa, taraf devletlerin rızası ile akdedilmiş olan antlaşmalarla barış ve güvenliğin korunması da BM Antlaşmasına göre zaruri bir durumdur. Garanti Antlaşmasının 4. maddesi de Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumları arasındaki barışın korunmasını amaç edinen bir maddedir ve bu özelliği ile hukuka uygunluk kazanmaktadır. Yani bir diğer deyişle Garanti Antlaşmasının 4. maddesi BM Antlaşmasının 51 ve 52 maddelerinin uluslararası alanda uygulama biçimlerinden birisidir. (Doğan, 1975, s.185)

Kıbrıs meselesi açısından önemli bir diğer örnek Adalet Divanı'nın 22 Ekim tarihli yargısıdır. Bu yargısında İngiltere'nin yabancı bir devlet karasularında haiz olduğu hakkı teyit edebilmek için kuvvet kullanabileceğini ve bunun uluslararası hukuka aykırı olmadığını kabul etmiştir. Buna göre devlet ülkesi dışında bulunan haklarına karşı bir silahlı saldırı bulunması durumunda BM Antlaşmasının 51. maddesinde öngörülen meşru müdafaa hakkını kullanabilecektir. Türkiye'de Rumlarca düzenden duyulan hoşnutsuzluğun şiddet boyutuna ermesi ve bu düzenin yine şiddet yoluyla değiştirme çabası Türkiye'nin garantörlükten doğan haklarını kullanmasına neden olmuştur. (Toluner, 1977, s.184)

BM Antlaşmasının 2/4 maddesinin kuvvet kullanmayı ve kuvvet kullanma tehdidini yasakladığı doğrudur. Ancak ifade ettiğimiz gibi Garanti Antlaşmasının 4. maddesi Kıbrıs Cumhuriyetinin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığını sağlamak amacıyla harekete geçme hakkı tanımıştır. Yani buradaki amaç kurulan düzenin yeniden tesisidir ve Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığına veya toprak bütünlüğüne karşı bir uygulama değildir. Türkiye'nin Rumların Kıbrıs Cumhuriyetini kuran esas maddeleri değiştirme yoluyla kurucu unsur olan Türkleri azınlık durumuna düşürme teşebbüsleri karşısında her türlü tedbiri alma yetkisi Garanti Antlaşmasıyla kendisine verilmiştir. Buradaki harekete geçme hakkı zorlayıcı eylem ve işlemlere karşılık gelmektedir. Dolayısıyla Garanti Antlaşmasının 4. Maddesiyle BM Antlaşmasının 2/4 maddesi arasında bir tezat değil paralellik vardır. Dolayısıyla bu durumun BM Antlaşmasının 103. maddesine de aykırı olmayacağı

rahatlıkla söylenebilir. (Özarslan, 2007, s.103-104, Arsava, 1996, s.46) Zaten daha önceden de belirttiğimiz gibi Kıbrıs Cumhuriyetinin BM'ye üye olarak kabul edilmesi ve bu uluslararası statüsüyle diğer devletlerce tanınması antlaşmaların BM Antlaşmasının 103. maddesine aykırı olduğu iddiasını zayıflatmaktadır.

Diğer yandan, Garanti Antlaşması uluslararası hukukun gerektirdiği şekilde son bulmamıştır. 1959-1960 düzenini bozan taraf olan Rum yönetimi altındaki Kıbrıs Cumhuriyeti antlaşmaları sona erdirme gerekçesi olarak herhangi bir hukuki argümanı öne sürme hakkını yitirmiştir. Şuandaki Kıbrıs Cumhuriyetinin Türkleri temsil etme kabiliyeti yoktur. Dolayısıyla Rumlaşmış olan bu devlet hukuksuz bir yapılanmadır. Tarafların ortak mutabakatı ile sona ermeyen 1959-1960 Antlaşmaları hukuken yürürlüktedir. (Özersay, 2007, s.208-209)

BÖLÜM 3

KIBRIS CUMHURİYETİNİ KURAN ANTLAŞMALARIN YIKILIŞINDAN ANNAN PLANININ SONRASINA KADAR GİDEN SÜRECİN ANALİZİ

3.1. Kıbrıs Devleti Anayasasının Değiştirilmek İstenmesi ve İşlemez Hale Gelişi

Hiç şüphesiz uzun süren çabaların ürünü olan Kıbrıs Anayasasının yürürlüğe girmesinden hemen sonra Rumlar ortaya konulan düzenin adaletsiz bir düzen olduğunu iddia etmiştir. Bu hoşnutsuzlukları ilerleyen süreçlerde anayasa ihlallerine varacak boyutta girişimlere yol açmıştır. Bu ihlallere karşı Türkiye Hükümeti de daha 1961 yılından itibaren gerekli uyarıları yapmaya başlamıştır. Rumlar Kıbrıs Cumhuriyeti kurulur kurulmaz tedhiş hareketlerine ve anayasa ihlallerine her geçen gün daha da artırarak devam etmiştir. 1963 yılında anayasanın uygulanmasından çıkan sorunlar iyice ağırlaşmış ve bunun üzerine Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin 1963'te Türkiye'nin yeni fiili durumları kabul edemeyeceğini ve bu konuda taviz verilmeyeceğini ifade etmiştir. En önemli uyuşmazlık konularından birisi ayrı belediyelerin kurulması ve sınırlarının tespiti olmuştur. Anayasa'ya aykırı olarak Rum bakanlar çoğunluk kararları ile Türk belediyelerini genel ve ortak yönetime almaları Türk Cemaati Temsilcilerini Anayasa Mahkemesine müracaatına sebep olmuştur. Türk Cemaatine hak veren Anayasa Mahkemesinin tarafsız Başkanı Alman Profesör Fasthoff istifaya zorlanmış ve iki cemaat arasındaki gerginlik daha da artmıştır. (Gökçekuş, 2001, s.112-113) Tabi ki bu sürtüşmelerin kökeni bunun öncesine dayanmaktadır. Örneğin, devlet memuriyeti için konulan %70 Rum %30 Türk şartında Rumlar isteksiz ve ağır davranmıştır. Türkler de bunun üzerine Vergi Tasarısına karşı çıkmış, ilk ciddi sürtüşmeler baş göstermiştir. Bunun yanında, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Küçük, Cumhurbaşkanı Makarios'un Tito'nun davetlisi olarak Bağlantısızlar Toplantısına kendisine danışılmadan gidildiği için Makarios'u Temsilciler Meclisine şikâyet etmiştir. (Egeli, 1991, s.23-24)

1962 yıllarının başlarında Rumlar düzen aleyhine tepkilerini daha da artıracak ve Makarios birçok talihsiz açıklamalarda bulunacaktır. 4 Ocak 1962 tarihinde yaptığı açıklamada Makarios şunları söylemiştir : "*Anayasanın ya olumsuz yönlerine boyun eğeceğim ya da devlet mekanizmasının çalışmasına mani olan bölümlerin değişmesini isteyeceğim.*" diyen Makarios Türklerin hakları konusundaki kararlı tutumu karşısında hızını alamayarak : "*Helenizm'in ezeli ve ebedi düşmanı olan Türk ırkının bir parçasını teşkil eden küçük Türk toplumu bu Ada'dan kovulmadıkça, EOKA kahramanlarının görevi asla son bulmayacaktır.*" demiştir. Bu laflar esasen Türk tarafının taksim tezi konusunda ne kadar haklı olduğunun kanıtlarından birisini olmuştur. Diğer yandan 28 Eylül 1962 tarihinde Atina'ya giden Makarios; "*Kıbrıslı Rumların hiçbir zaman gözlerinden ayırmadıkları ve ulusal merkezi olan bu ülkeye yapmış olduğum bu ziyaret, sade benim minnet duygularımı dile getirmem için yapılmış bir ziyaret değildir. Her ne kadar Kıbrıs Helenizmi bugün bir başka ülke görünümünde ise de, onların gözleri daima anavatanı olan Yunanistan'a dönüktür.*" demiştir. (Egeli, 1991, s.24-25) Bu açıklamalar açık bir şekilde Rum tarafının büyük çabalar ve umutlar sonucu ortaya konulan düzende attıkları imzanın arkasında olmadıklarını ve samimiyet konusunda da sınıfta kaldıklarını göstermektedir.

Kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti anayasası ile birlikte Temsilciler Meclisinde ve Bakanlar Kurulunda çoğunluk Rum tarafına ait olmuştur. Bu avantajı sonuna kadar kullanmak isteyen Rum tarafı Türk tarafının hassas olduğu konularda bile çeşitli kararlar almaktan çekinmemiştir. Fakat bu tür girişimlere karşı en etkili önlemler Anayasa'nın 50'ci maddesi ile Cumhurbaşkanı ve Yardımcısına verilen veto yetkisi ile Cumhurbaşkanı yardımcısı ve Cemaat Meclislerine tanınan Anayasa Mahkemesine başvuru hakkı olmuştur. Bu önlemler Anayasaya uygun karar almayan ve Türkler aleyhine kararlar alan Rum tarafına karşı Türk tarafının sigortası olmuştur. Bu anlamda da Rum tarafı Türk tarafını garantiye alan maddelerin değişimi adına elinden geleni yaparak anayasa ihlallerini yapmaya devam etmiştir. (İsmail 1992, s.69)

Kıbrıs Anayasası kurulan devlet için *raison d'etre*[20] olmuş ve bağımsızlıktan hemen sonra Enosis düşüncesi hiçbir zaman Rumların aklından çıkmamıştır. BM'de self determinasyon yoluyla amaçlarına ulaşamayacağını anlayan Rumlar, Türk toplumunu ani

[20] Raison D'etre: Varlık Sebebi anlamına gelir.

manevralarla yıldırmayı amaçlamış ve bu doğrultuda AKRITAS planını uygulamaya koymuştur. Bu planla birlikte Türklere saldırılar başlatılmış ve Türk toplumu kendilerine anayasa ile verilen bu hakları korumaya çalışmaktan hiçbir şekilde yılmamıştır. Türk tarafının kararlılığı karşısında uluslararası alanda hızla propagandalarına başlayan Rum kesimi, tam bağımsızlık ve egemenlik iddialarıyla çalışmalara başlamıştır. Rumlar sömürgeden henüz yeni çıkmış Asya ve Afrikalı ülkeler için bağımsızlığın çok hassas bir konu almasını bir fırsat olarak değerlendirmeye çalışmıştır. Rumlar, bu ülkeler nezdinde 1960 düzeninin azınlığın çoğunluğa tahakküm kurduğu bir düzen olarak göstermiş ve bu ülkelerden destek sağlamaya çalışmıştır. Kurulan Kıbrıs anayasasının kendilerine empoze edildiğini söyleyen Rumlar, egemenliklerindeki bu engel ortadan kaldırılmadan BM'nin tam anlamıyla eşit bir üyesi olamayacaklarını söylemiştir. Türklere tanınan bu statünün derhal kaldırılması gerektiğini savunan Rumlar, Türklere geniş azınlık haklarının tanınacağını söylemiştir. Propagandalarına devam eden Rumlar, dünyanın hiçbir yerinde bir azınlığın bu kadar hakka sahip olmadığını söylemiştir. Hiç şüphesiz büyük bir sayıyı oluşturan ve Kıbrıs konusunda da tam anlamıyla bilgisi olmayan yeni bağımsız Asyalı ve Afrikalı devletler üzerinde Rum tarafı ciddi anlamda etkide bulunmayı başarmıştır. Ayrıca, Rum tarafı Türk tarafındaki herhangi bir direnişi kırmak amacıyla gizlice silahlanmaya başlamış, Makarios Türk tarafına 13 maddelik anayasada revizyon sağlama önerisini sunmuştur. Tabi ki bu arada Enosis çalışmaları da adada tüm hızı ile sürmüştür. (Bayülgen, 2001, s.27-28)

Makarios'un 30 Ağustos 1963 yılında verdiği 13 maddelik anayasa değişikliği önerisini incelersek:

1. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının veto hakları kaldırılacaktır.
2. Cumhurbaşkanı yurt dışında iken veya görevlerini yerine getiremeyecek durumda olduğunda Cumhurbaşkanı Yardımcısı ona vekâlet edecektir.
3. Rum Temsilciler Meclisi başkanı yurt dışında, ya da görevlerini yerine getiremeyecek durumda olduğunda, Meclis Başkanlığı görevini Meclis Başkan Yardımcısı tarafından yerine getirilecektir.
4. Meclis Başkanı Rum, Yardımcısı Türk üyelerce ayrı ayrı değil, her ikisi de Meclis Genel Kurulunca seçilecektir.
5. Bazı yasaların Meclis'te onaylanması için, ayrı çoğunluk şartının aranmayacaktır.

6. Birleşik Belediyelerin kurulacaktır.
7. Adalet dağıtımının birleştirilecektir.
8. Güvenlik Kuvvetlerinin, polis ve jandarma olarak ikiye ayrılmasına son verilecektir
9. Güvenlik Kuvvetlerinin sayısının yasa ile belirlenecektir.
10. Hükümete ve orduya iki toplumun katılma oranlarının iki toplumun nüfus oranına göre değiştirilecektir.
11. Amme Hizmeti Komisyonu'nun üye sayısının 10'dan 5'e indirilecektir.
12. Amme Hizmeti Komisyonu'nun tüm kararları basit çoğunlukla alınacaktır.
13. Rum Cemaat Meclisi'nin yürürlükten kalkacaktır.[21]

Verilen bu 13 maddelik değişim önerisinin akabinde Dr. Küçük derhal bu önerileri reddetmiş, bu maddelerin Cumhuriyete hayat veren maddelerin kaldırılması olduğunu söylemiştir. Küçük ayrıca bu önerilerle Türkleri tamamen Rumların merhametine bırakmanın amaçlandığını ifade etmiştir. Türkiye ise 16 Aralık 1963 tarihinde 13 maddelik değişim önerisini reddetmiştir. Hiçbir hukuki dayanağı olmayan bu 13 öneri, anayasa'daki çeşitli önerileri ortadan kaldırabilmek ve Akritas Planı'nı uygulamak için bir bahane olduğunu söylememiz mümkündür. Esasen ilk aşamada Makarios tarafından ifşa edilmese de Akritas Planı gayet gizli bir şekilde yönetilmiştir. Makarios kurduğu bu örgütün başına İçişleri Bakanı Georghadjis'i getirmiştir. Bu örgütün nihai hedefi ise Enosis olmuş, uluslararası arena'da self determinasyon gerekliliği konusunda etkin bir propaganda hareketlerine girişilmiştir. Tabi ki self determinasyon prensibinin Ada'da uygulanabilmesi için ortak mutabakat ile yapılan antlaşmaların (Zurih-Londra Antlaşmaları) ortadan kaldırılması gerekli görülmüştür. (Nejatgil, 1984, s.12-13)

Bu arada olaylarda aktif görevler almış olan Kıbrıs Rum Yönetiminin Cumhurbaşkanlarından Clerides, Türk tarafının veto hakkını suiistimal ettiği söylemiş ve bu durumun ortadan kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir. Anılarında da Clerides Türk tarafına verilen bu ayrıcalıkların yaratmış olduğu haksızlıkların tek taraflı olarak Akritas Planı yoluyla Türk tarafına baskı yapılarak çözümlenebileceğini yazmıştır. (Stephan, 2001, s.23) Cumhurbaşkanı Makarios karşılıklı anlayış ve işbirliğini geliştirmek yerine, yaptığı çeşitli açıklamalarla iki toplum arasındaki ilişkileri iyice germiştir. 5 Eylül 1963 tarihinde

[21] Makarios'un değiştirilmesini istediği maddeler için bkz. http://www.brt.gov.nc.tr/haberler/haber/sagmenu/belgeler/13madde.htm (Erişim tarihi:31.01.2015)

Makarios yaptığı açıklamada: "*Şu bir gerçektir ki mücadelemizin asıl gayesi Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etmektir.*" demiştir. (Bayülgen, 2001, s.27-28)

Yaklaşık olarak 3 yıl süren Kıbrıs anayasasının varlığı Türklerin katledildiği 1963 Kanlı Noel Olayı ile ciddi anlamda tehlikeye girmiştir. Olay ilk olarak Türk bir çiftin aracının Rum polislerce durdurulması ve çiftin arabasında arama yapmak istemesi üzerine nüksetmiştir. Türk çift Rum polisi ile münakaşaya girmiş, gerginlik artmış ve olay yerine gelen Kıbrıslı Türkler olayı protesto etmiştir. Protesto eden Türklere Rum polisi silahla müdahale bulununca Rum polisine karşı Türklerde taş ve sopayla kendilerini korumaya çalışmıştır. Bu olayda polisin silah kullanması sonucu iki Kıbrıslı Türk hayatını kaybetmiştir. Olaylar her geçen gün daha da artmış ve 24 Aralık 1963 tarihinde Rumlar saldırıya girişerek 24 Türk'ü öldürülmüş 40 Türk'ü de yaralamıştır. Bunun üzerine Türk birliği kışlasından çıkarak Türklerin bulunduğu Lefkoşa'nın Türk kesimini güvenlik altına almıştır. Dışişleri Bakanı Feridun Erkin ise Rumların istediklerini hukuken alamayınca işi fiili tecavüze dökerek ve Türkleri tahrik ederek almaya çalıştığını söylemiştir. (Şener, 2013, s.13-15) Bu arada Nikos Sampson'un başında bulunduğu bir takviye kuvvet Yunanistan'dan Kıbrıs'a geçmiştir. EOKA liderlerinden Polikarpos Yorgacis'in önderlik ettiği Rumlar 22 Aralık'ta Küçük kaymaklı kasabasına geçerek katliam yapmışlardır. TMT[22] ise olaylar üzerine harekete geçerek birçok Rum'u esir almıştır. Bu katliamlarda 92 Türk ölmüş, 475 Türk ise yaralanmıştır. Türkler bu olaylar arasında devlet mekanizmasındaki görevlerinden de uzaklaştırılmaya çalışılmış ve Rumlar devlet organlarını Rumlaştırmaya başlamıştır. Bu olayları izleyen birçok yabancı gazeteci ve diplomat Türklere karşı katliam ve hatta soykırım yapıldığını söylemiştir. Bu söyleyenlerden birisi de ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı George Ball olmuştur. Ball Vaşington'a çektiği telgrafta; "*Rumların sistematik olarak soykırım yaptıklarını*" bildirmiştir. (Kılavuz, Tanık, 2011, s.308-309) Bunun üzerine 23 Aralık da Türkiye kendisi gibi Garantör olan ülkelere çağrıda bulunmuş ve taraflar arasında 24 Aralıkta ateşkes ilan çağrısında bulunulmuştur. 24 Aralıkta Başbakan İsmet İnönü, Dışişleri Bakanı ve Genelkurmay Başkanının da yapmış olduğu toplantıda savaş uçaklarının uyarı uçuşu yapması kararı alınmış ve gerekirse havadan bombardıman yapılabileceği söylenmiştir. Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'a bir nota göndererek Türk birlikleriyle çatışan taraflara

[22] TMT: Türk Mukavemet Teşkilatı Kıbrıs'ta Türklerce EOKA' YA karşı kurulmuş bir silahlı örgüttür.

müdahale edinilmesi istenmiş ve çatışmaların durmaması durumunda Türkiye'nin adaya tek taraflı müdahalede bulunacağını söylemiştir. (Şener, 2013, s.13-15)

Adadaki gerginlik her geçen gün artarken Makarios Aralık 1963'te Londra-Zürih Antlaşmalarının artık geçersiz olduğunu söylemiştir. Makarios bu söylediğini meşrulaştırabilmek için BM Anayasasından referanslar göstermeye çalışmıştır. İngiltere tarafından da uyarılan Rumlar, Türklerin Rumlara karşı saldırılar başlatacağı yalanlarını ortaya atarak kendileri lehine hava yaratmaya çalışmışlardır. Rumlar tarafından Akritas Planı çerçevesinde öldürülmeye başlanan Türklerin şartsız teslim olması istenmiştir. Türkiye'de bu arada Garantör devletleri duruma müdahale edilmesi gerektiği yönünde uyarmıştır. Rumlarla çok yakın işbirliği içinde olan Yunanistan bu uyarıyı dikkate almazken, İngiltere ise çıkarlarının tehlikeye düşeceği düşüncesiyle herhangi bir müdahaleden çekinmiştir. Türkiye ise Kıbrıs üzerinde bu arada jetlerle uyarı uçuşları yapmıştır. Makarios, garantör devletlerin arabuluculuk girişimini kabul etmiş ve barışı sağlamak ve korumak amacıyla İngiltere komutası altında bir asker konuşlandırılmıştır. (Nejatgil, 1984, s.20) Garantör ülkesinin kuvvetlerinden oluşan "Barışı Koruma Gücü" Lefkoşa'da iki taraf arasındaki çatışmaları durdurmak üzere Türk ve Rum bölgelerini ayıran Yeşil Bölge'de (*Green Line*)[23] konuşlandırılmıştır.

Olayı değerlendirmek üzere İngiltere'nin teklifi ile Londra'da ilgili taraflar arasında 15 Ocak 1964'de bir konferans düzenlenmiştir. Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafı özellikle Noel hadisesinden sonra Kıbrıs'ta Türk varlığının devam edebilmesi için daha fazla garantilere ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir. Bunun için de Kıbrıs'ta federal bir devletin kurulması, Türklerin Rumlardan bağımsız olarak kendi kendisini yönetebilmesi, olası Rum saldırılarına karşı müessir güvenlik tedbirleri alınması gerekmiştir. Rum tarafı ise Kıbrıs'ta kendilerinin tam egemen olduğu bir düzen isteyerek Türkleri azınlık statüsüne düşürmek istemiştir. Ayrıca Rumlar bu düzenin Türkiye'ye sağladığı çeşitli haklarında ortadan kaldırılmasını talep etmiştir. Rumlar bu talepleri ile sorumsuzluğun en önemli örneğini

[23] Yeşil Hat: Barışı Koruma Gücü komutanı General Peter Young tarafından harita üzerine yeşil bir kalemle çizdiği için bu isim ile anılır olmuştur. Uygulamada adada iki toplumu ayıran bu bölge 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında "Atilla Hattı" olarak adlandırılmıştır. Günümüzde de Kıbrıs'ta iki yönetimini fiilen birbirinden ayırmaktadır. Lütfen Bkz. Farid Mirbagheri, "**Historical Dictionary of Cyprus",** Scarecrow Press, United States of America 2010, s.72

göstererek bir nevi Enosis'in gerçekleştirilmesi için yollarındaki engellerin kaldırılmasını istemiştir.

Londra Konferansından netice alınamayınca İngiltere ve ABD Kıbrıs'a 10.000 kişilik bir NATO kuvvetinin gönderilmesi konusunda ortak bir plan ortaya atmıştır. Ancak bu plan Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafında kabul görmesine rağmen Makarios tarafından kabul edilmemiştir. Burada NATO teklifi ile de görüldüğü üzere İngiltere ABD'yi işin içine çekmeye çalışmıştır. İngiltere'nin pasif tutumu karşısında Türkiye ABD'nin Yunanistan'a baskı yapmasını beklemiş ancak ABD Türkiye ve Yunanistan arasında haklı haksız ayrımı yapmamaya özen göstermiştir. Bu durum batı eksenli bir politika yürüten Türkiye için hayal kırıcı olmuştur. (Armaoğlu, 2007, s.786-787) Diğer yandan 18 Şubat 1964 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U-Thant'ın sunduğu BM Barış Gücü yönetimindeki "Kanton (Muhtar) Yönetimi" kurulması planı Enosis'e engel oluşturacağı gerekçesiyle Makarios tarafından kabul edilmemiştir. (Kılavuz, Tanık, 2004, s.310)

Bu arada belirtmemiz gereken bir nokta var o da dekolonizasyon süreci ile birlikte üçüncü dünya ülkelerinin BM'deki etkisinin artmasıdır. Kıbrıs'taki Rumlar ve Yunanistan bu etkiyi iyi hesaplamış ve politikalarını ona göre inşa etmiştir. Ancak Türkiye'nin yeni bağımsız olan ve egemenlik konusunda da hassas olan bu ülkelere olan yaklaşımı sorunlu olmuştur. Özellikle Bandung Konferansında Asya-Afrika ülkelerinin '*barış içinde bir arada yaşama*' konusundaki girişimlerini ulaşılamaz gaye olarak niteleyen Türkiye, bunun yerine NATO gibi kolektif örgütlere üyeliğin daha mantıklı olacağını söylemiş ve Bağlantısızlık politikasını savunan ülkelerle arasını bozmuştur. (Karagül, Arslan, 2013, s.24-25) Görüldüğü gibi ne yazık ki Türk diplomatları bu ülkelerin dünya siyasetinde etkisinin ne denli arttığını göremeyecek derecede Batı ve NATO merkezli düşünmekteydi. Bu ülkelerde ilerleyen süreçlerde Türkiye'nin bu tutumunu unutmayacak ve Makarios bu durumdan en iyi şekilde istifade edecektir.

Türkiye Ada'da şiddet olayları arttığında müdahale sinyalleri vermiş ve ABD, NATO ve İngiltere bu olası müdahaleyi engellemişti. Ayrıca, Ocak 1964'te İngiltere meseleyi BM gündemine getirmiş ve BM Güvenlik Konseyi 186 sayılı kararı almıştır. Bu karar ile birlikte mesele Güvenlik Konseyinin gündemine girmiştir. İlginç bir biçimde dönemin Türkiye Başbakanı ve Dışişleri Bakanı tarafından zafer olarak ilan edilen bu kararda şu

ifade geçmiştir: "*Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerde herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına karşı veya BM'nin veya BM'nin amaçlarıyla bağdaşmayacak herhangi bir şekilde kuvvet kullanmaktan veya kuvvet kullanmak tehdidinde bulunmaktan kaçınacaklardır*". Ayrıca, BM'nin 2 maddesinin 4'cü fıkrasının hatırda tutulacağı söylenmiştir.

Diğer yandan, BM Antlaşmasının yapılan diğer antlaşmalardan daha üstün olduğunu söyleyen 103'cü madde göz önüne alındığında ortada bir kafa karışıklığı belirmektedir. Ancak daha önceden belirttiğimiz üzere Kıbrıs'ta kurulan düzen tarafların iradesi ile kabul ettiği ve Birleşmiş Milletler Kurulunda da onaylanan ve objektif statü yaratan bir düzendir. Bu bağlamda Garanti Antlaşması BM Antlaşması'nın 2/4 maddesindeki kuvvet kullanma yasağının paralel bir durumu söz konusudur. Kıbrıs'a Türkiye'nin yaptığı müdahale düzen bozucu değil düzeni tekrar tesis etme amacıyla yapılmıştır. Ancak, ilgili 186 sayılı konsey kararına baktığımızda Ada'ya herhangi bir kuvvet kullanmaktan kaçınılması gerektiği hatırlatmaktadır. O devirde Ada'ya düzeni kurmak üzere müdahale etmesi muhtemel olan devlet Türkiye olduğundan bu karar açıkça Türkiye'yi hedef almaktadır. Burada BM'nin bu kararıyla hukuku ihlal ettiğini söylememiz mümkündür. Çünkü ilgili kararın ilerleyen bölümlerinde Kıbrıs'ta ilgili tarafların rızasıyla kurulan düzeni Rumların bozmasından ve sonrasında öldürülen Türklerden bahsetmemiş ve tüm bu olayların başlatıcısı olan Kıbrıs Cumhuriyetinden anlaşılamayacak bir biçimde tedbirler almasını istemiştir. (Hasgüler, Uludağ, 2007, s.242-243) Burada belirtmemiz gereken nokta şudur: Türkiye'nin Kıbrıs'a olası bir müdahalesi bir saldırganlık veya Kıbrıs'ın egemen bütünlüğünü bozan değil aksine düzeni anayasal düzeni yerine getiren ve Kıbrıs'ın bütünlüğünü saplamaya yönelik bir girişimdir. Dolayısıyla Türkiye'nin olası müdahalesi saldırganlık olarak değerlendirilmesi hukuka aykırı olur. Fakat bu karar ile birlikte mesele Garantör devletlerin kontrolünden çıkmıştır ve artık bu konuda Güvenlik Konseyi'nin kararları etkili olacaktır. Ancak ne yazık ki, bundan sonra Güvenlik Konseyi hukuksuz bir biçimde Türklerin yönetime alınmadığı ve tamamen Rumların egemenliğine geçen Kıbrıs devletinin egemenliği ve bağımsızlığını korumayı öncelikleri arasına koyacaktır.

Burada bir özeleştiri yapmak gerekmektedir. Aralık 1963 tarihinde Rum saldırıları başladığında Türkiye'den Kıbrıs Cumhuriyetindeki hükümet ve parlamentosundaki Türk yetkililere can güvenlikleri tehlikede olduğu gerekçesiyle orayı terk etme talimatı

verilmiştir. Ancak içlerinden çıkıp biri dahi, "*BM'nin tanıdığı bir devleti Rumlara teslim ediyoruz*" diyememiştir. Yukarıda anlatıldığı üzere Güvenlik Konseyi kararıyla muhatap olarak Rumların egemen olduğu Kıbrıs cumhuriyetini alınca, Türkler hatasının farkına varmış Ağustos 1964 tarihinde geri dönmeye kalktıklarında Makarios Türk yetkililere anayasanın 71 maddesinin b fıkrası gereği istifa ettiklerini hatırlatarak dönüşlerini kabul etmemiştir.[24] Rumların Kıbrıs yönetimini bu kadar kolay ele geçirmesi ile birlikte anayasa da hukuk dışı değişimler yapmış, Türkiye bunun üzerine BM'ye dahi şikâyette bulunamamış ve sadece protesto etmekle yetinebilmiştir. (Hasgüler, Uludağ, 2007, s.243-244)

Kıbrıs Türklerinin yönetimden kendisini çektiği ve Rumların da egemen olduğu uluslararası alanda tanınan Kıbrıs Cumhuriyeti Türkiye haricinde tüm devletlerce tanınmaktadır. Elbette bu durumda Kıbrıslı Türklerin tezlerini anlatmada dezavantajlı bir durum yaratmaktadır. Ancak tüm bunlara rağmen Türk tarafının uzlaşmacı davrandığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu olaylardan sonra Türkler Kıbrıs'ta yaratılacak bir çözüm adına hükümete katılım oranlarının %30'dan %20'ye indirilmesini kabul etmiş, bir dizi konuda Cumhurbaşkanı Yardımcısının veto hakkının kısıtlanmasına rıza göstermiştir. Ancak Türk tarafı Türklerin çoğunlukta olduğu yerlerde yerel özerklik talep etmiş ancak Rumlar bu talebin devlet içinde devlet yaratma niyetiyle yapıldığını söyleyip reddetmiştir. Buna karşılık Makarios Kıbrıs devletinin 1960 antlaşmalarının tüm sınırlandırmalarından arındırılmış olmasını istemiş ve adada tam Rum egemenliğine dayanan bir barış talep etmiştir. (Bahcheli, 2000, s.206)

Bu arada Kıbrıs'ta Rumlar saldırılarına devam etmesi nedeniyle Türkiye ABD engeline takılan müdahale planı üzerine durunca BM Güvenlik Konseyi durumun daha da şiddetleneceği düşüncesiyle duruma el koymuştur. Ada'daki Rum ve Türk toplumlarına sükûneti bozacak girişimlerden kaçınılması çağrısında bulunulmuş, barış ve sükûneti korumak amacıyla bir barış gücü kurulmuştur. Kıbrıs'ta barış adına bir çözüm bulunulması içinde Genel Sekreter tarafından Finlandiyalı diplomat Tomioja aracı olarak tayin edilmiştir. (Armaoğlu, 2007, s.787-788) Nisan 1964 tarihinde olaylar sonrasında Makarios tek taraflı bir hükümet kararıyla 1959-1960 temel sözleşmelerine aykırı olarak İttifak

[24] Burada Makarios'un anayasa'dan şikâyetçi olup, ortadan kaldırmaya çalışırken bir yandan da anayasa'nın ilgili maddesini referans alarak Türk yetkililerin göreve geri dönmesini kabul etmemesi gayet ilginçtir.

antlaşmasını feshettiğini bildirmiş ve Mayıs itibariyle ağır silahları ve zorunlu askerliği kapsayan bir program başlatmıştır. Antlaşmaların çiğnendiği bu duruma Türkiye protesto ile karşılık vermiş ve bir müdahalenin sinyallerini vermiştir. Türkiye 6 Haziran'da bir müdahale yapmayı planlamıştır. Ancak 5 Haziran'da ABD Başkanı Johnson'un gerek yazılış ve gerekse üslup açısından diplomatik olmayan mektubu bu müdahaleyi durdurmuştur. Bu durumun Makarios yönetimini daha da cesaretlendirdiği şüphesizdir. Johnson mektubunun yaratmış olduğu şok Türk jetlerinin 8-9 Ağustos 1964 tarihinde yeni kurulan Rum Milli Muhafız ordusuna ait mevzileri bombalamasıyla hafifletilmeye çalışılmıştır. Ancak Yunan jetleri de daha sonra Erenköy'deki TMT mevzilerini bombalamıştır. (Hasgüler, Uludağ, 2007, s.244)

Johnson mektubuna geri dönersek bu mektubun Türklerde yaratmış olduğu hayal kırıklığı Amerika'ya bağlı olan dış politikanın sorgulanmasına neden olmuştur. Fakat Amerikalılar mektubun sertliği sayesinde Kıbrıs'a bir Türk müdahalesinin ve onun olası ölümcül sonuçlarının engellendiğine inanmıştır. Bu mektup Türklerde büyük bir tepkiye neden olsa da Amerikalılar bundan dolayı bir pişmanlık duymamış, NATO için hiçte iyi sonuçları olmayacak bir Türk-Yunan savaşındansa Türkleri yabancılaştırmayı ve kızdırmayı tercih etmişlerdir. Bu arada Johnson Mektubu'nun zamanlaması Amerika'daki seçimlere denk gelmesi manidardır. Johnson'un Amerika'daki Yunan ve Rum oylarını toplamak açısından bu girişimde bulunduğu ve Amerika'daki Yunan lobisinin kendisine Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale yapmaması için girişimlerde bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca, Johnson Mektubunda Türkiye'yi olası SSCB saldırısında NATO'nun ve ABD'nin bir müdahale de bulunmayacağını ve Türkiye'nin yalnız kalacağını ima eden ifadeler başta eski Dışişleri Bakanı Bayülken olmak üzere bazı üst düzey Dışişleri yetkilileri tarafından blöf olarak görülmüştür. Çünkü böyle bir saldırının ilk olarak Amerikan çıkarlarına zarar vereceğini düşünmüşlerdir. Türkiye tarafından ise Kıbrıs'a müdahale yapılamamasını iki nedene dayandırılmıştır. İlk olarak Başbakan İnönü'nün Kıbrıs'a müdahale konusunda gerekli askeri teçhizatın olmaması nedeniyle olumsuz bakmasıdır.[25] Diğer yandan SSCB'nin Rumlara olan desteği de göz önüne alındığında 2 süper gücü yadsıyacak bir müdahale Türkiye çıkarları açısından pek mantıklı görülmemiştir. (Uslu, 2003, s.171-172)

[25] Amerika'dan alınan askeri yardımlarında önemi göz önüne alındığında Türkiye için müdahale daha da caydırıcı görünmüştür.

Johnson, Johnson Mektubu vakasından sonra tarafları Vaşington'a davet ederek bir görüşme dizisi gerçekleştirmiştir. 21 Haziran'da İnönü Vaşington'a gitmiş, Johnson mektubunun açmış olduğu kırgınlığı da düzeltme adına olsa gerek kendi özel uçağını Başbakan İnönü'nün seyahati için tahsis etmiştir. Türk tarafı 22-23 Haziran'daki görüşmelerde Zürih-Londra Antlaşmaları ile Türklere verilen hakların korunması ve bunu sağlama adına daha sağlam güvenlik ve garanti tedbirlerini elde etme amacı içerisinde olmuştur. Bu anlamda da Türkiye'nin ada üzerinde ki yetkilerinin artırılması elzem görülmüştür. Daha sonra ABD tarafından Türkiye'nin Kıbrıs'tan çekilmesi karşılığında Ege'de bir ada verilmesi gündeme gelmiş bu görüşe Türk tarafı sıcak bakmamıştır. Daha sonra Vaşington görüşmelerinde Ada'da Kıbrıs sorununu çözüme ulaştırmak üzere ABD'nin eski Dışişleri Bakanı Dean Acheson'nun aracı olarak tayin edilmesine karar verilmiştir. (Armaoğlu, 2007, s. 791)

İnönü'nün ziyaretine eş zamanlı olarak Yunanistan Başbakanı Papandreu'nun da eş zamanlı ziyareti gerçekleşmiştir. İnönü ve Johnson yaptıkları ortak açıklamada 1959 Antlaşmalarından vazgeçilemeyeceği vurgusu yapılmış ve bu da Türk tarafı açısından olumlu bir gelişme olmuştur. Johnson ile Papandreu arasındaki görüşme ise o kadar olumlu geçmemiş, hatta Yunan Başbakanı olası Türk-Yunan Savaşında Yunanistan'ın SSCB'den destek göreceğini ifade edince toplantıdaki tansiyon yükselmiştir. Kıbrıs konusunda yapılan bu toplantıdan sonra Cenevre'de bir konferans toplanmıştır. ABD'nin özel Temsilcisi eski Dışişleri Bakanı Dean Acheson'un arabulucu olarak iştirak ettiği bu toplantıda İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında bir toplantı yapılmıştır. Konferansa Türkiye adına katılan Nihat Erim antlaşmalara saygı gösterilmesi gerektiğini ifade etmiş, adadaki Türklerin güvende olmadıkları ve bu yüzdende ek güvenlik teminatları istediklerini ifade etmiştir. Bu konferansta Dean Acheson kurguladığı çözüm planını taraflara sunmuştur. Bu planda Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmeyi (Enosis) seçmekte özgür olduğu söylenmiştir. Bunun yanında adanın kuzeydoğusunda bulunan Karpaz'da bulunan bir bölgenin Türkiye'ye verileceği ve bu bölgenin de Türkiye'nin ayrılmaz parçası olacağı söylenmiştir. Türkler buraya istedikleri kadar asker yerleştirebilecek ve bu sayede Ada'daki Türklerin güvenlikleri sağlanmış olacaktır. Kıbrıslı Türklerin çoğunlukta bulundukları yerlerde mahalli muhtariyete sahip olabileceklerdir. Rum kontrolünde bulunan Türkler ise Lozan ile Batı Trakya'da Türklere tanınan hakların aynısından

faydalanacağı ifade edilmiştir. Aynı zamanda BM ve Uluslararası Adalet Divanınca atanmış bir gözlemci Türklerin haklarına saygı gösterilip gösterilmediği denetlemek üzere görev yapacağı söylenmiştir. Bu ilgili plan hem Enosis hem de Taksim planlarına yanıt verecek şekilde hazırlanmış bir plandır. Bu plana ilk tepkiler Nihat Erim ve Yunan temsilci Nicolareisis tarafından verilmiştir. Erim önerilen arazinin beklentileri karşılamayacağını söylemiş ve teminatların ise karmaşık olduğunu söylemiştir. Yunan tarafı da Türklere geniş bir arazi verilmesine karşı olduklarını söylemiş ve Türklere ayrıca bir üst verilmesine karşı olduklarını söylemiştir. İnönü ise planın müzakere edilebileceğini söylemiş ve Türklere verilen arazinin genişletilmesi için çaba gösterilmesini istemiştir. Kıbrıs'ta bir işgalin olduğunu söyleyen İnönü nüfus değişimin şart ve mecburi olacağını söylemiş ve Karpaz'da bize genişçe bir alan verilirse bunu hoş görebiliriz demiştir. Ancak taraflar arasında bir mutabakata varılamamış Rumların Erenköy'e saldırısından sonra görüşmeler kesilmiştir. (Gülen, 2012, s.414-415) Amerikalılar Acheson planının uygulanması durumunda Kıbrıs'ın Bağlantısız ekseninden çıkabileceği ve Makarios ve Akel'in Batı ve Amerikan çıkarlarına zarar verme ihtimalinin de bu sayede azaltılabileceğini düşünmüştür. Dahası, Amerikalılar hoşnut edilmiş Türkiye ve Yunanistan'ın Sovyet etkisinin azaltılmasına yardım edeceği düşünülmüş ve NATO'nun etki alanının daha da sağlamlaşacağı düşünmüştür. Yunan tarafı ise Meis adasının Türklere bırakılmasına rıza göstermiş ancak Kıbrıs'ta bir askeri üst elde etmelerinin kabul edilemeyeceğini, bunun yerine Türk askerinin İngiliz üstlerinde konuşlandırılmasına rıza gösterebileceklerini söylemiştir. Türk tarafı ise bunun Türklerin güvenlik ihtiyacını karşılamayacağını söyleyerek, eğer Kıbrıs Yunanistan'a ilhak edilecekse bazı bölgelerin Türk egemenliğine verilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu arada 30 Temmuz 1964 tarihinde Makarios Acheson planının hiçbir şekilde kabul edilmeyeceğini söylemiştir. Makarios Acheson planının bağımsız Kıbrıs'ın varlığını sona ermesi ile sonuçlanabileceğini ve adanın örtülü bir şekilde parçalanması planının yapıldığı iddia etmiştir. (Uslu, 2003, s.61-63)

Bu arada Finlandiyalı diplomat Sakari Tumioja peşpeşe patlak veren durumlar arasında fazla bir aktiflik gösteremeden 9 Eylül 1964'te hayatını kaybetmiş onun yerine Ekvatörlü diplomat Galo Plaza Lasso tayin edilmiştir. BM Genel Sekreteri U-Thant tarafından atanan Plaza raporunda bağımsız ve egemen bir Kıbrıs oluşturulması gerektiğini söylemiş, 1960 Antlaşmaları ile oluşturulan düzenin tekrar sağlanamayacağını ifade etmiştir. Diğer yandan

barışın Türkiye ve Yunanistan'ın karışmadığı ve Ada'daki her iki toplumun bir araya gelerek yapacağı görüşmelerle elde edilebileceği söylenmiştir. Makarios ilgili raporu müzakereler için bir temel oluşturacağı düşüncesiyle kabul ettiğini söylemiş ancak Türkiye ve Yunanistan bu raporu kendilerini süreçten dışladığı için kabul etmemiştir. Türkiye özellikle 1960 antlaşmalarını temel almayan bir girişimi kabul etmeyeceğini ifade etmiştir. (Hampson, 1996, s.37) 26 Mart 1965 yılında yayınlanan bu rapor Türk tarafı açısından kabul edilir bir tarafı bulunmamaktadır. Türkleri Rum tarafının egemenliği altına sokan bu raporda Türk ve Rumların tarihi, ırki ve çeşitli diğer hususiyetleri ile birlikte birbirinden ayrı iki toplum olduğu ifade edilmiş olmasına rağmen Türk toplumunu azınlık statüsüne sokan, Rumca'yı Kıbrıs devletinin ana dili yapan teklifler ileri sürmüştür. Galo Plaza bu bağlamda Rum etkisinde kaldığı ve meseleyi tam manasıyla kavrayamadığını görülmüştür. Diğer yandan Galo Plaza, Türkiye'nin federal sistem tezini terk etmesini istemiş ve Kıbrıs'taki Türklerin Türkiye'ye göç etmesini kolaylaştıracak garip öneriler ortaya koymuştur. (Armaoğlu, 2007,s.793) Türkiye'nin bu bağlamda raporu reddetmesinden daha doğal olan bir durum olamayacağı açıktır. Bir kere Galo Plaza kendisine verilen "Arabuluculuk" görevinin de dışına çıkmıştır. Çünkü 4 Mart 1964 tarihli Güvenlik Konseyi Kararlarının 7'inci maddesinde Kıbrıs sorunun "*barışçı ve antlaşmaya varılmış*" bir çözüm getirilmesinde her şeyden önce ilgili tarafların Ada'daki iki toplumun yanında Türkiye, Yunanistan ve İngiltere olduğu açık bir şekilde söylenmiş ve ne arabulucuya ne de diğer taraflara bu konuda ayrı bir değerlendirme yapmak yetkisi tanımıştır. Hiç şüphesiz ilgili 7'ince madde'de belirtildiği üzere arabulucunun asıl görevi ilgili taraflar nezdinde bütün çabayı göstermektir. Ancak Plaza'nın tarafların görüşmelere başlamasını hızlandırmak için tarafların başlıca ihtiyaç ve temellerini saptayan bir esasa ilişkin önerilerin yer aldığı raporun hazırlaması içerisine girmesi söylediğimiz ilgili 7'ci madde çerçevesinde değerlendirilirse yetkisini aştığını söylememiz mümkündür. Hatta Plaza Türkiye'nin itirazına rağmen sorunun esasına ilişkin kişisel önerilerinin yer aldığı raporu yayınlamakta beis görmemiştir. (Toluner, 1977, s. 211-213) Diğer yandan, Galo Plaza 1960 Antlaşmalarının hukuki geçerliliği konusunda ilgili taraflar arasında bir mutabakatın olmadığını ve bu konuda da görüş beyan etme yetkisinde olmadığını ifade etmiş olmasına rağmen, Kıbrıs'ta getirilecek düzenin 1960 Antlaşmaları ile kurulan düzen ile değil, bu düzenin kaldırılması suretiyle elde edilebilecek bir düzen ile olabileceğini söylemiştir.

Plaza'ya göre 1963 Buhranı 1960 Antlaşmaları ile kurulan düzenin işlemezliği nedeniyle olmuştur. (Toluner, 1977, s. 213)

Konu ile ilgili Türkiye ve Yunanistan arasında gerçekleştirilen görüşmeler Yunanistan'daki gelişmeler nedeniyle aksamıştır. Yunanistan Başbakanı Papendreu o dönemde komünistlerle işbirliği yapıp orduda tasfiye hareketlerine girişmesi iktidardan düşmesine neden olmuştur. Esasında Yunanistan'daki yeni idare ile çok iyi münasebetlere sahip olmayan Makarios, Temsilciler Meclisini toplayarak Enosis kararı almaya çalışmış ve Kıbrıs'ta görev yapan on bin Yunan askerini Rum Milli Muhafız Ordusuna katılmasına dair bir karar çıkartmıştır. Bu durum Dr. Fazıl Küçük tarafından B.M. Genel Sekreteri U Thant nezdinde protesto edilmiştir. 1967 Temmuzunda Kıbrıs'ta bir Enosis darbesi yapılacağı yönündeki söylentiler Türkiye'nin Yunanistan'ı sert bir şekilde uyarmasına neden olmuş ve bu da Yunanistan'ın Türkiye ile görüşmelere girişmesine neden olmuştur. Ancak Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel ile Yunanistan Başbakanı Kollias arasında yapılan 9 Eylül Keşan ve 10 Eylül Dedeağaç görüşmelerinden bir sonuç alınamamıştır.

Bu arada 21 Aralık 1963 saldırılarından sonra varılan antlaşmaya göre Rum askerilerinin Türklere ait olan bölgelerden geçmesi yasaklanmıştır. Buna rağmen, Rumlar 13-14 Kasım günlerinde Geçitkale ve Boğaziçi yolundan geçmek istemişler ve Türklerde bu teklifi kabul etmemiştir. Türklerin teklifi kabul etmemesi üzerine Rumlar saldırıya geçmiştir. Ağır silahlarla saldıran Rum-Yunan birlikleri Geçitkale ve Boğaziçi'ni işgal etmiş ve 27 Türkü öldürmüşlerdir. Bunun üzerine 15 Kasım 1967 akşamı Türkiye'de hükümet durum değerlendirmesi yapmıştır. Anayasa'nın savaş ilanına ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ilişkin 66. maddesine dayanarak Kıbrıs'a asker gönderilmesini öngören karar mecliste 435 üyenin 432 oyu ile kabul edilmiştir. (Tarakçi, 2010, s.55-66) İskenderun da ise bir çıkarma birliği toplanmış ve 18 Kasım günü Türk jetleri uyarı uçuşu yapmışlardır. (Armaoğlu, 2007, s.799) BM Genel Sekreteri U Thant ise Türkiye ve Yunanistan'ın savaşın eşiğinde olduğunu söylemiş, Türkiye ve Yunanistan'a ayrı ayrı mesajlar göndererek çatışmalarına neden olabilecek tutum ve davranışlardan kaçınmaları konusunda uyarmıştır. Olası çatışmanın da engellenmesi amacıyla U Thant özel temsilcisi Jose Rolzbennet'i adaya göndermiştir. Türkiye ve Yunanistan arasındaki bu gerginlik Amerikan Başkanı Johnson'u da harekete geçirmiştir. ABD Başkanı, Kıbrıs'a özel temsilci olarak Cyrus Vance'yi atamış ve ona savaşı

durdurması için ne gerekiyorsa yap demiştir. Vance'nin yapmış olduğu mekik diplomasisi işe yaramış ve Ankara ile Atina'da ılımlı bir atmosfer oluşturmuştur. Yunanistan bunun üzerine Türkiye'nin Kıbrıs'a gönderdiği askerleri geri çekilmesi isteğini kabul etmiştir. Son bu krizin Türk Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Zeki Kuneralp'in de belirttiği gibi BM Güvenlik Konseyi'nin değil ABD'nin girişimi ile çözüldüğünü belirtmekte yarar var. Vance'nin Türkiye'yi müdahale yapmaması konusunda ikna etmesinde de Yunanistan'da olduğu gibi Türkiye'ye verilen yardımların etkili olduğu kanaati ağır basmaktadır. (Göktepe, 2007, s.1409-1410)

Kıbrıs'ta 1964 Londra Konferansı dönüşü Rauf Denktaş Ada'ya girmesine müsaade edilmediğinden Türkiye'de ikamet etmekteydi. 21 Ekim 1967 tarihinde ise Rauf Denktaş adaya çıkmış ve bir ihbar sonucu 31 Ekim'de yakalanmıştır. Ancak Süleyman Demirel'in söylediğine göre bu hükümetin bilgisi dışında gerçekleşmiştir. Ancak Rum Yönetiminin yayınladığı bildiriye göre Denktaş Türk hükümetinin talimatıyla gelmiştir. Daha sonra Rum Yönetimi Denktaş'ın Kıbrıs'a izinsiz ve kanunsuz girme suçundan yargılanacağı bildirilmiştir. Ancak hukuken Temsilciler Meclisi Başkan Yardımcısı olan Denktaş'ın dokunulmazlığı bulunmaktadır. Denktaş yargılansa bile bu yargılamayı ancak Kıbrıs Anayasası'nın 103. maddesine göre Anayasa Mahkemesi yapabilir. Fakat Anayasa Mahkemesi işlemez haldedir. Anayasa Mahkemesi başkanı Alman yargıç görevinden istifa etmiştir. Öte yandan Denktaş'ın dokunulmazlığı dikkate alınmadan normal yollardan yapılacak yargılama Kıbrıs Anayasasının ihlali olacaktır. Türk hükümeti Denktaş'ın bırakılması için ABD, İngiltere ve BM nezdinde girişimlerde bulunmuş ve 14 Kasımda Denktaş arkadaşları Nejat Konuk ve Erol İbrahim ile birlikte serbest bırakılmıştır. (Sarıca, Teziç, Eskiyurt, 1975, s.141-142)

28 Aralık 1967 Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'nin kurulması gibi önemli bir gelişme meydana gelmiştir. Türkiye'nin federal devlet tezi istikametinde atılan bu adım 1963-1964 ve bilhassa 1967 olayları ile birlikte Rum saldırılarından kaçan Türk nüfus artık belli bir bölgede topluca yaşamaları ile Rum saldırılarına karşı daha güçlü bir pozisyonda olmuştur. (Armaoğlu, 2007, s.799-800) Diğer yandan, Makarios idaresinin hukuka aykırı olarak yarattığı fiili durumların ortadan kaldırılmasının zorluğu, Türk toplumunun eşit olarak hak sahibi bulunduğu Ada idaresine katılamaması ve önemli olarak Türk toplumunun tabi olabileceği bir hukuk düzeninin bulunmaması 28 Aralık 1967 tarihinde "Kıbrıs Geçici

Türk Yönetimi'nin" kurulmasıyla sonuçlanmıştır. (Toluner, 1977, s. 241) 1964 yılından beri Türklerin fiilen ayrı yaşama durumları bu ilan ile hukuksal bir çerçeveye koyulmuştur. Bu yönetimin Başkanı Fazıl Küçük, Yardımcısı da Rauf Denktaş olmuştur. Kıbrıs Türklerinin tabi olacağı 19 maddelik bir kurallar bütünü ilan edilmiş ve bu kurallar 1960 Anayasası uygulanana dek yürürlükte kalacağı karara bağlanmıştır. Bununla birlikte Kıbrıs Türk toplumunun yasama, yürütme ve yargı işlerini düzenlenmiş ve gerçek anlamda bir federe devlet örgütü kurulmuştur. Bu gelişmeden sonra Ankara'nın askeri bir müdahale'de bulunmayacağını anlayan Kıbrıslı Türkler, kendi inisiyatifleri ile birlikte Rum kesimine ayrı bir varlık olduklarını kabul ettirmeye çalışmış buna da Rumlar olumlu bir tepki vermişlerdir. Bu toplumlararası görüşmeler 24 Haziran 1968 tarihinde başlamış ve Eylül 1971 tarihine kadar 4 aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde tam antlaşmaya varılacak denilen dönemlerde dahi taraflar geri adım atıyor ve bu taraflar arasında bir nevi zaman kazanma savaşına dönüyordu. (Fırat, 2001, s.738)

3.2. 1974 Kıbrıs Bunalımı ve Müdahalesi Akabinde Gelişen Olaylar ve Bu Olayların Değerlendirilmesi

Kıbrıs sorununda 1960 Antlaşmaları ile kurulan hukuki *status quo*'yu normal yollardan değiştiremeyeceğini anlayan Rumların kuvvet kullanmak suretiyle değiştirme girişimleri sorunun çıkış noktasını oluşturmuştur. Çözüm yolunda iki toplum arasında gerçekleştirilen görüşmelerde herhangi bir çözüme ulaşılamamış ve Rum kesiminde gerçekleştirilmek istenen bir darbe ile birlikte sorun daha da ağır bir hal almıştır. Bu dönemde 1963-64 olayları sonrasında 1960 düzeninde beliren *de facto* duruma Temmuz-Ağustos 1974 tarihlerinde Türkiye tarafından yapılan askeri harekat eklenmiş ve Ada'nın Türk toplumunun yararına olacak bir biçimde bir diğer *de facto* durum eklenmiştir. Elbette bu durum ile birlikte Kıbrıs sorununun değerlendirilmesi doğal olarak güçleşmiştir. (Toluner, 1977, s.243)

Kıbrıs'ta meydana gelen gelişmeler kaygı verici boyuta ulaşmıştır. Makarios ile Yunan Cuntası arasındaki ilişkilerin iyi olmadığı bilinen bir gerçekti. Makarios'u siyasi yollardan deviremeyen cunta, ilki 8 Mart 1970 tarihinde Makarios'u taşıyan halikoptere saldırı olmak üzere 3 kez suikast girişiminde bulunmuştur. Arkasından da Cunta, 28 Ağustos 1971'de gizlice Grivas'ı adaya göndermiş ve EOKA-B adında yeni bir silahlı

örgüt kurulmasını sağlamıştır. Makarios'ta buna karşı çıkmış ve Çekoslovakya'dan silah alımını başlatınca, Cunta EOKA-B ve Grivas'a bağlı Milli Muhafız Gücünü hızla silahlandırmıştır. Diğer yandan Cunta'nın etkisiyle Kitium, Baf ve Girne gibi yerlerdeki piskoposlar kilise hukukuna göre bir kişinin hem ruhani hem de siyasi bir görev üstlenemeyeceği söylenmiş ve cumhurbaşkanlığından istifasını istemişlerdir. Daha sonra Mart 1973'te de Makarios'u başpiskoposluktan azledildiğini açıklamışlardır. Makarios'ta bunlara karşı Büyük Sinod'u toplamış ve piskoposların aldığı kararın Kilise hukukuna aykırı olduğunu ve söz konusu piskoposların itaatsizlik ve dinsel bölücülük suçlamasıyla Kilise'den uzaklaştırılma kararlarının alınmasını sağlamıştır. Yunan Cumhurbaşkanına gizlice mektup yollayan Makarios EOKA-B'nin dağıtılmasını ve Yunan subayların da derhal geri çağırılmasını istemiştir. Buna Yunanistan Cumhurbaşkanı General Gizikis'in cevabı Makarios'a karşı darbeyi amaçlayan "Afrodit Planı'nı" uygulamaya koymak olmuştur. (Fırat, 2001, s.739-740)Yunanistan'dan gelen talimatlarla birlikte Rum Milli Muhafızları Başkanlık sarayını kuşatmış ve bir yolunu bulan Makarios İngiltere'ye kaçmıştır. Daha sonra devlet başkanı olarak Nicos Sampson tayin edilmiştir. Yeni seçilen bakanlarda çoğunlukla Enosis sempatizanı olan kişilerden seçilmiş ancak hemen Enosis ilanında bulunulmamıştır. Bundan önce ilk olarak Yunan cuntasının amacı kendi rejimini zayıflatmaya çabalayan Makarios'u bitirmek olmuş, Enosis'i daha sonra ilan edilmek üzere bekletmişlerdir. Darbe rejimi tam Enosis ilanında bulunacakken Ada'ya Türkiye'nin müdahalesi vuku bulmuş ve Enosis gerçekleştirilememiştir. Bu durum daha sonra Sampson tarafından itiraf edilecektir. Darbe sonucunda birçok insan hayatını kaybetmiş ve Makarios yanlıları tutuklanmıştır. (Hoffmeister, 2006, s.35) Bu arada Rumlardan da harekatın Türklere yönelik olmadığı söylenmiş ve bu sayede Türk cemaatinin ve Türkiye'nin tepkileri azaltılmaya çalışılmıştır. Ancak tam bir Enosis'ci olan Nikos Samson'un Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'nin kurulduğu açıklaması Türkiye için yeterli bir kaygı unsuru olmuştur.

Darbeden kaçmayı başaran Makarios BM ile ilişki kurmuş ve hayatta olduğunu bildirdikten sonra darbecilere karşı birlik çağrısında bulunmuştur. Buradan İngiliz üssüne kaçan Makarios Malta üzerinden Londra'ya oradan da New York'a geçmiştir. Bunun üzerine Türkiye'de Milli Güvenlik Kurulu toplanmış ve şu açıklamayı yapmıştır: "*Bu bir Yunan müdahalesidir. Ada'daki anayasal düzen yıkılmış, gayrimeşru bir askeri yönetim*

kurulmuştur. Türkiye bunu anlaşmaların ve garantilerin ihlali saymaktadır." Başbakan Bülent Ecevit sonradan ordu Türk Silahlı Kuvvetlerine gerekli müdahale için hazırlıkları yapma talimatı vermiştir. (Fırat, 2001, s.741) 20 Temmuz 1974 tarihinde Türk askeri Kıbrıs'a çıkarma yapmış ve aynı gün BM Güvenlik Konseyi darbeyi hedef alan bir karar almıştır. Bir yandan da Türkiye'nin harekâtı genişletmemesi için uyarılar almaktaydı. ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'in önerisiyle Türk ve Yunan tarafı ateşkes ilan etmiştir. Bu arada Yunan cuntası iktidardan uzaklaşmış ve Karamanlis sürgünden dönmüştür. Diğer yandan da Cumhurbaşkanı Sampson görevini bırakmış onun yerine Temsilciler Meclisi Klerides görevi üstlenmiştir. Harekat sonrasında Türkiye Ada'nın yaklaşık olarak %5'ini kontrol altına almıştır. (Hoffmeister, 2006, s.36)

25-30 Temmuz 1974 tarihleri arasında gerçekleşen Cenevre Konferansı Türkiye Yunanistan ve İngiltere Dışişleri Bakanı eşliğinde toplanmıştır. Ayrıca ABD, SSCB ve BM'de gelişmeleri temsilci göndererek izlemişlerdir. Bu arada, Rum kuvvetleri Türk anklavlarında[26] kontrol bölgelerini genişlettikçe Türk tarafı da sahip olduğu alanı genişletiyordu. 30 Temmuzda anlaşan taraflar, Türkiye'nin Ada'dan geri çekilmesini Ada'da tüm taraflarca kabul edilebilir bir antlaşmanın varlığına bağlamıştır. (Gökay, 2006, s.105) Birinci Cenevre Sözleşmesiyle aynı zamanda 1960 Antlaşmalarının yürürlükte olduğu teyit edilmiş ve Türkiye'nin bu antlaşmalara dayanarak yaptığı müdahalenin hukukiliği kabul edilmiştir. Diğer yandan tarafların durumun selameti için askeri kuvvetlerin ellerinde bulunan bölgeleri genişletmemeleri beyan edilmiştir. Gayrinizamî bile olsa tarafların tüm saldırılardan ve düşmanca tutumlardan kaçınacağı karara bağlanmıştır. Yani bu Türk Silahlı Kuvvetleri'nin elinde tuttuğu bölgelerin Türk denetiminde olduğu ve buralara yapılacak her türlü ikmalinde kabulü anlamına geliyordu. Diğer yandan Türk Silahlı Kuvvetlerinin elinde bulunan bölgelerin bitiminden başlamak suretiyle genişliği Türkiye, Yunanistan ve İngiltere tarafından BM Barış Gücü ile de görüşülerek güvenlik bölgesinin kurulacağı karara bağlanmıştır. Bu bölgeye Barış Gücü haricinde hiçbir gücün giremeyeceği ifade edilmiştir. Ayrıca Yunan-Rum kuvvetlerinin işgal ettiği Türk bölgelerini terk etmesi söylenmiş ve bu bölgelerin Barış Gücü tarafından korunması gerektiği ifade edilmiştir. Türk kuvvetlerinin kontrolü dışında kalan Türk ve

[26] Anklav: Bir devletin bir diğer devlete ait olan toprakları içerisinde yer alan toprak parçası veya bir ülkede ve şehirde tamamen yabancı ırka mensup kişilerin bulunduğu mahalle veya bölge. Lütfen bkz. Ahmet Emin Dağ, "**Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**", s.178

karma olan bölgelerinin güvenliğine Barış Gücünün bakması söylenmiştir. Çatışmalar neticesinde tutuklanan askeri personel ve siviller olabildiğince en erken biçimce mübadele edilmesi veya Kızıl Haç Komitesi nezareti altında serbest bırakılması kararı alınmıştır. Diğer yandan Kıbrıs'ta barışın tesis edildiği ölçüde Kıbrıs Cumhuriyetindeki silahlı kuvvetler ve silah, mühimmat veya savaş malzemelerinde azaltılmaya gidileceği ifade edilmiştir. Türkiye açısından başarı kabul edilecek bir durum ise Kıbrıs Cumhuriyetinde fiiliyatta Türk ve Rum olmak üzere iki özerk yönetimin mevcut olduğunun kabulü olmuş ve bu uluslararası bir belge ile tescil edilmiştir. (Fırat, 2001, s.744-746) Ancak bu muhtariyetin kapsamı konusunda görüş ayrılıkları çıkmıştır. (Toluner, 1977, s.250)

İkinci Cenevre Konferansında ise Türkiye federal devlet tezini öne sürmüştür. Kıbrıs Türk toplumu ise iki toplumlu federasyon tezinin uygulanmasını istemiş, Türkiye Amerikan etkisiyle kantonal çözümü istemiştir. Fakat Kıbrıslı Türkler buna güvenlik sebebiyle sıcak yaklaşmamıştır. Sonradan Türk Dışişleri Bakanı Turan Güneş bir öneri sunarak Ada'nın %34'ünü kapsayan bir Türk kantonu kurulması önerisini sunmuş, bu öneriye karşı Clerides 36 ile 48 saat arasında bir değerlendirme süresi istemiştir. Dışişleri Bakanı Güneş buna karşı çıkmış ve cevabın hemen verilmesini istemiştir. ABD ve İngiltere ile de yakın diyalogda olan Yunanlılar sunulan planın makul olmadığını söylemişlerdir. İngiliz Başbakanı ise Türklerin bir ültimatom vererek derhal bir cevap beklemesinin doğru olmayacağını ifade etmiştir. Yunanlılar ise kendilerinin cevabının olumsuz olacağının tam bilincinde olan Türklerin hemen cevap isteyerek Ada'ya müdahale yapmak için bir bahane oluşturduğunu iddia etmiştir. Herhangi bir anlaşma sağlanamayınca konferans dağılmıştır. Sonraki günde Türk kuvvetleri sahip olduğu alanı genişletmiş ve Ada'nın %36'sına sahip olmuştur. O dönemde, hali hazırda Rum güçleriyle çevrili olan Türk anklavlarındaki Türklerin hayatından endişe edilmiş ve bu yönteme başvurulmuştur. Bu yapılan 2'ci harekat sonrasında Türkiye'nin itibarı açısından olumsuz sonuçları olmuştur. (Gökay, 2006, s.105-106)

Bu olay sonrasında Amerikan Kongresi Türkiye'ye tepki olarak 4 yıl sürecek bir askeri ambargo uygulama kararı almıştır. Bu ambargo'ya karşılık Türkiye'de ABD'nin birçok askeri üssünün işlerliğini askıya almıştır. (Atmaca, 2011, s.161-168) Kıbrıs Barış Harekatı sadece ABD ile değil Batı dünyası ile de ilişkilerin neredeyse geçici olarak donmasına neden olmuştur. Bu dönemde göreceli olarak yalnızlığa itilen Türkiye kararlılığını

sürdürmüş ve BM gibi uluslararası kuruluşlarda haklılığını dile getiren toplantılar düzenlemiştir. Batı dünyası ise Türklerin yaşadığı sıkıntıları ve katliamları görmezden gelerek soğuk savaş psikolojisiyle iki Batı Bloğunda olan ülkenin savaşma ihtimalini kabullenmemiş ve Türkiye'nin Ada'ya ikinci müdahalesini haksız olarak nitelendirmiştir. (Atınkaş, 2012, s.52) Hatta bazı Yunan-Rum görüşüne yakın yazarlara göre bozulan anayasal düzenin iyileşmeye başlamışken Türkiye'nin tamamen gereksiz ve hukuksuz olan 2'ci Türk müdahalesi sonucu Ada'nın %40'ını işgal etmesi Türkiye'nin ileri ki müzakerelerde bunu Yunan ve Rum tarafına karşı koz olarak kullanma isteğinin bir sonucu olduğunu savunmuştur. Türkiye aynı zamanda BM Genel Kurulunca alınan Kıbrıs'ın toprak bütünlüğünü ve egemenliğini ihlal etmeme çağrısına uymamıştır. (Athanasopulos, 2001, s.30)

Müdahale sonrasında konu BM gündemine getirilmiş ve birçok ülke Ada'dan yabancı güçlerin ayrılması gerektiği yönünde açıklamalar yapılmıştır. Hatta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına ve egemenliğine saygılı olmaya çağıran bazı devletler, Türkiye'yi Güvenlik Konseyi ve Cenevre Antlaşmalarına aykırı davranmakla suçlamıştır. Türk tarafı da buna binaen, Ada'da iki toplumun iç içe değil yan yana yaşayabileceğini söyleyerek 14-15 yıllık süreçte de bunun ortaya çıktığı görüldüğünü ifade etmiştir. İki toplumun eşit egemenliğine dayalı ve İki kesimli federasyon tarzının çözüm olabileceğini ifade eden Türk tarafı, Türkiye'nin Yunanistan'ın Enosis çabasına karşı Kıbrıs'ta garantör olduğu ifade edilmiştir. Görüşmeler sonucunda 117 olumlu oyla 3212 sayılı karar benimsenmiştir. Bu kararda Kıbrıs'ın egemenliğine ve bağımsızlığına saygı çağrısında bulunulmuş ve yabancı devletlerin Kıbrıs'taki askerlerini çekmesi talep edilmiştir. Kıbrıs meselesinin Kıbrıs'taki Rum ve Türkleri ilgilendiren bir husus olduğunu ifade eden kararda, Genel Sekreterin iyi niyet misyonuyla müzakerelerin yapılması çağrısında bulunulmuştur. Bütün göçmenlerin yerlerine dönmesi gerektiğini ve bu doğrultuda da önlemler alınması gerektiği de kararda yerini bulmuştur.

Birleşmiş Milletler bu karar haricinde 20 Kasım 1975 tarihinde 117 lehte 1 aleyhte ve 9 çekimse oyla bir diğer kararı kabul etmiştir. Bu kararın aleyhte oyu Türkiye'ye ait iken, çekimser oyları Şili, Gambiya, İsrail, Ürdün, Fas, İran, Pakistan, Suudi Arabistan ve Amerika Birleşik Devletleri'ne ait olmuştur. Bu karar da yapılan görüşmelerde takdire şayan bir gelişme yaşanmadığı not edilerek, krizin devamından endişe duyulduğu ifade

edilmiştir. Yukarıdaki karar ile hemen hemen aynı maddelere sahip olan bu kararda farklı olarak nüfus değişimine yönelik tek taraflı davranışlardan kaçınılması gerektiği söylenmiştir. (Atay, 2002, s.307-309)

Bu arada yine önemli bir gelişme meydana gelmiş ve 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) ilan edilmiştir. Bu federe devletinin yasama görevi için 50 üyeli bir kurucu meclis kurulmuş ve 8 Haziran 1975 tarihinde halk oylamasıyla geçerli oyların salt çoğunluğunu alan Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası 17 Haziran 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti Resmi Gazetesinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Türk toplumu zaten hali hazırda milletlerarası antlaşmalar ve anayasa ile idari otonomiden çok daha ötede devlet yetkileri kullanma hakkı kazanmıştı. Ancak Türk toplumunun yerleştiği sınırlar net değildi. Rum kesimi kurulan düzeni bozma yönünde faaliyetlerde bulunduktan sonra Türklerin güvenliğini sağlama adına barış harekâtı düzenlenmiş ve harekât alanının bittiği yerde de "Yeşil Hattın" çizilmesiyle Türk ve Rum toplumu arasındaki sınırlarda belli olmaya başlamıştır. 1960 Lefkoşa Antlaşmaları ile fonksiyonel federalizm tipi olarak beliren Kıbrıs Cumhuriyetinin sınırları coğrafi federalizm'e kavuşmaya başlamıştır. (Eroğlu, 2011, s.126) Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulduğu gün açıklama yapan Rauf Denktaş böyle bir kararın elzem olduğunu söyledikten sonra asıl amacın iki kesimli federasyon çerçevesinde Kıbrıs Rum Kesimiyle birleşmek olduğunu söylemiştir. BM Güvenlik Konseyi bu ilanı esefle karşıladığını söylemiş ve BM gözetiminde görüşmelerin başlatılma çağrısında bulunduğunu açıklamıştır. Bakıldığında KTFD'nin ilanı gecikmiş bir adımdır. Çünkü Türkiye Ada'nın kuzeyinde hâkimiyetini kurmuş ancak mevcut durumu hukuksal açıdan onaylatmayı başaramamıştır. Makarios ise Ada'ya dönmüş ve Türkiye'nin de hukuken Ada'dan askerlerini çekmesi gerekmiştir. Diğer yandan Birinci Cenevre Konferansında alınan kararlar da unutulmaya başlanmıştır. Bu arada ifade etmek gerekir ki Ada'da ekonomik olarak ciddi bir bunalım yaşanmıştır. Ekonomik olarak hayat durmuş tüm gereksinimler neredeyse Türkiye'den karşılanmaya çalışılmıştır. Kuzey'de ekonomiye de canlılık kazandıracak bir otoritenin yokluğu bazı önlemlerin alınmasını elzem kılmıştır. Örneğin, 2 Mayıs 1974 tarihinde bir yönetmenlik yayınlanarak Türk bölgelerindeki iş gücü açığını kapatabilmek amacıyla 40.000 kişi getirilmiştir. Bu daha sonradan Rumların eleştireceği noktalardan birisi olacaktır.

Güvenlik Konseyindeki tartışmalarda ise Kıbrıs Türk temsilcisi iki toplum arasındaki ayrılığa Rum tarafının yapmış olduğu hareketlerin neden olduğunu ve 1960 düzenine dönülemediğini ifade etmiştir. Ancak Türk Federe Devletinin ilanı Güvenlik Konseyi üyelerince tamamen esefle karşılanmış ve Makarios önderliğindeki Kıbrıs Cumhuriyeti muhatap alınmaya devam edilmiştir. (Nejatgil, 1982, s.51)

Kıbrıs sorununun esasında iki toplumu ilgilendiren bir sorun olduğuna inanan Türkiye, konunun BM'de tartışılmasına sıcak bakmamıştır. BM'de sağlanacak çözüm girişimlerini engellemek amacıyla 20 Kasım 1975 tarihli Genel Kurul kararında olumsuz oy kullanmış ve karar doğrultusunda bir çözüm getirilme çabalarını engellemek istemiştir. Bu çıkmazdan kurtulabilmek amacıyla Türkiye Dışişleri Bakanı Çağlayangil ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Bitsios arasında 12 Aralık 1975 tarihinde Brüksel Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmada esas amaç karşıt görüşlerin uzlaştırılması olmuştur. Taraflar iki cemaat temsilcilerinin aralarındaki görüşmeleri ön şart ileri sürmeksizin toprak meselesi, federasyon ve merkezi hükümetin yetkileri gibi konuları B.M. Genel Sekreterine çağrıda bulunarak belli bir gündem dâhilinde paket antlaşmasına ulaşarak çözmeye çalışacağı söylenmiştir. Sözü edilen konuların ayrıntıları alt komite tarafından inceleneceği ve ihtiyaç duyulması halinde Türk ve Yunan uzmanlarında komiteye davet edilebileceği ifade edilmiştir. Her iki bakan cemaat temsilcilerini Genel Sekreterin çağrısına olumlu cevap vermesi ve ilk görüşmelerin Genel Sekreterin nezaretinde olabildiğince erken bir şekilde gerçekleştirilmesi yönünde çağrıda bulunmuştur. Ada'daki iki toplum arasındaki müzakereler neticelenene kadar paket antlaşmasının muhtevası gereği vuku bulacak ara antlaşmaların içeriğini açıklamaktan kaçınacağı ve gelişmeleri şüpheye düşürecek beyanatlardan kaçınacağı karara bağlanmıştır. (Toluner, 1977, s.445-446) Brüksel antlaşması çerçevesinde Kıbrıs sorununun anayasal ve topraksal konularında öneri değişiminde bulunulması kararı alınması ve bu konuları inceleyecek olan heyetin oluşturulmasına olumlu bakılmış olmasına rağmen, Kıbrıs Rum tarafı antlaşmayı uygulamaktan kaçınmıştır. Sonuçsuz kalan bu mutabakat Glafkos Klerides'in istifasına neden olmuştur. Esasen Rumların buradaki geri adımının sebepleri Enosis ısrarı ve iki bölgelilik fikrinin uygulanmamasıdır. Türk tarafı ise iki bölgeli ve iki toplumlu bir federal cumhuriyetin kurulmasının taraftarı olduğunu ifade etmiş, her federe devletin idaresi altında olacak toprağın genişliğine dair kriterlerin tespitinin zaruri olduğunu savunmuştur.

Bu sözünü etiğimiz Türk kriterleri KTFD'nin Yasama Meclisinde 5 Kasım 1976 tarihinde kabul edilmiştir. (Sisav, 1990, s.17)

Diğer yandan BM Güvenlik Konseyi'nin 367 sayılı kararıyla yapılan çağrıya uyan taraflar (Fırat, 2001, s. 764-765) BM Genel Sekreteri gözetimi altında Viyana'da toplanmıştır. Daha sonra Denktaş ve Makarios 'Dört İlke Antlaşması' olarak da ifade edilen antlaşmayı imzalamıştır. Bu antlaşmada bağımsız, tarafsız ve iki toplumlu federal bir devlet amacı taşındığı ifade edilmiş ve iki toplumun yönetimindeki bölgelerin serbest dolaşım, yerleşim özgürlüğü, mülkiyet hakkı ve bazı belli konular ışığında tartışılması gerektiği söylenmiştir. Diğer yandan, İki toplumlu federal bir devlet esası Kıbrıs Türk toplumu için çıkabilecek belli uygulama sorunları da dikkate alınarak her iki cemaatin sahip olduğu bölgelerdeki ekonomik uygulanabilirlik, üretkenlik ve mülkiyet hakları gibi meselelerin tartışmaya açık olacağı ifade edilmiştir. Merkezi Federal Hükümetin gücü ve yetkileri ise ülkenin birliği ve Kıbrıs'ın iki devletli özelliği korunarak yapılacağı söylenmiştir.

Ayrıca, 19 Mayıs 1979 tarihinde ise bir araya gelen Denktaş ve Kipriyanu arasında '10 Nokta Antlaşması' imzalanmıştır. Bu antlaşma bir nevi Denktaş-Makarios Antlaşmasının teyidi niteliğinde olmuştur. Bu antlaşmaya göre tüm anayasal ve toprak meseleler değerlendirilecek ve Maraş'ın tekrar iskânı üzerinde anlaşmaya varılmaya çalışılacaktır. Maraş üzerinde anlaşma sağlanırsa diğer mutabakata varılan meselelerde vakit kaybetmeksizin uygulamaya konulacaktır. Diğer yandan Ada'nın askersizleştirilmesi öngörülmüş ve buna ilişkin sorunların da müzakere edileceği ifade edilmiştir. Son olarak da, cumhuriyetin başka bir devletle tamamen veya kısmen birleşmesine karşı olunacağı ifade edilmiş ve herhangi bir biçimde taksime veya ilhaka karşı garantilerin verileceği söylenmiştir. (Hakkı, 2007, s.195-196)

Tabi ki 10 Nokta Antlaşması akabinde toplumlararası görüşmeler Lefkoşa'da 15, 18, 20 ve 22 Haziran 1979 tarihinde devam etmiştir. Ancak Rum kesimi antlaşmanın anayasal ve bölgesel kısımlarında bulunan ve uyuşmazlığın temelinde yatan sorunların çözümünü öngören maddeleri kabul etmemiş ve Türk kesimi üzerinde uygulanan ambargonun kaldırılmasını reddetmiştir. Dahası, Rum kesimi hızla sorunu birçok uluslararası kuruluş ve toplantılarda uluslararasılaştırma çabasına girmeye başlamıştır. Örneğin BM Genel

Kuruluna konuyu getiren Rumlar, 20 Kasım 1979 tarihinde karar çıkarttırmıştır. Bu kararda 10 Nokta Antlaşmasına olan destek ifade edilmiş ve Kıbrıs Cumhuriyetinden yabancı askerlerin derhal çekilmesi istenmiştir. Aynı zamanda, mültecilerin yerlerine gönüllü olarak gitmesini sağlayacak önlemlerin alınması çağrısında bulunulmuş ve toplumlararasında görüşmeleri ilerletme amacıyla *ad hoc* (geçici) komite kurulması öngörülmüştür. Ancak istenilen bu komite kurulamamıştır. Esasında bakıldığında bu kurulması planlanan komite fikri kendi içinde çelişkiler barındırmaktadır. Çünkü kurulacak olan *ad hoc* komite ile birlikte toplumlararası görüşmelerin mahiyeti de değişecek ve soruna taraf olmayan devletlerin soruna müdahil olmasının yolu açılacaktı. Diğer yandan BM Genel Sekreterinin Mart 1980'e kadar ilerleme kaydedilip kaydedilmediği hususunda karar almak için yapmış olduğu iyi niyet misyon'u da (*Good Offices*) boşa çıkarılmış olacaktı. Aynı zamanda, mültecilerin gönüllü olarak yerlerine dönmeleri için gerekli tedbirlerin alınma çağrısı, Viyana görüşmelerinin 3'cü diliminde tarafların karşılıklı nüfus mübadelesi konusundaki kararıyla da alakasız olmuştur. Karardaki tüm yabancı askerlerin Ada'dan çekilmesi gerektiği kararı Ada'da ki kargaşa ve çatışma ortamı yatıştırılmadan istenmesi, kararın yapıcı bir tutumdan uzak olduğunu bize göstermektedir. Bu arada ifade etmek gerekir ki BM kararlarını alma sürecinde sadece Rum tarafını dinlemeye devam etmiş ve Türk tarafını dinleme tenezzülünde bile bulunmamıştır. (Nedjatigil, 1982, s. 61-62) Bu tutumuyla BM *audi alteram partem* ilkesine[27] aykırı davranmış ve hukuku çiğnemiştir.

Türk tarafı ilk kez eşitliğe dayalı federasyon önerisini 1977 yılında ortaya atmıştır. 31 Mart 1977 tarihinde Viyana görüşmelerinin altıncı turunda Rum tarafı Türk tarafına bırakılan yerlerin sınırlarını gösteren bir harita vermiştir. Ayrıca bunları açıklayıcı bir metin ile sorunun çözümü açısından uygulanabileceğini düşündüğü bazı ilkeleri de sunmuştur. Önceki metinlerden pek farkı olmayan bu metinde önemli bir unsur Rum tarafının Türk tarafına %20'lik bir alan bırakmasıdır. Bu aşamaya kadar şifahi olarak söylenmese de bir belge ile Rum kesimi iki bölgeliliği kabul etmiştir. Ancak Türk tarafı da kendi anayasal tekliflerini sunduktan sonra her iki tarafta birbirlerinin önerilerini kabul etmemiş ve anlaşmaya varılamamıştır. Özellikle ifade etmek gerekir ki Viyana

[27] Bu ilkeye göre hukuken taraflardan her birinin dinlenmesi gerekir. Detaylı bilgi için bkz. Duhaime's Law Dicionary http://www.duhaime.org/LegalDictionary/A/AudiAlteramPartem.aspx 30.03.2015

görüşmelerinden bir sonuç alınamamasında Rum kesiminin meseleyi uluslararası alana taşımaya çalışması etkili olmuştur. Bu durum doğal olarak Türk tarafının tepkisine neden olmuş ve Denktaş 16 Ağustos 1977 tarihinde verdiği bir demeçte bağımsızlık ilanının gerekliliğinden söz etmiştir. Viyana görüşmeleri olmak üzere diğer tüm antlaşmalarda Rum kesimi Türk kesiminin ekonomik ve politik gelişimini engelleyerek izolasyon durumlarının daimi olmasını istemişlerdir. Rum tarafı kendi lehine bir düzenin inşa edilmesi için Kıbrıslı Türkler üzerindeki izolasyon baskısının daimi olmasını olmazsa olmaz şartlardan biri olarak görmüştür.

Ecevit hükümeti 1978 yılında iş başına geçmesinden sonra Kıbrıs sorununun çözümü için girişimlerde bulunmuştur. BM Genel Sekreteri Waldheim 15 Ocak 1978 tarihinde Denktaş ve Kiprianu ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Türk tarafı da kendi önerilerini bu vesileyle 13 Nisan 1978 tarihinde bizzat BM Genel Sekreter Waldheim'e sunmuş ve Waldheim bu önerileri somut ve özlü olarak nitelemiştir. Bu öneriler iki toplumlu ve iki kesimli federal devlet esasına dayanmıştır. Ayrıca, Türk tarafı Waldheim'e bir haritada toprak konusuna ilişkin bazı öneriler de sunmuştur. Türkiye'ye ABD tarafından uygulanmakta olan ambargoyla ilgili olsa gerek Kiprianu 19 Nisan 1978 tarihinde kendisine sunulan bu önerileri tamamıyla kabul edilemez olarak nitelendirmiştir. Bu arada Denktaş ABD'ye giderek görüşmelerde bulunmuş ve toplumlararası görüşmelerin devamını arzuladığını belirtmiştir. Denktaş, görüşmeler ilerlediği takdirde Rumların tekrar Maraş bölgesindeki ev ve işlerine dönebileceğini söylemiş ve Uluslararası Lefkoşa Havaalanının tekrar faaliyete geçebileceğini belirtmiştir. Bu gelişmeler arasında Türkiye üzerinde ki ABD ambargosu da 1978 yılında kaldırılmıştır. (Tamçelik, 2013, s.742-743)

Kıbrıs sorununun çözümü adına ABD, İngiltere ve Kanada tarafından tasarlanarak ortaya konulan 12 maddelik bir öneri BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim tarafından Kasım 1978 tarihinde iki tarafa sunulmuştur. Buna göre dış ilişkiler, savunma, para birimi, merkez bankacılık, dış ticaret ve gümrük gibi konuların merkezi hükümetin yetkisinde olacağı federal bir düzen ortaya konulmuştur. Diğer yandan iki meclisli bir parlamento öngörülmüş ve bu meclislerin birisinde her iki toplum eşit bir biçimde temsil edilirken, diğerinde nüfus oranlarına göre temsil edileceği karara bağlanmıştır. 1959-1960 yılındaki düzende olduğu gibi bu planda da Rum Cumhurbaşkanlığı ve Türk Cumhurbaşkanı Yardımcılığı pozisyonları devam ettirilmiştir. Önemli olarak Türk ve Yunan kuvvetlerinin

Ada'daki oranı 1960 düzeninde olduğu gibi belirlenmiş (950 Yunan, 650 Türk) ve Rumların Maraş'a tekrar yerleşimi öngörülmüştür. Ancak bu öneri de 1977 Antlaşmaları doğrultusunda düzenlenmiş olmasına rağmen, Rum tarafının üç önemli hak olan mülkiyet hakkı, hareket serbestîsi ve yerleşim özgürlüğü konularında yetersiz olduğu iddiasıyla reddedilmiştir. (Varnava, Faustman 2009, s.15-16) Ancak BM inisiyatiflerine devam etmiş ve Waldheim Kıbrıs'a ziyarette bulunmuştur. Genel Sekreter, 1977 Antlaşmasının kabulünü teyit etmiş, adanın askersizleştirilmesi ve istikrarı bozacak faaliyetleri yasaklayan birçok öneri ortaya koymuştur. Maraş konusu yine öncelikli konulardan biri olmuş ve sorunun anayasal ve bölgesel yönleri çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Kısa süre sonra Lefkoşa'da yeni görüşmeler başlamış fakat kısa sürmüştür. Çünkü Türk tarafı ilk aşamada hemen Maraş'ın konuşulmasını istememiştir. Waldheim daha sonra Kıbrıs Türkleri üzerindeki ambargo'nun kaldırılması ve Maraş'ın sivil kontrole verilmesi gibi pozitif bir atmosfer yaratabilecek geçici antlaşma önerileri sunmuştur. Antlaşma aynı zamanda Viyana görüşmelerinin birinci etabında görüşülen Lefkoşa Uluslararası Havaalanı'nın açılmasını öngörmüştür. 9 Ağustos'ta BM Genel Sekreteri'nin özel temsilcisi Hugo Gobi tarafından yeni müzakerelere girişilmiş ancak tarafların iki toplumluluk-iki bölgelilik kavramı üzerindeki tanımları aynı olmamış ve bu yüzden görüşmeler yine çıkmaza girmiştir. (Varnamva, Faustman, 2009, s.16) BM Genel Sekreteri Waldheim'in özel temsilcisi olarak Gobi, Denktaş ve Kiprianu ile bir dizi görüşmelerde bulunmuştur. Bu görüşmelerde Maraş konusundaki gelişmeleri olumsuz yönde etkileyebilecek tutum ve davranışlardan kaçınma ve normal koşullara dönme; karşılıklı güven ve iyi niyet unsurunun geliştirilmesi; anayasal ve toprak sorunlarının geliştirilmesine ilişkin kararlar alınmıştır. (Tamçelik, 2013, s.744) Gobi bu müzakerelerden sonra 'Değerlendirmeler' adlı öneriler dizisini taraflara sunmuştur. Bu önerilere ilk tepki Türk tarafından gelmiş ve bu önerilerin toplumlararası görüşmelerin ana ekseni olarak dikkate alınabileceğini ancak kapsamlı bir çözüm için dikkate alınamayacağını ifade etmiştir. Gobi çözüm için hazırladığı haritada ada'daki toprağın %62,5'ini Rumlara, %25,5'ini Türklere bırakmıştır. Ancak Gobi bu haritayı hazırlarken ilgili taraflarla tam anlamıyla bir müzakereye girişmemiş sadece dar bir kesimle görüşmüştür. Harita ile birlikte Gobi günümüzde KKTC (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) sınırları içerisinde yer alan 47 adet yerleşim biriminin Rumlara bırakılmasını öngörmüştür. Bu da 172 bin dönüm araziye tekabül etmektedir. Özellikle bu harita konusunda New York'taki zirvede daha çok Türk tarafından tavizler

istenmiştir. Bu yüzden Denktaş antlaşma zemini olarak kabul edilen Gobi haritasını kabul etmemiştir. (Tamçelik, 2012, s.1036-1037)

Bu arada, belirtmemiz gereken bir husus var ki o da Kıbrıs Rum tarafının Kıbrıs sorunun Denktaş-Kiprianu antlaşmasında olduğu üzere iki toplumlu-iki kesimli, bağımsız, bağlantısız bir federal cumhuriyet çerçevesinde çözümleneceğini kabul ederken, bir yandan da iyi niyete tamamen aykırı bir biçimde sorunu uluslararası alana taşımaya çalışmasıdır. Sorunun hiç şüphesiz uluslararası mecraya götürülmesi BM Genel Sekreterine ve Güvenlik Konseyine verilen iyi niyet (*Good Office*) görevine karşı saygısızlık anlamı taşımıştır. (Cerrahoğlu, 1991, s.35) Rumlar sorunu 1979'da Kolombo, Ağustos 1970'da Losaka ve Eylül 1979'da ise Havana'da yapılan Bağlantısızlar konferansı başta olmak üzere diğer konferanslara taşımışlardır. (Ertekün, 1984, s.25) Bu anlamda Rum tarafının konuyu soruna taraf olmayan ülkelerin önüne çıkararak meseleyi daha da çetrefilleştirmeye çalıştığını ve lehine olan uluslararası konjektür'ü en iyi şekilde kullanmaya çalıştığını söylememiz mümkündür.

Ayrıca Türk tarafı açısından önemli ola bir diğer gelişme ise 1979 yılında Fas'ta toplanan İslam Konferansı Örgütü'nün Dışişleri Bakanları Konferansında yaşanmıştır. Bu toplantıda Kıbrıs Türk Müslüman Topluluğunun konuk statüsünden gözlemci statüsüne karar verilmiş ve Rumların ekonomik boykotundan zarar gören Türk toplumuna yardım çağrısında bulunulmuştur. (Fırat, Kürkçüoğlu, 2001, s.794) Olumlu geçen bir diğer IKÖ toplantı ise 25-28 Ocak 1981 tarihinde Mekke ve Taif'te yapılan 3. İslam Zirve Konferansıdır. Daha önce Türk toplumu gözlemci sıfatıyla ve "Kıbrıs Müslüman Türk Topluluğu" olarak İKÖ toplantılarına katılırken, Mekke toplantısında Denktaş başkanlığındaki Kıbrıs Türk heyeti "Kıbrıs Türk Federe Devleti" olarak toplantıya katılmış ve bu da konferans belgelerine geçmiştir. (Fırat, Kürkçüoğlu, 2012, s.127-128)

Tarafların görüşlerini 1981 yılına kadar çeşitli aralıklarla ortaya koymuştur. Hatta Genel Sekreter Kurt Waldheim'in '*iyi niyet girişimleri*' sonra '*arabuluculuk*' ve hatta '*uzlaştırıcılık*' seviyesinde girişimleri olmuştur. Waldheim görev süresi sonlarında da toplumlararası görüşmelerde çözüm sağlamak için birçok girişimde bulunmuş ancak bu girişimler de sonuçsuz kalmıştır. Bakıldığında 1979 yılından 1983 yılına kadar iki taraf temsilcileri arasında yaklaşık 250 görüşme gerçekleştirilmiştir. Fakat bunlarda herhangi bir

sonuç elde edilememiştir. Bu gelen üst üste çözümsüzlük üzerine Waldheim, Kıbrıs'taki aracılık misyonunu 'kadri *bilinmeyen ve heves kırıcı*' olarak nitelemiştir. (Tamçelik, 2015, s.731)

Bu gelişmeler ışığında bakıldığında yeni ortaya çıkan bu duruma uluslararası hukuk'ta uygulanan devletlerin ve hükümetlerin milletlerarasında tanınması konusunda kuvvet kullanmak suretiyle gerçekleştirilecek fiili durumların batıl kabul edilmesi durumunun söz konusu duruma uygulanması hukuken mümkün görünmemektedir. Çünkü 1960 Antlaşmaları ile ortaya konulan bu düzen öncesinde Kıbrıs'ta belli bir egemen halk veya devletin varlığından söz etmek mümkün olmayacağından, antlaşmalar ile ortaya konulan anayasal düzeninde antlaşmayı imzalayan tüm taraf devletlerin milli yetkisine giren bir konu olduğunu görmemiz gerekecektir. Burada ortaya konulan *Sui Generis* (Kendine Özgü) düzen milletlerarasılaştırılmış ve Birleşmiş Milletlerde de kabul edilmiş bir düzendir. Bu anlamda sorunda bazı devletlerin kullandığı üzere BM sözleşmesinin 2 maddesinin 7'ci fıkrasındaki[28] milli yetkinin ihlali durumu, yine milletlerarası bir düzen olan 1959-1960 düzeni göz önüne tam anlamıyla ele alınmadan değerlendirilmesi *status quo*'nun değiştirilmesi gibi hukuka aykırı bir durum ortaya çıkarmaktadır.

1963-64 olaylarından sonra 1959-1960 düzenini bazı taraf ülkeler ve hatta taraf dışı olan ülkelerde dâhil uygulanamaz bir düzen olarak değerlendirilmiştir. Hukuken değerlendirmemizi zorlaştıran bu duruma baktığımızda 1959-1960 düzeni adeta Sayın Toluner'in de ifadesiyle tarafların ödün vermekten kaçındıkları bir prensipler deposu fonksiyonunu ifa eden bir düzen olmuştur. Taraf olsun olmasın bazı devletlerin hukuki durumlarını kuvvet kullanarak değiştirilemeyeceği prensibinde ısrar etmesi ve olası bu bir durumda oluşturulacak düzeni tanımayacağı açıklamalarına baktığımızda ise ilgili taraflar eleştirilen 1959-1960 düzeni haricinde bir düzen üzerinde anlaşamadıkça 1960 Antlaşmaları düzeni hukuken devam edecektir. Diğer yandan bu düzeni uygulanamaz olarak addeden ve düzeninde fiilen uygulanmamasına neden olan bir devleti destekler bir pozisyonda olup Türk tarafını suçlar bir vaziyette olmak ne kadar iyi niyet prensibiyle

[28] Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 2'ci maddesinin 7'ci fıkrası şu şekilde geçmektedir:"İşbu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletlere herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konuları işbu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz; ancak, bu ilke VII. Bölümde öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulamasını hiçbir biçimde engellemez." Birleşmiş Milletler Antlaşması için lütfen bkz. http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/35501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf 04.03.2015

bağdaştırılabilir ve hukuki olarak kabul edilebilir? (Toluner, 1977, s.244) Kanımızca da olayların değerlendirilmesinde 1960 Antlaşmalarının imzalanmasından sonraki süreçler ve gelişmelerin dikkatlice göz önüne alınarak değerlendirilme yapılması çok büyük önem taşımaktadır. Diğer yandan da Türkiye ve Yunanistan'ı süreçten dışlayarak, karar sadece Kıbrıs'taki Türk ve Rumlara aittir demekte hukuken pek mümkün değildir.

Bakıldığında Türkiye'nin Kıbrıs'taki darbe sonrasında Garanti Antlaşması'nın 4'cü maddesine dayanarak ilk aşamada istişare mekanizmasına başvurduğu görülür. Bu amaçla Başbakan Ecevit Londra'ya gitmiş, İngiliz Dışişleri Bakanı Callaghan ve Londra'ya gelen ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'in yardımcısı J. Sisco ile görüşmüştür. Bu görüşmede Türkiye, darbe ile birlikte Kıbrıs'taki durumun Yunanistan lehine değiştiğini, Türkiye ve Türk toplumunun haklarının darbe ile ihlal edildiği, bu durumunda yalnızca askeri müdahale ile Sampson idaresinin yönetimden uzaklaştırılmasıyla elde edilebileceği söylemiştir. Ecevit toplantıda; "*Kan dökülmesini ve NATO'da tamir edilemeyecek bir yara açılmasını istemiyorsanız harekâtı birlikte yürütelim. Türk ordularının İngiliz üstlerinden faydalanmasını kabul edin. Üstlerinizden Ada'ya girersek bu kansız olur. Sizi Garanti Antlaşması uyarınca göreve çağırıyorum.*" demiştir. Hiç şüphesiz bu konuşma İngilizlerin suratının asılmasına neden olmuş ve Ecevit'e Başbakan Wilson Sampson'un nasıl biri olduğunu bildiklerini ancak askeri bir girişime lüzumun olmadığını söylemiştir. Türk heyeti bu toplantı da olabildiğince ılımlı davranmıştır. Wilson, Yunanistan ile garantör ülke olarak görüşülmesi gerektiğini söyleyince Ecevit buna karşı çıkmış ve saldırgan taraf olan Yunanistan'ın garantörlük hakkını yitirdiğini söylemiştir. İngilizler olası müdahale de Sovyet tehlikesi olabileceğini söylemiş buna karşılık Ecevit Sovyetlerin müdahalesinin mantığa uygun olmadığı cevabını vermiştir. İngilizler her yolu denemiş ve Türkleri ikna edememiştir. Sonradan üstlerin Türk askerinin çıkarması için kullanılamayacağını söylemiştir. (Birand, 1990, s.71-74) Hatta daha sonra ABD temsilcisi Sisko'nun da çabaları işe yaramamıştır. BM'de yapılan bir toplantıda ise Makarios Yunanistan'ın işgal hareketinin Kıbrıs'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü tehlikeye attığını ve Türk toplumunun da tehlike içinde olduğunu belirtmiştir. Sonra da Yunanistan'a karşı BM'yi harekete geçmeye çağırmıştır. (Birand, 1990, s.96) Türk tarafının ortak harekât çağrıları yanıtsız kalmış ve Türk için tek taraflı müdahaleden başka seçenek kalmamıştır. Müdahale 20 Temmuz 1974 tarihinde Cumartesi günü gerçekleşmiştir. (Fırat, 2001, s. 742)

Tüm bu söylediklerimizde göz önüne alınırsa Türk tarafının hukuken müdahale için gerekli olan tüm prosedürü uyguladığı görülür. Burada tüm barışçıl yollar tüketilmiş buna karşın saldırgan olan Yunanistan devleti adadaki askerlerini çekmemiş ve işgal durumunu devam ettirmiştir. Buna göre bu devlet hukuksal açıdan olumsuz tutumunu devam ettirdiğinden Türkiye açısından adaya askeri bir müdahale hukuka aykırılığı kaldıracaktır. Keza adadaki Türk halkının hayatı tehlike altındadır. Bugünkü uluslararası hukuk sisteminde zorunlu bir yargılama mercii bulunmadığından, bu hukuki boşluk askeri müdahale ile durdurulabilir ve bu sayede saldırgan devletin tutumunu değiştirmesi sağlanabilir. (Tezcan, 1994, s.354) Bu anlamda Türkiye'nin Garanti Antlaşmasının IV maddesine dayanarak haklı gösterdiği bu harekatın amacı *status quo*'yu bozmak değil; *status qua'*yu sağlamak olmuştur. Yani burada Antlaşma ile yaratılan düzeni tekrar kurma amacıyla yapılan bu girişimin hukuki açıdan bir sorun yaratmadığı açıkça bellidir. Yani bu Türkiye'nin ve Türk toplumunun haklarını korunmasını sağlayan bir hukuki araçtan başka bir şey değildir.

Bunun yanında belirtmemiz gereken bir ayrıntı var ki o da Atina Yargıtay'ının 21 Mart 1979 tarihli kararıdır. Her ne kadar Yunanistan hükümeti müdahalenin hukuksuz olduğunu savunsa da Atina Yargıtay'ı 2658/79 sayılı kararıyla Londra ve Zürih Antlaşmalarına göre Türkiye'nin adaya müdahalesinin hukuka uygun olduğunu hükme bağlamıştır. Türkiye'nin yükümlülüklerini yerine getiren garantör devletlerden birisi olarak ifade eden mahkeme, esas kabahatin darbeyi hazırlayan, icra eden ve müdahalenin koşullarını hazırlayan subayların olduğu açıklamıştır. (Cerrahoğlu, 1991, s.16)

Diğer yandan Türk toplumunun darbe ile birlikte haiz olduğu hak ve çıkarlarının korunması için harekete geçme hakkının bir antlaşma ile de tanınması gibi bir zorunluluk yoktur. Burada meşru müdafaa hakkı BM Sözleşmesinin 51'inci maddesinde de belirttiği üzere milletlerarası hukukun tüm devletlere tanımış olduğu bir haktır. Esasen Garanti Antlaşmasının IV' üncü maddesinin kaynağı da bu maddedir. Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk toplumunun haklarının ortadan kaldırılmasını amaçlayan silahlı müdahale karşısında, Türkiye'nin müdahalesi "zorunluluk bulunması" ve "nispilik" gibi şartlar açısından hukuka uygun düşmektedir. Çok önemli olarak Türk ordusunun adadaki hâkimiyetini sürdürmesi de Rum tarafının çözüm sürecini baltalamaya yönelik faaliyetleri dikkate alındığında hukuka uygun olmadığını iddia edilemez. Çünkü Ada'daki Türkiye'nin hakları sonradan

verilmiş haklar değil aslen kazanılmış olan haklardır. Rum tarafı Türk tarafının antlaşmalarla kurulmuş eşit haklarına karşın, azınlık statüsünde ve göstermelik bazı haklar ile yönetilecek bir topluluk olarak görmekte ve 1960 Antlaşmalarının ortadan kaldırılmasını istemektedir. Ortada tam mutabakata varılmış bir düzende kurulamadığından var olan düzen üzerinden değerlendirme yapmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu bağlamda da Türk tarafının haklarını silahlı bir şekilde gasp etmek isteyen bir girişime karşı BM Sözleşmesinin 51'ci maddesindeki meşru müdafaa hakkını kullanmasından daha doğal bir şey olamaz. (Toluner, 1977, s. 270-271)

20 Temmuz 1974 tarihinde gerçekleştirilen Güvenlik Konseyi toplantısında taraflar argümanlarını ortaya koymaya çalışmışlardır. Rum tarafının Garanti Antlaşmasının IV üncü maddesinin hükmünü "*dıştan gelen*" müdahalelere karşı uygulama alanı bulacak bir garanti olarak nitelendirmiştir. Ancak dıştan gelecek müdahaleler karşısında uygulama alanı bulacak olan antlaşma İttifak Antlaşması iken iç durumlarda uygulanacak olan ise Garanti Antlaşması olarak belirlenmiştir. Keza ortaklaşa hareket edilemediği takdirde Türkiye'ye saklı tutulan tek başına harekete geçme hakkı Türk toplumunu korumaya yönelik bir uygulama olduğu malumdur. Bu bağlamda toplantı da Türk tarafını değil sadece Rum tarafını temsil eden Kıbrıs temsilcisinin Türkiye'nin yanında Yunanistan'ı da suçlayarak adaya müdahalelerini Kıbrıs'ı korumakla yükümlü olan devletlerin Kıbrıs'ı istilası olarak ortaya koyması antlaşmaların çıkara uygun bir biçimde yorumlanmasının en büyük örneklerinden birisini oluşturmaktadır. (Toluner, 1977, s.273)

Her şeyden önce bu iddiaların hukuki dayanağının olmadığını çeşitli örneklerden ve çeşitli ünlü hukukçuların görüşlerinden yola çıkarak anlayabiliriz. Taraf devletlerin antlaşmalarla sağladığı egemenliği kısıtlayıcı maddelerin hukuki olarak görüldüğü ve antlaşmalara dayanarak yapılacak müdahale'nin yasal olduğunu Vattel, Phillimore, Oppenheim, Lawrance, Hodges ve Westlake gibi hukukçularda ifade etmektedir. Hatta Yunan yazarlar Seferiades ve Tenekides'de antlaşmalarla sağlanacak olan müdahale hakkının uluslararası hukukun oturmuş kuralı "*içişlerine karışmazlık*" ilkesinin istisnası olacağını söylemektedir. 22 Mayıs 1903 tarihinde A.B.D ile Küba arasında imzalanan antlaşmada Küba'nın bağımsızlığının, kişilik haklarının ve özgürlüklerinin korunması adına hükümetin istikrarının sağlanması amacıyla Küba ABD'ye müdahalede bulunma hakkı vermiştir. Diğer yandan, 26 Şubat 1921 tarihinde Rusya ve İran arasında imzalanan

antlaşmada da İran'a karşı haksız saldırıyı veya Rusya'ya ve müttefiklerine karşı İran topraklarından yapılacak herhangi bir saldırıyı İran hükümeti durduramazsa Rusya İran topraklarında asker sokarak operasyon yapma hakkına sahip olacağı belirtilmiştir. Ancak tehlike ortadan kalktığında İran topraklarından Rusya birliklerini çekeceği şarta bağlanmıştır. Yine aynı şekilde Prusya'ya 1808 yılında Napolyon tarafından ordusunu 40,000 den daha fazla olmaması şartını koymuştur. Görüldüğü gibi bu tarz kısıtlamalar bağımsızlığı ortadan kaldıran düzenlemeler olmamıştır.

Kıbrıs konusunda ortaya koyabileceğimiz önemli argümanlardan birisi "*Volenti Non Fit İnjuria*" ilkesidir. Bu ilkeye göre devlet antlaşmalarla kurulan müdahale hakkını hukuki temellere dayanarak kullanabilmektedir. Türkiye'nin müdahalesinde de bu hukuki temel bulunmaktayken, Yunanistan'ın Ada'ya darbe ile müdahalesi Ada'nın kurulmuş düzenine ve egemenliğine aykırı bir müdahale olmuştur. (Kareklas, 2011, s.6-9)

1975 yılında Hindistan'dan gelen Ada'daki askerlerin geri çekilmesi gerektiği önerisine karşı çıkan Suudi Arabistan ve Pakistan önerisi dikkat çekicidir. Türk tarafının görüşünü benimseyen bu devletler yabancı kuvvetlerin Ada'yı terk etmesi ve göçmenlerin yerlerine dönmesiyle sorunun çözülemeyeceğini savunmuştur. Bu ülkeler askerler çekildiğinde ve göçmenler de yerlerine döndüğünde Türklerin haklarını kimin garanti edeceğini sormuştur. Bunu yapmanın Türk toplumunu Rumların insafına terk etmek olacağından gerçekçi bir yaklaşım olmayacağını savunmuşlardır. (Toluner, 1977, s.433) Gerçektende bakıldığında her seferinde Türkleri azınlık statüsüne sokan açıklamalarda bulunmaktan hiçbir zaman çekinmeyen Rum kesimi, düzeni bozan taraf olduğunu unutarak siyasi çözüme kavuşabilmek için Türk askerinin geri çekilmesi gerektiğini savunmuştur. Burada Rumların eşitlikten anladığı tarafların ortak iradesiyle alınan 1960 Antlaşmasındaki eşitlik değil, kendilerinin tam hâkim olduğu bir Ada'da Türklerin gelişmiş azınlık haklarına sahip olacağı bir düzendir. Türkiye Kıbrıs Adasında Rumlarla eşit haklara sahip bir toplumdur. Türk tarafının düzene geri dönüş çağrıları her seferinde yanıtsız bırakılmıştır. Kıbrıs Türk toplumu kendisine tanınan haklardan vazgeçmesi demek hukukun kendisine tanıdığı self determinasyon hakkından vazgeçmek anlamına gelir ki bunu hiçbir toplum kabul edemez. İkinci müdahale ile Türklerin haklarını garanti altına almak isteyen Türk askerinin Ada'yı terk edememesi de Rum tarafının kendilerini Ada'nın

hâkimi olarak görmesinden kaynaklanmış ve Rumlar kurulan düzene geri dönmek istememişlerdir.

1960 Antlaşmaları ile Türklere Rumlar ile birlikte kurucu ortak vasfının verilmiş olduğu gerçeği Rumlar tarafından kabullenilememiştir. Kıbrıs Türk halkı kendi yaşam alanında egemen haklara sahip iken aşamalı bir şekilde Rumlar tarafından devlet yönetiminden dışlanmıştır. 1974 Cenevre Antlaşması'nda belirtildiği gibi Kıbrıs Ada'sında iki ayrı yönetim bulunmaktadır ve Rumlar Kıbrıs'ta Türkleri temsil etmemektedir. (Altınkaş, 2012, s.54) Self determinasyon hakkının egemen ve bağımsız bir devleti parçalamak için kullanılamayacağı bir gerçektir. Ancak, BM Genel Kurulu'nun 1970 tarihli 2625(XXV) sayılı kararında da ifade edildiği gibi insan haklarına saygılı, genel iradede tüm halkın hakça temsilini temin eden bir devleti yıkmak için kullanılamayacağı açıkça belirtilen bu hakkın, adı geçen ilkeleri uygulamayan otorite'ye karşı rahatlıkla kullanılabileceği söylememiz mümkündür. Bu bağlamda Türkler ile ortak yönetimi paylaşan Rum tarafının kabul edilen düzeni bozan taraf olarak azınlık oldukları iddiasıyla Türk toplumunun self determinasyon hakkına tecavüz etmesine karşı Türkiye'nin gerekli müdahaleleri yapmasından daha doğal bir şey olabilir mi? (Arsava, 1994, s.49-50)

Bu arada yukarıda söz ettiğimiz ilgili BM Genel Kurul kararının herhangi bir ülke de yaşayan toplumlara dahi uygulanabilmesi söz konusu iken, (Pazarcı, 2009, s.142) adanın kurucu ortağı olan bir toplumun bu hakkı kullanamayacağını söylemek kanımızca hukuka pek uygun düşmeyecektir.

Yunanistan 1964-1967 tarihleri arasında Türkiye'nin askeri bakımdan zayıf olduğunu düşünerek Enosis'in olası olduğunu düşünmüştür. Ayrıca, Cunta yönetimi altındaki Yunanistan'ın Makarios'un bağımsız politikalarından rahatsızlık duyup kendisine askeri bir darbe düzenlemesi (Gürel, 1993, s.63) daha önceden de belirttiğimiz gibi Kıbrıs Türk ve Rum halklarının egemen iradesine dayanan Kıbrıs Cumhuriyetinin egemenliğine saldırı olmuştur. Türkiye'nin Kıbrıs Türk halkının siyasi ve hayati güvenliği tehlikede iken Türkiye'nin yaptığı müdahale başta BM olmak üzere uluslararası toplum tarafından işgal olarak nitelendirilirken, Türkiye'de olduğu kadar Yunanistan'ın Ada'ya yapmış olduğu askeri darbe'nin uluslararası toplum tarafından tepki çekmemesi gayet düşündürücüdür.

Şüphesiz bu duruma etki eden faktörlerden birisi Yunan ve Rum diplomasisinin özelikle bağlantısız bloğundaki devletler nezdinde ki başarılı diplomatik girişimleri olmuştur.

Kıbrıs konusunda dikkate alınması gereken en önemli noktalardan birisi de bu adada iki ayrı toplumun yaşadığı gerçeğidir. Bu durum 1960 düzeninden önce de milletlerarası toplum tarafından tanınmış ve 1960 Anayasasını kuran antlaşmalar ile de fonksiyonel bir federal-konfederal devlet yapısı çerçevesinde iki topluluğun eşitliği ve ortaklığı çerçevesinde hukuken garanti altına alınmıştır. Günümüze kadar gelen uygulamalar açık bir şekilde göstermiştir ki Kıbrıs'ta birbirine 'eşit' ve 'temel ve meşru' haklara haiz iki toplum bulunmaktadır. Şüphesiz, uluslararası toplum tarafından tanınan bu gerçeğe dayanarak her iki toplumunda self determinasyon hakkını ve bu hakkın öngördüğü temel ve meşru hakkını muhafaza etmek amacıyla anayasal bir düzen istemeleri konusunda eşit haklara sahiptir. Kıbrıs Türk ve Rum tarafının bu haklarını tüm taraflara karşı bir hak olarak ileri sürme ayrıcalığına sahiptir. Fakat self determinasyon hakkına dayanarak sunulacak bir çözümün hem Türk hem de Rum tarafınca kabul edilmesi şarttır. Bu sözünü ettiğimiz herhangi bir çözümün her iki tarafında kabul etmesi zorunluluğu Ada'daki iki toplumunda eşitliğinin bir sonucudur. Bu yüzden Rum tarafınca bozulan 1960 düzeninden sonra tarafların bir anayasa üzerinde antlaşmasına kadar hem Türk tarafının hem de Rum tarafının ortaya atacağı görüşler sadece siyasi iddialar olarak değerlendirilebilir. Bu ortaya atılacak siyasi argümanlar ise ne kadar makul olduğu göz önüne alınmalı ve mevcut hukukun öngördüğü hak dağılımı üzerindeki etkileri bağlamında değerlendirilmelidir. (Toluner, 1977, s.459-460) Bu söylediklerimiz doğrultusunda diyebiliriz ki Makarios'un 13 maddelik önerisi ile gelişen, Rum tarafının Türk tarafına göreceli olarak iyileştirilmiş azınlık haklarının verildiği ve kendilerinin egemen olduğu bir Kıbrıs Cumhuriyeti önerisinin rahatlıkla makul olmaktan uzak olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla Türk tarafının rızasını almayan bu önerinin hukuki bağlayıcılığı olduğu söylenemez. Tüm bu olanlarla birlikte kendilerinin de imza attığı 1959-1960 düzenine rağmen, Rum tarafının dünya'nın hiçbir yerinde hiçbir azınlığa bu kadar hakkın verilmediğini söyleyerek algı yönetimine başvurması kanımızca iyi niyet prensibiyle açıklanamayacağı gibi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin de kuruluş amacını ortadan kaldırmaya yönelik bir teşebbüstür. Türk tarafının bu haklarının bozulması karşısında, birçok çabalara ve müzakerelere rağmen Rum tarafının çoğunluğuna güvenerek *status quo* aleyhine olan tutumunu devam ettirmesi 1959-

1960 düzenine dönme umutlarını azaltmıştır. Kıbrıs Türk toplumunun haklarını korumak amacıyla Ada'ya garantör ülke olarak müdahale eden Türkiye'nin Türk toplumunun haklarının iadesi sağlanmamış olmasına rağmen askerini ada'dan çekerek Türkleri Rum toplumunun insafına terk etmesi düşünülebilir miydi? Böyle bir durum karşısında Rumlara karşı Türk toplumunun güvenliğinin garantisi kim olabilirdi? Şüphesiz Türkiye de böyle bir durumun yokluğu karşısında askerini Ada'da tutmaktan başka çare görememiştir.

Burada şöyle bir çıkarımda bulunmamız mümkündür. 1960 Anayasası ile iki toplumun eşitliğine dayalı bir devletin kurulmuş ve bu toplumlardan biri olan Türklerin kurulan düzenden hiçbir şekilde şikâyetleri olmamıştır. Ada'da Rumlar ile birlikte yaşamakta sakınca göremeyen Türk tarafı 1963 olaylarında kurulan *statu quo* un bozulmaması adına çalışmıştır. Ada'da Türk tarafının iradesi haricinde istedikleri gibi karar çıkaramayacağını bilen Rumlar, düzenin temel kurulma amacını yıkarak çoğunluk prensibine dayanan üniter bir devlet kurma çabası içerisine girmiştir. Esasen burada asıl amaç çoğunluk prensibi ile değiştirilecek düzende Enosis'in yolunu açmak olmuş, birlikte yaşamakta sakınca görmeyen Türk tarafı Rum tarafının iyi niyetli olmayan girişimleri karşısında Federal devlet yapısını istemekten başka çare görmemiştir. Federal devlet yapısı bakıldığında iradeleri ve istekleri farklı olan iki toplumun karşıt çıkarlarını en iyi şekilde uzlaştıran bir yol olduğu için önerilmiştir. Hal böyle iken Rum tarafının Türk tarafını Ada'da birlik ve bütünlüğünü bozarak ayrı bir devlet kurmakla suçlaması ne kadar mantıki olabilir? adada iki toplumun birlikte yaşıyor olmasına rağmen Türk toplumunun siyasi haklarına tecavüz eden Rum tarafı adada iki toplumun ayrılığına neden olan girişimlerin sorumlusu olmuştur. Buna rağmen Türk tarafı Rum tarafı ile ortak devlet kurma yönündeki tutumunu kaybetmemiş ve antlaşmalar ile varılmış esaslardan sapılmaması için hukuken ve fiilen önlemler alınması gerekmiş ve bu sistemde Federal sistem olarak görülmüştür. Bu bakıldığında kalıcı ve başarılı bir uygulama için olmazsa olmaz olarak görülmektedir. (Toluner, 1977, s.462) Bu doğrultuda, Kıbrıs'ta 1980 itibariyle başlayacak toplumlararası görüşmelerde Türk tarafının kurulmasını istediği düzeni 2 toplumlu ve 2 bölgeli federal devlet yapılı olarak ifade ederken, Rum tarafı ise güzel bir lütufta bulunarak 2 toplumluluğu kabul etmiş ancak 2 bölgeliliği kabul etmemiştir. (Fırat, 2012, s.106) Türk önerisi Rumların niyetleri konusundaki açıklamalara bakıldığında Türk toplumunun haklarını ortak bir Kıbrıs devleti içerisinde alabilecek en makul öneri olduğu açıktır.

Diğer yandan, Kıbrıs Rumlarının hem kendilerinin hem de milletlerarası toplumun Türklere tanıdığı ortaklık haklarını çiğnemek suretiyle düzeni lehlerine çevirmeye çalışması karşısında Türk toplumunun sahip olduğu hakları koruması, can ve mal güvenliğini muhafaza etmesi en temel ve meşru hakkıdır. 1960 düzeninin kurulmasına müteakip Rumlar Kıbrıs anayasasını ihlale başlamış, Enosis amacıyla zamanla şiddete başvurmuş ve önemli olarak da Türk tarafının devlet kademesindeki eşitlik ve ortaklık haklarını ihlal etmiştir. Hal böyle iken Rumların Türk tarafının ayrı varlığına ve eşit haklarına dayanan bir düzene itiraz etmeleri hukuken mümkün değildir. Akritas Planından 15 Temmuz 1974 darbesine kadar olan süreçte Rum devlet adamlarının yaptığı girişimlerle Türk toplumunun ne kadar zararlar gördüğü ve iki toplumun ayrı yaşamak zorunda bırakıldığı açıktır. Bu nedenle Rum tarafının hiçbir şey olmamışçasına Türk tarafında suçu bularak Enosis'i kolaylaştıracak olan çoğunluk prensibine dayalı üniter devleti istemesi anlaşılır bir durum değildir. Hiç şüphesiz, Türk tarafının sunmuş olduğu iki bölgeli federal devlet önerisi hayati olduğu kadar devlet içinde Türklerin haklarını da garanti altına alabilecek bir düzen olarak görülmüştür. 1960 düzeninden sonra en çok zarar gören taraf olan Türk tarafının haklarını kısıtlamak ve Rumların haklarını artıracak önlemlerde bulunmak anayasal düzeni bozan tarafı ödüllendirmekle eşdeğer olacaktır. Bu yüzden Türk tarafının rızası olmadan farklı bir düzen tesis edilemeyeceği, düzen tesis edilse bile tarafların rızasını almış ve hakkaniyete ve nisfete (*Ex aequo et bono*) uygun bir öneri sunulması gerekeceği açıktır. (Toluner, 1977, s.463)

Diğer yandan federal yapı ya da kantonal yapı arasında bir seçim yapılması konusunda ise Kıbrıs Türk ve Rum federe devletlerinin sınırları ve yetkileri önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci Cenevre konferansında Türkiye iki bölgelilikten ziyade bir ana kanton ile Lefke, Poli, Baf, Larnaka ve Karpas'ta adanın %34'ünükapsayacak altı kantondan kurulu özerk bir Kıbrıs Türk Bölgesi oluşturulması ve 48 saat içindesin de Rum ve Yunan kuvvetlerinin Türk bölgesini terk etmesi önerisi sunulmuştur. Ancak bu öneri Türk toplumunun güvenliğini sağlayıp sağlamayacağı yönünde yine spekülasyonlara yol açmıştır. (Arık, 2011, s.18) Toplumlararası görüşmelerde Türk toplumunun iki bölgeli federe devleti önerisine karşı Rum toplumu devlet üzerindeki hak dağılımını olabildiğince kendi lehine döndürmeye çalışmakta ve toprak mülkiyeti- nüfus oranı esası üzerinden gitmeye çalışmaktadır. Tabi ki de özellikle nüfus unsurunun yapılacak görüşmelerde bir

dayanak noktası olarak ileri sürülmesi Kıbrıs devleti idaresinde Türklere hukuken tanımış olduğu ortaklık ve eşitlik haklarının ihlali anlamına gelecektir. Böyle bir durum mevcut hak dağılımının yeni bir esasa göre düzenlenmesi ve kurulan düzenin değişikliği anlamına geleceğinden ilgili tarafların bu konudaki rızası ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda her iki tarafında hak ve hukuklarının eşitlik prensibini de dikkate alarak uzlaştırmak çok önemlidir. Diğer yandan, artık Türklerin kuzeye, Rumların da güneye yerleşmiş olduğu kaçınılmaz bir gerçekken insan hakları unsurunu öne sürerek bu durumun değişmesinde inat etmek yani tekrar insanların yerlerinden göçüne istemekte yine gayri insani bir durumun ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu da bu insanların aynı devlet çatısı altında barış ve güvenli bir şekilde yaşamasını zorlaştırabilir. (Toluner, 1977, s.464-465)

Tekrar federe devletlerin yetkilendirme sorununa dönersek bu sorunun siyasi bir sorun olduğunu ifade etmemiz gerekmektedir. Belli kesin bir anlamı olmayan bu kavram özellikle her devlette özel durumlara göre farklı kombinasyonların ürünü olabilmektedir. (Lüthem, 1950, s.305) Rum tarafı da toplumlararası görüşmelerde coğrafi federasyon prensibini Kıbrıs'ta azınlık-çoğunluk ilişkisi olarak değerlendirmiş ve esaslı yetkilerle donatılmış merkezi bir hükümetin kurulmasını amaç edinmiştir. Federasyon kavramı yukarıda ifade ettiğimiz gibi farklı biçimlerde istenen biçime sokulabilen ve kesin bir yapısı olmayan bir sistemdir. Bu bağlamda iki bölgeli olarak ifade edilen ve kurulması hedeflenen federal devleti merkezi yönetimin gücünü olabildiğince artırılırsa görüntüde federal ancak esasında üniter bir devlet yapısı karşımıza çıkar. Merkezi hükümetin ülkenin her kurum ve bireyine karşı işlemler yapma yetkisine haiz bir biçimde donatılmış olması yıllarca Enosis'e karşı varlık mücadelesi vermiş ve milletlerarası alanda self determinasyon hakkı tanınmış olan Türk toplumu açısından büyük bir haksızlık olacaktır. Bu açıdan söylenebilir ki iki toplumun eşitliği ve ortaklığı göz önüne alınmadan veya önerilen coğrafi temele dayalı sınırlı yetkilerle donatılmış federe devletinin makullüğü tartışılmadan esaslı ve daimi bir çözüm bulmak zor olacaktır. (Toluner, 1977, s.467)

İlk olarak, 1959-1960 Antlaşmaları ile birlikte Kıbrıs'ta iki toplumun birleştirilmesi esasına dayalı Kıbrıs cumhuriyeti kurulmuştur. Dolayısıyla Kıbrıs'ta Türk azınlığı değil Türk toplumu kabul edilmiş ve her iki toplum açısından federasyon istemek gibi bir hakta doğmuştur. Türk toplumu bir federe devlet kurmuş ve bu federe devletinin federasyona bağlanması konusunda görüşmeler yapılmıştır. Ancak, burada belirtmemiz gereken nokta

federasyonun federe devletlerini yarattığı değil, federe devletlerinin federasyonu yarattığıdır. (Türkiye Barolar Birliği, 1975, s.5) Bir devletin federe devletlere bölünüşü ilk kez Kıbrıs'ta görülmemiştir. Kıbrıs'ta da görüldüğü üzere Merkezi hükümet ne zaman toplumlararasında bir ayrım yapar ve üstünlük kurmaya kalktığı takdirde bölünme şartları yavaşça başlar. Bu kurulan federasyonun başarısız olacağı anlamına gelmemektedir. Keza federe devletlerin ve federasyonun yetkilerinin sınırlarının içtenlikle çizildiği ve federalizm geleneğinin oluştuğu Kanada ve İsviçre gibi ülkelerde bu sistem başarılı bir biçimde uygulanmaktadır. Kıbrıs'ta da BM Anayasasının 73'cü maddesi gereğince Kıbrıs Türk toplumunun ayrı bir varlık olduğu kabul edilmiştir. Bu doğrultuda iki toplumun iradesine dayanan Kıbrıs cumhuriyeti kurulmuş ve BM'ye tescil ettirilmiştir. Kıbrıs'ta uygulanmak istenen federasyon sistemi bölgesel bir esasa dayanmalı ve toprak bütünlüğünün sınırları çizilmelidir. Çünkü bölgesel esasa dayanmayan bir federasyon örneği yoktur. Tabi ki federe devletlerarasındaki bu coğrafi bölünüş sadece bir ölçüye değil (nüfus oranı gibi) birçok ölçüye göre değerlendirilir. Ancak burada en uygun ve hukuki ölçü tarihi evreler içerisinde gasp edilen tapuların ve toprakların yüzölçümünün toplamına bakılması olacaktır. Bu bağlamda değerlendirildiği takdirde Türklerin tarih boyunca ne kadar toprak sahibi olduğu ve sonrasında ne kadar topraklar kaybettiği akıllara gelir ve burada Rumların toprak taleplerinin ne kadar mübalağalı olduğu daha da net anlaşılır. Diğer yandan önemli olarak kurulacak federasyon'un ortaklarının en makul ekonomik düzeni oluşturmaları şarttır. Federe devletlerden birinin bir diğerine üstünlüğü veya sömürüsü söz konusu olursa bu federasyon kavramının temeline aykırı düşer. Federal devletin anayasası ise katı anayasalardır. Yalnız, bu katılık federe devletin yetkilerinin kısılamaması üzerine kurulu olması gerekmektedir. Bazı yazarların bu anayasayı katılma kanunu olarak nitelendirdiğini de belirtmeden geçmeyelim. Yani anayasa da değişim yapılacaksa federe devletlerin ittifakının gerekeceği anayasa da katı bir biçimde çizilmesi gerekecektir. Diğer yandan devlet birleşmelerinin çoğunlukla konfederasyondan federasyona doğru olduğu önemli bir gerçektir. Keza ABD, İsviçre ve hatta federal Almanya için dahi bu geçerlidir. Burada federasyon'un oluşması konfederasyona bağlı devletlerin birbirlerine karşı oluşturduğu güven ve itimada bağlıdır. Kıbrıs meselesinde ise bu sözünü ettiğimiz iki devletin birbirlerine karşı güven sağlaması yapılmadan bir federasyon devleti kurulmak istenmektedir. Bu yüzden de ortaya çıkabilecek sorunları engelleme adına ilgili tarafların sağlam bir mutabakatı ve güven sağlaması gerekmektedir. Kıbrıs'ta da kurulacak olan

federasyon'un alınacak federal kararlarda her iki toplumun iradesinin geçerli olabileceği, 'federal devletlerin çoğunluğu' diye bir şeyin olamayacağını belirtmemiz gerekiyor. (Türkiye Barolar Birliği, 1975, s.7-11) Burada anayasal değişimlerde de nüfus oranı değil, devlet birimleri esası göz önünde tutularak yapılması gerekmektedir. Zaten federasyon anlayışının doğal sonucu da budur. Diğer yandan, 1960 Anayasasının aksine iki federe devletinin serbest iradesiyle uzlaşmalarına imkân sağlanması da önemlidir. Eğer 1960 Antlaşmalarında olduğu gibi bir uygulama yapılırsa federal devletin bağımsızlık açısından yetkileri kısıntılı olacaktır. Ancak bu Türkiye'nin Türk toplumunun garantörlüğünün bitişi demek değildir.

Federal devlette diğer yandan üniter devletten farklı olarak çift meclisli bir görünüm arz etmektedir. bu meclislerden Senato Meclisi ülkenin veya nüfusun genişliği ne olursa olsun federe devletlerin eşit bir biçimde temsil edilmeleri gerekmektedir. Diğer meclis olan Millet Meclisinde ise nüfus sayısı baz alınarak temsil edilecekse de dışişleri, bütçe veya maliye gibi önemli konularda eşit oy usulü önermek mümkündür. (Türkiye Barolar Birliği, 1975, s.13-14) Kıbrıs'ta da oluşturulması planlanan anayasa'nın Federal devlet yetkilerini ayrıntılı bir biçimde düzenlemesi gerekmektedir. Bu bağlamda Federal devlete tanınan yetkiler haricinde kalan yetkilerin federe devletin yetkisinde kalması önemlidir. Keza ABD, Federal Almanya ve İsviçre anayasaları da bu doğrultuda düzenlenmiş anayasalardır. (Sarıca, Teziç, Eskiyurt, 1975, s.237) Şüphesiz, uluslararası ilişkileri temsil görevi federasyona aittir. Ancak, milletlerarası antlaşmalarda bağlayıcılığın sakıncalarını minimuma indirmek için federe devletlerinin rızası şartı aranabilir.[29] Çünkü buradaki federasyon- federe ilişkisi bir ast-üst ilişkisi değil, bir ortaklık ilişkisidir. Bunun aksi federasyon fikrinin doğasına aykırı olur. Bu arada federal devletin evrensel insan haklarına dayanan demokratik bir devlet olması gibi unsurların yanında Enosis'ten vazgeçilmesi de federal devletin bir gereği olarak görülmelidir. (Türkiye Barolar Birliği, 1975, s.15-16)

[29] Örneğin, 23 Mayıs 1949 tarihli Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasasının 32 (2) inci fıkrasında, federe devletlerin özel şartlarını etkileyen antlaşmaların akdinden önce ilgili federe devlet ile "**istişare"** etmek zorunluluğu, öngörülmüştür. Kanımızca, Alman olan federe devletleri arasında dahi böyle bir düzenleme yapılabiliyorken dil, din ve kültür bakımından iki farklı toplum arasında kurulacak olan federal devlete bunun uygulanmaması tabi ki düşünülemez. Federal Almanya Anayasası için lütfen bkz. Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Resmi Sitesi- Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası, s.227 http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/08-ALMANYA%20209-276.pdf 15.04.2015

Bu arada Yunan ve Rumların 1974 öncesinde Kıbrıs Adasında bölgesel bazlı bir federasyon çözüm yolunun hiçbir zaman öngörülmediği ve bunun Ada'nın bölünmesine dahi yol açacak bir biçimde Türk işgaliyle olduğu iddiası da gayet ilginç bir iddiadır. Çünkü Rumların inatçı bir biçimde 1960 düzeni aleyhine yaptıkları girişimler ve Türk toplumunu azınlık durumuna sokma çabaları Türklerin defalarca kez uyarına muhatap olmuş fakat bunu ne Rum tarafı ne de Yunan tarafı kabul etmiştir. Dolayısıyla Rumların bu konuda hukuken itirazda bulunmaya hakları yoktur çünkü Ada'da iki toplumun ayrımını açık bir biçimde yaratan Rumların tutumu olmuştur. Diğer yandan, Kıbrıslı Rumlar Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Türkiye'nin içişlerine müdahalelerinden arındırılmış bir federal cumhuriyet kurmak istemiştir. Ancak Rumların istediği federal yapı tarzı Türk toplumunun güvenlik ihtiyaçlarını garanti altına almadığı gibi adada kendilerine tanınan ortaklık statüsünün de vazgeçilmesi ile eşdeğer olur. Böyle bir durumda içişlerine karışma ile suçlanan Türkiye'nin Rumların tek taraflı olarak Kıbrıs cumhuriyetinin hâkim unsuru olmalarını engelleme adına hukuki bir hakkı vardır. Türklerin hakları tam anlamıyla güvenceye alınana kadar da böyle devam etmesi gerekmektedir. (Theophanous, 2000, s.219)

3.3. 1983 KKTC İlanı Uygulaması ve Sonrasındaki Gelişmeler

İlk olarak KTFD'nin statüsü ile ilgili Rum tarafının girişimleri BM'de sonuç vermiş, KTFD geçersiz bir devlet olarak gösterilmişti. Yunan-Rum kanadı da KTFD'yi sahte devlet olarak tanımlamıştı. Bu doğrultuda gayretler sarf eden Yunan ve Rum tarafı özellikle bağlantısız devletlerden aldığı oylarla 13 Mayıs 1983 tarihinde önemli bir karar aldırmışlardır. Bu kararda Kıbrıs cumhuriyetinin bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğü desteklendiği ifade edilmiş ve Kıbrıs cumhuriyetinin adadaki egemenliği ve kontrol yetkisi tekrardan vurgulanmıştır. Ayrıca Kıbrıs cumhurbaşkanı Kprianu'nun adadan yabancı askerlerin arındırılması teklifini memnuniyet ile karşılamıştır. Bu karar ile adeta Kıbrıs'taki Türk toplumuna üniter Kıbrıs içerisinde yaşayan azınlık muamelesi yapılmıştır. (Soyalp, 2013, s.1250-1251) Zaten 13 Şubat 1983 tarihinde Kiprianu cumhurbaşkanı olarak seçildiğinden beri toplumlararası görüşmelerden saparak konuyu uluslararasılaştırma çabasına girmişti. Hatta bu konuda Yunanistan'ın niyeti de önceden açık bir şekilde ortaya konulmuş ve 1982 yılında Papandreu ada'yı ziyaretinde Kıbrıs'ın

Helenizm'in bir parçası olduğunu açık bir biçimde ilan etmiş ve uluslararası alandan destek bulmak amacıyla konunun esasen ikili ilişkileri etkilese de Türk-Yunan sorunu yada NATO sorunu olmadığını savunmuştur. Papendreu'ya göre sorun esasında BM kararları ve uluslararası bir konferansta ele alınması gereken bir sorundu. Toplumlararası görüşme ve diyalog mekanizmasının dışlanarak fırsatçı bir biçimde konunun uluslararası platformlarda bu denli ortaya atılması ve Türk tarafını baskı altına almaya çalışması Türklerin daha da sertleşmesine neden olmuştur. Hatta 17 Haziran 1983 tarihinde toplanan KTFD Meclisi, Kıbrıs Türk halkının self determinasyon hakkına sahip olduğunu ve bunun hiçbir şekilde ortadan kaldırılmayacağını vurgulayan bir karar almıştır. Bunun üzerine harekete geçen Perez de Cuellar, Türk tarafının toplumlararası görüşmelere olumsuz etkisi olacak bir girişimde bulunmasını engellemek istemiştir. Cuellar 8 Ağustos'ta taraflara çözüm adına bir planı sunmuştur. Ancak Kiprianu önerilen planı kabul etmemiş ve Dışişleri Bakanı Rolandis Başkan'ın görüşmelerin sürdürülmesinden yana olmadığını söyleyerek istifa etmiştir. Rum tarafından soruna yaklaşımda bir birlik olmamıştır. Çözümü savunan Rumlar görüşmelerin devam ettirilmesini talep ederken, çözümsüzlükte direnenler Türk tarafını provoke etmiş ve adeta bağımsızlık kararı almaya zorlayıcı bir tutum göstermişlerdir. (Fırat, 2012, s.107)

Kuzey Türk Federe Devleti Meclisi de buna tepki olarak 15 Kasım 1983 tarihinde sabah 09.00'da bir olağanüstü toplantı yapmış ve toplantıda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) kuruluş ve bağımsızlık bildirgelerini oybirliği ile onayladığını ve bağımsızlığını tüm dünyaya ilan etmiştir.[30] KKTC'nin ilanından hemen sonra Kurucu Meclis toplanmış ve 1985 yılında onaylanacak olan yeni bir anayasa'nın hazırlanmasına koyulmuştur. KKTC ilan edildiği gün sadece Türkiye tarafından tanınmıştır. Pakistan'da ilk aşamada KKTC'yi tanıma kararı aldıysa da daha sonra bu kararını ABD'nin baskısıyla çekmek mecburiyetinde kalmıştır. KKTC'nin ilanına ilk tepki Kıbrıs Rum Kesimi ve Yunanistan'dan gelmiştir. Rum kesimi ve Yunanistan ilan kararını yasa dışı ve kabul edilemez olarak ifade etmiştir. Daha sonradan Yunanistan Türkiye'ye bir protesto notası vermiştir. Bunun üzerine BM Güvenlik Konseyi toplanmış Pakistan'ın red, Ürdün'ün çekimser oyuna karşılık toplam 13 olumlu rey ile 541 sayılı kararı almıştır. Bu karar

[30] Bildiri için lütfen bkz. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Resmi Web Sitesi, http://www.cm.gov.nc.tr/Bilgi/bildirge.pdf 15.04.2015

KKTC'nin ilanını hukuksuz kabul ettiği gibi bu kararın geri alınması çağrısını yapmıştır. Türkiye ise 541 sayılı kararı tanımadığını açıklarken, Denktaş ise Güvenlik Konseyinin Çin'i 30 yıl, Doğu Almanya'yı 25 yıl yok saydığını ancak bugün her iki devletinde Birleşmiş Milletler içerisinde yer aldığını ifade etmiştir. Bu kararın Türkiye siyasetinde de tartışmalara yol açtığı açıktır. Özal başta olmak üzere Dışişleri Bakanlığı ve 12 Eylül yöneticileri bu karara pek sıcak bakmamışlardır. Bir anlamda Denktaş'ın ısrarıyla gerçekleşen bu ilanın Denktaş'ın Kıbrıs'ta iktidarda kalmak amacıyla bu ısrarı yaptığı düşünülmüştür. Bu ilan ile birlikte aksi iddia edilse de federasyon tezi bir anlamda terk edildiği ve toplum temelli bir çözüm yolundan devlet temelli konfederal bir çözüm yoluna geçildiği iddia edilmiştir. (Fırat, 2012, s.108)

Diğer yandan, BM Güvenlik Konseyi 550 sayılı kararı alarak Türkiye ve KKTC arasındaki büyükelçi değişimini kınamış, ada'nın işgal bölgelerindeki ayrılıkçı hareketlerden endişe duyduğunu belirtilerek yapılanların hukuken geçersiz olduğunu ifade etmiş ve KKTC'nin tanınmamasını istemiştir. Yukarıda sözünü ettiğimiz kararlar açık bir biçimde KKTC'nin varlığını tanınmadığını ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimini (GKRY) adanın tek temsilcisi olarak tanındığını göstermektedir. Bunun yanında ilgili kararlarla Türkiye'nin tanınma yönünde faaliyetleri eleştirildiği gibi, diğer devletlerinde KKTC'yi tanımasını bu kararlarla engellemek istenmiştir. Bakıldığında Denktaş'ın iki devletli çözümü uluslararası alanda destek görmemiş ve Yunan-Rum taraflarının rızası alınmadan KKTC'nin varlığını kabul ettirmenin zor olduğu görülmüştür. (Doğan, 2012, s.90)

Sözünü ettiğimiz 541 ve 550 sayılı kararları incelemenin yerinde olacağı kanaatindeyiz. İlk olarak 541 sayılı karar alınmadan önceki oturumda GKRY temsilcisi Lacovou Kıbrıs Türklerinin kendi kaderini tayin hakkı için bu hakkın bir ülkede yaşayanların tamamı tarafından kullanılabileceğini söylemiş ve her toplumun ayrı ayrı elf determinasyon hakkını kullanamayacağını ifade etmiştir. Her toplumun ayrı ayrı self determinasyon sahip olamayacağını söyleyen temsilci bunun BM Sözleşmesinin self determinasyon hakkı bölümüne ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 185. maddesine olan aykırılığına atıfta bulunmuştur. Yunanistan temsilcisi Haralambopoulos ise KKTC ilanının Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının 185'ci maddesine aykırı olduğunu yinelemiştir. 17 Kasım 1983 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi öğleden sonraki oturumunda KKTC lideri söz almıştır. Denktaş bağımsız Kıbrıs'ta Türk toplumunun eşit statüsü ve ortaklık haklarının

elinden alındığını ve Kıbrıs Rum Toplumu tarafından başlatılan silahlı saldırıların hedefi olduğunu belirterek, Türk toplumunun yaşadığı acı ve katliamları anlatmıştır. Denktaş ayrıca Kıbrıs devletinde Rumların Türkleri silah zoru ile karar alma mekanizmasından dışladığını dile getirmiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti yönetiminin Rumlarca işgal edildiğini söylemiştir. Ayrıca, Kıbrıs Cumhuriyetinin A dan Z'ye illegal olduğunu söylemiştir. Diğer yandan, Türk tarafının azınlık olarak ortaya konmak istediğini, asli kurucu unsur olan Türk toplumunun haklarının elinden alınmaya çalışıldığını ve Kıbrıs'ın bir Yunan adası olduğu yönündeki iddiaların 15 Kasımda Kıbrıs Türk Toplumuna self determinasyon hakkı kararını aldırttığını belirtmiştir. Türkiye temsilcisi Coşkun Kırca ise Kıbrıs Adasının dekolonizasyon sürecinde self determinasyon hakkının Türk ve Rum toplumlarınca ortak bir şekilde kullanıldığı ve sorunların ancak 2 toplumun mutabakatı ile çözümlenebileceğini belirtmiştir. Türkiye temsilcisi ayrıca Türk toplumunun azınlık olmadığını ve bunun 1960 Kıbrıs anayasasıyla sabitlendiğini söylemiştir. Azınlık olmayan Türk toplumunun 1960 düzeninde karar alıcı mekanizmasında yer aldığını ve Rum tarafının düzeni bozan hareketleri karşısında Türk tarafının self determinasyon hakkını kullandığını söylemiştir. Türkiye temsilcisi sözlerine Cenevre Deklarasyonu ile 3 Garantör ülkenin Kıbrıs Cumhuriyetinde 2 toplumlu bir idarenin kabul edildiğini hatırlatmıştır. Diğer yandan, Togo temsilcisi Amega ise Kıbrıs'ın kurulduğu zaman ki anayasasına ve bağımsızlığına sıkı sıkıya bağlı kalacak şekilde sorunun çözümlenebileceğini ve tarafların "*de facto*" durumdan faydalanmaması gerektiğini ifade etmiştir. Burada Kıbrıs Rum kesiminin yönetimi ele geçirmesine gönderme yapan temsilci esasen Yunanistan'ın bahsettiği şekilde self determinasyon hakkının burada uygulanamayacağını söylemiştir. Yemen temsilcisi Al Ashal ise KKTC ilanının BM Genel Kurul'un self determinasyon hakkını düzenleyen 1514 sayılı karara aykırı olduğu ve bu hakkın ancak toprak bütünlüğü çerçevesinde çözülebileceğini söylemiştir. Türkiye temsilcisi Kırca ise KKTC ilanının 1960 Antlaşmalarına aykırı olmadığını ve bu ilamın bir bütün olarak görülmesi gerektiğini söylemiştir. 16 Ağustos 1960 tarihinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 2 toplumun Kendi Kaderini Tayin ilkesinin ifadesi olduğu ve Rum toplumunca yıkılan bu düzenden sonra Türk toplumu için tekrar 'Kendi Kaderini Tayin Hakkını' kullanma hakkının doğduğunu söylemiştir. [31]

[31] Mehmet Şükrü Güzel, **"BM Güvenlik Konseyi'nin 541 ve 550 Sayılı Kararlarının Hukuken**

BM Güvenlik Konseyi 550 sayılı kararı alınmadan önce ise Denktaş, 4 Mayıs 1984 tarihindeki oturumda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenlik ve bağımsızlığının sadece Rum toplumunca kazanılmadığını ifade etmiştir. Ayrıca, Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rum toplumları arasındaki antlaşmazlık sonucu olabilecek olası bir Türk-Yunan savaşını ve Kıbrıs'ta yaşanan iç savaşını engellemek amacıyla Kıbrıs'ta kendine özgü (*Sui Generis*) bir yapının kurulduğunu söylemiştir. Denktaş, Yunanistan Dışişleri Bakanı Averof'un sürekli ikazlarına rağmen Makarios'un 13 maddelik önerisinde ısrar ettiğini, bunun sonucunda 1963 yılında trajik olayların başladığı ve Rum tarafının bu nedenle yeşil hat ile de ada'nın *de facto* olarak bölünmesine sebep olduğunu söylemiştir. Daha sonra Pakistan temsilcisi Shah Nawaz ise Kıbrıs'ta Türk toplumunun Kıbrıs Cumhuriyetindeki eşitlik ve ortaklık statüsünün *Sui Generis* olduğunu ve 1960 Kıbrıs anayasasının özünde yer aldığı üzere çoğunluk azınlık ayrımının yapılamayacağını belirtmiştir. Jamaika temsilcisi Carr ise Kıbrıs Cumhuriyetinin 1959-1960 Antlaşmaları ile Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumları tarafından kurulduğunu belirtmiştir. Jamaika temsilcisinin bu sözlerine Rum temsilci herhangi bir itirazda bulunmamıştır. Rum temsilci Lacovou daha sonra KKTC ilanının 1960 Antlaşmalarına, BM Genel Kurulu 2625 sayılı kararına, Helsinki Sözleşmesine, BM Genel Kurulu 3314 sayılı kararlarına aykırı olduğunu belirtmiştir.[32]

Diğer yandan bağımsızlık ilanı bir nevi Rumların toplumlararası görüşmelerden çekilmesinin bir sonucu olmuştur. Tabi ki bu bağlamda 1981 yılında Yunanistan'da işbaşına geçen Başbakanı Andreas Papendreou'nun sorumsuz bir biçimde Kiprianu'yu Denktaş'ın Türkiye'nin bir kuklası olduğu ve tüm Rum tekliflerini kabul etmeyeceğine inandırması da etkili olmuş ve toplumlararası görüşmelere darbe vurmuştur. Kıbrıs sorunu bu evreden itibaren uluslararası arenaya taşınmış ve bu sayede Türkiye üzerinde baskı kurulmaya çalışılmıştır. Kıbrıs Türk Parlamentosu oy birliği ile bağımsızlığını ilan ettiğinde, bildirisinde Rumların Türk toplumunun sesini duyuramadığı uluslararası alana sorunu taşıyarak müzakere masasını terk ettiği bildirilmiştir. Aynı zamanda, Rumların Ada'nın tek sahibi gibi davranmasının önüne geçilebilmesi ve uluslararası platformlarda eşit bir pozisyon sağlanabilmesi amaçlanmıştır. Bağımsızlık ilanından sonra henüz yeni

---

Geçersizliği", Uluslararası Strateji ve Güvenlik Merkezi (USGAM), 01.03.2012 http://www.usgam.com/tr/index.php?l=807&cid=384&bolge=14&konu=28 30.03.2015

[32] Güzel, **"BM Güvenlik Konseyi'nin 541 ve 550 Sayılı Kararlarının Hukuken Geçersizliği",** 31.03.2015

seçilmiş BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar görüşmelerin devamı yönünde girişimde bulunmuştur. Cuellar, Rum tarafını sorunu uluslararası alana taşımamaları yönünde uyarırken, Türk tarafında da bağımsızlık ilanındaki vurguyu azalmalarını istemiştir. (Bölükbaşı, 1998, s.422-423) Denktaş 2 Ocak 1984 tarihinde görüşmeleri canlandırmak amacıyla Cuellar'a iyi niyet önerileri sunmuştur. Bu önerilerde Maraş konusunda atılabilecek adımlar, Lefkoşa Uluslararası Havaalanının açılması, kayıp kişiler komitesinin çalışmaya başlaması gibi konular yer almıştır. Sonra, Denktaş'ın önerileri geniş kapsamlı olmasına rağmen Cuellar, taraflara sadece Maraş ile ilgili bir plan sunmuştur. Buna göre Maraş, Kıbrıs meselesinin çözümüne kadar 'geçici' olarak BM yönetimine bırakılacağı söylenmiş ve Türk tarafından bağımsızlığı pekiştirecek girişimlerden kaçınmaları gerektiği ifade edilmiştir. Ancak Denktaş'ın önerilerini reddeden Kiprianu Cuellar'ın önerilerine de sıcak bakmamıştır. Daha sonra Rum kesiminin görüşmelerdeki pasif ve isteksiz tutumu üzerine Türkiye ve KKTC karşılıklı olarak ilişki seviyesini büyükelçilik seviyesine çıkarmıştır. BM Güvenlik Konseyi buna tepki göstermiş ancak Cuellar girişimlerine devam etmiştir. (Fırat, 2012, s.118)

Daha sonra Cuellar 1984 yılının Eylül ve Kasım ayları arasında New York'ta dolaylı görüşmelerde (*Proximity Talks*) bulunmuştur. Kiprianu'nun Denktaş ile görüşmeyi reddetmesinden ötürü görüşmeler dolaylı yoldan gerçekleşmiştir. Bu görüşmelerde oluşturulan taslağa göre Kıbrıs Federal Cumhuriyeti bağımsız, bağlantısız, iki kesimli ve toplumlu, iki resmi dilli (Türkçe ve Yunanca) bir cumhuriyet olacaktı. Diğer yandan, Federal devletin anayasası ve bayrağı olacak ve her bir federe devleti de kendilerine has bayrakları ve anayasaları da olacaktı. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı da sırasıyla Rum ve Türk olacak, Türkler Senato'da %50 oranında Mecliste ise %30 oranında temsil edilecekti. Bunun gibi birçok önerileri içiren tekliflerle birlikte dolaylı görüşmelerde ilerlemeler kaydedilmiş ve daha sonra Cuellar, Denktaş ve Kiprianu'yu görüşmeler sonucu oluşturulacak olan taslak antlaşmayı imzalamak üzere zirve toplantısına davet etmiştir. Ancak dolaylı görüşmelerden sonra Yunan Başbakanı Papendreu ile görüşmeye giden Kiprianu, Papendreu'dan Ada'daki Türk işgali bitmeden herhangi bir antlaşma imzalamaması yönünde ikaz almıştır. Tabi ki Denktaş'ı Türkiye'nin piyonu olarak nitelendiren Papendreu'nun Kiprianu'ya verdiği talimat ile ilginç bir pozisyona düşmüştür. Toplantıda Denktaş Cuellar'ın sunduğu önerileri koşulsuz kabul ettiğini

bildirirken, Kirpianu taslağın düzenlemelere ihtiyacı olduğunu söylemiştir. Denktaş bunun üzerine tepki göstererek ya taslak antlaşmanın imzalanmasını ya da toplantının sona ermesini talep etmiştir. (Fırat, 2012, s.119)

Rum tarafı daha sonradan BM Genel Sekreterinin bir barış oluşturma adına yaptığı dolaylı görüşmelerde yetkisini aştığı ve kendisinin oluşturduğu taslak antlaşmanın Rum tarafının dolaylı görüşmelerde belirttiği görüşlerini tam anlamıyla yansıtmadığını belirtmiştir. 1985 yılında Rum itirazlarını da göz önüne alan Cuellar bir diğer taslak antlaşma oluşturmuştur. Bu taslakta Türk tarafının veto gücü azaltıldığı gibi Türkiye'nin Kıbrıs federasyonunun oluşumundaki ortak garantörlüğünden bahsedilmemiştir. Doğal olarak özellikle Rumların itirazlarını telafi amacıyla yapılmış bu öneriler Türk tarafının itirazı ile karşılaşmıştır. (Bölükbaşı, 1998, s. 423) Bunun üzerine 26 Mart 1986 tarihinde Cuellar, sunduğu öneride örneğin Bakanlar Kurulunu 7:3 Rum ve Türk bakanlardan oluşacağını öngörmüştür. Aynı zamanda önemli bakanlıklardan birisini de Türklere verilmesinden bahseden önerilerde özellikle Dışişleri Bakanlığının Türklere verilmesi konusunda mutabakata varılmıştır. Diğer yandan, Bakanlar Kurulu kararlarını takviye edilmiş çoğunluk yöntemiyle yani en az bir Türk bakanın olumlu oyunu da içermek kaydıyla basit çoğunlukla kararlarını alması düşünülmüştür. (Tamçelik, 2009, s.61) Sekreterin uzun uğraşlar sonucu oluşturduğu bu önerilerde iki bölgeli federal yapı öngörülmüş ve Ada'nın %29'u Türk kesimine bırakılmıştır. Türk tarafı önerilere tam bir onay vermemiş ancak barış görüşmeleri için temel alınmasını kabul etmiştir. Çünkü öneriler Türk askerinin Ada'dan çekilmesi, Türk yerleşimciler ve üç özgürlük konularını içermemiştir. Ancak, Rum tarafı bu önerileri kabul edilemez olarak nitelendirilmiştir. Çünkü görüşmeler için ön koşul olan konuların önerilerde yer almadığını söylemiştir. Kiprianu Cuellar'ın görevinin '*iyi niyet*' girişimi ile sınırlı olduğunu, prosedüre ait ve müstakil bazı konularda ilgili tarafların rızasını almadan bir taslak oluşturamayacağını ifade etmiştir. Ancak Cuellar'ın görevini '*iyi niyet'* misyonundan '*arabuluculuk*' pozisyonuna kaydırması zımnen BM Güvenlik Konseyinin daimi ve üyelerince de kabul görmüştür. Ancak BM Güvenlik Konseyi'nin de Cuellar'ın misyonunu olumlu karşılamasına rağmen, Genel Sekreter ilgili taraflarla Kiprianu'nun Denktaş ile yüz yüze görüşmeyi kabul etmemiş olmasından ötürü ayrı görüşme yapmıştır. Bu nedenden dolayı ilgili tarafların maddeleri farklı yorumlamasına yol açmış ve taraflar aslında maddeleri

istediği gibi yorumlamaya çalışmışlardır. Bu nedenle Cuellar'ın yapmış olduğu girişim başarılı olmamıştır. (Bölükbaşı, 1998, s.423-424)

21 Şubat 1988 tarihinde Kıbrıs'ta seçimler olmuş ve bu seçimde Türk tarafıyla görüşebileceğini söyleyen Yeorgios Vasiliu, yaratmış olduğu ılıman bir hava ile sorunda yeni bir dönemece girileceği konusunda herkeste bir umut doğurmuştur. (Ergör, 2011, s.49-50) Seçim sonrasında Vasiliu ile ilk görüşme talebinde bulunan Denktaş olmuş ve 3 Mart 1988 tarihinde karşılıklı güveni artırmak için ticaret, turizm, çevre, belediyecilik, spor ve kültür alanlarında işbirliği önerilerinde bulunmuştur. Ancak seçimdeki söylemleriyle tezat'a düşen Vasiliu Denktaş'ı muhatap olarak kabul etmeyeceğini bildirmiştir. (Fırat, 2012, s.121) Vasiliu Denktaş'ı kabul etmeyerek denginin Ankara olduğunu düşüncesiyle direk Ankara ile temas kurmaya çalışmıştır. Tabi ki doğal olarak bu Ankara'nın reddi ile karşılaşmıştır. Vasiliu Özal ile direk görüşemeyince Denktaş ile görüşmelere başlamıştır. (Bölükbaşı, 1998, s.424)

Önerilen 1989 tarihli Özet Fikirler Dizine baktığımızda ise federal devlet tezi savunulduğu gibi iki bölgelilik kavramı da Rumların istediği biçimde yorumlanmıştır. Yani burada iki bölgelilik her iki federatif devletin bir toplum tarafından yönetileceği ve bu topluluğun kendi idari bölgesinde çoğunluğa sahip olacağı şekilde öngörülmüştür. Fakat bu öneri Rumların Türk idari birimlerinde yaşamalarını ve federatif devletin yönetimine katılmalarını sağlıyordu. Türklere göre de federal devlet sınırlı yetkilerle donatılmalıydı. Ayrıca, öneriler bu federal devletin kurumlarına her iki toplumunda etkin olarak katılmasını öngörüyordu. Ancak bu da Türk kesiminin iki kesimlilik anlayışıyla farklılık gösteriyordu. Çünkü burada da kastedilen federal kurumlara eşit katılım (nüfus'a göre) değil, iki toplumunda belli oranlarda (%70'e %30) katılmasıydı. Türkler için olumlu addedilebilecek öneri ise bütün kanun ve tasarıların alt ve üst meclis tarafından onaylanması şartıdır. Bu da kararlarda Türklerin belli bir oranda oy vermesi gerektiği anlamına gelmektedir. Diğer yandan, önerilerde Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının veto yetkileri de bulunması da öngörülmüştür. Ancak serbest dolaşım, yerleşme ve mülk edinme gibi haklar federal devletin güvencesine alınıyordu. Bu da Rumlara yakın bir öneriydi. Ada'daki Türk ve Yunan askeri birliklerinde Ada'dan ayrılması ve ordunun Türk ve Rum askerlerden oluşması düşünülmüştür. 1960 Londra ve Zürih Antlaşmaları ise yeniden düzenlenecek ve toprak düzenlemesi Rumların isteğine

uygun olarak Rum göçmenlerin ve Türk idaresinde yaşayan Rumların sayısına endekslenecekti. Mal-Mülk meselesinde ise Türklerin benimsediği global tazminat sistemi öngörülmüştü. Ancak genel itibari ile bakıldığında bu öneriler Türkler açısından olumlu olarak görülmemiştir. (Efegil, Olcay, 2004, s.119)

Daha sonra Mart 1990 tarihinde Denktaş'ın Kıbrıs'ta iki toplum olduğunu ve Rumlarda olduğu gibi Türklerinde self determinasyon hakkının olduğunu ifade etmiştir. Vasiliu ise bunu reddetmiş ve Ada'daki Türklerin sadece bir topluluk olduğunu söyleyerek self determinasyon hakkından faydalanamayacağını söylemiştir. 1990 yılında Denktaş'ın tekrar cumhurbaşkanı olarak seçilmesinden sonra Türk tarafına danışma gereği dahi duymayan Rum tarafı (Bölükbaşı, 1998, s. 424-425) iki toplumu da temsilen Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Tabi ki de bu hiç şüphesiz görüşmeleri bitirme noktasına getiren bir gelişme olmuştur. (Güven-Lisaniler, Warner, 1998, s.89)

3.4. Gali Fikirler Dizisi'nin Değerlendirilmesi

1991 yılı itibariyle bakıldığında BM Güvenlik Konseyi Kıbrıs konusundaki arabuluculuk rolünü daha da yoğunlaştırmaya çalışmış ve bu doğrultuda Genel Sekreter Boutros Ghali'yi tarafları çözüme zorlamak için gerekli olan her şeyi yapma yetkisi vermiştir. Amerika ise Kıbrıs sorununda artık Vasiliou ve Kleridis'ten daha fazla sorun yarattığını düşündüğü Denktaş'ı ikna etmesi için Ankara'ya baskı yapmaya başlamıştır. Ancak Amerika'nın baskıları da BM Güvenlik Konseyinin üst düzey arabuluculuk faaliyetleri de tarafların çözüm konusundaki duruşlarında değişiklik yaratmamıştır. Ancak yine de yaklaşık 20 yıldır süregelen toplumlararası görüşmelerde federal devlet fikrinde kayda değer ilerlemeler sağlandığını söyleyebiliriz. (Bölükbaşı, 1995, s.460) Cumhurbaşkanı Turgut Özal ise Yunanistan ve Rum tarafının Kıbrıs sorununu uluslararasılaştırmasının Avrupa Birliği ile ilişkilerde problem yarattığına inanmıştır. Bunun içinde Türkiye ve Yunanistan'ın da yer alacağı bir zirve ile problemin ele alınmasını önermiştir. Ancak Yunan ve Rum tarafı bu teklifi kabul etmemiş daha çok 5 daimi üyenin de dâhil olabileceği uluslararası konferans yoluyla çözülmesini teklif etmiştir. Ancak sorunun uluslararası konferansta görüşülmesini Ankara kabul etmemiştir. Amerika ve BM Genel Sekreteri de Türkiye'nin Dörtlü Konferans önerisine sıcak bakmıştır. (Tamçelik, 2015, s.394—395) Daha çok uzlaşmacı bir görüntü sağlamayı başaran Türkiye, Birleşmiş Milletler yetkililerinde olumlu bir izlenim bırakmıştır. Hatta

BM yetkilileri Özal'ın Denktaş'ı Rum tarafı lehine toprak tavizleri vereceği ve Rum mültecilerin Kuzey Kıbrıs'a yerleşmesine müsaade edeceğine inanmıştır. Vasiliu daha sonra Özal'ın 1980'lerde hazırlanan ve Denktaş tarafından kabul edilmeyen Türklere Ada'nın %27'sini verme önerisini değerlendirmeyi kabul ettiğini iddia etmiştir. Diğer yandan şahin görüşlü olarak nitelendirilen Andreas Papendreu'nun iktidardan gitmiş ve onun yerine daha ılımlı nitelendirilen Constantine Mitsokatis geçmiştir. Bu da BM yetkililerinde olumlu bir hava yaratmıştır. Gerçekten de Türklerle görüşmeyi dahi reddeden Papendreu ile karşılaştırıldığında Mitsokatis'in daha ılımlı bir kişi olduğunu söylememiz mümkündür. BM Genel Sekreteri Gali ise 1991 yılı boyunca gerçekleştirmiş olduğu görüşmeler sonucu BM Güvenlik Konseyine verdiği raporda Kıbrıs'ta her iki tarafın genel olarak hükümetin güç ve yetkileri konusunda anlaştıklarını söylemiştir. (Bolükbaşı, 1995, s.465-467) Aslında bakıldığında Gali Öneriler Dizisi, Özet Fikirler Dizisi temel alınarak daha da genişletilmiş bir biçimde oluşturulmuştur. Örneğin Özet Fikirler Dizisi'nin kapsamlı hedefler bölümünde, siyasi eşitlik kavramı Rumların yaklaşımına uygun bir biçimde yorumlanmıştır. Bu tanıma göre, Ada'da kurulacak olan siyasi eşitlik federal hükümetin kurumlarında ve organlarında eşit sayıda katılım anlamına gelmemekteydi. Bu daha çok federal anayasa'da değişiklik yapmada hem Türk hem de Rum toplumlarının onayının alınması; hükümet kararlarında her iki toplumunda etkin katılımı, toplumlardan birisi aleyhine karar alınamaması ve her iki federe devletin eşit ve benzer güç de ve görevde olması anlamına gelmekteydi. (Efegil, Olcay, 2004, s. 119)

B.M Genel Sekreteri Gali sorunun çözümü adına taraflar arasında gerçekleştirdiği görevinde hem Türk tarafına hem de Rum tarafına baskıda bulunmuştur. Sonra BM Genel Sekreterinin temsilcileri Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs arasında mekik diplomasisi uygulamıştır. Bu görüşmelerde Fikirler Dizisi ele alınmış ancak taraflar arasında ciddi fikir ayrılıklarının olduğu gözlenmiştir. Bilhassa egemenlik, toprak, yer değiştiren kişiler, dönüşümlü başkanlık ve cumhurbaşkanlığı seçimleri konuları tarafların çatıştığı başlıca konular olmuştur. Daha sonra Gali Güvenlik Konseyine rapor sunarak tarafların yakın görüşleri olduğunu ancak toprak paylaşımı ve mülteciler konularında ilerlemenin kaydedilmesi gerektiğini söylemiştir Bunun üzerine Güvenlik Konseyi 10 Nisan 1992 tarihinde 750 sayılı kararı kabul etmiş, Genel Sekreterin Güvenlik Konseyini bildirmesi ve gerektiğinde desteğinin de alabilmesi karara bağlanmıştır. Gali sorunun çözümünde siyasal

eşitlik, ulaşılacak sonucun her iki tarafça kabul edilmesi, tek egemenlik ve tek uluslararası kişilik önermiştir. Diğer yandan, serbest dolaşım hakkının yeni anayasanın kabulü ile sağlanacağı ve nihai toprak düzenlemelerinin ardından ise yerleşim ve mülk edinme haklarının çözüme kavuşturulacağı düşünülmüştür. Daha sonra Gali'nin temsilcileri Türkiye ve Yunanistan'ı ziyarette bulunmuş ve her iki ülkenin de Başbakanı BM tarafından sürdürülen inisiyatifi desteklediklerini ifade etmişlerdir. Genel Sekreter sonra Kıbrıs'taki Türk ve Rum liderlere mektup yazarak 18 Haziran 1992 tarihinde başlamak suretiyle yapılacak olan New York toplantısına davet etmiştir. Mektubunda Genel Sekreter oluşturulan fikirlerin uzun çabanın bir sonucu olduğunu söylemiş ve makul kaygılara yanıt verdiğini ifade etmiştir.

Bu plan ile birlikte Kıbrıs adasının Rum ve Türk topluluklarının ortak yurdu olduğu kabul edilmiştir. Önemli olarak, Türk-Rum toplumları arasındaki ilişkilerin çoğunluk-azınlık ilişkisi olmadığı ifade edilmiştir. Bu sebeple aranan çözümün her iki topluluk tarafından karara bağlanması gerekliliği kabul edilmiş, her ikisince de kabul edilebilirliğinin önemi vurgulanmıştır. Diğer yandan, iki toplumunda kültürel, dini, sosyal ve dil kimliğine saygının gösterilmesi gerekeceği antlaşmanın önemli unsurlarından birini oluşturduğu belirtilmiştir. (Tamçelik, 2015, s.395-397) Ayrıca, her iki toplumunda birbirlerinin kimlik ve bütünlüğünü kabul ederek karşılıklı saygı, dostluk ve işbirliğine dayalı yeni bir ilişki adına elinden geleni yapmayı taahhüt etmiştir.

Diğer yandan iki toplumlu ve iki kesimli federasyon, Kıbrıs Rum ve Türklerinin özgür iradesiyle kurulacağı belirtilmiştir. Ayrıca, federal hükümetin yetkisine girmeyen konuların Türk ve Rum federe devletlerine bırakıldığı ifade edilmiştir. Federal anayasa ise her iki toplumca ayrı ayrı yapılacak referandum ile birlikte yürürlüğe gireceği ve yalnızca Türk ve Rum federe devletlerinin onayı ile değiştirilebileceği belirtilmiştir. Federal Cumhuriyetin ise siyasal olarak eşit olan iki federe devletinin tek toprağı olacağı belirtilmiştir. Aynı zamanda Federal Cumhuriyetin laik olacağı ve dini fonksiyona sahip olan kişilerin devlet kademesinde siyasi bir görev alamayacağı karara bağlanmıştır. Cumhuriyetin resmi dili ise Rumca ve Türkçe olacağı İngilizce dilinin de kullanılabileceği ifade edilmiştir. Federal devletin bayrağının ise tarafların anlaştığı bir bayrak ile olacağı, federe devletlerinin de kendi bayraklarını kullanabileceği söylenmiştir. İki federe devletin eşit ve benzeri yetkilere sahip olacağı belirtilmiş ve her federe devletin kendi toplumu

tarafından yönetileceği kararı alınmıştır. Aynı zamanda federal devletin yetkilerinin federe devletin yetkilerine uzanamayacağı söylenmiştir. Federal yürütme organının ise Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Bakanlar Kurulundan oluştuğu ifade edilmiş ve Cumhurbaşkanı ve yardımcısının iki toplumun eşitliğini ve üniter yapısını sembolize ettiği açıkça belirtilmiştir. Aynı zamanda Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının dışişleri, savunma, güvenlik, bütçe, vergilendirme ve vatandaşlık konularında yasama kararlarını veto hakkı bulunduğu söylenmiştir. Ayrıca, Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının yasama veya bakanlar kurulu kararlarını yeniden görüşülmek üzere iade hakkına sahip olduğu kararı alınmıştır.[33]

Gali Fikirler Dizisinde iki meclisli bir sistemin olması planlanmış, Senato'da Türklere %50, Rumlara %50, Millet Meclisinde ise Türklere %30, Rumlara %70'lik bir oran öngörülmüştür. Bakanlar Kurulunun ise 7 Rum, 3 Türk bakandan oluşması düşünülmüştür. (Bölükbaşı, 1995, s.468) Dolaşım özgürlüğüne gelince ise bunun ancak federal devletin kurulmasıyla uygulanabileceği belirtilmiş, yerleşme ve mülk edinme özgürlükleri için ise göçmenlerin evine dönmesi gerektiği ifade edilmiştir. Her iki tarafta da bir diğer toplumun egemenliğine geçecek kişi miktarını belirleyecektir. Aynı zamanda göçmenlerin yerlerine dönüşü toprak düzenlemesi ile birlikte yapılacağı ifade edilmiştir. Bu anlamda KKTC'nin sahip olduğu toprakların bir kısmının Rumlara devredileceği söylenmiştir. Aynı zamanda Ada'daki askerlerin büyük bir bölümünün çekileceği planlanmıştır. 1960 Garanti Antlaşmaları konusunda ise bu antlaşmaların aynen kalacağı ancak günün şartlarına göre düzenleneceği ifade edilmiştir. Diğer yandan, eski yerlerine dönmek istemeyen göçmenlerin eğer yerlerine dönmek istemezlerse onun yerine tazminat alacakları ifade edilmiştir. Bunun yanında, iki toplumun eşit olarak istifade edeceği bir ekonomik modelin uygulanması düşünülmüş ve Avrupa Topluluğu üyeliğinin Kıbrıs Türklerinin ayrı referandumuna sunulacağı belirtilmiştir.

Genel Sekreter Gali aynı zamanda şimdiki *statu quo* 'nun devam edemeyeceğini belirtmiş ancak ne yapılacağı konusunda da bir önerisi olmamıştır. Gali'nin önerileri arasında Ada'daki askerin 10 yıl önceki seviyesine indirilmesi, Rumların silahlanmasının durdurulması, Güvenlik Konseyinin 550 sayılı kararı doğrultusunda Maraş'ın BM'nin

[33] Gali Öneriler Dizisi için bkz. KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi Web Sitesi http://www.kktcb.org/upload/pdf/5795.pdf 14.04.2015

kontrolüne verilmesi, Yeşil Hat üzerindeki hareket kısıtlamalarının azaltılması, yakınlaşma çabalarını engelleyecek faaliyetlerden sakınılması ve BM gözetiminde bütün adada nüfus sayımının da yapılması gerektiği ifade edilmiştir. (Tamçelik, 2015, s.402-403) Diğer yandan, Türk tarafı her federe devletin kendine mahsus bir Polis teşkilatı olması gerektiğini savunmuş, Rum tarafı ise buna karşı çıkarak merkezi bir Polis teşkilatı olmasını istemiştir. Gali Fikirler Dizisinin 62'ci maddesi bu konuyu düzenlemiş hem federal devletin hem de federe devletlerin polis gücü olacağından söz etmiştir. Zaten 1981 yılında hazırlanan bir planda Kuzey Kıbrıs'ın 2, Güney Kıbrıs'ın ise 4 şehir'e bölünmesi kolluk kuvvetlerinin ayrı olmasını zorunlu hale getirmiş ve kolluk kuvvetlerinin ayrı olması kararı verilmiştir. Federe devletlerin ayrı olarak kolluk kuvvetlerine sahip olması yasal savunma hakkının ve ayrı devlet olmanın bir gereği olarak görülmüştür. Aynı zamanda tarafların birbirlerinin toprak bütünlüğüne karşı saldırılara ve iç güvenliğini tehlikeye atacak ihlallerine karşı ortak bir tutum geliştirmeleri gerektiği ifade edilmiştir. (Tamçelik, 2011, s. 345-346) Yine Kıbrıs Rum ve Türk federe devletlerinin güvenliğinin sağlanması adına federal adliye ve polis teşkilatları federal hükümetin yetkisi altında bulunması gerektiği düşünülmüştür. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı tarafından Federal Cumhuriyetin asayiş ve güvenliği için üzerinde anlaşılacak polis ve güvenlik birimlerinin federal yasama organına sorumlu olarak görev yapacakları belirtilmiştir. Ayrıca, her bir federe devletin kendi iç güvenliği için yeterli sayıda ve teçhizatta polis gücü bulundurabileceği söylenmiş federasyonu oluşturan iki cumhuriyet arasındaki dolaşım özgürlüğünün federal anayasa yürürlüğe girmesi akabinde uygulamaya konacağı ve gerekli düzenlemelerin polis kontrolünde gerçekleştirileceği söylenmiştir. Yine Fikirler Dizisinin 22. Maddesinde federal hükümete devredilmeyen yetkilerin federe devletinde kalmasına karar verilmiştir. Bununla federasyonun egemen üyeleri olarak Türk ve Rum toplumları ve onların cumhuriyetlerinin kendi bölgelerinde egemen olması kararı verilmiştir. Fikirler dizisinin 53'cü maddesinde ise silahsızlanmanın temel hedeflenen amaçlardan biri olduğu söylenmiş ve lisansa bağlananlar haricinde silah bulundurmanın yasak olacağı ve suç olarak addedileceği belirtilmiştir. Fikirler Dizisindeki önemli bir eksiklik, polis teşkilatının sayısı konusunda herhangi bir bilgi verilmemesidir. Bu konuda federal cumhuriyetin polis gücünün eşit olması söylense de buna Rumlar itiraz etmişler nüfus sayısına göre bir düzenleme yapılması gerektiğini savunmuşlardır. (Tamçelik, 2011, s348-349) Tekrar Bakanlar Kurulu yapısına dönersek burada Gali, 1960 sisteminde olduğu gibi 7 Rum 3

Türk'ten oluşan Bakanlar Kurulunda kararların oy çokluğu ile alınacağını söylemiştir. Türk tarafı ise İsviçre'de olduğu gibi eşit sayıda Bakanların oluşmasını ve kararlarında oybirliği ile alınmasını istemiştir. Rumlar ise Bakanlar Kurulunda 7:3 sistemine sıcak baktıklarını söylemiş ve Dışişleri, Maliye veya Savunma bakanlıklarından birini Türklerle dönüşümlü biçimde verilebileceğini ancak bir bakanlığın sürekli bir toplumlun elinde olmasının iki topluma da faydasının olmayacağını belirtmiştir. Bu konuda Kıbrıs Türk muhalefeti de gibi sayısal eşitlikte ısrar edilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Buradan anlaşılan yürütme erkinin Federal Başkan, Federal Başkan Yardımcısı ve Federal Bakanlar Kurulundan oluşacağı anlaşılmaktadır. Federal Başkan ve Yardımcısı aynı zamanda federe devletlerinin de başkanı olacağı, bakan atamalarının Federal Başkan ve Yardımcısının onayı ile gerçekleştirileceği ifade edilmiştir. Başkan ve Yardımcısının önemli konulardaki veto yetkisi de aynen korunmuştur. Rum ve Türklere 7:3 oranında temsil hakkının verilmesi ve Maliye, Savunma veya Dışişleri bakanlıklarından birinin Türklere bırakılması konusu önemli bir konu olarak varlığını korumuştur. Çünkü bu stratejik bakanlıklardan birisinin Türklere verilmesi Türklerin yürütme mekanizmasına aktif katılımını sağlayacaktır. Diğer yandan, Gali kurulması planlanan Geçici Federal Hükümetin fonksiyonlarının ortaklaşa yürütülmesini önermiştir. Ayrıca, her iki toplumda ortak çıkarlarının bulunduğu alanlarda kendi sahalarında faaliyet göstermek üzere Sağlık, Maliye ve Ulaştırma bakanlıklarının kurabileceği belirtilmiştir. Bakanlıklarda çalışan memurlarında o topluma ait kişilerden teşekkül edilebileceği ifade edilmiştir. Bu arada Bakan ve Yardımcısının aynı milletten olmayacağı, karar alırken birbirlerine sıkı bir biçimde danışacağı ve işbirliği yapacağı ifade edilmiştir. Dışişleri konusundaki kararlar ise her iki toplumun imzasından geçeceği söylenmiştir. Türk tarafı da dışişleri bakanlığının iki toplum arasında dönüşümlü bir biçimde gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir. Türkler aynı zamanda her toplumun kendi bölgelerinde başta dışişleri olmak üzere eğitim, kültür, teknik ve mali işbirliği gibi konularda işbirliği antlaşmaları yapabilme hakkına sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Gali Fikirler Dizisinde ise Cumhurbaşkanının Rum ve Dışişleri Bakanının Türk olabileceği de öne sürülmüş ve bunun Cumhuriyetin iki toplumlu karakterini göstermesi açısından önemli olduğu söylenmiştir. Ancak bazı Rumlar Türklerin dışişleri bakanlığını dış politikayı Türkiye'ye entegre etmek amacıyla istediğini iddia etmiştir. (Tamçelik, 2009, s.64-66)

Meselenin çözüme kavuşabilmesi için yukarıda bahsettiğimiz Gali'nin New York davetine icap eden taraflar toplanmıştır. Bu görüşmelerde Genel Sekreterin bir duyuruda Denktaş'ı Kıbrıs Türk toplumunun lideri, Vasiliu'yu ise Kıbrıs Cumhurbaşkanı olarak ifade etmesi krize yol açmış ve Denktaş bu unvanların düzeltilmesi gerektiğini aksi takdirde görüşmelere girmeyeceğini belirtiştir.[34] Daha sonra ABD Kıbrıs Koordinatörü John Maresca ve ABD Lefkoşa Büyükelçisi Robert Lamb'ın devreye girmesiyle unvan konusunda daha böyle bir şeyin olmayacağı konusunda teminat verilmiş ve sonra görüşmelere geçilmiştir. Denktaş görüşmelerde Gali'ye iki tarafın eşitliğinin önemini anlatarak görüş alış verişinde bulunmuştur.[35] Bu görüşmelerde Gali, çözüm adına daha çok Türk tarafına baskıda bulunmayı yeğlemiş ve ortaya koyduğu haritayı Denktaş'a kabul ettirmek istemiştir. Bu haritada Türklere ada'nın %28,2'lik bir kısmı bırakılmış ve Güzelyurt bölgesi de Rumlara devredilmiştir. Bu teklife karşı çıkan Denktaş, kendi haritasını ortaya koymuştur. Bu haritada ise Türk tarafına adanın %29 bırakılmış ve Güzelyurt ise Türklere devredilmiştir. Bu aşamadan sonra görüşmeler çıkmaza girmiştir. (Tamçelik, 2015, s.404-405) Vasiliu yaptığı açıklamada Kıbrıs'ta ilerleme sağlanamamasının nedeninin Denktaş'ın Kıbrıslı Rumların mülkiyet hakkını reddetmesinden kaynaklandığını ve sorumluluğun da adaya müdahale eden Türkiye'de olduğunu söylemiştir.[36]

Bu görüşmelerde Türk tarafına toprak tavizi, Rum mültecilerin Kuzey'e tekrar geri dönüşü, güvenlik güçleri ve arabuluculuk komisyonu konularında baskı yapılmıştır. Diğer yandan, Türk tarafının itirazlarına rağmen, kurulacak federal devletin tek ve uluslararası şahsiyete sahip olacağı ve tek vatandaşlığın geçerli olacağı ifade edilmiş ve tüm Rum göçmenlerin Kuzey'deki yerlerine dönmeyeceği konularındaki Gali Önerileri Güvenlik Konseyi'nin 789 sayılı kararıyla onaylanmıştır. Bazı aşırı sağcı Rumlar ise Anadolu'dan yerleşen tüm Türklerin geri dönmesini, Ada'daki Türk askerlerinin geri çekilmesi ve iki toplum arasında hareket serbestîsinin oluşması gerektiğini savunmuştur. Öncelikle Türklerin güvenlik konusundaki endişeleri giderilmeden tüm Türk askerlerinin adadan

[34] T.C. Başbakanlık Basın ve Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ayın Tarihi 26 Ekim 1992, veritabanı için bkz. http://www.ayintarihi.com/XpMbZ/date/1992-10-02 16.04.2015
[35] Ayın Tarihi 27 Ekim 1992, veritabanı için bkz. http://www.ayintarihi.com/XpMbZ/date/1992-10-02 16.04.2015
[36] Ayın Tarihi 1 Kasım 1992, veritabanı için bkz. http://www.ayintarihi.com/XpMbZ/date/1992-10-02 16.04.2015

çekilmesi gerektiği yönündeki istemler gerçekçi görülmemektedir. Ada'nın Türk müdahalesi ile birlikte *de facto* olarak bölünmesinden beri her ne kadar KKTC bir devlet olarak tanınmasa da bağımsız bir devlet gibi yaşamaya Kıbrıslı Türkler alışmıştır. (Salih, 2013, s.150)[37]

Bu arada, Güvenlik Konseyinin 789 sayılı kararında Kıbrıs'ta iki tarafında eşitliğini vurgulayan 649 sayılı kararın aksine, tarafların eşitliğini vurgulayan bir ifade zikredilmemiştir. Bu da şüphesiz Gali'nin Türk tarafına karşı bakış açısını gösteren bir kanıt olmuştur. Aynı zamanda, Federal anayasa organlarındaki temsil hakkı, üç özgürlükler (seyahat, yerleşme ve mülk edinme), toprak, askerlerin çekilmesi, garantörlük ve siyasi eşitlikler gibi konularda taraflar arasında derin görüş ayrılıklarının olduğu görülmüştür. (Tamçelik, 2015, s.405) Örneğin, New York görüşmeleri sonunda Denktaş'ın kurulacak Cumhuriyette dönüşümlü başkanlık sisteminin olabileceğini söylediği, Vasiliu'nun ise bunu kabul etmediği belirtilmiştir.[38] Her ne kadar dönüş ve mülkiyet konularının Türk tarafınca prensip olarak kabul edildiği BM raporunda söylenmiş ancak Denktaş'ın bu konudaki görüşlerinin kabul edilmemiştir. Hatta Gali eve dönüş ve mülkiyet haklarının Denktaş tarafından öne sürülen koşullarla engellenemeyeceği ifade etmiştir. Egemenlik, federal hükümet ve yürütme yetkisi konularında Gali, Denktaş'ın görüşlerini kabul edilemez olarak nitelemiş, sorunda çözüme ulaşılamamasının nedeninin Türk tarafı

[37] Uluslararası hukukta da tanınmanın 3 temel şartı vardır bunlar; belli bir toprak parçasına sahip olmak, hâkim ve etkili bir hükümet ve istikrarlı bir topluluktur. Buradaki etkili hükümetten kasıt hükümetin dışarının etki ve baskısı altında kalmaksızın sınırları içerisinde münhasır yetkilerini kullanmasıdır. Bu yoruma baktığımızda Ada'da tek devletin değil iki devletin olduğu görülür. Kuzey kesimi her ne kadar ekonomik olarak Türkiye'ye bağımlı olsa da esasen bağımsız bir devlettir. Türkiye'nin şimdiye kadar KKTC'nin içişlerine karıştığı görülmediğinden KKTC'nin Türkiye koruması altıda bir devlet (*protectorate*) veya kukla devlet (*puppet republic*) olduğunu söylenemez. Ayrıca, KKTC'nin uluslararası alanda tanınmaması onun bir devlet olmadığını göstermez. Keza uluslararası hukukta tanınma kurucu (*constitutive*) değil, açıklayıcı (*declaratory*) bir işlemdir. Ancak, KKTC sadece kendisini tanımayan devletler ile resmi ilişkilerde bulunamayacaktır. KKTC başka devletlerce tanınsın veya tanınmasın Ada'nın Kuzey'inde kendi yönetimine ve anayasasına sahiptir ve bizzat Kuzey Kıbrıs'taki halk tarafından seçilmiş milletvekillerinin bulunmuş olduğu meşru bir parlamento vardır. (Rumpf, 2005, s.27-29) Burada, KKTC'nin diğer devletler ile resmi ilişkilere girememesinin dezavantajlarını da azaltmamız mümkündür. Kanımızca KKTC'nin kendi ayakları üzerinde bir devlet olması ve ekonomik olarak diğer devletler açısından fırsat doğuran bir ülke haline gelmesi durumunda tanınmasa da Tayvan örneğinde olduğu gibi tanınmayan ancak tanınan bir devlet kadar diğer devletler ile münasebetleri olan bir devlet olmasını sağlayabilecektir. Tayvan'ın ABD ve diğer Batılı ülkeler ile olan ilişkileri bu devletin en az tanınan bir devlet ile olan ilişkileri kadar yakındır. Çin Tayvan'ın kendisi ülkesinin bir parçası olarak gördüğünden diğer devletlerin bu tanımasını istememekte, diğer devletlerde Çin'den çekindiklerinden bu devleti resmi olarak tanıyamamaktadır. Ancak Tayvan'ın sadece Batı ile olan ekonomik ilişkisi ve dünya üzerinde yükselen ekonomilerden birisi olması bu devletin tanınmamışlığını akıllara bile getirmemektedir. Kısacası, Tayvan KKTC için iyi bir örnek teşkil etmektedir

[38] Ayın Tarihi 3 Kasım 1992, veritabanı için bkz. http://www.ayintarihi.com/XpMbZ/date/1992-10-02 16.04.2015

olduğunu ima etmiştir. Güvenlik Konseyinin 789 sayılı kararı ile Gali'nin sunduğu haritayı resmi belge olarak kabul etmesi de şüphesiz Türk tarafı açısından çok olumsuz bir gelişmedir. ABD dâhil tüm Güvenlik Konseyi tarafından oybirliği ile alınan bu karar Türk tarafının görüşlerinin uluslararası alanda sıcak karşılanmadığını göstermiştir. Türk tarafının çözümü iki toplumlu federal çözüm yerine iki egemen devletin varlığına dayanan bir çözüm olmuştur. Türk tarafı esasında iki toplum arasındaki görüşmelerin iki devlet arasındaki görüşmeler olduğunu savunmuştur. Genel olarak bakıldığında Türk tarafı açısından bu kararın olumsuz yanları tek egemenlik, tek uluslararası kimlik ve tek vatandaşlık vurgusu, adadaki yabancı askerlerin çekilmesi, adanın parçalanmasına veya başka ülkelerle birleşmesine yol açacak gelişmelerden kaçınılması, Cumhurbaşkanlığın Türk ve Rumlar arasında dönüşümlü olarak gerçekleştirilmesinin kabul edilmemesi, Bakanlar Kurulunda sayısal eşitliğin sağlanamaması, federal devlette bulunmayan yetkilerin federe devletlerin egemenliğine devredilmesinin kabul edilmemesi gibi noktalar olmuştur. Bu önerinin Rumlar açısından ise olumsuz yanları ise Türkiyeli göçmenlerin adada kalacağının kesinleşmesi, Rum göçmenlerin dönüşüne getirilen sınırlamalar, Garantörlük sisteminin iptal edilememesi, Kıbrıs Cumhuriyetinin dağılma tehlikesinin engellenememesi, adadaki Türk askerinin çekilmesinin sağlanamaması ve Avrupa Birliği müktesebatından sapmaların yaşanması olmuştur. (Tamçelik, 2015, s.406-407)

Kıbrıslı Rumlar bu önerinin reddedilmesinden sonra Avrupa Birliği sürecine odaklanmaya başlamış ve doğru orantılı olarak da Kıbrıs sorunu artık yavaş yavaş Avrupalılaşmaya başlamıştır. Şüphesiz Sovyetlerin çözülmesinden sonra Bağlantısız Hareketi'nin öneminin azaldığını gören Rum diplomasisinin bütün gücüyle AB sürecine odaklanması stratejik bir karar olmuştur. 1990'lü yıllardan itibaren bu gelişmelerle birlikte Rum kesimi Avrupa'ya entegre olmaya çalışmış, Türk kesimi de Türkiye ile bağlarını hızla kuvvetlendirmiştir. (Gayde, 2008, s.33)

3.5. Annan Planı ve Sonrasındaki Gelişmeler

Kıbrıslı Rumları Gali Planı sonrasında Yunanistan'ın büyük desteği ile AB üyeliği yolunda hızlı adımlar atmıştır. Rum tarafının Kıbrıs'ın tümünü temsil iddiasıyla AB üyeliği çabalarına karşı KKTC Meclisi 29 Ağustos 1994 tarihinde 47 sayılı kararı almıştır. Bu ilgili kararda Kıbrıs Rum kesimi ile Yunanistan arasında dışişleri, savunma ve güvenlik alanlarında gerçekleştirilen antlaşmaların Türkiye ile KKTC arasında dışişleri, savunma ve

güvenlik alanlarında işbirliği yapılmasını gerektirdiği ifade edilmiştir. Kıbrıs Rumlarının Yunanistan ile bir dizi kritik antlaşmalar imzalaması ve adanın tümünü temsil iddiasıyla AB'ye başvurması KKTC Parlamentosunun Kıbrıs meselesinde federasyon çözüm yolunu öngören önceki kararının terk edilmesine yol açmıştır. 1995 yılı itibariyle AB sorunda daha aktif bir rol oynamaya başlamış ve Türkiye'nin AB üyeliği Kıbrıs sorunuyla ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Hatta Yunanistan Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne olan üyeliğini Kıbrıs adasının tümünü temsilen Rum yönetiminin AB'ye girişi garanti edildikten sonra onaylamıştır. Türkiye ise sorunun AB'de değerlendirilmesine karşı çıkmış, BM çatısı altında çözülmesi gerektiğini savunmuştur. AB de Kıbrıs konusunda BM inisiyatifini desteklemiş, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın oluşturduğu ve kendi adıyla anılan 'Annan Planını' ortaya atmıştır. (Kasım, 2007, s.62-63) 2004 yılının Nisan ayında bu BM planı 30 yılı aşkın süren Kıbrıs sorununu bitirmek amacıyla iki toplumun onayına sunulmuştur.

Kıbrıs adasının 1974 yılında Yunanistan kaynaklı bir darbe ile Makarios'u indirmesi Türkiye'nin haklı olarak müdahalesine yol açmıştır. Taraflar arasında birçok görüşmeler gerçekleştirilmiş ve Rum tarafı Türk tarafını azınlık olarak görmekten vazgeçmemiştir. Çözümsüzlüğün sürmesi üzerine Türk yönetimi self determinasyon hakkını kullanarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak yine de Rum yönetimi kontrolü altındaki Kıbrıs cumhuriyeti yine de uluslararası alanda tanınan devlet olmaya devam etmiştir. İyi niyet unsuru yine Rumlarca istismar edilmiş ve çözüm konusunda uygulanabilir olduğu söylenen Annan Planı Rum tarafınca veto edilmiştir. Bu konuda AB üyeliği Rumları cesaretlendiren bir unsur olmuş ve kendilerine göre Annan Planında öngörülen şartlardan daha iyi bir antlaşmanın imzalanabileceğini düşünmüşlerdir. Annan Planının Türklerce kabulü ve Rumlarca reddinden sonra iki toplum arasında güvensizlik derinleşmiş ve Rum kesiminde artan bir milliyetçilik görülmüştür. (Byrant, 2005, s.30-31)

Türkiye'de ise 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Kıbrıs sorununun önemine dikkat çekerek Belçika'da olduğu gibi[39] egemen ve iki toplumdan oluşan bir devletin kurulması gerektiğini savunmuştur.

[39] "Belçika Krallığında Fransızca konuşan Valonlar ile Flamanca konuşan (Hollanda diline yakın) Flamanların zaman içinde dil ve kültür farkı olmamasına rağmen dil farkından ötürü bölünerek bir konfederasyona dönüşmüştür. Belçika kuzeyinde Flamanca, güneyinde Fransızca, kuzeydoğusunda Almanca

Yani bu düşüncesiyle AKP hükümeti önceki hükümetlerden farklı olarak konfederasyon tezinden ayrılmıştır. (Özersay, 2013, s.636-637)

Annan Planı ilk kez 11 Kasım 2002 tarihinde taraflara sunulmuş ve tarafların itirazlarından ötürü planı birçok kez değiştirilmiştir. Bu planın son hali 31 Mart 2004 tarihinde taraflara sunulmuştur. Bakıldığında Türk tarafının çokta lehine düzenlemeler bulunmamasına rağmen plan Rumlarca yine de reddedilmiştir. (Yılmaz, 2005, s.35-36) Burada AB'nin Rumlarla tam müzakerelerde Annan Planının kabulünü şart koşmaması da Rumların rahat davranmasının nedenlerinden biri olmuştur. AB'den aldıkları bu cesaret ile Rumların çoğunluğu bu plan aleyhinde rey kullanmıştır. (Oniş, Yılmaz, 2008, s.139) 7 Nisan 2004 tarihinde Rum lider Tassos Papadopoulos'un referandumda halkına hayır oyu verme çağrısında bulunmuştur. Papadopoulos Türkiye'nin Ada'daki askerler sayısında gerekli azaltmayı yapmadığını bahane ederek planda öngörülen garantörlüğün Rum tarafının aleyhine olduğunu savunmuştur. Tabi ki burada Papadopulos'un olumsuz tavrını birazda 'evet' oyunun olası olumsuz sonuçlarının altında ezilme korkusunda aramak gerekir. (Micheal, 2007, s.597) Şimdi Annan Planının detaylarına bir göz atalım.

Annan Planı ile birlikte kurulacak bu düzende Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti AB üyesi olacak, bu cumhuriyet bir ortak devlet (*Common State*) ile kurucu iki Parça devlete (*Component State*) dayanacak ve bu parça devletler kendi bölgesini yönetebilecekti. Federal hükümet ile Parça devletlerinin statüsü İsviçre hükümetinin kantonlar arasındaki ilişki temel alınarak oluşturulmuştur. Bu Parça devletlerinin Avrupa Birliği ve dış politika kararlarının alımı ve bu kararların icrası ise Belçika örneklerine göre düzenlenmiştir. Diğer yandan, Annan Planı ile öngörülen düzen 1960 Kıbrıs antlaşmaları ile de ilintili olmuştur.

---

ve başkent Brüksel'de ise üç dil kullanılmaktadır. Belçika devletinin bir ortak milli parlamentosu ve her bölgenin de ayrıca kendi parlamentosu bulunmaktadır. Bakıldığında buradaki ayrım dil ve ırk'a göre değil konuşulan dile göre yapılmıştır. Bu arada her bölge içerisindeki resmi, özel tüm kuruluş, şirket ve belediye gibi yerlerde o bölgenin ana dili ile yapılmaktadır. Örneğin Flamanca konuşan bir bölgenin flamanca konuşan Belçika vatandaşı Valon bölgesine yerleşirse yerleştiği yerdeki ana dil hakkını yitirmektedir. O yerde ki o bölgenin resmi diline göre hareket etmek mecburiyetindedir. Yani buradaki serbest dolaşım hakkı dil değişimi ile mümkün olabiliyor. Bu açıdan Belçika modeli eşit hakka sahip toplumları yan yana yaşatabildiği için Kıbrıs'ta da uygulanabileceği düşünülmüştür. Diğer yandan, merkezi hükümetin yetkisinin sınırlı olduğu bu sistemde bunun haricinde kalan yetkilerin federe devletlerine bırakılmıştır. Önemli olarak, Belçika sisteminde hem AB ve dış politika konularında önemli haklara sahiptir. Örneğin, yabancı ülkelerle antlaşmalar imzalayabildikleri gibi merkezin imzaladığı antlaşmayı reddedebilmektedirler. Aynı şekilde, Merkezinde federe devletlerin Federal dış politikayı olumsuz etkileyen kararlarına itiraz edebilmehakkı bulunmakradır." Lütfen bkz. "Belçika Modeli ve Kıbrıs", NTV Güncel Arşiv http://arsiv.ntv.com.tr/news/186205.asp 17.04.2015 ve NTV Dünya "Brüksel Modeli" http://arsiv.ntv.com.tr/news/311736.asp 20.04.2015

Bu antlaşmaların yürürlükte kalması kabul edilmekle beraber değişen şartlarla çıkan "Yeni Durum"a (*new state of affairs*) uygulanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu yeni durum ifadesi 1960 Antlaşmalarında öngörülen "Mevcut Durum" (*state of affairs*) ifadesiyle bağlantılı olsa da Annan Planı bu durumu değişen şartlara uyarlarlanarak ortaya koyuyordu. Bu arada Annan planında Kıbrıs Cumhuriyeti ifadesi yerine Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ifadesi kullanılarak iki Parça Devletin bir devlet kurduğu intibası yaratılmak istenmiştir. Ancak, Kıbrıs Rum tarafı kurulacak devletin hali hazırda 1960 Antlaşmalarıyla kurulmuş bir devlet olan Kıbrıs Cumhuriyeti üzerine kurulmasını isterken, Kıbrıs Türk tarafı ardıllık talebinde bulunmuş ve Kıbrıs cumhuriyetinin uluslararası hukuk süjesi olarak lağvedilmesi ve Kuzey ve Güney'de var olan devletlerin ardılı olan yeni bir devletin kurulması gerektiğini savunuştur. Ancak BM Kıbrıs Rum ve Türk taraflarının yaklaşımını uzlaştırmaya çalışmamış, yeni durumu esas alarak yaklaşımını "Yapıcı Muğlâklık" (*constructive ambiguity*) olarak nitelendirmiştir. Yani burada kurulacak olan devlet ne Türklerin istediği gibi yeni bir devlet kurulacak, ne de Rumların dediği gibi Kıbrıs cumhuriyetinin devamı niteliğinde bir düzen olacaktı. Bu yapılması istenen düzen daha sonra "Bakir Doğum" (*Virgin Birth*) olarak anılacaktır. Bu planın her iki tarafça kabul edilmesinden sonra Birleşik Kıbrıs Cumhuriyetinin Türkiye ve Yunanistan ile antlaşma yapması öngörülmüştür. Daha sonra hem kuruluş antlaşmasının kabulü hem de AB üyeliğine onay verilip verilmeyeceğine ilişkin referandumun gerçekleştirilmesi düşünülmüştür. (Özersay, 2013, s.638-640)

Genel olarak baktığımızda ise iki tarafın yedi farklı önemli konuda uyuşmazlık yaşadığı görülür. Bu konular; Kurulacak Kıbrıs devletinin siyasi sistemi, garantörlük, üç haklar, Kıbrıs'ın askeri statüsü, yerinden edilmiş kişiler, Türk yerleşimciler/göçmenler, bölgesel düzenlemeler ve son olarak da AB üyeliğidir. Burada, Rum tarafı geleneksel tutumunu sürdürmüş ve kurulacak devletin üniter yapıda veya güçlü merkezi yapıya sahip federasyon olması gerektiğini belirtmiştir. Türk tarafı ise bu durum karşısında Ada'da konfederasyon veya iki devletli çözümün benimseneceğini savunmuştur. BM, ABD, AB ve İngiltere gibi üçüncü taraflar ise iki taraf arasında bulunacak bir orta yolu destekler bir pozisyonda olmuşlardır. Hemen hemen tüm üçüncü taraflar Kıbrıs meselesinde federal çözümü desteklemişlerdir. Bakıldığında Annan Planı her ne kadar 1960 Garanti ve İttifak Antlaşmalarının devamına karar vermiş olsa da Rum siyasileri çözümden sonra herhangi

bir garantörlüğün olmaması gerektiğini savunmuştur. Tabi ki bu da doğal olarak Ada'da iki toplum arasında yaşanacak olası çatışmalarda Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkını ortadan kaldıracaktır. Türk tarafı ise garantörlüğün devamının Kıbrıs meselesinin çözümünün temeli olacağını belirtmiştir. Üçüncü taraflar ise 1960 Garanti Antlaşmasının revize edilmesi gerektiğine inanmıştır. Rum siyasileri ise diğer yandan üç özgürlük konularının sorunun çözümünde çok önemli konular olduğunu belirtmiştir.[40] Gerçekten masumane duran bu istekler karşısında Türklerin bu özgürlüklere kısıtlamalar getirilmesi gerektiğini savunması makul sebeplere dayanmaktadır. Her şeyden önce Annan Planı iki bölgeliliği çözüm olarak uygulamaya koysa da üç özgürlük konularında Rum isteklerinin gerçekleşmesi durumunda gelecekte bu özgürlüklerin tek bölgeliliğe sebebiyet vereceği açıktır. Önceden de söylediğimiz gibi hareket, yerleşme serbestîsi ve mülkiyet haklarının çoğunluğu oluşturan Rumlar tarafından tekrar istismar edilmeyeceğini kimse garanti edemez. Bu yüzden Türk tarafının sert karakterli iki bölgeli bir cumhuriyet istemesinden daha doğal bir durum yoktur. Bilhassa, yerleşme serbestîsi ve mülkiyet hakları Rumların Kuzey'e göçüne ve Türk tarafını fiilen azınlık statüsüne düşmesine neden olabilir. Türk tarafı bu anlamda bu özgürlüklere iki bölgeliliğin ruhuna aykırı olmayacak bir biçimde kısıtlamalar konulması gerektiğini savunmuştur. Hali hazırdaki Belçika örneğinde gördüğümüz gibi yerleşme özgürlüğüne kısıtlamalar koyularak bir düzenleme gerçekleştirilmişti. Bu anlamda Türk tarafının bu önerisi makul görülmelidir. Diğer yandan Rumlar toprak düzenlemelerinde adanın %75'ini kendilerine bırakılmasını talep etmişlerdir. Türk tarafı ise adanın %29'unun kendilerine bırakılmasını istemiştir. (Sözen, Özersay, 2007, s.126-127) Rum tarafı ise yerinden edilen Rumların yerlerine geri dönmesini talep ederek bir nevi iki bölgeliliği dolaylı yollardan ortadan kaldırmak istemişlerdir. Ancak buna karşı çıkan Türk tarafı onun yerine göçmenlerin tazminat alabileceğini belirtmiştir. (Sözen, Özersay, 2007, s.128) Zaten önceden de belirttiğimiz gibi tüm Rumların yerlerine dönmesinin birçok sakıncaları mevcuttur. Göçmenlerin tekrar yerlerine dönmesi tekrar gayri insani bir duruma yol açabilecektir. Bu yüzden uygulama olanağı olamayacağından bu kişilerin tazminat alması uygun bir seçenek olarak durmaktadır.

[40] Bu özgürlükler hareket özgürlüğü, yerleşme özgürlüğü ve mülkiyet hakları'dır.

Burada çok önemli bir nokta var ki o da yeni Rum gençliğinin Türklerle olan yaşama isteğidir. Yeni nesil Rum gençliğinin eski kuşaklara nazaran çok daha milliyetçi olduğu ve Türklerle yaşama isteğinin pek olmadığı görülmüştür. Tabi ki bazı Rum yazarlar bunu Türk ve Rumların ayrı yaşamasına bağlasa da aynı durum Türklerde görülmemiştir. (Georgiades, 2007, s.581) Hatta Annan Planının oylamasında Rum gençlerin bu plana ciddi anlamda karşı oldukları gözlenmiştir. (Chadjipadelis, Andreadis, 2007, s.5) Dolayısıyla, hareket serbestîsi, mülkiyet özgürlüğü ve yerleşme özgürlüğünün sağlanmasının çözüme pek bir faydası olmayacağı gibi iki toplum arasındaki gerginliği artırabilecektir. Bunun yerine iki toplum arasında iki bölgeliliğin ruhuna aykırı olmayacak biçimde kültürel etkileşimin ve karşılıklı anlayış birliğinin yolları aranmalıdır.

Annan Planı yetki paylaşımı açısından federal devletin kullanacağı yasama ve yürütme yetkileri belirlenmesini ve bu yetkiler dışında kalan artık yetkilerin (*residual powers*) Parça Devletlerin yetkisine girmesi gerektiği ifade edilmiştir. Planda federal devletin uluslararası antlaşmaların yapılması, savunma politikası da dâhil olmak üzere dış ilişkiler, Avrupa Birliği ile ilişkiler ve merkez bankası gibi konularda yetkili olması yer almıştır. Dış ilişkiler konusunun federal devletin yetkisi altında olduğu doğru olmakla birlikte Parça Devletlere de sınırlı olarak ticari ve kültürel konularda temsilci atama veya antlaşma akdetme yetkisi verilmiştir. Aynı zamanda Parça Devletlerin AB ile olan ilişkiler de toplantılara iştirak edebileceği ve oylamalarda düşüncelerinin dikkate alınacağı belirtilmiştir. (Özersay, 2013, s.640) Diğer yandan Annan Planında kurulması planlanan cumhuriyetin yasama organının iki meclisli bir yapıda olması düşünülmüştür. Bu iki meclis 5 yıllık bir süre için seçilecek ve 48 üyeden oluşacaktı. Senato'nun iki parça devletten de eşit sayıda senatör'ün seçilmesi öngörülmüş, Temsilciler Meclisinin ise Parça Devletlerin nüfus oranı doğrultusunda belirlenmesi kararı alınmıştır. Ancak Türk Parça Devletinden gelecek olan üyelerin sayısının %25'in altına inemeyeceği de söylenmiştir. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyetinin karar alma mekanizmasında ise olağan kararların basit çoğunlukla alınması düşünülmüştür. Ancak kararların alınmasında Temsilciler Meclisinde basit çoğunluğa herhangi bir kısıtlama getirilmemişken, Senato'da belirli konularda nitelikli çoğunluk aranacağı belirtilmiştir. Yani olağan kararlar haricinde belirli konularda her bir Parça Devletin beşte iki özel çoğunluğu gerekeceği belirtilmiştir. Bu sayede örneğin Türk Parça Devletine gelip yerleşen Rum'un Türk Parça Devleti'nin iç vatandaşı olsa bile

buradan Senatör olarak Senato'ya girmesi engellenmiştir. Bu sayede Senato'da toplumlararasında eşitliğin gerçek anlamda oluşması sağlanmıştır. (Prinçci, 2004, s.7-8)

Mülkiyet sorununa baktığımızda ise bu sorunun Rum tarafının Annan Planını reddetmesinde en önemli etkenlerden birisi olduğu görülmüştür. Annan Planı uluslararası hukuk kuralları ve iki bölgelilik prensibini göz önüne alarak geniş bir düzenlemeler dizisi oluşturmuştur. Tabi ki mal sahiplerinin hakları göz önüne alınmaya çalışıldığı gibi şimdiki kullanıcılarında hakları göz önüne alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, kullanan kişilerin statüsü, gelecekte malın kime ait olacağı ya da kim tarafından kullanılacağı, malın bulunduğu bölge, yasal sahiplerinin istekleri gibi unsurlar göz önüne alınmıştır. Planda Rum Parça Devletine Türk Parça Devletince bırakılan alanlardaki yerlerin asıl mal sahiplerine bırakılacağı ifade edilmiş ve buradaki Türkiyeli veya Kıbrıslı Türklerin ise Kuzey Kıbrıs'ta alternatif yerlere yerleştirilmeleri hedeflenmiştir. Diğer yandan, Güney'den evini ve yerini kaybeden ve Kuzeye kaçan bir Türk hali hazırda kullandığı taşınmaz üzerinde öncelikli hak sahibi olduğu ifade edilmiştir. Eğer maliyet farkı da varsa bu maliyet farkının ödenerek hali hazırda oturan kişinin bu mülkiyete sahip olabileceği ifade edilmiştir. Bu arada herhangi bir mevcut kullanıcının eski kullanıcıdan mülkiyeti aldıktan sonra yaptığı yatırımlarla bulunduğu mülkiyetinde bir değer artışı sağladıysa, yeni kullanıcı mülkiyeti ilk aldığı zamanki değerini eski mülkiyet sahibine vererek bu yerlere sahip olabileceği ifade edilmiştir. Esasında burada hâlihazırdaki kullanıcının tercihi ön planda tutulmuştur. Bu bahsini ettiğimiz iade kapsamları dışına çıkan taşınmazların bedelinin tazminat olarak malın eski sahibine verilmesi gerektiği öngörülmüştür. Sayılan kategoriler dışında kalan taşınmazlardan boş olanların asıl mal sahibine 3 yıl içinde, diğer malların ise 5 yıl içerisinde mal sahiplerine devrinin gerçekleştirilmesi gerektiği öngörülmüştür. (Özersay, 2013, s.642-643)

Güvenlik meselesinde ise Türk tarafının olmazsa olmaz olarak ifade ettiği (*Sine qua non*) Garanti Antlaşması çerçevesinde Türk askerinin adada kalması isteği ve tek taraflı olarak müdahale de bulunma hakkı Rum tarafının reddi ile karşılaşmıştır. Rumlar 1960 Garanti Antlaşmasının dış güçler tarafından empoze edildiğini söylemiş ve garantörlüğü zayıflatmaya çalışmıştır. Rum tarafı ilk olarak 1960 Antlaşması ile öngörülen bu müdahale hakkının hangi durumlarda uygulanacağı sorgulamış ve Ada'daki Türk askerlerinin kalıp kalmayacağını tartışmaya açmışlardır. Kıbrıs Türk tarafı ise Türkiye'nin AB üyeliğinden

sonra da 650 Türk askerinin adada kalması gerektiğini ifade ederek 1960 Garanti Antlaşmasında da öngörüldüğü üzere Türk askerinin Kıbrıslı Türklerin güvenliği için durmasının zaruri olduğunu belirtmiştir. (Tanık, 2004, s.172-174)

Annan Planında 1960 Garanti Antlaşmaları *mutatis mutandis* (gerekli uyarlamalar ile) yürürlükte kalması kabul edilmiş, yani yeni bir protokol ile oluşan yeni duruma uyumlu hale getirileceği ifade edilmiştir. (Sözen, Özersay, 2007, s.130) Bu plana göre garantör ülkeler geçmişte olduğu gibi Birleşik Kıbrıs Cumhuriyetinin toprak bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasal düzenini garanti edeceği gibi Parça Devletlerinin de toprak bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasal düzenini garanti edeceği öngörülmüştür. 1960 İttifak Antlaşması için benzer bir düzenleme öngörülerek, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyetinin Türkiye ve Yunanistan'ın ikisinin birlikte rıza vermedikçe topraklarını uluslararası operasyonlara açamayacağı ifade edilmiştir. (Özersay, 2013, s.643)

Taraflar arasında imza edilen antlaşma sonrasında antlaşmaların uygulanmasının izlenmesi amacıyla bir barış gücü ordusunun kurulması ve bunu BM'ye rapor edilmesi ile görevli olduğu ifade edilmiştir. Bu barış gücünün adada Federal Devletin ve Parça Devletlerin rıza gösterdiği ölçüde kalabileceği öngörülmüştür. Güvenlik konusunda bir diğer önemli husus ise Kıbrıs adasının askersizleştirilmesidir. (Özersay, 2013, s.643) Annan Planı Kuzey ve Güney'deki askeri birliklerin zamanla ortadan kaldırılacağı öngörmüştür. Diğer yandan anakaradan gelmiş olan Türk ve Yunan askerlerinin sayısının 2011'e kadar 6 bine, 2018 yılına kadar ise 3'er bine düşürülmesi tasarlanmıştır. Bu aşamadan sonra asker sayısı 1960 İttifak Antlaşmasında da ifade edildiği gibi 950 Yunan, 650 Türk askere düşürülecektir. Aslında daha sonradan da nihai amacın Kıbrıs adasından tamamen askerden arındırılması sağlamak olduğu söylenebilir. (International Crisis Group, 2006, s.4))

Kurulacak Birleşik Kıbrıs Cumhuriyetinin yapısı sorunda önemli bir bölümü teşkil etmektedir. İlk olarak egemenlik konusunda Rum tarafı kurulacak olan Kıbrıs devletinin tek egemenlik ve tek uluslararası kimlik formülüne göre inşa edilmesi gerektiğini savunmuştur. Rum kesimi adanın iki bölgeli bir federasyon olmasını kabul ederken, kurulacak devletten self determinasyon hakkının kesin bir şekilde yasaklanması amacıyla tek egemenlik düşüncesinde ısrarcı olmuştur. Türk tarafından ise Denktaş KKTC'nin

1983'ten beri bağımsız bir devlet olduğunu söylemiş, oluşturulacak sistemin konfederal bir yapıya dayanması gerektiğini ifade etmiştir. Bu sayede 1963'te olduğu gibi düzenin yıkılması durumunda Türk tarafı self determinasyon hakkını kullanabilecektir. Ancak konfederal kelimesi taraflarda olumsuz karşılandıktan sonra Denktaş ortak devlet ifadesini kullanmaya başlayacaktır. (Prinçci, 2004, s.2)

Diğer yandan, kurulacak Kıbrıs devletinde Federal kurumlar arasında siyasi eşitlik olacağı öngörülmüştür. Bakanlar Kurulu'nun en az 3 üyesi Türk üyeden oluşmak üzere 9 üyeden oluşması planlanmıştır. Bu üyelerin 5 yıl süreyle görevde kalması ve başkanlığının ise Türk ve Rum toplumları arasında dönüşümlü olarak gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Bakanlar Konseyi karar alırken mutabakat sağlanması gerekliliği ifade edilmiş, kararların en az bir kurucu devletten bir üye tarafından olumlu görülmesi şartı öne sürülmüştür. Ancak, bu şart sağlandığı takdirde çoğunluk kararıyla da karar alınabileceği ifade edilmiştir. Federal Meclisin ise iki organdan oluşacağı ve karar alınabilmesi için her iki mecliste basit çoğunluğun gerekeceği söylenmiştir. Buna ek olarak da kurucu devlet senatörlerinden her birinin dörtte birinin desteğinin sağlanması gerektiği söylenmiştir. Temsilciler Meclisinde ise Türklere en az 1:4 oranında koltuk verileceği, Senato da ise bu sayının yarı yarıya olacağı belirtilmiştir. Yüksek Mahkemelerde ise eşit sayıda Kıbrıslı Rum ve Türk'ün yer alması düşünülmüştür. Toprak konusunda ise Türkler aleyhine bir durum söz konusuydu. Türklerin sahip olduğu toprak %37'den, %28,5'e iniyordu.

Mülkiyet düzenlemelerinde ise Rumların çoğunun yerlerine dönebileceği öngörülmüştür. Diğer yandan, kuzey kesiminde yerlerine dönmek isteyen insanlara normal mülklerinin üçte biri kadar tazminatın ödenmesi ve yine topraklarının üçte biri kadar toprak verilmesi kararı alınmıştır. Eğer yerinden edilmiş bu kişilerin yerleri başkalarınca işgal edilmişse tazminat miktarı üçte ikiye çıkmaktaydı. (International Crisis Group, 2006, s.3-4) Ayrıca, Parça Devletler kendi sınırları içerisinde ikamet etmek isteyen diğer Parça Devlet vatandaşı kimselerin sayısını sınırlayabilecektir. Bu öneri önceden de bahsettiğimiz gibi Türkler açısından büyük bir öneme sahiptir. Buna göre diğer Parça Devlet vatandaşı kimselerin diğer Parça Devletteki ikameti ilk yıl nüfusun %1'ini, çözüm sonrasındaki yirminci yılda %20'sini ve sonraki yıllarda ise toplam nüfusun 1/3'ini geçmeyecek şekilde sınırlandırılacaktır. Ayrıca, ilk yıldaki %1'lik oran her üç yılda bir %3 oranında artırılacaktır. Diğer yandan, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında adaya gelip yerleşen ve

KKTC vatandaşlığı almış Türkiyelilere ise bir tür telsik yöntemi[41] ile vatandaşlık verilmesinin önü açılmaktaydı. Bu arada, KKTC vatandaşlığından yeni Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşlığına geçiş otomatik olarak sağlanamıyordu. Çünkü KKTC tanınmadığından verdiği vatandaşlıkta yasal olarak kabul edilmiyordu. Bu doğrultuda her iki tarafta BM'ye verecekleri listelerle kimin vatandaş yapılmasını istediklerini ortaya koyacaklardı. Her ne kadar Türkiyelilere KKTC tarafından verilen vatandaşlık hep dikkate alınsa da bu planda her iki ayrı listenin öngörülmüş olması 1964 olayları ertesinde Rumların Yunanistan uyruklu kişilere verdiği vatandaşlığın da yasal olarak görülmediğini göstermektedir. Diğer önemli konu Yunanistan vatandaşlarının Birleşik Kıbrıs Cumhuriyetinde sahip olacağı giriş ve ikamet haklarıdır. Türkiye'nin henüz AB üyesi olamamasından dolayı Yunan vatandaşlarına nazaran giriş ve ikamet haklarından eşit bir şekilde yararlanamaması durumu söz konusu mevcuttu. Plan'da da bu durum olabildiğince elimine edilmeye çalışılmış, Türk ve Yunan vatandaşlarının eşit bir şekilde Kıbrıs'a giriş ve ikamet hakkına sahip olması ilkesine yer verilmiştir. (Özersay, 2013, s.643-644)

Taraflar bu aşamadan sonra İsviçre'nin Bürgenstock kasabasında toplanarak Annan Planı konusundaki çekincelerini ve değişim isteklerini iletmişlerdir. Rumlar özellikle yaptırmak istedikleri değişikliklerde Avrupa Birliği'nin desteğini alırken, Türk tarafı da Amerikalı ve İngiliz diplomatlardan yardım almıştır. Toplantıda alınan kararlara göre Kıbrıslı Türkler ve Rumlar adada eşit bir şekilde temsil edilecektir. Kararların karşılıklı rıza ile alınacağı geçiş döneminin süresi ise 30 aydan 2 aya indirilecektir. Taşınmaz mallar konusunda ise bir önceki planlarda getirilen genel kısıtlama sebepleri ortadan kaldırılmış, Türk ve Rum göçmenlerin diğer kurucu devletteki[42] taşınmazlarının 1/3'ünün iade edilmesine karar verilmiştir. Kıbrıs Türk devletinin hâkimiyetinde kalacak olan Karpas bölgesindeki Rumlar ile Maruniler bu 1/3 sınırlamasının kapsamı dışına çıkarılacak, buradaki Rumların mallarının hemen hemen hepsi geri iade edilecektir. Diğer yandan, su kaynakları ve narenciye yönüyle zengin Güzelyurt bölgesi Kıbrıs Rum devletine bırakılacaktır. Ayrıca, çözümün kabul edilmesinden itibaren 20 yıl boyunca ya da Kıbrıs Türk Devletindeki kişi başına düşen milli gelir Rum devletinin milli gelirinin %85'i olana

[41] Telsik Yöntemi herhangi bir devletin ülkesindeki yabancı uyruklu kişilere belirli şartları karşılaması durumunda verdiği vatandaşlık.
[42] Kurucu devlet kelimesi Parça devlet kelimesi yerine 3'cü Annan Planından sonra kullanılmaya başlanmıştır.

kadar hem tüzel kişilerin hem de bu devlette ikameti 3 yıldan daha az olan gerçek kişilerin Türk tarafında taşınmaz mal almasına sınırlandırmalar getirebilecektir. Bir kurucu devlette ikamet eden bir diğer kurucu devlet vatandaşlarına getirilen mülkiyet alma sınırlandırması ise %18'e indirilmiştir. Ancak bu sınırlama da 19 yılın sonunda veya Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinde tamamen kaldırılacaktır. (Özersay, 2013, s.659-660) Fakat bu sınırlamalar kalktığında Rum toplumunun Türk tarafında nüfus çoğunluğunu elde etmesi gibi bir tehlike ortaya çıkacaktı. Bunu engelleme adına sınırlamalar ortadan kalksa da kurucu devletlerin kendi devletlerindeki vatandaşlarının üçte iki çoğunluğu sağlayabilmesi adına gerekli önlemleri alabileceği kararı alınmıştır. Yani bir diğer değişle resmi dili Türkçe olan Türk bölgesinde Rumlar toplam nüfusun 1/3'ünü aşamayacaklardır. Aştıkları takdirde Kıbrıs Türk Devletinin müdahale hakkı doğmaktadır. (Internaitonal Crisis Group, 2010, s.6-7) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşların ise Kurucu Kıbrıs Türk Devletindeki ikameti bu devletin iç vatandaşlarının nüfusunun %5'ini aşmayacağı öngörülmüştür. Ancak bu sınırlama da 19 yıl sonra ya da Türkiye'nin AB üyeliğinden sonra tamamen ortadan kalkacaktır. Aynı uygulamanın Kurucu Rum Devletinde yaşayan Yunan vatandaşları içinde geçerli olacaktır.

Yapılan düzenlemelerde Senato'daki temsilin kurucu devletlerin iç vatandaşlığına göre değil, ana dil esası temel alınarak yapılacağı ifade edilmiştir. Bu sayede Kurucu Kıbrıs Türk Devletinde yaşayan Rumların Senato'da koltuk alarak temsil oranını bozma riski ortadan kaldırılmak istenmiştir. Ayrıca, Türk ve Yunan askerlerinin Türkiye'nin AB üyeliğinden sonra geri çekileceğini öngören hükümde kaldırılmıştır. Bunun yerine Türkiye AB üyesi olsa bile 650 Türk askeri, 950 Yunan askerinin adada kalabileceği kararı verilmiştir. Ancak yine yapılan düzenlemeye göre bu askerlerin varlığı Türkiye'nin AB üyeliği sonrasında her 3 yılda bir gözden geçirilecektir. (Özersay, 2013, s.660)

Yukarıda anlatılanlarla birlikte bazı çıkarımlar yapmamız mümkündür. Annan Planı genel itibariyle uygulanabilir ve makul bir öneri olarak taraflara sunulmuştur. Güney Kıbrıs Rum Kesimi Başsavcısı Annan Planı ile ilgili sunduğu değerlendirme raporunda bu öneri ile yeni bir devletin kurulmadığı ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin geliştirildiğini söylemiştir. Başsavcı hazırladığı raporda haklı görünmektedir çünkü her ne kadar Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti veya Kurucu Devletler terimleri kullanılsa da Annan Planı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devamı öngörüsü ile hazırlanmıştır. Annan Plan ile mesele'ye bir

anayasal sorun gözüyle bakılmış ve nitelik itibariyle de Türk tarafının çokta lehine bir öneri olmamıştır. Çünkü genel olarak, 1960 yılında kurulan anayasal düzen Rumları itirazı ile değişimlere uğramıştır. Planda yerleşim ve seçim şartları (Ana dil şartı) gibi bazı olumlu düzenlemeler vardır. Ancak yine de dediğimiz gibi genel itibariyle Annan Planında bir ortaklık devletinin kurulmadığı, AB müktesebatı altında Türklere güçlendirilmiş azınlık haklarının verildiği görülmektedir. Örneğin, 1960 düzeninden faklı olarak Türk tarafına egemenlik hakkı verilmemiştir. Bunun en büyük göstergesi ise imzalanacak olan antlaşmanın son hali devletlerarası bir antlaşma niteliğinde olmamış ve ifade edilen ortak devletin meşruiyetinin ve yetkilerinin kaynağının 'kurucu devletler' veya 'kurucu halklar' yerine 'Kuruluş Antlaşmasına' (*Foundation Agreement*) ve yeni anayasa'ya dayandırılmış olmasıdır.

Sayın Bulunç'un da ifade ettiği gibi dikkat çeken bir diğer önemli nokta da Annan Planında eşit yetki (*equal power*) ve kurucu halk (*co-founder people*) kavramlarına yer verilmemesidir. Bunun yerine egemenlik Kuruluş Antlaşmasına ve Anayasa Belgesine dayandırılmıştır. Ayrıca, Annan Planında 1959-1960 Antlaşmaları ile öngörülen Kıbrıs Türk halkı ve Kıbrıs Rum halkı ifadelerinin yerine "Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum ifadeleri kullanılmıştır. Bunun anlamı ise Kıbrıs Türk toplumuna 1959-1960 Antlaşmaları ile sağlanan self determinasyon hakkından vazgeçmektir. Kıbrıs Türk toplumunun uğruna yıllardır mücadele ettiği ve kan döktüğü bu hakkın alınması hiç şüphesiz tam bir facia olurdu. Özellikle ABD ve AB tarafından çözüm istemedikleri yönünde suçlanan Denktaş'ın ve o zaman ki KKTC hükümetinin Annan Planına karşı tutumu göz önüne alındığında ne kadar haklı olduğu görülür. Türkiye'nin Annan Planını destekler olan tutumu ise bilindiği gibi Avrupa Birliği üyelik süreciyle bağlantılı bir durumdu. Hatta Türkiye bu konuda KKTC'ye baskı yapmış ve evet denilmesi için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Hatta 2002 yılının Kasım ayında Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın, "*Annan Planının, Kıbrıslı Türklerin aleyhine olduğunu bilmemize rağmen hem kabul ettik hem kabul ettirdik*" demesi de Kıbrıs'ta Annan Planı ile taviz verildiğinin kanıtı olmuştur. Ayrıca, yerleşme hürriyeti ve toprak tavizleri de işin bir diğer önemli boyutudur. Yerleşme hürriyeti konusunda ifade edilenler belli bir süre sonra Rumlara tamamen yerleşme hürriyeti sağlayacak mahiyettedir. Dolayısıyla iki kesimlilik ve iki halklılıkta bu yolla zamanla ortadan kaldırılacaktı. Bu açıdan bakıldığında Annan

Planının adeta Kıbrıs'taki Türk halkının ortaklık haklarını, siyasi eşitliğini, egemenliğini ve Türkiye'nin ada üzerindeki hakkını ortadan kaldırmak amacıyla yapıldığını söyleyebiliriz. Her ne kadar ilk aşamada Türkiye'nin Ada'daki varlığına ses çıkarılmamış olsa da ilerleyen süreçlerde bu varlığın son bulacağı bellidir. (Bulunç, 2007, s.83-86) Unutulmaması gereken bir diğer nokta ise Rumların Avrupa Birliği'ne üyeliklerinin ve uluslararası alanda üniter devlet olarak tanınmanın vermiş olduğu rahatlıktır. Annan Planın kurguladığı bu Kıbrıs Cumhuriyetinin anayasasında Türklere genişletilmiş azınlık hakları verilmek istenmiştir. Ayrıca, planda Garanti ve İttifak Antlaşmalarının mevcut yapısının değiştirilmesi için kullanılan '*Mutadis Mutandis Kuralı*' ise değişen koşullara göre antlaşmanın değiştirilmesi anlamına geliyordu. Bu değişen koşullar kelimesi müphem bir ifade olmakla birlikte zaten Garanti ve İttifak Antlaşmalarının işleyişi Avrupa Birliği müktesebatı ve kurallarına göre pek mümkün görünmemektedir. Çünkü AB üyesi olan Kıbrıs'ın topraklarında, AB üyesi olmayan Türkiye'nin asker konuşlandırması ve o ülkeye garantör olması AB açısından pekte kabul edilebilir bir durum değildir. (Bulunç, 2010, s.13-14)

,

SONUÇ

Kıbrıs Adası tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve birçok kavmi bünyesinde barındırmış bir adadır. Etnik yapı itibariyle Yunan diyemeyeceğimiz olan Kıbrıs'ta başta Mikenler olmak üzere birçok Yunan kavimi ve krallığı yerleşmiştir. Ayrıca, Bizans imparatorluğunun adadaki din, dil ve kültür asimilasyon politikaları da başarılı olmuştur. Ancak, burada belirtilmesi gereken önemli nokta Kıbrıs halkının Yunanistan'ın tarih boyunca egemenliğine girmemiş olduğudur. Yani, Kıbrıs halkı Yunanistan açısından yabancı bir halktır. Enosis talepleri de bu unsur göz önüne alınarak değerlendirilmelidir.

1571 yılı ile birlikte Osmanlı Devleti Kıbrıs Adasını fethetmiş ve Ada'ya Türk nüfusu yerleşmeye başlamıştır. Kıbrıs halkı Osmanlı yönetimi altında göreceli olarak huzur ve barış ortamı yakalamıştır. Ancak 1777 Osmanlı-Rus savaşından sonra adada gerginlikler başlamış, Ada stratejik konumu nedeniyle başta İngilizler olmak üzere büyük devletlerin ilgisine muhatap olmuştur. Osmanlı Devletinin Ruslar karşısında düşmüş olduğu zor durumu iyi değerlendiren İngilizler 1878 tarihinde Ayestafanos Antlaşmasının Osmanlı Devleti üzerindeki etkisini kırmayı taahhüt etmiş ve bunun karşılığında Kıbrıs Adasını kiralamıştır. Rusya ve Osmanlı Devleti arasında yapılan bu antlaşmaya göre Ruslar işgal ettiği topraklardan çekildikten sonra Ada Osmanlı Devletine tekrar geri verilecekti. Ancak Osmanlı Devleti 1. Dünya Savaşına İngiltere'nin karşısında yer almasından sonra Ada'yı İngilizler ilhak etmiş ve bu ilhakta stratejik bir hata yapılarak Lozan ile tanınmıştır. Eğer bu ilhak tanınmasaydı Ada fiilen İngiltere hâkimiyetinde kalsa da hukuken hala Osmanlı olacak ve İngiltere'nin adadaki işgali sona erdiğinde ise bu ada hukuken Osmanlı olduğu için ardılı Türkiye'ye bırakılma zorunluluğu ortaya çıkacaktı. Ada'daki ilhakın tanınmaması durumunda Finlandiya ve İsveç arasında yaşanan Aaland Adaları Uyuşmazlığı benzer bir durumun yaşanacağı gayet olasıydı. Aaland Adaları Uyuşmazlığı Finlandiya ve İsveç arasında yaşanan bir sorundu. Halkı aslında İsveçli olmasına rağmen, adalar Finlandiya'ya bırakılmıştır. Çünkü adaların tarih, ekonomik, siyasi ve coğrafi açıdan Finlandiya'nın bir parçası olduğuna işaret edilmiştir. Ayrıca, adadaki etnik, dilsel ve dinsel grupların Finlandiya'nın rızası olmadan hukuken ayrılamayacağı ifade edilmiştir. Ancak Türkiye ilhakı tanıyarak bu hakkını kaybetmiştir. Kıbrıs Adasının da Anadolu yarımadasıyla olan tarihsel, kültürel, coğrafi ve ekonomik

bağları dikkate alındığında Ada'nın Türkiye ile bağlanması gerekti. Bu durum İngiliz baskısı karşısında yapılamadığı ifade edilse de benzer durumlardan geçen Türklerin bu durumu da sürünceme de bırakarak, konu hakkında kesin bir karar almaması mümkündü. Keza o zamanki görüşmelere bakıldığında görülecektir ki Adalar konusundaki baskı kadar Kıbrıs konusunda Türkiye'ye baskı yapılmadığı görülür. Adaları hali hazırda bırakarak Ege'deki güvenliğini Yunanistan ile paylaşmak zorunda kalan Türkiye'nin Kıbrıs'taki tam egemenliği kırmızı çizgilerden biri olmalıydı.

Kıbrıs Adası İngiliz yönetimindeyken birçok Türk Ada'dan göç etmek zorunda kalmıştır. Rumlar ve Yunanlılar ise Ada'da Enosis'in gerçekleştirilmesi amacıyla İngiltere tarafına baskılarda bulunmaya başlamıştır. Kıbrıs Adasında İngiliz yönetimine karşı isyanlar baş gösterince İngiltere Ada'yı 1959-1960 Antlaşmalarıyla Türk ve Rum toplumunun egemenliğine devretmiştir. Ayrıca, bu antlaşmalarla Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulan *sui generis* ve *objektif* yapısı Birleşmiş Milletler ile de tanınmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ülkesel bütünlüğü ve güvenliği Garanti Antlaşması ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin güvencesi altına alınmıştır. Bu imzalanan antlaşmalarla birlikte Kıbrıs Anayasası uluslararasılaştırılmış ve Kıbrıs devletinin sadece kendi iradesiyle değiştiremeyeceği bir düzen yaratılmıştır. Burada Enosis ve Taksimden vazgeçme karşılığında böyle bir düzenin kurulmasından başka çare görülmemiş tarafların çıkarları tatmin edilmiştir. Burada, iki toplumun iradesine dayalı Kıbrıs Cumhuriyetinin yapısının tek taraflı olarak değiştirilmesi anayasanın ihlali anlamına geleceği gibi uluslararası hukukunda ihlali anlamına gelecektir. Bu yüzden Kıbrıs Cumhuriyetindeki olası anayasa ihlallerine karşı Garanti Antlaşması ile garantör devletlere birtakım yetkiler tanınmıştır. İlk olarak birbirlerine danışma yükümü yükleyen taraf devletler, eğer antlaşma sağlanmazsa bireysel olarak harekete geçebileceklerini kararlaştırmışlardır. Ancak, kurulan bu Kıbrıs Cumhuriyeti 3'cü yılın sonunda Rum tarafının anayasal ihlallerine maruz kalmış ve Rumlar tek taraflı olarak anayasanın temelini oluşturan düzenlemeleri ortadan kaldırmaya kalkmıştır. Kıbrıs düzeninin uluslararasılaştırılmış olan yapısı nedeniyle tek taraflı değil, tarafların rızasıyla değiştirilebileceği gerçeğine rağmen Rumlar tek taraflı olarak devlet bürokrasisindeki tıkanmalar, Jus Cogens'e aykırılık, eşit olmayan antlaşma ve temsilciye baskı gibi iddialarla Kıbrıs Devletinin temel yapısını oluşturan maddeleri değiştirmek istemişlerdir. Düzeni normal yollardan halledemeyeceğini anlayan Rum tarafı, Türkleri

şiddet yoluyla bastırmak istemiştir. Bu doğrultuda Akritas Planı, Kanlı Noel gibi uygulamalarla Türk tarafındaki direnişi bastırmak istemişlerdir Taraflar arasında yapılan birçok müzakere ve görüşmelere rağmen Rum kesimi Türkleri azınlık olarak görmekten vazgeçmemiş ve adanın iki uluslu yapısını değiştirerek yönetimi Rumlaştırmak istemiştir. Bunu Rumlar bir egemenlik sorunu olarak görmüş ve uluslararası alanda dünyada hiçbir azınlık bu kadar haklara sahip değildir diyerek Yunanistan ile propaganda savaşına başlamıştır. Elbette uluslararası dengeleri iyi takip eden Rum ve Yunan diplomasisi, devletlerin o zamandaki ayrılıkçılık ve egemenlik konusundaki hassasiyetini iyi hesap etmiştir. Rum ve Yunan tarafının Bağlantısız bloğundaki aktif siyaseti, Türklerin Bandung Konferansında olduğu gibi hatalı dış politika tercihleri ile birleşmiştir. Bu devletler Kıbrıslı Türklere karşı yapılan saldırı ve tecavüzleri görmezden gelerek Rum tarafını destekler bir pozisyonda olacaktır. Türkiye gereğinden fazla NATO ve Batı eksenli bu politikalarındaki hatasını Johnson Mektubu ve 2. Kıbrıs Barış Harekâtı akabinde gelen ABD silah ambargolarından sonra anlayacaktır. Bu uluslararası ilişkilerde haklı olmanın yeterli olmadığı ve aktif bir diplomasi içinde de bulunulması gerekliliğinin en büyük örneklerinden birisini oluşturur.

1959-1960 düzeninin yıkılmasından sonra 1974'e kadar tüm çabalar başarısızlıkla sonuçlanmış, Türklere karşı olan saldırılar artmıştır. Bunun üzerine Türkiye antlaşmalardan gelen hakkını kullanmış ve Ada'daki düzeni tekrar sağlamak amacıyla askeri harekât düzenlemiştir. Ancak yine Rum ve Yunan tarafının saldırılarına devam etmesi 2. harekâtı zorunlu kılmıştır. Ancak Türkiye'nin Ada'ya düzenlediği bu 2. harekâttan sonra Türk tarafı işgalci olarak gösterilmiş ve uluslararası toplum Kıbrıs Rumlarının eline geçen Kıbrıs Cumhuriyeti yönetimini tanımaya devam etmiştir. Kurulan Kıbrıs Cumhuriyetinin iki toplumlu yapısı BM başta olmak üzere birçok platform da göz ardı edilmiştir. Düzeni bozan taraf Rumlar olmasına rağmen Yunan ve Rum tarafının etkin diplomatik girişimleri ve konjektürel nedenlerle Türkler kabahatli taraf olarak görülmeye başlanmıştır.

BM gündemini de ziyadesiyle meşgul eden Kıbrıs meselesin çözümü açısından Gali Fikirler Dizisi ortaya atılmış ancak bu öneriler dizisinde daha çok Rum tarafı tatmine çalışılırken, Türk tarafından taviz koparılmak istenmiştir. Bu önerilerde Türklerin aleyhine toprak düzenlemeleri içeren Gali haritası sunulmuş, Türkler bunu kabul etmemiştir. Ancak

Türkler tüm bunlara rağmen yine çözüm yönünde sağlam bir irade göstererek Gali'nin sunduğu Fikirler Dizisinin 100 paragrafının 91'ini kabul etmiştir. Daha sonra Annan Planı ortaya atılmış ve bu plan kendi aleyhine olmasına rağmen Kıbrıs Türklerince kabul edilmiş, Rumlarca reddedilmiştir. Bunda hiç şüphesiz AB üyeliğinden aldıkları güç etkili olmuş ve daha fazla taviz koparabileceklerini düşünmüşlerdir. 1959-1960 Antlaşmalarının Kıbrıs Devletinin başka bir devlet ile ekonomik veya siyasi birliğe girmesinin yasaklanmasına rağmen Rumların Kıbrıs Adasının tümünü temsilen Avrupa Birliğine alması AB'nin bu konuda objektif bir taraf olmadığını göstermektedir.

1963 yılından 1984 yılına kadar tüm görüşme ve müzakerelerden olumlu netice alınamamış ve Türklerin adadaki baştan beridir haiz olduğu egemenlik hakkı tanınmamıştır. Bu yüzden Kıbrıslı Türkler self determinasyon hakkını kullanarak KKTC'yi ilan etmiştir. Burada KKTC'nin tanınmamış olması bir yana Rum kesiminin ısrarla meşru yönetim, Türklerinde ayrılıkçı görülmesi AB örneğinde olduğu gibi Rumları çözümsüzlük yönündeki tutumlarının devamına yol açmıştır. Bu bağlamda denilebilir ki uluslararası toplum gerçekten Kıbrıs'ta çözüm istiyorsa Türklerin Ada'da Rumlarla birlikte egemen toplum olduğunu tanıması gerekir. Aksi takdirde Kıbrıs meselesinin çözümü zordur. İnşa edilecek düzen Rumların egemen olduğu Kıbrıs Cumhuriyetinin bir devamı niteliğinde olmamalıdır. Tabi ki her iki toplumun huzur içinde yaşadığı bir Kıbrıs Cumhuriyeti hepimizin çıkarındadır. Ancak Rum kesimi adada kendini tek egemen olarak göremeye devam ederse o zaman iki devletli çözüme yoğunlaşmak gerekir. Eğer Rum kesimini çözüme zorlanmak isteniyorsa, KKTC'nin uzun yıllardır izolasyon altındaki ekonomisi bu izolasyondan kurtarılmalıdır. KKTC ekonomisinin kaynakları sınırlı olduğundan bir sanayi politikası oluşturulmalıdır. Aynı zamanda Ada'daki üniversitelerin teknolojik gelişmelere ön ayak olması teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Bu anlamda AR-GE çalışmalarına önem verilmesi Ada'daki durumu iyileştirecek ve Ada'nın dışa bağımlılık durumunu azaltacaktır. Ekonominin yönetimi Ada yönetimine bırakılmalı ve özel sektörün istihdam yaratması adına teşvik paketleri oluşturulmalıdır. Ada'ya yabancı yatırımın çekilmesi içinde çaba gösterilmelidir. Enerji konusundaki gelişmeler dikkatle takip edilmeli ve KKTC'nin Ada'nın enerji üssü olması için çaba gösterilmelidir. Bu konuda şüphesiz Türkiye'ye büyük görevler düşmektedir. Ayrıca turizm konusunda da çok önemli bir potansiyeli içinde barındıran KKTC'nin bu avantajı kullanılmalı ve bu sektörün gelişimi

için çaba sarf edilmelidir. KKTC'nin meşruiyet sorununun çözülmesi için ise yurtdışındaki lobi faaliyetlerine büyük önem verilmelidir. Bilhassa ABD, Rusya, Çin ve AB gibi güçler başta olmak üzere uluslararası toplum nezdinde diplomatik girişimlerin yoğunlaştırılmalı ve Kıbrıs Türklerinin haklılığı her yerde anlatılmalıdır. En önemlisi KKTC'nin şimdiye kadar tanınması yönünde gösterilen pasif adımlar aktif gayretlere dönüştürülmelidir. Yani kısacası ekonomisiyle, siyasetiyle ve hatta ordusuyla KKTC bağımlı, hantal bir halden kurtarılmalı ve üretici bir devlet haline getirilmelidir. Bu sayede Kıbrıs meselesindeki haklılığımızı anlatmamız daha kolay olacak ve Rumlar daha fazla baskı altında kalacaktır. Çünkü KKTC'nin izolasyonu Rum kesiminin elindeki en büyük kozu oluşturuyor. Bu kozu ellerinden alır ve KKTC'yi gerçekten kendi ayakları üzerinde durabilen bir devlet haline getirebilirsek, Rumlar çözüm yönünde irade göstermek zorunda kalacaktır.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- **Kitap- Tek Yazarlı**

1) Armaoğlu, Fahir H. (1963) **"Kıbrıs Meselesi 1954-1959"** Ankara (Sevinç Matbaası): Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
2) Armaoğlu, Fahir (2007) **"20. Yüzyıl Siyasi Tarihi"**, İstanbul: Alkım Yayınları
3) Arı, Tayyar (2009) **"Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika"**, Bursa: MKM Yayıncılık
4) Arsava, Füsun (1981) **"Self-Determinasyon Hakkının Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Aaland Adaları Sorunu",** Ankara: Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayını, Seha L. Meray'a Armağan, Cilt 1
5) Athanasopulos, Haralambos (2001)**"Greece, Turkey and the Eagean Sea: A Case Study in International Law"** USA: Mc Farland & Company Inc, Publishers
6) Bayülken, Ümit Haluk (2001) **"Cyprus Question and United Nations",** Lefkoşa : Cyprus Research & Publishing Centre/ Özyurt Matbaacılık
7) Birand, Mehmet Ali (1990)**"30 Sıcak Gün"** İstanbul: Milliyet Yayın A.Ş. İstanbul
8) Bozkurt, Enver (2007) "**Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı**", Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd Şti
9) Buschfeld, Sarah (2013) **"English in Cyprus or Cyprus English",** Amsterdam: Jonh Benjamin Publishing Company
10) Çakmak, Cenap (2014)**"Uluslararası Hukuk-Giriş Teori ve Uygulama"**, Bursa: Ekin Yayınevi
11) Egeli, Sabahattin (1991) **"1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Nasıl Yıkıldı?",** İstanbul: Kastaş A.Ş- Zafer Matbaası
12) Eroğlu, Hamza (1975) **"Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı",** Ankara: Emel Matbaacılık
13) Ertekün, Necati Münir (1984) "**The Cyprus Dispute and The Birth of the Turkish Republic of Cyprus**", London: K. Rustem and Brother,
14) Gökay, Bülent (2006)"**Soviet Eastern Policy and Turkey, 1920-1991**", New York : Rouletge
15) Gürel, Şükrü Sina (1993) **"Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri(1821-1993)",** Ankara: Ümit Yayıncılık
16) Hampson, Fen Osler (1996)**"Nurturing Peace:Why Peace Settlements Succeed or Fail?",** Washington: US Institute of Peace Press
17) Hillier, Tim (1998) **"Sourcebook on Public International Law",** London : Cavendish Publishing Limited

18) Hoffmeister, Frank (2006)**"Legal Aspect of The Cyprus Problem:Annan Plan and EU Accession",** The Netherland : Brill
19) İsmail, Sebahattin (1998) **"150 Soruda Kıbrıs Sorunu",** İstanbul : Kastaş Yayınevi,
20) İsmail, Sabahattin (1992) **" Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu-Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu (1960-1983)",** İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları
21) Kılıçkıran, Osman (1990) **"Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi ve Çözümü İle İlgili Kısa Bir Deneme",** Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
22) Manisalı, Erol (2002) **"Dünden Bugüne Kıbrıs",** İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı&Gündoğan Yayınları
23) Manizade, Derviş (1975)**"Kıbrıs Dün, Bugün ve Yarın",** İstanbul: İstanbul Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Bölgesi Yayınları-Yaylacık Matbaası
24) Meray, Süha L. (1969) **"Lozan Konferansı Tutanaklar Belgeler",** Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
25) Murat Metin (2007)**"The Cyprus Issue: A Documentary History, 1878-2006",** New York: I.B. Tauris & Co Ltd
26) Nejatgil, Zaim M. (1982) **"The Cyprus Conflict- A Lawyer's View"** Nicosia: Tezel Offset and Printing Co. Ltd
27) Özarsay, Kudret (2009) **"Kıbrıs Sorunu: Hukuksal İnceleme",** Ankara: Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi
28) Özarslan, Bahadır Bumin (2007) **"Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliği'nin Yaklaşımı",** İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık
29) Pazarcı, Hüseyin (2009) "**Uluslararası Hukuk",** Ankara: Turhan Kitabevi
30) Saftly, Adel (2011)**"The Cyprus Question: Diplomacy and International Law",** U.S.A: iUniverse Books, Bloomington
31) Salih, Halil İbrahim (2013) **"Reshaping of Cyprus: Two State Solutions",** USA: Xlibris Publishing
32) Solten, Eric (1993) **"Cyrprus, A Country Study"**, Washington D.C: the Library of Congress
33) Sönmezoğlu, Faruk (1991) "**Tarafların Tutum ve Tezleri Açısından Kıbrıs Sorunu (1945-1986)"**, İstanbul : İstanbul Üniversitesi Yayınları
34) Stephan, Micheal (2001) **"The Cyprus Question",** London: Northgate Publication
35) Şimşir, Bilal N.(2013) **"Siyasi Tarih Açısından Lozan Konferansı Günlerinde Hüseyin Rauf Bey ile İsmet Paşa Arasındaki Yazışmalardan Bir Kesit (1922-1923)",** Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, A. Haluk Ülman'a Armağan

36) Tarakçı, Mustafa(2010) **"Kıbrıs Barış Harekatı",** İstanbul: Hiperlink Yayınevi
37) Toluner, Sevin (1977), **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk**, İstanbul : İstanbul Üniversitesi Yayınları
38) Uslu, Nasuh (2003) **"Turkish-American Relationship between 1943 and 2003"**, New York : Nova Science Publishers
39) Uslu, Nasuh (2003) **"The Cyprus Question as an issue of Turkish Foreign Policy and Turkish-American Relations 1959-2003"**, USA: Nova Publishers

- **Kitap-Çok Yazarlı**
  1) Hasgüler, Mehmet, Mehmet B. Uludağ, (2007) **"Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler"**, İstanbul : Alfa Yayınları
  2) Sarıca, Murat, Erdoğan Teziç, Özer Eskiyurt (1975) **"Kıbrıs Sorunu"**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Fakülteler Matbaası
  3) Varnava, Andrekos, Hubert Faustman,(2009) **"Reunifying Cyprus: The Annan Plan and Beyond"**, New York : I.B. Tauris & Co Ltd.

- **Kitap-Tüzelkişi Yazarlı**
  1) Doğu Akdeniz Üniversitesi, (1991) **"Kıbrıs'ın Dünü Bugünü Uluslararası Sempozyumu",** Lefkoşa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları,
  2) Sisav, (1990) **"Kıbrıs Sorunu- Gelişmeler ve Görüşler",** İstanbul : Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı
  3) Türkiye Barolar Birliği, (1975) **"Kıbrıs Raporu"**, Ankara (Sevinç Matbaası): Türkiye Barolar Birliği Yayınları
- **Kitap İçinde Yayın (Bölüm ya da Makale)**
  1) Altınkaş, Evren (2012) **"Kıbrıs Sorunu, Türk Dış Politikası ve Uluslararası Hukuk",** Cenap Çakmak, Nejat Doğan, Ahmet Öztürk (Der.), Uluslararası İlişkilerde Güncel Konular ve Türkiye. Eskişehir: Seçkin Yayıncılık, s.52-54
  2) Fırat, Melek (2001) "**1945-1960 Yunanistan ile İlişkiler"**, Baskın Oran(Ed.), Türk Dış Politikası, *Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* cilt:1 İstanbul: İletişim Yayınları, s.596-599, 608, 738
  3) Fırat, Melek, Kürkçüoğlu, Ömer (2001) "**Ortadoğu ile İlişkiler"**, Baskın Oran(Ed.), Türk Dış Politikası, *Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* cilt:1 İstanbul: İletişim Yayınları, s.596-599, 608, 738
  4) Fırat, Melek (2012) "**1980-1990 Yunanistan ile İlişkiler"**, Baskın Oran(Ed.), Türk Dış Politikası, *Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* cilt:2, İstanbul: İletişim Yayınları, s.106-108, 118-119, 121

5) Fırat, Melek, Kürkçüoğlu, Ömer (2012) "**Ortadoğu ile İlişkiler"**, Baskın Oran(Ed.), Türk Dış Politikası, *Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* cilt:1 İstanbul: İletişim Yayınları, s.127-128
6) Özarsay, Kudret (2013) "**Kıbrıs Konusu"**, Baskın Oran(Ed.), Türk Dış Politikası, *Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* cilt:3, İstanbul: İletişim Yayınları, s.636-644, 656-660

2. <u>Makeleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar</u>

- **Bilimsel Dergi Makalesi - Tek Yazarlı**

1) Atay, Mehmet (2002)"**Birleşmiş Milletler Kararlarında Kıbrıs Sorunu**" 21 Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Avrasya Dosyası Birleşmiş Milletler Özel Sayısı, Cilt:8, Sayı:1, s.300-301, 307-309
2) Atmaca, Ayşe Ömür (2011) **"Yeni Dünyada Eski Oyun: Eleştirel Perspektiften Türk-Amerikan İlişkileri",** Orsam Ortadoğu Etütleri, Cilt:3 Sayı:1, s.167-168
3) Bayraktar, Kaya (2011) **"Arkeolog, Bankacı, Casus, Sefir: Austen Henry Layard ve Osmanlı Coğrafyası",** Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Cilt:12 Sayı:1, s.286
4) Çalışkan, Yusuf (2004) **"Milletlerarası Tahkimde Ahde Vefa ve Akdin Değişen Şartlara Uyarlanması Prensiplerinin Uygulanması"**, İstanbul Üniversitesi Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Cilt:24, Sayı:1-2, s.370-371
5) Doğan, Nejat (2002) **"Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kararlarında Kıbrıs Sorunu"** Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi cilt:2 Sayı:4, s.90
6) Özarsay, Kudret (2004-2005) **"The Excuse of State Necessity and its Implications on the Cyprus Conflict"**, SAM Perceptions: Journal of International Affairs, Vol:9 No:4
7) Satan, Ali (2004) **"Yeni İngiliz Belgeleri Işığında Kıbrıs ve Önemi",** İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Araştırmaları, Sayı:6, s.56, 64-65
8) Sönmezoğlu, Faruk (1984) **" Kıbrıs Sorunu ve Birleşmiş Milletler: 1954-1975",** İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, c.38 Prof.Dr. Cavit Orhan Tütengil'in Anısına Armağan, Özel sayı II, s.227-229
9) Tamkoç, Metin (1985) **"Kıbrıs Devletinin Devletler Hukuku Yönünden Statüsü",** Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Cilt:40, Sayı:1-4, s.62-63
10) Tanık, Pınar (2004) **"Cyprus: A Note on Security Guarantees and Threat Perceptions"** Ankara Üniversitesi Basımevi The Turkish

Yearbook of International Relations (Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı) Cilt: 35, s.172-174

11) Tamçelik, Soyalp (2009) **"Kıbrıs'ta Olası Bir Federal Hükümetin Görev ve Yetkileri"**, USAK Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi Cilt: 5 No:17, s.61
12) Tezcan, Durmuş (1994) **"Saldırgan Savaş ve Devletlerarası Ceza Hukuku"**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı:1, Cilt:9 s.353
13) Uz, Abdullah (2007) **"Teori ve Uygulamada Self-Determination Hakkı",** USAK Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Cilt:3 No:9, s.63-64, 71

- **Bilimsel Dergi Makalesi - Çok Yazarlı**
  1) Güven-Lisaniler, Fatma, Jonathan Warner, (1998) **"Cyprus-Bridge-Bridge or Bunker?/The Cyprus Problem and Prospect for Its Resolution"**, Center for Stretegic Research (SAM) Perception Journal of International Affairs, Volumee III, Number 1, s.89
  2) Karagül, Soner, İbrahim Arslan, (2013)**"Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği"**, USAK Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt:9 Sayı:35 2013, s.24-25
  3) Kılavuz, Nuran, İbrahim Halil Tanık, (2011) **"İngiliz İdaresinden Sonra Ada'da Kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti ve 1960-1963 Arasındaki Gelişmeler",** EKEV Akademi Dergisi, Yıl:15 Sayı: 46, s.308-310
  4) Olgun, Kenan, Emrah Balıkçıoğlu, (2011) **"The Times Gazatesine Göre İngiliz Döneminde Kıbrıs'ta İdari Islahat"** Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:9, Sayı:1, s.820-823
  5) Sözen, Ahmet, Kudret Özersay(2007) **"Annan Plan: Succession or Continuity",** Taylor & Francis Ltd. Middle Eastern Studies, Vol. 43 No. 1,s.126-130
- **Bildiri – Yayınlanmış**
  1) Eroğlu, Hamza (2011) **"Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarihi Süreç (1940-1983)"** Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu, Hüseyin Gökçekuş (Der.), Yakın Doğu Üniversitesi Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları: s.126
  2) Göktepe, Cihat (2007) **"Kıbrıs Meseles'inde Kriz Süreci ve Türkiye (1964-1974)",** Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS 38), Ankara: s.1409-1410
- **Danışma Kaynakları – Sözlük**

1) Boczek, Adam Boleslaw, (2005) "**International Law: A Dicitionary**" U.S.A: Scarecrow Press
2) Dağ, Ahmet Emin (2004) **"Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü",** İstanbul: Anka Yayınları

- **Rapor**

1) **"Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası"** (2006) Brüksel/Lefkoşa: International Crisis Group**,** 171. Avrupa Raporu
2) **"Kıbrıs: Mülkiyet Çıkmazını Aşmak"**,(2010) Lefkoşa/İstanbul/Brüksel, International Crisis Group, Avrupa Raporu No: 210
3) **"Kıbrıs Sorununa Alternatif Açılımlar-Çok Bileşenli Adım Modeli"** (2008), Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Merkezi (USAK), USAK Raporları No:08/02

- **Tez**

1) Cerrahoğlu, Zehra (1991) **"Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu İle İlgili Yapılan Görüşmeler"**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
2) Ergör, Sedef (2011)**"Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Politikaları: Değilim Mi Süreklilik Mi?",** Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Ankara
3) Gayde, Gözde (2008) **"Kıbrıs Sorununun Belgesellerdeki Sunumu: Türkiye'de Üretilen Kıbrıs Belgeselleri Üzerine İnceleme"** Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
4) Kargın, Şahin (2010) **"Ege Adalarının Hukuksal Statüsü Ege Sorunları",** Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul

3. Elektronik Kaynaklar

- **Elektronik Kaynak – Makale**
1) Arsava, Füsun (1996) **"Kıbrıs Sorununun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi",** Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı:1-4 Cilt:51, Ankara http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5492.pdf (Erişim 04.01.2015)
2) Atasoy, Ahmet (2011) **"Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Nüfus Coğrafyası"** Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dergisi, Cilt: 8 Sayı:15, sbed.mku.edu.tr/article/download/1038000649/1038000429 (Erişim 14.03.2015)

3) Atay, Mehmet (2002)**"BM Genel Kurulu Kararlarında Kıbrıs Sorunu",** 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Avrasya Dosyası BM Özel İlkbahar Sayısı Cilt:8 Sayı:1 http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/299-309%20Mehmet%20Atay.pdf (Erişim 21.02.2015)
4) Bulunç, Ahmet Zeki (2007)**"Kıbrıs Politikasının Annan Belgesi İle Başlayan Kırılma Noktaları"** Gazi Akademik Bakış, Cilt:1 Sayı:1 http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423881180.pdf (Erişim 11.05.2015)
5) Bulunç, Ahmet Zeki (2010) **"Kıbrıs Uyuşmazlığı: Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri Üzerine Yansımaları"**, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Metinleri, No:03 http://euniversite.nku.edu.tr/kullanicidosyalari/413/files/Sbm_03_2010.pdf (Erişim 12.05.2015)
6) Chadjipadelis, Theodore, Ioannis Andreadis,(2007) **"Analysis of the Cyprus Referandum on the Annan Plan"**, Aristotle University of Thessaloniki, Department of Political Sciences, http://www.polres.gr/en/sites/default/files/PSA2007.pdf (Erişim 30.04.2015)

7) Efegil, Ertan Ayşe Mine Olcay, (2004) **"Tarafların Kıbrıs Sorununa Yaklaşımları"** Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Sayı:1 Güz http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/efegil_olcay_kibris_yaklasim.pdf (Erişim 27.03.2015)
8) Ferhat Pirinççi, (2004) **"Annan Planı Tarihi Bir Fırsat Mı? Çözüm ve Çözümsüzlüğün Karşılaştırmalı Analizi"**, Uludağ Üniversitesi Kültür Sanat Kurulu Yayınları Ulusal Bilim Adamları Sempozyumu: Değişen Dünyada Türkiye'nin Önemi, No:7 Cilt: 2, http://www.ferhatpirincci.com/eserler/Annan_uludag.pdf (Erişim 30.04.2015)
9) Gülen, Ahmet (2012) **"İnönü Hükümetlerinin Kıbrıs Politikası (1961-1965)"**, Atatürk Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Sayı:50 Güz http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/1774/18767.pdf (Erişim 17.02.2015)
10) Güler, Yavuz (2004) **"Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi",** Gazi Üniversitesi Kırşehir

Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, http://kefad.ahievran.edu.tr/archieve/pdfler/Cilt5Sayi1/JKEF_5_1_2004_101_112.pdf (Erişim 30.03.2015)

11) Karakoç, İrem(2004) **"Türk Hukuk Tarihinde Uluslararası Andlaşmaların Uluslararası Hukukun Gelişim Sürecindeki Yeri"**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c.6, sayı.2 http://webb.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/DergiMiz6-2/PDF/karakoc7.pdf (Erişim 24.04.2015)

12) Karakoç, İrem (2006) **"Uluslararası Hukukta Emredici Kural Olgusuna Tarihsel Bir Yaklaşım"** Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 8, Sayı: 1, http://webb.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/dergi8-1/pdf/karakoc4.pdf (Erişim 14.05.2015)

13) Kareklas, Iakovos (2011) **"International Law & Diplomacy on the Turkish Military Intervention of Cyprus"**, Hellenic Foundation For European And Foreign Policy (EIAMEP) Working Paper No:18/2011, http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/en/2011/05/18_2011_-WORKING-PAPER-_-Iakovos-Kareklas.pdf (Erişim 24.03.2015)

14) Kasım, Kamer (2007) **"Soğuk Savaş Sonrası Kıbrıs Sorunu"**, Gazi Akademik Bakış Dergisi Cilt:1 Sayı:1 http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/kamer_kasim_soguk_savas_sonrasi_kibris_sorunu.pdf (22.04.2015)

15) Lüthem, İlhan (1950) **"Cihanşümül Bir Federalizm'in Şartları ve Güçlükleri"**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 8 Sayı:1-2 http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1951-08-01-02/AUHF-1951-08-01-02-Lutem.pdf (Erişim 27.03.2015)

16) Şener, Bülent (2013) **"1963-1964 Kıbrıs Krizi: Türk Dış Politikası Tarihinde Askeri, Siyasal ve Hukuksal Boyutlarıyla Bir Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması"** Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Sayı: 205 , 2013 https://www.academia.edu/4514794/1963-1964_Kıbrıs_Krizi_Türk_Dış_Politikası_Tarihinde_Askeri_Siyasal_ve_Hukuksal_Boyutlarıyla_Bir_Zorlayıcı_Diplomasi_Uygulaması (Erişim 05.02.2015)

17) Tamçelik, Soyalp(2015) **"Kıbrıs'ta Gali Fikirler Dizisinde Müzakere Süreci ve Temel Özellikleri"**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:8 Sayı:36 http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt8/sayi36_pdf/2tarih_uluslararasiiliskiler_siyaset/tamcelik_soyalp.pdf (Erişim 18.04.2015)

18) Tamçelik, Soyalp (2012) **"Kıbrıs'ta Gobi ve Gali Planlarına Göre Harita Meselesi"**, International Journal of Human Sciences, Volume:9

Issue:2 http://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/viewFile/2100/968 (Erişim 23.03.2015)

19) Tamçelik, Soyalp (2015) **"BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs'a Yönelik İyi Niyet Misyonu ve Bununla İlgili Bazı Kararların Değerlendirilmesi (1954-1992)"**, Turkish Studies International Periodical For The Studies, Literature and History of Turkish and Turkic, Volume: 10/1 Winter http://www.turkishstudies.net/Makaleler/2034016995_31TamçelikSoyalp-trh-715-752.pdf (Erişim 23.03.2015)
20) Tamçelik, Soyalp (2013) **"Kıbrıs'ta BM Tarafından Gerçekleştirilen Toplumlararası Görüşmelerin Safhaları ve Analitik Özellikleri"**, Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume: 8/5, Spring, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/363416247_41TamçelikSoyalp-trh-733-778.pdf (Erişim 22.03.2015)
21) Tamçelik, Soyalp (2011) **"Kıbrıs'ta Çözüm Planlarına Göre Kolluk Kuvvetleri ve Özellikleri"**, History Studies: International Journal of History Volume:3/2 http://www.historystudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=282 (18.04.2015)
22) Vatansever, Müge (2010) **"Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi**" Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt/Volume: 12, Özel Sayı http://webb.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/dergimiz-12-ozel/3-kamu/9-mugevatansever.pdf (Erişim 25.04.2015)
23) Yılmaz, Muzaffer Ercan(2005) **"The Cyprus Conflict And The Annan Plan: Why One More Failure?"**, Balıkesir Üniversitesi Bandırma İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423877142.pdf (Erişim 24.04.2015)

- **Elektronik Kaynak – Veritabanından Makale ya da Madde**

1) Bahcheli, Tozun (2000)**"Searching for a Cyprus Settlement: Considering Options for Creating a Federation"**, Publius: The Journal Of Federalism 30:1-2 Winter-Spring http://www.jstor.org/stable/3331129 (Erişim 16.02.2015)
2) Bolukbasi, Suha (1995) **"Boutros-Ghali's Cyprus Initiative in 1992: Why Did It Fail?",** Taylor & Francis Ltd, Middle Eastern Studies, Vol:31 No:13 http://www.jstor.org/stable/4283737 (16.04.2015)
3) Bölükbaşı, Suha(1998) **"Cyprus Issue and the United Nations: Peaceful Non-Settlement Between 1954-1996"** Cambridge University

Press International Journal of Middle East Studies, http://www.jstor.org/stable/3331130 (Erişim 15.04.2015)

4) Byrant, Rebecca (2005) **"A Dangerous Trend in Cyprus"**, Middle East Research & Information Project (MERIP), Summer, http://www.jstor.org/stable/30042446 (Erişim 23.05.2015)
5) Georgiades, Savvas Daniel (2007) "**Public Attitudes Towards Peace: The Greek-Cypriot Position"** Sage Publications Journal of Peace Research, Vol.44, No. 5 http://www.jstor.org/stable/27640567 (Erişim 29.04.2015)
6) Micheal, Michalis S. (2007) **"The Cyprus Peace Talks: A Critical Appraisal"**, Sage Publications Ltd, Journal of Peace Research, Vol: 44, No.5, http://www.jstor.org/stable/27640568 (Erişim 27.04.2015)
7) Öniş, Ziya, Şuhnaz Yılmaz (2008) **"Greek-Turkish Rapprochement:Rhetoric or Reality?"**, The Academy of Political Science, Political Science Quarterly, Vol.123 No:1, Spring, http://www.jstor.org/stable/20202974 (Erişim 27.04.2015)
8) Theophanous, Andreas (2000) **"Prospect fort he Cyprus Problem and the Role of the European Union",** Oxfort University Press, Publius Vol.30, No.1 Winter http://www.jstor.org/stable/3331130 (Erişim 15.04.2015)

- **Elektronik Kaynak – Rapor**
  1) Atılım Üniversitesi, Atılım Kıbrıs Araştırmaları ve Uygulama Merkezi, **"Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs Sorunu I ",** ss. 2-4 http://akaum.atilim.edu.tr/pdfs/KibrisTarihiveKibrisSorunu_I.pdf **(Erişim Tarihi: 10 Kasım 2014)**
- **Elektronik Kaynak – Ağ Sitesi**
  1) Birleşmiş Milletler Enfermasyon Merkezi, (2007) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/Viyana_69.pdf (Erişim 01.04.2015)
  2) Duhaime's Law Dicionary http://www.duhaime.org/LegalDictionary/A/AudiAlteramPartem.aspx (Erişim 30.03.2015)
  3) KKTC Bayrak Radyo Televizyon Kurumu http://www.brt.gov.nc.tr/haberler/haber/sagmenu/belgeler/13madde.htm (Erişim tarihi:31.01.2015)
  4) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Resmi Web Sitesi, (1983) http://www.cm.gov.nc.tr/Bilgi/bildirge.pdf (Erişim 15.04.2015)
  5) KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi Web sitesi, http://www.kktcb.org/upload/pdf/83029.pdf (Erişim tarihi:04.01.2014)

6) KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi Web sitesi, http://www.kktcb.org/upload/pdf/77826.pdf (Erişim tarihi:29 Ocak 2015)
7) KKTC Cumhurbaşkanlığı http://www.kktcb.org/upload/pdf/5795.pdf (Erişim 14.04.2015)
8) NTV Dünya (2015) http://arsiv.ntv.com.tr/news/186205.asp 17.04.2015 (Erişim 21.04.2015)
9) NTV Dünya (2002) http://arsiv.ntv.com.tr/news/311736.asp (Erişim 20.04.2015)
10) T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi Web sitesi, "KIBRIS TARİHÇE", http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa (Erişim tarihi: 15.12.2014)
11) T.C. Başbakanlık Basın ve Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ayın Tarihi (1992) http://www.ayintarihi.com/XpMbZ/date/1992-10-02 (Erişim 16.04.2015)
12) Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi Web sitesi, İttifak Antlaşması Maddeleri, http://www.mfa.gov.tr/ittifak-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa (Erişim tarihi: 02.01.2015)
13) Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Resmi Sitesi- Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası, s.227 http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/08-ALMANYA%20209-276.pdf (Erişim 15.04.2015)

- **Elektronik Kaynak – Haber, Tartışma Grubu ya da Forum İletisi**

1) İlker Alp, **"Batı Trakya Türkleri",** T.C. Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi, http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-33/bati-trakya-turkleri (Erişim tarihi: 10.12.2014)
2) Mehmet Şükrü Güzel, (01.03.2012) **"BM Güvenlik Konseyi'nin 541 ve 550 Sayılı Kararlarının Hukuken Geçersizliği"**, Uluslararası Strateji ve Güvenlik Merkezi (USGAM), http://www.usgam.com/tr/index.php?l=807&cid=384&bolge=14&konu=28 (Erişim 30.03.2015)